

ESŐ

irodalmi lap

2017/1. tavasz

AHMED AMRAN - BENEDEK SZABOLCS
BIRTALAN FERENC - BODA MAGDOLNA
BORDÁS MÁTÉ - CSENDER LEVENTE
DARVASI LÁSZLÓ - FALCSIK MARI - FEKETE VINCE
FERDINANDY GYÖRGY - FILIP TAMÁS - HÁY JÁNOS
HÖRCHER ESZTER - JÁSZBERÉNYI SÁNDOR
JÓNÁS TAMÁS - KÖRÖSSI P. JÓZSEF
KÖTTER TAMÁS - LÁZÁR BALÁZS - MARKÓ BÉLA
MURÁNYI ZITA - NAGY LEA - NAGY ZSUKA
NOVÁK ZSÜLIET - NYERGES GÁBOR ÁDÁM
ORCSIK ROLAND - PÉCSI GYÖRGYI
PETŐCZ ANDRÁS - RÖHRIG ESZTER
S. BÉRES BERNADETT - SAÁD KATALIN
SZARKA KLÁRA - SZUTORISZ SZABOLCS BENCE

VEREBES GYÖRGY festményeivel és grafkáival

ESOLAP

2017. tavasz

XX. évfolyam 1. szám

Megjelenik negyedévente

Alapító kiadó: Vass Lajos

Főszerkesztő: Jenei Gyula

Szerkesztők: Benedek Szabolcs, Molnár H. Magor

Szerkesztőbizottság: Kele Fodor Ákos, P. Nagy István,

Simon Ferenc, Várszegi Tibor, Verebes György

A szövegeket gondozza: Varga Sándor

Lapterv és tördelés: Cselle Judit

Szerkesztőség levélcíme: 5000 Szolnok, Verseghy u. 7/a;

telefon: 30/270-1774; imél: jeneigyula@chello.hu

Szerkesztőségi titkár: Fekete Marianna;

telefon: 30/487-5320;

imél: feketeria@chello.hu

Honlap: www.esolap.hu

Kiadó: Max-kontír '99 Bt., 4461 Nyírtelek, József Attila u. 14.

Felelős kiadó: Fekete András

Készült az All in One Nyomda Kft. üzemében, Szolnokon

ISSN: 1419-7987

ARANY 200**3 MARKÓ BÉLA**

Csak kék

A FILM FOROG TOVÁBB**4 DARVASI LÁSZLÓ**

A Kollowitz-kert

18 SAÁD KATALIN

A kipottyant fióka

24 KÖTTER TAMÁS

A film forog tovább

31 JÓNÁS TAMÁS

Iskolaút

39 PETŐCZ ANDRÁS

Ancika

KIZÖKKENT**42 LÁZÁR BALÁZS**

Miután H. úrnak; Kérdés-válasz; Nem kolos-torba; Egy vers kapcsán; Kizökkent, H. úr léte; Lefekvés előtt

44 HÁY JÁNOS

Házaspár; Nem akartam; Egyszer még; Bomlás; Olyan cselekedetek; Van neki

45 KŐRÖSSI P. JÓZSEF Angyal hófúvásban; Váradai hatyúk
Benedekszabolcsnak**46 FEKETE VINCE**

Vargaváros (Erdőmező; P.E.; Pánik)

50 JÁSZBERÉNYI SÁNDOR

Nem könnyű

56 BIRTALAN FERENC

Cigányok

57 FALCSIK MARI

Nefelejkskoszorú I–VI.

63 NYERGES GÁBOR ÁDÁM

Kérésre sem

64 NAGY ZSUKA

Esküvő

67 CSENDER LEVENTE

Szilárd papa

70 NOVÁK ZSÜLIET

Pupek Pisti cigány akar lenni

74 NAGY LEA Az ember nem komoly 17 évesen;
A múlandóság költőiehez; Ómama**79 RÓHRIG ESZTER**

A méhek könnyei

83 BODA MAGDOLNA

apám halmazállapota; anyám; az eperfa alatt

84 AHMED AMRAN

Ajándékom

88 FILIP TAMÁS Sound; Zene esőre és végtagokra; Egy rétre;
Mindjárt, lebegve; Kihátrálás ; Haladék**90 MURÁNYI ZITA**

csipesz; királylány

91 SZUTORISZ SZABOLCS BENCE

Október; Ellenség

92 BORDÁS MÁTÉ

Szomjas, vörös sörényű; Túlfűtött

LÁBJEGYZETEK**94 ORCSIK ROLAND**

Indiai szilánkok

98 FERDINANDY GYÖRGY

Lábjegyzetek XXI.

OLVASÓ**102 SZARKA KLÁRA**A történetek és a valóság megtévesztő
hasonlósága*(Jászberényi Sándor: A lélek legszebb éjszakája)***105 PÉCSI GYÖRGY**

Ikerkönyvek

*(Szathmáry György: A Sejtések Könyve szonettjei
Rékasy Ildikó: Az álom logikája)***109 HÖRCHER ESZTER**

Egy jobb világ felé

*(Orcsik Roland: Fantomkommandó)***112 S. BÉRES BERNADETT**

„ódázd el azt, mi elődázható”

*(Varró Dániel: Mi lett hova?)***114 BENEDEK SZABOLCS**

Olvasónapló, 2017 tavasza

*(Haklik Norbert, Bajnai Zsolt, Gabriel García
Márquez könyveiről)*

MARKÓ
BÉLA

CSAK KÉK

Igen, most már reggeltől estig
egyetlen szín lesz: őszi kék,
a szilva húsa betakarja
saját csonttá fagyott szívét,

fürtökben úsznak fent a felhők,
az ég is csupa indigó,
amikor kint leszáll az este,
koppan a kövön a dió,

nem írhatok, csak őszi kéket,
se zöldem nincs, se aranyom,
kékül a kék, ennyi csupán az
állítmányom és alanyom,

szóra szó jön, de mind egyforma,
szétoldódnak a szótagok,
s mit összeszedtem, mind leválnak
rólam a képzők és ragok,

körös-körül szederjes minden,
sötétkék ikra a havon,
vagy mégsem hó ez, porcelán csak
egy étvágytalan asztalon,

nyílik a kikerics a kertben,
mint emmauszi látomás,
hogya hinném, talán lehetne
valamikor feltámadás,

hűl már a nap a láthatáron,
a hegyek éle őszi kék,
de bőrömön még elolvadnak
a gyéren hulló hópihék.

DARVASI
LÁSZLÓ

A KOLLOWITZ-KERT

I regénykezdet |

A város határában rövid ideig létezett, ám annál emlékezetesebb eseményeket produkáló Kollowitz-kert a zsidó Arany Sámuel tervei és útmutatása szerint született meg, ám hogy a tervek valóban az övéi voltak-e, arra egyértelmű bizonyíték nincsen. Legyek zümmögnek kitartóan a nyári szobában, akárha egy elbeszélés szavai röppentek volna szanaszét, és már sehogyan sem akarnak mondatokká összeállni, bár a kitartó zümmögésből akár ősi dúdolásokat is kihallhat az érzékenyebb, távolabbi messzeségekbe is elhalló fül. Arany Sámuel sem állította soha, hogy a hevesebb esőnek is ellenálló mérnöki zsírpapírra rajzolt iratokon rajta lenne bármennyi ceruzavonása vagy tintafoltja, igaz, nem is cáfolta. A lényeg csupán annyi, és bizony ez sem kevés, hogy a terveket ő hozta egy kora őszi napon, amikor a határban kezdik begyűjteni a kukoricát és a napraforgót, vetik a repcét, és amikor Kollowitz gróf éppen elköltött egy könnyű, tétován érkező, az öle bal felén elbugyanó magömlést. Költeményeket tartalmazó könyv volt az ujjai között. Mert mint rendesen, olvasott. Érdeklődését és képzeletét fölcsigázták, sokat kínozta, fájdalmak otthonául szolgáló testét szenvedélyben fűrésztötték meg a különös, fülledt hangulatú sorok. Nagyot sóhajtott, ami inkább jelentékeny fölhörrenésnek hallatszott szokásos üldögélőhelyén, a beteg diófa alatt. Alig észrevehető hímtagmegduzzadás után akkor érte a fejlemény. Lassan leeresztette a könyvet.

Ej, ej, te mihaszna férfimag! Magocskák. Szertelenek. Kiabálnak, futnak, hova futnak, szétszélednek a világban. Mennyivel nagyobb a méltósága a női ölben trónoló, s a barlangjából időnként előfűrdő petesejtnek, aki végtére is királynő. Ezek meg, tapogatta magát, és ingatta a nehéz, loboncos grófi fejét. Sok kicsi, fűrgé jobbágy. Ludas Matyik, kalandorok, Petőfi Sándorok. Szélfűk! Délibábok! A könyvet a hóna alá vette, szivarra gyújtott, érezte már a terjengő hideget az ölében. Ott halnak meg mindahányan. És mi végre és mennyien? Semmirekellők, morogta, és aztán büszkeségy fogta el. Végtére így is csatater lesz a férfiol. Mennyi kis halott, mert ha így pusztulsz, csak rongyos bakancsú közbaka lehetsz, ló nélküli gyászhuszár. Mennyi dráma. Aztán köpött az úr, a szivart jól megszívta, és keresztet vetett. A kislányára gondolt hirtelen, a szép Karolinára. Elvicsorodott. Letette a kerti asztalra Ady Endre verseskönyvét.

Miatyánk, figyelj jobban oda.

Miatyánk, abcúg, abcúg, eb ura fakó, lesz nemulass.

S akkor kiáltozás támadt.

Ennek előtte, és csaknem két esztendővel ezelőtt egy könnyű, vihar utáni napon párázott a környék, még kövér páracseppek gördültek alá mélézva a levelek színéről, zöld kis lándzsa lett minden fűszálból. Krisztus urunk után a 1910-es esztendőben időzünk, amikor az öreg, elgörbült bal lábát méltósággal viselő gróf Kollowitz Endre magához rendeli Arany Sámuel, a városi mindenest, ordító, megnevező és hamar felejtő embert. Azonban ha hal lesz a zsebében, akármelyik zsebnyi ruhavágatában, lelövi, mint egy kutyát. Szíven lövi, tökön, mindegy. Azért döntött így, mert a kék szemű, vörös bozontú, szeplők százaival megszórt Arany izraelita vallású volt, és ez neki, a grófnak azt jelentette, hogy a másik tud valami egyebet, valami mást, de nem föltétlenül többet, mint a rendes, becsületes keresztények, akiknek már nincsen szükségük semmiféle más tudásra, ha

egyszer a hit, remény, szeretet hármasságával megalapozhatják a földi ténykedésüket, Arany azonban, megesett ilyen alkalom nem is elvéve, halat vett elő a zsebéből, így utalt a csodák, a mindenkor csodák szükségességére és nélkülözhetetlenségére. Enni, üzekedni sokszor kell. Csoda csak egy van. Beszélgettek, ittak, civódtak valami politikai marhaságon, és előkerült a pikelyes kis dolog. Néha élt az a hal, máskor nem élt. A hímtett zsebkendőjéből csomagolta ki, pék papírzacskójából, hentes zsírpapírjából, még recsegő újságlapból is. De hal volt, holtában is hal, és mindegy, hogyan, mi módon tett szert rá. Mert a vízbe dobta aztán, árokba vagy kanálisba, a város valamelyik, házak között, kertek alatt szaglós tavába, még az is megesett, hogy itatóvödörbe, pedig a ló kényes jószág, ha vízről van szó, és aztán a hal vagy lent maradt, vagy fölfordult a fölszínre, így jelezvén, aligha lesz már ő bármi elbeszélésnek részese. No meg a léghajót ez az Arany is látta a két szemével, ami olyan kék volt, mint a reggeli, felhőtlen ég. Szólt róla, színes beszámoló tárgyává tette a repülő alkalmatosságot az ő esetlen, pergő beszédjével, és a kezével szélesen mutogatott is.

A várostól délre terülő és eredete szerint a török kiűzése után alapított Kollowitz-birtok fölött ugyanis, és akkor nyilván nemcsak a grófi földek és erdők fölött, de a közelebbi-távolabbi parcelák és határszélek, tavak és pagonyok fölött is rendre megjelent egy léggömb, aminek gondosan megfont, pirosra festett kosarából, és erre a gróf esküdni mert volna, zene harsogott. Nem is akármilyen zene volt ez, opera volt. Fölvinni a magasba egy gramofont, mint a szélütött, melankolikus isten reszketeg hangját, és a kergetőző szállókések, a kiszámíthatatlan légi örvények ellenére zenéltetni valaminemű feszültségforrással, és egyáltalán hogyan, ez bizony csodaszerű esemény volt. A léghajó közelében gyakran madarak kísérete keringett, gólyák és ludak, seregélycsapatok. Késő ősszel pedig, mint ezerfelé szakadt fekete vásznak, szálltak körülöttük a hideg miatt összegyülekező varjak. S mindközben kiengedi gyönyörű hangját Caruso, a bonyolult életű, csodálatos olasz. De legfőképpen azért választotta a gróf a zsidót, mert azt híresztelte ez az Arany, hogy időzött már a magasban, volt alkalma lenni a kosárban, ahol még a gróf sohasem, és onnan másképpen ítélte meg a világot, egy másik látószögéből, egy másik, egészen megdöbbentő perspektívából. Egyszer még azt is kijelentette, hogy az élet nem az, ami, hanem csak az, ahonnan látjuk. Fölkérdzkedett ez az Arany a városka református és katolikus templomának tornyába is, szépelgő, behízelt beszéddel, pénzzel, egyéb hitegetéssel elérte, úgyhogy lehetett őt sokat látott embernek tekinteni, és a gróf annak is tekintette. De hogy jutott föl Magdaléna Szemüknéje kosarába?! Erről nem szólt a fáma. Csupán ő híresztelte. Viszont meglehetősen hangzatosan és messze hallóan.

Kollowitz gróf olvasott ember volt, s a nyári asztalán, lám, még Ady Endre vásott verseskönyve is előfordult. Hitte is, meg nem is, ami a fülébe jutott, úgy tartotta ugyanis, hogy az igazság éppúgy csal, mint a hazugság.

– Magdaléna Szemüknéje! Magdaléna Szemüknéje! – ordított a gróf teli torokból, azután egy vásári cirkuszostól vett távollátót kapott elő, aki néhány hete a városi fogadóban szállt meg, és éppúgy sántított, ahogyan ő. Amikor először megpillantotta a fickót, azt hitte, gúnyolódik. Nagy kackiás bajusza volt, sárga mellénye, és vörös zoknis lábát fehér cipőbe bújttatta. Igazi cirkuszos volt, tényleg az. Verni kezdte a botjával a fickó egészséges lábát, az meg üvöltött, szóval nem gúnyolódott. Megittak aztán két liter kövidinkát, a cirkuszos az asztal alatt maradt. A távlátóban

még bájosabbnak tetszett Magdaléna gödrös pofikája, pihés nyaka és vízszintesen görbülő kulcsontja, mint a képzeletben. Mennyivel szebbek a nők fáradtan, sok repülés és keringés után pedig különösen. Olyan fehér volt Magdaléna homloka, mintha hűsítő orvosi fátlyat tekert volna rá.

– Endre, Kollowitz Endre!

– Gróf úr! – kiabált le, a hirtelenjében lekapott fehér kesztyűjével integetett, majd egy csomag ánizsos cukorkát szórt alá, amik sziporkázva hulltak a verőfényben.

– Az Északi-sarkon baj van, Endre! Sehogyan sem érnek oda az emberek! Bajban az expedíció!

– Hallottam a gondokról, Magdaléna, és higgye el, bosszant erősen, hogy így alakult. Ha egyszer elindulunk! Ha egyszer útra kelünk! Érjünk oda, galambom! Érjünk célba, édesem!

– Hol a felesége, Endre? Hol s merre időzik az az áldott jó asszony? – csilingelte Magdaléna Szemüknkfénye, majd újabb zacskó cukrot szórt alá, az udvari népség nagy örömeire.

– Hiszen két esztendeje, és ősszel temettük, Magdaléna. Úgy esett, olyan záporosó tört ránk, hogy ponyvát kellett feszíteni a megnyitott kripta fölé. Akkor jutott az eszembe, mert hiszen láttam, hogy milyen nehezek is lesznek az ázott papok, több kilóval is többet nyom majd a kazulájuk.

Magdaléna jó fél tucat esztendeje mindig rákérdezett a gróf feleségére, s a gróf egyáltalán nem neheztelt, türelmesen válaszolt, az persze igaz, nem mindig esett az asszony temetésén, mert néha rekkenő hőségben, a forróságtól szédelgő gyásznépről értekezett, néha csapongó szélről, sípoló fújásról, máskor döbbszent szélcsendről. Néha azt is elmondta, hogy könnyecsepp volt a sír fölé feszített ponyvára festve, néha nem mondta. Néha azt is hozzátette, hogy az a szekér vitte a városi katolikus temetőbe a szépen megfestett, szívecskékkel díszített koporsót. Sokféleképpen lehet bízni a föltámadásban, és sokféleképpen lehetséges vigaszt nyújtani. Aztán az is kérdés, vigasz lesz-e a feltámadás. Játszottak ők a halál körül, kétségtelenül megtették, és csak az derült ki folyton, hogy megmaradni, az életben tovább fészkelődni és sertepertélni a legérdekesebb dolog.

– És a kislánya hol időzik, gróf úr?

– Mit mond, nem értem! – ordított Kollowitz, mert a szél elfelé fújta Magdaléna csilingelését.

– Hol van a kis cserfes Karolina?

– A bécsi Vakunikornis Lányintézetben, hiszen tudod, Magdaléna!

Magdaléna Szemüknkfénye utazó léggömbje hosszú ideig soha nem maradt a kastély fölött. Néhány fordulat, egy kis lebegés, és máris tovaszállt a fényvel, széllel, vagy akár a szomszéd földek felé igyekvő esőveréssel.

Amikor a gróf üzent érte, a zsidó is egy szekérral érkezett, s ezen az udvarház gazdája nem csodálkozott. Annyiféle fajta szekér nyikorogja tele a haza hepehupás, tengelytörő útjait ez idő tájt. Szekéren utazott a fél ország, magyarok, németek, szlávok, románok. A zsidók is, nem gyalog, főként szekéren hurcolkodtak be Galícia beteg földjéből. Meg persze vasúton is, mindenféle telerakott kupékkal, ráadásul úgy jövendőlnek, hogy nemsokára modern, rendkívül sebesen haladó, egyvágányú kocsi közlekedik majd az ember, erre nézvést erősen biztatóak a kísérletek. De az is igaz, egy-két, emberi kézzel gyártott Ford vagy jungbunzlai Skoda már port kavart Budapestén is, történt baleset is az Andrassy úton, a zajló Kálvin téren, még leszakadt karvégtagot is talált egy kisgyerek, kéken füstölt az ujjak között a drága szivarvég. Automobilja volt a grófnak is, természetesen. Ez a szekér, ami a zsidót hozta, ponyvás alkotmány volt. Meglehetősen nagy és lassú gördülésű járgány, nyikorgott is rendesen, mintha fájdalmat okozott volna a kerekeinek minden fordulás. A szekér hátuljából küszködte ki súlyos, hordószerű testét Arany Sámuel, és hogy könnyecsepp volt a ponyvára festve, azt is megállapította az úr, nem kellett nagyon meresztenie a szemét. Köhintett a nagy bütykös öklébe.

Hát szóval velük jött az ebadta zsidó.

Ezek hozták.

Ezek!

Arany Sámuel nem sokat teketóriázott, kért egy pohár uradalmi sört, a keserűbb fajtát, melyet helyben, kizárólag a grófnak főzött egy Sziléziát is megjárt mester, bizonyos Selmecki Ábrás, és még a városi előljárók se igen jutottak hozzá, hiába bokáztak, hiába hajlongtak, alázatoskodtak, hogy ej, de jó lenne csak egy kancsócska söröcske, csak egy kis hordó söröcske. Nem, nem kaphattak, Selmecki Ábrás a jó búbánatba tessékelt valamennyit, igyák csak a hűgyszínű városi lötytyöt, amit Fekete Búzás főz ügyetlen kezekkel, csapnivaló ízléssel és többnyire részegen. De viszont jól fölhaboztatva kérte a zsidó a sört, s amikor a Julcsa nevű szolgálány elé helyezte a szőke fényű kriglit, melynek vastag üvegfalán lustán, ellenkezve ereszkedett alá a hab, azonnal lehajtotta. Viszont kért még egyet, azzal is nyomban végzett, majd néhány böffentés után cirkalmas előadást tartott a lehetséges kertekről. Az ember és a kert, na hiszen. Jártassága nem lepte meg a gróft. Szavakban a zsidó mindig is erős volt, a hallgatásban annál esetlenebb, sőt ellenszenvesebb.

Arany Sámuel angol és francia mintákra, arab jellegzetességeket mutató spanyol megoldásokra hívta föl a gróf máskülönben nem lankadó figyelmét, majd barokk és romantikus kertekről szónokolt, többször dobbantott, a levegőbe szökelt, és egy váratlan dramaturgiai hajtúkanyarral szóba hozta még Szemiramisz függőkertjét is, azt kiabálva, hogy az ilyen kertéptípmény ezen a tájon, a mi földünkön, és jelentőségteljesen megnyomta a mi szócskát, ráadásul mintha kacsintott vagy csücsörített, de inkább mindkettőt megtette volna, amire a grófnak láthatóan megrándult az arca, mulatságosan mutatna.

– Hogyan, kérem?

– Mondom, ironikusan.

A gróf elgondolkodott, majd maga is ivott néhány korty sört, hab duzzogott a bajuszán, nem törölte le.

– Nekem nem igazán kedvemre való az effajta istentelenség – szólta, a fájós bal lábát masszírozta. Mintha máris megbánta volna, hogy a habókos Aranyt magához kérte, de az is lehet, vagyis inkább az volt a valószínűbb, hogy maga is színjátékot játszott.

– Nem csodálkozom, gróf úr – bólogatott Arany, és a krigli szélén maradt habot lenyalta. Megkocogtatta mutatóujjával az üres krigli falát, majd megkérdezte, hogy a gróf úrnak mégis mire kellene ez a kert itt.

– Itt – mondta újra, s a fölsőtestét kissé kiegyenesítve körbefordult, hogy aztán a nyakát tekergetve a vidéket vegye szemügre, az elnyúló, lapos, napégette földet, amely nem hogy iróniára, de még csak bárgyú mulatságra sem volt alkalmas.

A gróf nem válaszolt, csak a súlyos homlokával bökött fölfelé, hogy de hát, zsidó barátom, Caruso. Ő nem elég neked? Ha járhat erre Caruso, lehet itt valamiféle kert is, nem?

A gróf elnézett a lovarda frissen festett épülete felé. Előbb okkerszín mellett döntött, aztán barnább árnyalatot kért. A lovászok éppen fedeztettek. Angol telivérek ügyködtek a szaporodás bonyolult tortúráján.

– Ez azért szép, nem?

– Hadd ne válaszoljak, gróf úr.

A gróf lötytyintett egy kis likórt. Az italt Kassa mellől hozta az egyik vendége, egy berzevicei ásványkutató, akinek a legnagyobb találmánya nem egy ritka érc, egy fémlelőhely, nem egy ritka drágakő volt, hanem egy kőbe fagyott, valósággal mütárggyá kövesedett morva magzat, a természet csodája, melyben azért csak az érzéketlen lélek nem értette meg a táj általános szkepszisét. Állami kitüntetést is kapott a fölfedezésért Bécsben, a Gutpater gasse egyik állami,

természetesen barokk jellegzetességű hivatalházában, amit viszont, a morva magzatra való tekintettel, nem vehetett át, tiltotta a becsülete, a kikezdzhetetlen, akárha töviskoszorúval körbefont morálja. Majd még éppen Bécs akkreditálja magasabb etikai és tudománykarrieri polcra egy morva magzat miatt! Keserű volt a likőr, mintha régtől fogva közbakák mosdatlan lábát áztatták volna a lében. A gróf a zsidót nem kínálta meg először, aztán másként döntött.

– El akar tántorítani, Arany?

– Eszemben sincs, gróf úr – szagolgatta Arany a likőrt, fintorgott. – Ön kérdezett. Én elmondtam, amit tudtam, a véleményemet.

– Miféle vélemény az, amivel kitörölhetem a seggem – mondta a gróf, és fészkelődni kezdett, mint aki véget akar venni ennek az értelmetlen diskurzusnak.

– Gróf úr, méltóztatott-e már olyan kellemetlenségben részesülni, hogy nem állt módjában segget törölni? Nem, ne vegye magára. Egyáltalán nem gúnyolódok, eszem ágában sincs. Ez csupán elvi kérdés. Nos, tehát ha igen, akkor jól tudja, minden dolognak megvan a maga haszna, ha nem tudjuk kitörölni az ülepünket használat után, annak is lehet. Vagyis az én különös véleményemnek is – és a zsidó mintha újra kacsintott volna.

– Milyen kertre gondol a gróf úr?

A gróf elnézett, a tekintete a távolba, hogy ott bizonyos földeregen valami, ami hozzásegíti a válaszhoz. A múlt. Az az édes-keserű valaha volt mindenség. Belenézni abba, látni az idő tagjait külön és külön, látni hatalmasságukat, egyediségüket és utánozhatatlanságukat, és látni őket egyben is, mint egy pompás kiállításon. Hát nem. A múlt nem kút, nem belenéz az ember és elmerül önnön tekintete által, a múlt itt van közel, megfogható, tapintható, szaga van. Istenem, hogy basznád meg a te dolgodat. A múlt kísértet, fattyú, álmatlanság, titkos, emésztő láz. Tehetetlenség. A halhatatlanság is csak mint a fejlődés általános hiánya. A múlt előttünk jár, s ha a hasunk, s a szájunkban összegyűlt nyál a kamrába vezet bennünket, azt már kifosztva találjuk, mert a múlt fölzabálta, és ha isten után szaladnánk a templomba, már ott sincs semmi néhány csonka gyertyán és repedt kis feszületen kívül, a múlt kifosztotta. A múlt rabló, betyár vagy kalandor, egyre megy, a jelent fosztogatja.

– Elpusztíthatatlant – mondta a gróf végül.

Arany hallgatott, a szakállával babrált, kevésbé jelentőségtejtelt, de szellentett.

– Mi az, ami elpusztíthatatlan a mi földünkön, uram?

– Mi az, ami nem támadhat föl, Arany?

– Mi az, ami ha feltámad, bánja utóbb, hogy megesett vele, gróf úr?

– Ne vitakozzon Arany, mert lelövöm, mint egy kutyát – Kollowitz nehézkesen föltápáskozdott, a kastélyba ment, és az előterem würzburgi diófa szekrényéből elővette az angol vadászpuskáját, a gőzös, füstös Liverpoolból hozta egy ismerős gyerek, a legjobb tüzelőszerszám volt, ami a gróf kezében megfordult, rókára fejlesztették ki, igaz, gyorsabb iramodású, gyorsabb fordulású angol rókára. Nem olyanok a briteknél az állatok, mint Európában, még ha hasonlatosok is. Az angol katicák például betegebbek, a marhák testesebbek, a lovaik meg, nahát, azok szépek, akár az egyiptomi faragások. A rókaölő fegyverrel bicegett tehát most elő. – Olyan kertek akarok, ahol ki tudom mondani, hogy én – mondta.

– ÉN!

– A gróf úr haladni akar a korral – jegyezte meg a zsidó a vállát vonogatva, de kék zafirként csillogott a csalfa szeme. Mintha azt csillogta volna, halad, bizony halad a kor, csak többféle úton, s némelyik zsákutca lesz, melyik csak elfogy, melyik meg szakadékba vezet. Kollowitz úgy bámulta a másikat, mint aki elhatározta, ha újra kacsint vagy grimaszol, vagy csak szemernyit is gúnyosan ellenkezik, akkor tényleg golyót ereszt belé. Egyenesen a szívébe. Vagy inkább a vörös

szeplős homlokába? Ha zsidóval kezd az ember, számíthat rá, hogy elbonyolódik még a cipőfűző is. Csakhogy Arany Sámuel nem kacsintott. Fölemelte az üres söröskriglit, szórakozottan áthunyorgott rajta a kétértelmű tekintetével. Nagyot sóhajtott, keserveset.

– Meg kellene még egyszer tölteni, gróf úr – szólta aztán halkan. – Kell-e jó lélekbúvárt szerezni?

– Mit? – kérdezte a gróf, mert megvárta, míg Arany lehúzza a sörét. Aztán azt is megvárta, míg a másik elmegy a gondozatlan, összevissza dőlő bokrok közé, és vizez, ahová ő a kertet szánja.

– Olyan embert, aki a lélekkel foglalkozik – mondta Arany. – A lélek, gróf úr, kert is, és vice versa.

A zsidó tapogatta magát, a mihamarabbi távozást fontolgatta. És aztán valóban ment. A gróf a zsidó után bicegett, azt látta, hogy a ponyvás szekér idáig várakozott. A sovány ló békésen rágta a fűvet. De túl messze volt az alkotmány, és nem tudta kivenni a bakon ülő alak fizimiskáját.

A kerti asztalon maradt egy fél korsó sör. Pici hal úszkált benne, keszeg volt, arany szárnyú keszeg.

A látogatás után Arany Sámuel úton és útfélen azt híresztelte, hogy meghatározatlan időre elutazik, és valószínűleg nem rajta múlik, hogy hamarosan hazatér, vagy talán, mert ezzel a lehetőséggel is számot vetett magában, soha már. Persze, mi múlik az ember vágyán és akaratán. Sok is, kevés is. Meglehetősen hangerővel adta a város tudtára, hogy halaszthatatlan dolga és feladata támadt a világban, de mondhat elrendeltetést is, és ordított a helyi lap szerkesztősege, a katolikus nőegylet székháza, a gazdakör, a sakter boltja, de még a fenyőkkal szegélyezett paplak előtt is, napokig nem is jöttek elő a mókusok. Gurgulázott és énekelt, néha elővett egy halacszkát. A piacról kivezették, rohadt körtét, szilvát dobáltak utána az asszonyok, a tér fölött köröző galambraj sokáig nem mert alászállni, csak surrogott odafönt, mint valami nagy ezüst háló. Szeva Danuma, a fuvaros nézett utána, majd olyan szép ezüstöset kópött, hogy egy Júdásnak bizonyára nagyon tetszett volna a kőlapra forrt nyálkarima. De nem bántották a zsidót, senki sem emelte rá a kezét, a gróf védeltségét élvezte. Némileg vissza is élt vele. Arany azt rikoltozta, hogy el kell vándorolnia, és a szakállára szállt méh nem zavartatta magát, sokáig mászkált, keresgélte a gubancokban. De a zsidó nem állított valótlan. Néhány nap múlva belepakolt néhány ruhadarabot egy fémcsatos, matricákkal fölragasztgatott disznóbőr bőröndbe, egy üveg nehéz, édes vörösbor mellett megvárta, hogy beesteledjen, aztán hogy a kutyák is elcsöndesedjenek, amik akkor is, azóta is serény ugatással, vonyitással és szűköléssel búcsúznak egy naptól, és láncot csörgetve üdvözlík a csillagok elszóródását, alvó gyerekei arcára sorra nyálas csókukat nyomott, és még mielőtt a virradat Debrecen felől alágyújtott volna az égnek, kilépett a halkan megnyikorduló kapun. Zihálva szedte a levegőt. Megállt. Visszanézett, keze a kapukilincsen, elgondolkodott. Mert történt még valami csekélység. Egyetlen gyereke riadt föl, miközben fölé hajolt, hogy búcsút vegyen tőle, a kicsi Áron, az összes gyereke közül a legügyesebb és a leginkább életrelvő. Ahogy fölé hajolt, a kicsi belemarkolt a szakállába. Arany Sámuel megfeszítette a nyakizmait. A gyerek úgy kapaszkodott szakállfürtjeibe, mintha az éjszakából mélység nőtt volna alatta, s ha elengedi, ő belevész abba a feketeségbe.

– Papa, szöksz?

– Dolgom van, Áron – suttozta a férfi, rekedt volt a hangja.

– Nő? – kérdezte a gyerek.

– Miféle nő?!

– Szerelmes vagy?

– Föl kell kutatnom egy kertet, kisfiam – reszelte a férfi, érezte, hogy megfeszül az arcbőre.

– És igaz, ami igaz, egy kicsit anyádból is elegendem van.

– Mert azt mondta, hogy te csak üvöltözöl. És hogy az üvöltözésből még soha nem lett kenyér?

– Nem azt mondta. Hanem azt, hogy addig üvöltözöm, amíg kihül a kalács. Meg a sólet.

Arany egy kicsit hallgatott, majd azt mondta. – Hozok ide egy kertet, kisfiam.

- Minek hozol, papa?
- Mert megkértek rá. Parancsolták. Meg fizetnek érte. Mert engem is érdekel.
- Érdekel az a kert?
- Az érdekel, hogyan lehet idehozni.
- Miféle kert lesz az, papa?
- Elpusztíthatatlan, Áron – motyogta Arany.

A gyerek lázasan gondolkodott a sötétben.

– Nincs olyan kert, papa! – suttozta. – Nincsen olyan, amit ne enne meg a tél, a szárazság, amit ne szagatna szét a vihar! – s a kisgyerek mindezt nem szenvedélyesen, inkább álmodozva mondta. Koravén volt, bölcsebb a koránál, rosszul is aludt, nyilván nem is kellett fölriadnia.

– Szerintem se, Áron. De minden kertnek van tele, és van pusztasága.

– De akkor miért mész el?

– Úgy lehet, iróniából, fiam – mondta a férfi, megsimogatta a gyerek arcát, ujjait lefejtette a szakálláról, és a szájára tette az ujját.

– Pszt! Ne zavard meg a testvéreid álmát, Áron. Ellened fordulhatnak.

– Papa!

Arany visszafordult.

– Tényleg voltál abban a kosárban?

Nem válaszolt. Még egy szelet csokoládét dugott a gyerek kezébe, akinek, ha szöget ütött a fejébe a szó: irónia, ha nem, akkor is úgy élt aztán, mint akinek az életét kell mentenie. A férfi összehúzta a kabátját. Elnyújtva ugatott a szomszéd kertek valamelyikében egy kutyára. A hold nagy volt a sötét tetők fölött, őrjöngve fénylett. Denevér vitorlázott az éjben. A gyerek állt az ablaknál, bámult kifelé, és esküdni mert volna, hogy egy szekér várakozik a házuk előtt. Egy rozoga, ponyvás alkotmány, valami fekete folt van arra a ponyvára festve. Abba a szekérbe emelkedett be az apja, Arany Sámuel, és mintha karok nyúltak volna érte.

A gyerek az arcához nyúlt, kicsordult a könnye.

Senki sem tudta, merre indult Arany, de még Judit, a felesége sem, népes családjának pedig különösen nem kötötte az órára. Áron hallgatott, titkos szövetségként fogta föl, hogy megrághatta az apja szakállát, és persze őrzött egy csokoládés papírt, és látott azon a hajnalon egy szekeret is. Arany Sámuel elment, sokáig nem hallhatott róla a világ. Szóbeszéd se szállt ide és oda, akár a szél szeszélyére bízott újságlap, teltek a napok és a hónapok, egymással veszekedtek az évszakok, múltak a kormányok, a büszke Monarchia építményének eresztékei lassan és föltartóztatlanul lazultak, és csak a vak nem láthatta, hogy roskadozik Közép-Európa mind ez ideig legimpozánsabb emberi építménye. Savanyúbb lett az uradalmi sör. Gróf Kollowitz Endre pedig egy kertre várt, amiben ott domborodik majd a sírja, mert ott lesz, ezt elhatározta, nem is oly nehéz döntést hozott egy szeszen ázó hajnalon arról, hogy nem a Kollowitzok városi kriptájában vesz örökké, de legalábbis a föltámadásig tartó elszállásolást, hol apja, nagyapja, anyai rokonsága és az első Kollowitz nyugodott, ki még a török kiűzése után maradt végeláthatatlan gatzengerben, embermagasságú fűben szúrta le az övéből lecsatolt nehéz, német kardot, azzal a tántoríthatatlan elhatározással, hogy itt, ezen a vidéken virágzó település lesz, hamarosan megművelik és termésre bírják a sanyargatásba és nélkülözésbe belesavanyodó földet, hajtás nő, rügy fakad az emberi kéz után, ami aztán így is lett, mert kelet felől csakhamar nehézkes karavánok jelentek meg református és katolikus földművelőkkel, akiknek nem kellett úrbért fizetni aztán évekig, utcák születtek és templomok emelődtek a föld fölé, téglából is épültek házak aztán, a múlt fölé épültek, a csontok és az emberi koponyák fölé, kelták, longobárdok, gepidák és hunok, törökök, kunok, jászok és magyarok maradványai fölé, de jó, ez mind rendben, ő akkor sem a vá-

rosi temetőbe viteti a méltóságos corpusát, hanem itt hantoltatja el. Majd itt, a Kollowitz-kertben lesz a sírja, mert így gondolta el, így akarja, és coki, és basszák meg az összes szentek. Ámen.

A gróf kilépdelt az udvarra, s a legtágasabb, legmegbízhatóbb garázsba tartott. A minap vásárolt Ford automobíljá pihent itt rendesen, amikor éppen nem falta a környékbeli kilométereket. Kollowitz automobíljá gyakran kavart port az Arany-ház előtt, és megszólalt ilyenkor a rézveretes autókürt is, a haldokló Caruso hangján. Máskor lóháton érkezett, fényes szőrű, tágas orrlukú lipicai mén horkantott a zsidó ház előtt, ha úgy alakult, foltos hátú angol telivér, és az is igaz, hogy egyszer kerékpárról huppant le, nem túl régen tanulhatott meg, mert csak a kerítésnek, deszkafalnak dőlve tudott lekászálódni kisebb szitkozódások és káromlások árán, egy Rover típusú, úgynevezett biztonsági kerékpárt szerzett be némi vacillálás után, mert először velocipédet akart volna, de arról sikerült lebeszélnie a szállítónak, akivel a sörfőző Selmeczi Ábrás tartotta a kapcsolatot, megmutattak a grófnak egy fotográfiát, féllábú, félkarú embert ábrázolt a kép, úgy zuhant el a velocipéddel, hogy amputálni kellett két végtagját, és a tekintetében ott maradt a gyógyíthatatlan bánat. Akárhogyan is, de a határ és a város földútjai nem voltak alkalmasak efféle szerkezetek közlekedésére. Egyszer ahogy a birtok irányába, hazafelé tartott, a kerékpár megszórt egy jókora tehénleplenyen, és a gróf hatalmasat esett. Sokáig nem mozdult, nem tudott, őszintén szólva úgy értékelte a hirtelen bekövetkező szituációt, nem is lenne már miért mozdulatot végezni. Bámulta a habos, a szederjes arcához mind közelebb ereszkedő eget, számolt. Öt egymást követő reccsenést regisztrált a testében, majd lehunyta a szemét, és mondogatni kezdte, én, én, én.

Tudta, hogy visszhang volt. Egyetlen óriási reccsenés visszhangzott a testében. Valószínűleg meg fog halni. Érdekes volt, hogy nem félt. Kicsordult a könnye, a kertre gondolt. Hogy nincsen. Nincsen még. Nem oda fogják temetni, nem lehet. Mert az nem lehet, hogy előbb odatesznek, s aztán nevelik fölé a kertet. Így gondolta. Nem tudott mozdulni. Basszák meg, mindenki bassza meg, hogy az isten is bassza meg, arkgangyalostul. Aztán a feleségére gondolt, meg a hóbortos lányára, Karolinára, aki tudomása szerint kommunistákkal üzekedett. Elbúcsúzott tőlük imával és szeretettel. Basszák meg ők is. Mire rátaláltak, cserepesre száradt, a szájából hab szivárgott, és kifordult a tekintete. Léghajó keringett fölötte az égben, szólt Caruso és Saljapin. Magdaléna Szemüknfénye fésültette hosszú, barna haját a széllal. Hetekig feküdt a gróf aztán a fölštócolt ágyban, mellette kacsza hevert, kissé meg volt sértve, hogy egyszer már elbúcsúzott, és ezek szerint majd újra meg kell tennie, csak mert a szívós természete győzedelmeskedett, habár a reccsenést, illetve annak különbnél különb hangalakitani változatait élete legvégéig volt szerencséje hallani. De kerékpárra többé nem ült. Amikor fölgyógyult, s nem csak menni, de már lovagolni vagy fára mászni is tudott, megint automobíllal hajtott be a városba. Szép, kék füst maradt utána a tamási úton, makacszkodtak a gomolyagok, nem akartak eloszlani.

– Megjött már az a pernahajder? – kopogtatta botjával a Gold-ház tornácának vadrózsával futtatott oszlopát. Borzas, hitvány zsidó kutya ült meg a csizmája mellett, nem mert ugatni, csak lihegett, bámult fölfelé a gombszemével.

– Úton van, gróf úr. Hamarosan bottal verheti a hátát – dúdolta mindig Judit, habár sem szóbeli, sem pedig írásbeli üzenetet a férjéről nem kapott, miközben a hosszú és terméketlen bizonytalanság az ő lelkét is kikezdte. Nappal halk dúdolásba feledkezett, jószerivel végignekelte a délelőttöt, a délutánt. Éjszakánként csöndesen zokogva sírt, nyelte a könnyét, és újabban párnát tett a combjai közé, és többször is magába igazgatta a varrt vászonsarok keménységét. Lehet úgy mozogni, mintha meg se mozdulna az ember, és végül jó lesz. Régen feledte már, mennyit perlekedtek urával az elutazás előtt. Áron egyszer bejött hozzá, éjszaka volt, hajlongtak kint a fák.

- Nem szabad. Menj ki. Menj a helyedre! – súgta neki.
- Vissza fog jönni, anyukám.
- Nem tudod te azt, Áron.
- De tudom, anyám – lehelte a gyerek, bújt mellé, ölelte, vackolódt.
- Aztán honnan tudod?

A kisfiú elővett valami papírt, és belemutatta a szoba sötétjébe. Zörgött a papír, ezüstösen fénylett.

– Amikor elment az apukám, ezt a csokoládét adta. De a táblájában volt egy harapás. Azzal a harapással üzent, hogy azt visszahozza nekem.

Judit gyakran ment ki a temetőbe a fiával. A zsidó temető a református oldalában terült el, itt is dülöngéltek a kövek, mintha az elmúlás rendezett volna táncmulatságot, nőtt ott ecetfa, csalán, orgona és aranyeső, a köveket mindig közeli építkezésekről hozták. Szép dunai kavicsokat is lehetett találni, amikor épült egy ház, a kaszinó, a tűzoltótorony. Szaporodtak a dülöngélő táblák, olyik fölirat gazdájára már alig, néha már nem is emlékeztek, de még így sem tudott több lenni a volt a vannál. Mert soha nem tud több lenni. Aligha tudták, ki volt az a valaha élt Lewi, az a valaha boldoguló, sokat serénykedő Weisz, az a széles derekú Spilinger Teréz. Judit sem tudta volna már megmondani. Szorította a gyerek kezét, aki meg-megbotlott. Az övét szorította a legjobban. Pedig nem választotta ki. Volt neki még kettő. Három gyereket szült a kalandor Aranyinak, Rebekát és Mirjamot. A lányok csöndesek voltak, de Áron csöndje nagyobb volt, és mélyebb.

És amikor Judit harmadjára is azt közölte a gróffal, hogy közel jár az ura, igazat mondott.

– Már biztosan úton van! Virágot szed nekem a határban – elakadt a szava, boldog pír festette be az arcát. A gróf mögé pillantott. Az utca végén, fent az ég közelebbi, egyszerre áttetsző és párákék rétegében léggömb lebegett. Valami akaratos, angyali zene is szólt a magasból, magas és éles hangfoszlányokat terelt le hozzájuk a szél. Kora ősz volt, rozsdá kezdett táncolni a lombokban. Soha nem azok vagyunk, amit akarunk, gondolta. És nem is azok vagyunk, amink van. Azok vagyunk, amit elveszthetünk, mert mindent elveszthetünk. Ennyi az egész. Cukrok is hulltak alá az égből csillogva, sziporkázva. Zene szólt.

– Rosszul van, asszonyom? – kérdezte halkan a gróf, amikor visszafordult.

– Reggel a kancsóban halat találtam. Igaz, nemigen élt már. De hal volt valamikor. Az pedig annyit jelent, hogy közel jár. Nagyon közel, gróf úr.

Hazafelé hiába kiáltozott Magdaléna Szemüncfényének. Az csak mosolygott némán, csak integetett odafönről. Szálltak a felhők, lustán, szelíden. Szólt a zene.

Másnap aztán kiáltozás támadt az udvaron. A gróf visszahelyezte az asztalra Ady Endre könyvét. Förtelmes, zavaros, nyugtalanítóan szabálytalan verseket olvasott. Gyönyörűeket. Világított belőlük az olajban fürdetett tekintet. Fújta a szikes föld fölött az üres szél. Hatalmas női ölek mutogatták magukat, mint véres pillangók. A minap aztán behívta a szolgálólányt, és azt mondta neki, azt parancsolta dúlt hangon, de halkan, hallgassa meg ezt. A lány meghallgatta a gróf bariton, zengő előadásában az egyik, aztán a másik költeményt, remegett a sőr a kancsóban. Fél kettő volt éppen, de talán elfelejtett a láncos falóra járni már. Julcsa pislogott egyet. Mintha nem hallott volna semmit.

– Érted te ezt, lány?

– Nem értem, uram.

– Az urad érténé?

– Az uram, Lackó János sem érténé.

A gróf az ablak felé pillantott, megfeszültek nyakán az erek. A kiáltozás csak nem csöndesült.

Sőt mintha ordítottak volna, egyre keservesebben, végül kirúgta maga alól a nehéz tölgyfa széket, ami lassú sértődöttséggel dőlt hátra, hogy aztán hatalmasat csattanjon, és ő kidübörgött a tornácra. A legények egy fiúval birkóztak, akinek már több helyen megszakadt a ruhája, az orra vérzett. Talán foga is bánta az egyenlőtlen harcot. A gróf intett, hagyják abba. A fiú annyira lihegett, hogy sokáig nem tudott megszólalni. Aztán ennyit jelentett:

– Arany úr üzenetét hozom, gróf úr, megérkezett.

A gróf bólintott, körbenézett, mintha a zsidó itt lehetne valahol az udvarban. A lovardánál. A beteg diófánál. A dülöngélő bokroknál. De hát sehogyan sem látta.

– Jól van. Hol a fenében van az a szarházi?

A fiú összeszorította a száját, egyik lábáról a másikra billentette a sovány, csenevész testét.

– Mondjad már, a kirelejumát!

– A fürdőben időzik, gróf úr.

Ekkor meg Kollowitz gróf hunyta le az egyik szemét, jelesül a balt, a jobb szeme fölött viszont megemelkedett a szemöldöke. Szokása szerint hörrent is egyet, és most úgy, mint támadás előtt a vadkanok. Állt már avart kaparó, agyarátt csillogtató dísznóval szemben, tudta, milyen a hangjuk, amikor az ember belét akarják ontani.

– És mi a fészkes fenét csinál az a Gold a fürdőben?

– Fürdik, uram – a fiú széttárta a kezeit.

– Fürdik?!

– Meg énekel. Terpeszkedik a legnagyobb kádban, és énekel.

– Mit énekel?

– Nem tudom, uram, de áll mellette egy fürdős gyerek, van nála pezsgő. Behűtött pezsgő, gróf úr. Rám parancsolt, hogy közöljem a gróf úrral, jéghideg, eredeti finomságú Törley-féle pezsgő, édes habzású, kicsi fémvödörben, igazán, mintha az ember a csillagokat inná. Egyenesen a súlyos tekintetű szerb Szeva Danuma hozta neki a jeget, pedig az köztudottan ki nem állhatja. És néha kinyújtja a poharát, amit az a fiú telitölt, és akkor iszik. Magam láttam, uram. A két szememmel láttam...

A gróf egy legyintéssel elhallgattatta a gyereket, majd kikérte a kisebbik, vagyis fürgébb Ford autóját. S amikor megkapta a bőrsapkáját, a fehér sálát és a bőrkesztyűt, beindította a motort, gázt adott. Bármennyire is hepehupás volt, s hogy csaknem meghalt rajta egyszer, szerette a városba bevezető utat, szerette, ahogy a kipányvázott tehének és a piszkos kis birkanyájuk bámulnak utána. Néha kicsi, fekete korcs futott az útra egy közeli tanyáról, gurult az ő autómobilja mellett, ugatott, habot köpött, a kerekek közé került. Lányok, gyerekek libákat hajtottak, malacokat, náddal, vesszőkkel integettek. Egyébként pedig integettek az akácok is. És itt szekereztek a feleségével az utolsó útra.

Arany Sámuel valóban a városi fürdőben időzött, Bernát Vilmos többkádás, masszírozást és sárpakolást is nyújtó birodalmában, és a legnagyobb kék zománcos kádban áztatta szőrös hordótestét. A homlokán gyöngyözött az izzadság. Énekelte, akár egy repedt fazék. A gróf, aki már az utcáról hallotta a Bajazzók áriáját, rátörte az ajtót, s bár fölkészült a látványra, azért nyomban mégsem tudott megszólalni. A kád mellett álldogáló gyerek annyira megijedt, hogy csaknem eldobta a pezsgősvödört. Úgy remegett, hogy a bádogban zörögte az üveget. A gróf mögött a kezét tördelve botladozott a fürdő igazgatója, Bernát Vilmos, mígnem Kollowitz egy kézmozdulattal hátraparancsolta.

– Hamis, te átkozott! Olyan hamis, hogy ezért akasztanak!

A zsidó lassan rápillantott a grófra, elfújta egy habot, a szivacs után nyúlt, megfacsarta a feje fölött.

– Remek pocsolja – s máris a fiú felé villant a tekintete. – Hozzál már egy fürdőszéket a gróf úrnak, mihaszna. Meg poharat! Kapkodd a lábad!

A fiú térült-fordult, már ott is volt a gróf mellett a szék, kezében pedig a pezsgőspohár.

– Baj van, gróf úr – szölt Arany, s a dagadó fürdőszivaccsal most végigsimított a homlokán. Csorgott a víz az arcán, prüszkölt.

– Éspedig miféle? – kérdezte a gróf jobb híján, forgatta lassan az üres poharat.

– Pezsgőt? – kérdezte Arany, s nem várt választ, már intett is a fiúnak, telitöltötte. – Egyféle baj ez, de mindenkit érintő. Háború lesz, gróf úr. Proszit.

Szép, tiszta hangon csendültek a poharak.

– És ez olyan nagy baj? Volt már ilyen. Lesz is még. Proszit – mondta a gróf.

– Lesz, meglehet, hogy lesz is még. De ez most mégis nagy baj.

– Aztán, te Arany, mikor lesz ez a háború?

– Hamarosan.

– Beírjam a naptáromba?

– Felesleges, gróf úr. Olyan hosszú háború lesz, amit még nem látott a világ. Egy naptár nem elég. Kettő se.

– Nem gondoltam, hogy ilyen közel van – morfondírozott a gróf. – Mennyi időnk van?

– Nem sok – szölt Arany, és kiemelkedett a vízből. Szőrös hordóteste vadul gőzölgött, máris tócsa sötétlett alatta. Maga köré kerített egy vastag fürdőlepedőt, lábát fapapucsba bújtatta. Csattogva indult a ruhásszekrényhez. Kinyitotta, belenyúlt. Meglepő gyorsasággal hajolt oda a táskájához, kicsatolta, s már elő is kapott egy ezüstkapcsos bőrmappát. Csattantak a kapcsok, széttárta a mappát, a gróf arca elé tartotta.

– A tervek, gróf úr. Meghoztam magának, nem volt ám egyszerű. Ez egy olyan kert – ekkor kissé eltűnődött az álmodozó kék szeme, amit az unokája is örököl majd –, szóval olyan kert, amire vágyott. Pontosan olyan. Viszont sietnünk kell, ha nem lesz készen még a háború előtt, akkor soha nem készül el.

– Most pedig sietnem kell a családomhoz – jelentette ki, fűrgén fölöltözött, és már ment is. Még adott valamennyi pénzt a fürdőigazgatónak. Aztán hirtelen visszajött. A maradék pezsgőt megitta. Aztán ment el végleg.

Másnap a gróf éppen csak fordult, kipillantott a kastélya ablakán, és meglepetésében eltátotta a száját.

– Kik ezek? – valóságos emberi csődület szorongott az udvarház előtt.

– Kik ezek az emberek?

– Kétkezi munkások, gróf úr – bólintott Arany Sámuel. – Minden apróságra, igényre figyelve megszerveztem a munkálatokat. Mint tegnap kifejezésre juttattam, gróf úr, időnk vésszen csekély. Minden perc fontos, minden másodperc lényeges. Úgy lehet, máris késében vagyunk.

A gróf is tudta, nem kevésbé Arany Sámuel, hogy a remekműveknek általában semmi értelmük nincsen. Ahogy a csodáknak sem az emberi értelem ad patinát és egyéb tartalmat, hanem a hiány. Éppen ezért tart rájuk igényt az ember, hogy beléphessen a ráción túli világ titokzatos tartományába, ahol aztán ő inkább hisz a saját hazug és csalfa szemének, mint az értelmének. A kert, aminek a terveire Arany 1910-ben kapott megbízást, s aminek a tervei 1912-ben találtattak meg végül, egy év alatt készült el. Sem nem később, sem nem hamarabb. Elpergett aztán ezután még egy szép, igazi bánatokkal és bajokkal takarékoskodó esztendő, hóval, esővel, zúzmarával, és olykor szölt az udvarház fölött Caruso. Meghalt a diófa. Nem vágta ki a gróf, kiügyeskedte ágai közül a galambfészket, benzines szivaccsal dörszölte meg a törzsét, majd égő gyufaszálat dobott rá. Lángolt az éjszakában a fa, akár egy vers. Az Északi-sarkot elértek az expe-

díció katonái. Kitűzték a zászlót egy jókora hóhalomra, de szájukra fagyott a fehér. A sarkpontot nem érték el. Hiányzott még néhány kilométer, harminc, talán negyven. Egy napot kellett volna még csúszni-mászni. A gróf lánya, Karolina, tizenkét éves volt ekkor, és már tudta, miért királynő az ölében időszakosan trónoló petesejt, Karl Marxot olvasott a Vakunikornis Lánynevelő Intézet kollégiumának társas szobájában, gyertyafénynél, pudingos sütemény mellett. Lenyalta a villát. Világ proletárjai, egyesüljetek. És akkor mi lesz? Mi lesz, ha a proletárok egyesülnek? Finom a puding. Biztosan jó lesz. Szép lesz. Csodálatos lesz. Szeretem a proletárokat. Proletár férfit akarok. Nagyon. Szépet. Legyen olajos bőré, zsírszagú, füstös. Úgy aludt el Karolina, hogy az arca ráesett a könyvlapra, és az édes nyála is elcsordult. Rá a betűk és mondatok kertjére. Mennyire más egy szó, amikor átdereng az emberi nyálon.

1913-at írunk tehát, fájdalmas tintafoltokat hagy maga után a krónikai vággyal vezetett tollhegy. Mindegyre megremegek a világ, Bécsben, Berlinben, Párizsban zörögnek a tetőcserepek, és sokszor beletörök a köröm a kávéházi asztalkába. Fényezik és tisztogatják az ablakokat a Téli Palotában. A nyugtalanság nyilvánosan és harciasan nő, az általános, mindenkire érvényes veszély többé nem fikció, és nem valamely rögeszme hevenyészett tévedése. Lackó Endre, a kertet építő munkások vezetője körülbelül abban az időben vezette oltár elé Sós Júliát, amikor a Wannsee nevű német tórol Max Liebermann német festő megfesti annak tavaszi állapotát és helyzetét, a virágok, rügyek, hajtások, fényviszonyok sajátosságát. Katolikus szertartás szerint keltek egybe a fiatalok, az udvarlás elhasznált néhány könnyű, érdektelen naplementét, orgonavirágot és májusszalagot, és amikor a pap beszélt, váratlanul és gyorsan elsötétült a templomban. De ahogy a fiatalok kimondták az igent, újra fényben ázott a templom, máris kitisztult az ég. Földíszített szekér állt a kálváriadomb előtt. A lovak virágkoszorút kaptak, rózsát, jácintot, tulipánt. Lackó a lakodalmat végigtáncolta, a fekete szövetű, nyakig gombolós kiskabátot egy pillanatra sem vette le, több méregerős, leheletet tüzesítő pálinkát lehajtott, több könnyebbit sört megivott, elengedte a korcsmáros kutyáját a láncról, azt is megtáncoltatta, aztán pedig napfelkeltekor már a támlás nárszi ágyban fölkönyökölt, és halkán megkérdezte a feleségét, volt-e nászéjszaka, teljesítette-e a férfi kötelességét.

- Nem teljesítette, Endre – szólt némi idő után az asszony.
- Miért nem? – kérdezte Lackó.
- Azért, mert inkább... magának csinálta – az asszony elhallgatott. A szája elé húzta a dunyhát.
- Részeg voltam?
- Nem volt részeg, csak be volt rúgva, Endre.
- De mit mondtam? – kérdezte Lackó.
- Ne várjam azt, hogy szeretni fog. Azt mondta, hogy soha nem fog szeretni. Soha. Ne is próbálkozzak meg ilyesmivel. Olyasmivel, hogy sajnálatom például magam, hogy cserfeskedek vagy játszok a szeretet miatt. Nem fog menni.
- Azt nem mondtam, hogy becsülni foglak azért?
- De mondta.

Hallgattak kicsit, reszelve, boldogtalanul lélegeztek. Lackó a felesége keze után nyúlt, meg is tudta fogni. Hideg, halott madár. Jég, jég, jég. Hideg madarat fogott Lackó, és akkor jött rá, miért feszíti valami a mellét. Hiszen ruhástól feküdt le, csak a csizma nem volt a lábán, de a kiskabát állig begombolva még mindig rajta volt.

- Mondok még valamit, Endre – szólt Julcsa.
- Mondjál.
- Soha nem fogom magázni már.

Igazán keménykötésű ember volt Lackó, a legnagyobb hőségben is csizmában és állig

begombolt ingben járt a földkupacok, a gödrök és a palánták és az ültetésre váró gyerekfák között, és nem zavarta, ha vakondtúrason áll meg. Pontosan annyira tudott írni, annyira tudott számolni, amennyire kellett. Kézben tartotta a dolgokat, névről ismerte a fuvarosokat, felügyelte a szállítókat. Nyüzösög a grófi udvarház, soha ennyi ember nem taposta a kertjét, soha ennyi kéz nem mozgott, vert, ásott, ütött, kalapált, szorított, dobott ott, mint ezekben a hetekben. Gyávábban rikoltottak a kakasok. A gróf néha kijön az épületből, széket húz a napokban elterített, és majd még alakításra váró kavicsgyásra, onnan figyel. Okulárét is vesz magára. Mikor olvas, mint valami pap. Hangosan is olvas, dühöngve, kiabálva, hogy szar, hogy nem érti, hogy ocsmányság, de azért olvas. Költemények. Versek. Titkos szabadelvű, liberális röpiratok. A lánya táviratot küld, a világ proletárjai egyesülnek, papa. Csók, ölelés, Karolina. Nézi aztán az eget, és az emberek nem értik, kihez ordibál. Caruso! Caruso! Kollowitz gróf betegbolond, ez terjed el, nem először, nem utoljára. Habókosság, elmefacsarodás, sámándüh. Nincsen ki a négy kereke, kifújja fejéből a normális, rendes gondolatot a szél. Világ proletárjai! Lackó mégis levetett kalappal áll meg előtte, ha kérdése támad, ha döntést kell hozni medenceépítés, szoborállítás, facsemete-ültetés miatt. Hogy kanyarodjon a gyalogút? A titkos szerelmi fészek, vadrózsával, repkénnyel futtatva, mekkora legyen a pad?

– Jó lesz így, gróf úr? – és lobogtatja a papírt, hátra mutogat.

– Tudod, hogy nem engem kell kérdezni, Lackó.

– Ha valamit elrontunk, akkor se én leszek a hibás?

– De, Lackó, ha valami nem lesz jó, te leszel a hibás.

– Miért nem a zsidó?

– Nálam a zsidó nem hibás.

Arany és Lackó rendszeresen méregetik egymást. Az összefeszülő emberi tekintetekben egyértelmű, hogy mit tartanak a másíkról, mennyi jót és rosszat gondolnak. Nem túl sok jót és kevés barátságosat, viszont nem is túl egyszerűt. Érdekes módon alakul ki, de kialakul a respekt. Nem köpnek egymás előtt. Azt is fölismerték hamar, a másik nélkül semmire sem jutnának, nem lenne itt kert, de még egy disznóól se talán. Lackó egyszer igencsak elver egy ügyetlen gyereket, mi volt a bűne, nem érdekes. Fölborult egy talicska föld, tövek, hajtások vesztek oda, kapott ütleget a hátára, ülepen billentették, ordított.

Arany elnézte a verést, fűszál billegett a szájában, izzadt.

– Most már hagyja abba! Elég – mondta kelleetlenül aztán.

– Nem elég – mondta Lackó, és ütött tovább. A fiú már nem sírt, némán, reszketve tűrte az ütleget. Amikor Lackó abbahagyta, a zsidó utána ment, a másik akkor már a kőművesekkel foglalkozott.

– Túl sok volt – mondta.

– Vert már maga? – nézett vissza Lackó.

– Nem – rázta fejét a zsidó.

– Akkor meg honnan tudja, mikor elég?

– Mert már engem vertek, Lackó úr.

Fafejűnek, megátalkodottnak is gondolható Lackó, és bizonyára lenne igazság a megállapításban, de erre a munkára nálánál alkalmasabb ember aligha találtatott a környéken. Ezt már tudták a városi kocsmákban is, az Alvégen, a Felvégen, és amit a kocsmákban tudnak, nyomatékossabb és tárgyyszerűbb, mint a templomi vagy az akadémiai ismeret. A patikában több kötözőszer fogyott, egy építkezésen mindig több a seb, mint kevésbé feszített időkben. Ami készült, arról fogalma sem volt Lackónak. Egy kert, talán. Egy pagony, talán. Arborétum, vagy mi a jóistenfasza. Olyan hely, ahol sok fa, fű, virág akad, padok, tisztások, a cement állaga, a gyalogutaknak szánt

kőtáblák. Dunai kavics, és nem erdélyi, dunai. Mit tudhatna ő az általánosabb, nagyobb szándékokról és bolondériákról? Azt viszont nagyon is tudta, hogyan kell dolgozni. Meddig kell foglalatokodni napon, árnyékon, esőben, szélben. Mikor lehet, mikor szabad abbahagyni. Minek mikor van az ideje. A munka rendje a természet mozgásából olvasható ki, a napfelkelte, a napnyugta, a napok közlekedésének ritmusából, az évszakok körforgásából, az időjárásból. Így volt ez évszázadok, évezredek óta. Nem tudta, miért kell dolgozni. Értelme ennek mi lehet. Mi lehet az értelme sajátán kívül a munkának? Csak azt tudta, hogy kell csinálni. Ha nem dolgozna az ember, meghalna, mint egy bogár. És nem föltétlenül éhen halna, mert gyűjtögetni, ami nem munka, akkor is lehetne. Azért kell dolgozni, mert más nem lehet, más nem járja. Nem lehet tétlenkedni, tilos. Tudta, hogy a zsidók szombaton a fülük botját se mozdítják, de még fogat se húznak. De hát nekik, keresztényeknek is voltak ünnepnapjaik, voltak böjtjeik, és voltak megérdemelt pihenőik. Jó volt, amikor pihent, és a csontja fájdulásáig szégyellte magát, hogy jó. Azon sem törte a fejét, mi az aktuális szolgálata a Kollowitz-birtokon, hol gyerekként ő is sokat csatangolt. Nem töprengett el ezen annyit se, mint egy fűszálon. Habár gondolkodni egy fűszálon is lehet, csak éppen minek. Akkor mit kezd a réttel az ember? Mint ahogy mások, valamivel később, ugyanígy nem gondolkodtak el a munkájuk és a feladatuk értelmén és célján, megtették, amit lehetett, amit kellett, és nyugalomban tartották a lelkiismeretüket. Lackónak éppenséggel szerencséje volt. De valóban a szerencse dolga az, hogy valaki kertet épít, ágyásokat és virágosokat alakít, nem pedig valami mást, valami céltalanabbat üggyködik. Néha azért gondolni lehet arra, hogy a maga szerencsésjét is megválasztja az ember.

Ármin, a zsidó kisgyerek is ott tekereg a kertépítésen, és nézelődik néha, mint valami apró tolvaj. Nem néha. Inkább gyakran teszi. Odaújja a szél, a szellő, a vihar, dühöngő hőség. Látni még esőben is, kopognak a leveleken a cseppek, ő meg áll a frissen emelt földkupac mellett, és forgatja a fejét. A szobrász, aki a kerti alakokon dolgozik, mitológián, misztikán tehát, gyakran megsimogatja a fejét. Pedig többnyire lehajtott fejjel jár a fiú. Keresgél a fűben, mintha lenne ott, az elhullatott kacatok, törlemékek között kincs, értékes dolog.

– Találtam valamit, Lackó úr.

Hát persze, és mit. Néhány hete csontvázat. Lábszárcsont, szamarat agyon lehetne verni vele. Tele van a föld emberrel, emberi emlékkal, maradvánnyal. Furcsa földkupacok, amik akár egykori, az oklevelekben nem szereplő faluk, házak, udvarházak lehetnek.

– Megmondjam, mit találtam, Lackó úr?

– Ha megmondod, tudni fogom. Ha nem mondod meg, az se baj.

Egy papír volt az, odaemelte a nagy, fekete kabátos, szigorú ember arca elé.

A papírra ez volt írva:

„Mentsetek meg! Mentsetek meg!

Magdaléna Szemüknkfénye!

2017”

– Kétezer tizenhét?! – kérdezte Lackó.

– Az van odaírva, uram.

De hát az még száz év múlva lesz legalább.

A gyerek elmosolyodott, nem válaszolt. Nem nagyon tudott mit mondani.

– Na, ezt nem adom vissza – szólta Lackó, és elővette az igazolványát. A fényképes résznél nyitotta ki, odahelyezte, odasimogatta a viseltes papírt. Betette az arcképe mellé, ami Hahn optikárius és fényképész műtermi boltjában készült néhány éve. És aztán, csak mint egy elkapkodott lélegzetet, máris elfelejtette.

SAÁD
KATALIN

A KIPOTTYANT FIÓKA

I részlet a Hálóban című regényből

Megtorpant, amikor a híd közepére ért. Mint akit múlt és jövő sarokba szorított. Nem választút állt előtte, inkább csak egy palló, amely átvezetheti a szakadékon. Aranyifjú, huszonkét éves, az élete eddig akár egy bélelt bölcső. Tegnapelőtt az édesanyja leterdepeltette a kórházi ágya elé: „Esküdj meg, hogy nem hagyod magára a húgodat!” Megesküdött, mi egyebet tehetett, ámbár abban a pillanatban fogalma sem volt, mire esküszik. Az édesanyja halálos beteg, meg fog halni. Egy közlés, egy ultimátum. Nem lehet felfogni. Nem tudja, és nem is akarja felfogni, hogy kidőlnek az otthona falai. A Ferenc József híd korlátjának támaszkodva bámulja a Dunát. Mennyit emlegették hitoktatói az ördögöt! Hitte is, meg nem is. Bizonyos benne, hogy a sátán itt áll közvetlenül mellette. Érti a jelenlétét. Az Újszövetségből tudható, hogy megkísértette az Úrjzúst: vesse le magát a templom párkányáról. Ha valóban az Isten fia. Megtisztelő, ha úgy vesszük, hogy őt is megkísérti. Májusi hajnal volt, Pest felett felkelni készült a nap. Amelyik cezúrát von a volt és a lesz közé.

Büser Arnold a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem végzős hallgatója. Júniusban esedékes az abszolutórium, utána a következő tanév során három államvizsgát kell letennie az oklevélig. Nem közgazdász akar lenni, hanem újságíró, ámbár ezt a döntését már nem beszélte meg a szüleivel. Merő bölcességből. Aki időt nyer – várat nyer. Tizenhét éves korában mindent elsöprően érezte a papi hivatást. Vagy csak el akart rejtőzni a ferences szerzetesek közé? Hogy kivédje a pénz és a nők vonzását? A másik ötlete sem aratott sikert. Hogy Párizsban avanszáljon női szabóvá. Pedig a Fugerek, akiket a kalapos ősök oly áhíthatosan emlegettek a felmenőik között, elismerően tekintgethettek volna le az égből kései utódjukra, hogy ilyen sokra vitte.

Anyuska már mindenféleképpen látni akarta a fiát. Kiváló alkalom kínálkozott rá: az Emericana ez évi ünnepe. A bajtársi egyesület a fennállásának ötvenes jubileuma alkalmából szónokképző tanfolyamot szervezett, vizsgaként pedig versenyt hirdetett, amelyet Büser Arnold nyert meg. Ezért fogja ő tartani most az ünnepi beszédet. Erről nem maradhat le az édesanyja. Azért is kihagyhatatlan az alkalom, mert végre el akarta juttatni fiacskájának a nagy titokban megszerzett frakkot. És azt a szempontot sem akarta szem elől téveszteni, hogy egyúttal részt vehetnének Irénkével egy dunai hajókiránduláson, közvetlenül a nagygyűlés előtt. Hátha megakadna rajta a szeme valakinek. Anya és lánya tehát a legkorábbi vonattal utaztak fel Budapestre. Miután beadták a gondosan becsomagolt frakkot a Szent Imre Kollégiumba, elstettek a hajóra. Az ünnepségre azonban már nem jutottak el. Arnold két üresen maradt széknek szónokolt.

Büser Lajosné rosszul lett a hajókiránduláson, mentő vitte el a szálláshelyére. A kihívott orvos szerint: azonnal kórház. A kollégium orvostanhallgatói a Kéthly-klinikát javasolták. A diagnózis: urémia. Vége a veséjének. Pont három hete történt. Arnold azóta minden délben bement hozzá. Csak tegnap, szombaton nem.

A korábbi napokon, a délelőtti és a délutáni előadások között rendre szerét ejtette, hogy beugorjon a klinikára. Micsoda szerencse, hogy a Szentkirályi utcában van, így simán útba ejthető a Szerb utca és a Ráday utca közötti rohangelőjei közepette. Ha valahol messze, Budán feküdne az édesanyja, akkor is el kellene jusson hozzá. Megfoghatatlan, hogy az esküjét vette. Tegnapelőtt, péntek délben. Akkor mindjárt még nem ijedt meg olyan nagyon, visszament az egyetemre. Érdemes bejárni a pénzügyi jogra, Wekerle remek előadó. Végig oda tudott rá figyelni, értett mindent, még jegyzetet is. Utána beült a többiekkel a Vén Diákba egy sörre. Átöblíti, föllazítja az embert. A Kecskeméti utca végén volt egykor a városkapu, jól belátható innen a Ráday utca. Reggelente szinte futva teszi meg ezt a távot, mintegy negyedóra alatt, hazafelé viszont lassan bandukol. Kiélvezi a sétát, megnézegeti a járóelőket, különösen a nőket figyeli. Szívesen provokálja az elegáns kosztümmös pesti hölgyeket. A Kecskeméti utca mindkét oldalán jelentős már a fák koronája, a madarak őrjöngve csivitelnek, legyen este vagy nappal. Felöltöztét épp csak a vállára veti, és pimaszul belenézi minden női arcba. Ezt Pápán nem merné megcsinálni. A hölgyek legtöbbször zavartan lesüti a szemét, de olyan is akad, aki a nézést kihívóan viszonozza. A férfi kísérők rá se hederítenek az ő kis játékára. Elfoglalt képet vágnak, és a sétabotjukat fitogtatják. Ahogy elérte a Ráday utca elejét, ahol már gyérbőbb a forgalom, egy nyugtalanul mozgó pontra lett figyelmes. Áramütésként érte a gondolat, hogy ez a kollégium előtt mászkáló alak órá vár. Meggyorsította a lépteit, sőt futni kezdett feléje. Gyöngyi néni állt ott, édesanyja apáca nővére. Minden köntörfalazás nélkül az arcába mondta, hogy az édesanyja menthetetlen. Gyógyíthatatlan az urémiája. Talán akkor, akkor rögtön oda kellett volna rohannia a klinikára, de képtelen volt. Egyedül akart maradni. Megvacsorázott, amint szokott, majd fölment a szobájába, hogy gondolkodjon. A fogason, egy vállfán lógott a frakkja, élete első frakkja. Már három hete nem érkezett beakasztani a szekrénybe. Mi lenne, ha felvenné holnap, és ebben menne a bálba? Bálba! Hogy mehetne el a bálba, ha egyszer haldoklik az édesanyja. Milyen igazságtalan is ez a sorstól. Annyira készült erre a bálra. Ráadásul ő az egyik rendező. Ez alól nem bújhat ki, és nem is szeretne. Lejárta érte a lábát, hogy a Gellért Szállóban rendezhessék meg az Americana jótékony célú pünkösdi bálját. A meghívót is ő szerkesztette, végig ott volt a nyomdában, hogy hibátlanul sikerüljön, nehogy elírják valamelyik védnök nevét. Egészen addig ott bábáskodott, amíg a piros zsinórral el nem kezdték összefűzni a meghívó három lapját. A legutolsó oldalon szerepelnek a rendezők, Büser Arnold az ötödik név közöttük. Remekül sikerült az embléma is, a színe ugyanaz a piros, mint a zsinóré. Olyan pirosat akart, amilyen pünkösdkor a papi miseruha. Ovális babérszörű övezi a bál monogramját: *EPB*. Vagyis az Americana Pünkösdi Bálja.

Nem szégyen, hanem kifejezetten dicsőség, hogy alig akad arisztokrata a védnökeink között, agítálta a rendezőtársait. Mit ér az egész, ha csak a tányérsapka színe különbözteti meg egymástól a diákegyesületeket? Az övéké zöld, a fekete Turul-sapkát a tudományegyetem hallgatói viselik, a műegyetem Hungária kéket hord, és a csak ez év elején alakult legitimista Szent István Bajtársi Szövetség színe a fehér. Az Americanának épp az a lényege, hogy ellensúlyozza a Turul és a Hungária túlzó nacionalizmusát és antiszemitizmusát, továbbá a frissen létrejött Szent István Bajtársi Szövetség legitimizmusát. Éppen mintaként van itt a kezében az alakuló báljukra készült meghívójuk. A Pannónia Szálló összes termeiben rendezték. Nekik, úgy látszik, nem sikerült megszerezniük a Gellért Szállót. Pedig micsoda nevek díszlenek a címlapon! *Károlyi József gróf, a szövetség fővédnöke és Kéthly László báró, a szövetség fővezére*. Kéthly? Szent ég, vajon ez ugyanaz a név, amelyet a klinika visel? Az mintha „Kéthly” lenne. Kissé megborzongott. Figyelmeztetést is kiolvashatott volna a névegybeesésből, de inkább átugrotta ezt az akadályt. Hangosan, csúfalkodó hangon kezdte fölolvadni a jeles védnöki garnitúrát: *Csekonics István gróf, Cziráky József gróf, Esterházy Móric gróf, Jankovich Béla, Kállay Tibor*. Mifene, se címük, se rangjuk? *Kemény Árpád*

báró, Lónyai Elemér herceg, Pallavicini György őrgrof, most a jó Ugron Gábor következik, tehát ő is, és végül Zichy Aladár gróf úr is a nevédt adta. Arnoldék is jótékony célból rendezték a báljukat, a meghívójukon viszont ez áll: „A Foederatio Americana által a szegény sorsú egyetemi hallgatók felségélyezésére 1927. május 24-én a Gellért Szálló összes termeiben rendezendő jótékony célú bál”. Megint megborzongott. A „szegény sorsú egyetemi hallgató” státusza, meglehet, már töle sincs fényérvnyire. Megpróbált az édesanyjára gondolni. Elképzelte Anyuskát a kórházi ágyon, amint leáll a veséje. Hiába küzdöttek érte három héten át az orvosok. Erölteti, hogy elképzelje a halált. Anyuskája halálát. De nem megy. Nem tudja elképzelni. Képtelen rá. Csak az úrt érzi. Ami ezután lesz. A sajnálatot, az együttérzést akarta volna átélni, de éles eszével tökéletesen átlátja, hogy valójában önmagát sajnálja. Legalább szégyellni akarná magát. Megpróbált szégyenkezni: „ilyen hitvány volnék?” De hisz rettenetesen szereti az édesanyját! A linzerre gondol, amit Anyuska a frakk mellé dugott a csomagba. Mindennek vége. Linzer és tisztaruha-csomagok. A pénztárból kicsent koronák, utóbb pengők, melyek jótékonyan megfejték az apa által megállapított hivatalos zsebpénzt. Anyuskája mindig átlátott rajta. A fiú elmosolyodott, és forró gyöngédséget érzett. Farsang idején heti bontásban küldözgette a pénzecskét, tudta, hogy a fia elherdálja. Mégis beleírta minden levelébe, hogy vigyázzon a pénzre, arra költse, amire küldte, pedig tisztában volt vele, hogy mindhiába.

Mostantól e csomagocskák nélkül kell majd élnie? Elsírta magát. Végül nem ment be a kórházba. Este már nem is lehetett volna. Reggel pedig, amint felébredt, rohant, intézkedett, hogy a bál helyszínén minden rendben legyen. Nem határozta el magát semmilyen irányban. Halogatta a döntést, és igyekezett elhessegetni az édesanyjával kapcsolatos gondolatokat. Elméje minden szabad kapacitásával a frakkjára gondolt. Mi lenne, ha mégis fölvenné diplomaosztás előtt? Ma este. Hiszen hol van még az ő diplomája. Addig még annyi a vizsga.

A bál kezdete este fél tízre volt kítűzve. Vacsoraidőben keveredett vissza a kollégiumba, addig rengeteg szerveznivaló akadt. De nem csak a vacsorára tállalt grízes tészta várta, a konyhás nénik kedvelték Büser Arnoldot, és félretették az ebédjét, így most azt is megehetette. Karalábéleves, rántott hús és petrezselymes burgonya. Eszébe jutott, hogy Anyuska küldeményeiben mindig lapult valamilyen húskészítmény is, főleg szárazkolbász. Ezentúl erre se építhet. Most már úgylis késő van, hiába menne oda, nem eresztenék be. Majd holnap. Holnap tényleg erőt vesz magán, és szembenéz az édesanyja szenvedésével.

Akkor viszont akár el is mehetne a bálba. És akár fel is vehetné a frakkot. Egy villanásnyi idő telt el a döntés és a megvalósulás között. Aznap éjjel a Gellért Szálló összes termeiben magán hordozta élete első frakkját. Hiába, hogy megvetette az urakat, és hallani sem akart soha semmilyen „úri foglalkozásról”, most büszkeség és gőg feszítette a vitorlát, legalábbis úgy siklott ezen az éjszakán a ragyogó táncparketten, mint egy vitorlás hajó, s rendkívül imponált neki, hogy a bál ugyanazon a helyszínen folyik, amelyik néhány éve még Horthy főhadiszállása volt. Persze nem kedvelte Horthyt, már hogy kedvelte volna. A fehérterrortól is undorodott, már hogyne undorodott volna, és amit hallott róla, azt mind Horthy nevéhez kötötte. Aztán meg az a történet a fehér lóval. Épp itt, a szálló előtt állhatott meg valahol a fővezér, miután Nemzeti Hadserege élén színpadiasan bevonult a fővárosba, hogy tetemre hívja a „vörös rongyokba öltözött” várost, a bűnös Budapestet, ahogy a későbbiekben is sürűn deklarálta. Arnold szerette a színházat. Lebiggyedt ugyan gúnyosan az ajka, amikor elképzelte a híres jelenetet a szálló falán túl, illetve a szálló előtt, ám mindennek dacára imponált neki, hogy most ezt az egészet innen belülről van alkalma elképzelni. Ismereteit egyébként innen-onnan szerezte. Szemtanúk, fültanúk, no meg a sajtó. Arra a napra, 1919. november 16-ára statáriumot és hajózási tilalmat rendeltek el a Dunán. Olyan szigorú megelőző biztonsági intézkedéseket foganatosítottak, mintha ellen-

séges ország fővárosába készültek volna. Nem volt egészen indokolatlan: a román hadsereg csapatai a nemzetközi megállapodás értelmében azokban a napokban vonultak ki Budapestről és a Duna–Tisza közébről. Helyüket Horthy katonái foglalták el. Mivel Károlyi nagyvonalú, úri gesztussal szelnek eresztette a magyar honvédeket, az ország védtelenné és védhetteletlenné vált. „Nem kell hadsereg többé!”, „Soha többé nem akarok katonát látni!”, mondta a hadügyminisztere. Károlyi látványosan akarta bizonyítani, hogy a háborúnak vége; legfőképpen azonban az antant lelkületére szeretett volna hatni a demilitarizálás gesztusával, azt remélve, hogy a tekintélyes testület meghatottan borul majd le a nemzet nagysága előtt, de az persze rá se retyetye. Horthy fővezér természetesen szívesen továbbment volna, egyenesen a Várba, de aznap ezt még nem tehette meg. Megszállt tehát az útjába eső első fogadóban, s ez történetesen a Gellért Szálló volt. 1920. március 1-jén választották meg kormányzóknak, s egy hónap múlva, április 1-jén végre áttehette székhelyét a királyi várba. Felesége pedig, amint a fáma tartja, szóni kezdte sohasem teljesülhető dinasztikus álmait.

A hídon fogatok hajtottak el Arnold mögött, a bál pesti vendégeit szállították haza a Gellérből. A lovak ütemes pataszaja és a város ébredő hangjai azt a benyomást keltezték, hogy a világ éppúgy forog tovább, mint eddig. Korgó gyomra is arra ösztökölte volna, hogy induljon végre hazafelé. De ki szeret elébe rohanni a fátumnak? Biztonságban érezte magát ott, a híd korlátjánál, ahová lecövekelt, mintha téren és időn kívül lenne. A híd vasszerkezetének idomai durván elválasztják egymástól a járdát és az úttestet, a gyalogos picit pontnak érzi magát a vaskerítés tövében. A kicsi pont, Arnold, gyöngéd hálát érzett a Ferenc József híd szerkezeti alkata iránt, amiért elrejtette a világ szeme elől. Egy osztrák felségjelzésű hajó haladt el alatta. Ha most elutazhatna bárhová! Bécsbe, Münchenbe! Az apja elkísérte Münchenbe. Azt akarta, mielőtt az egyetemre megy, tökéletesítse a némettudását. A pápai üveg- és porcelánkereskedő sok pénzt áldozott a fia nyelvtanulására. Első kísérlete dugába dőlt, amikor a cseregyerekprogram keretében akarta kifizetni német szóra vinni Leoben közelében egy Mura-parti házban lakó családhoz. 1922 nyarán azonban sikerrel szervezte meg a müncheni utat. Egy patikus házaspárral levelezte le Arnold számára a szálláshelyet. A pápai állomáson meg lehetett váltani a jegyet egészen Münchenig. Összenevettek, amikor meglátták, hogy a keresett lakcím, ahová Apuska szobát foglalt, éppúgy egy folyóparti házban van, mint annak idején, a világháború első nyarán. Münchenben Arnold már felnötteskedő fölénytel csúfolkodott a régi histórián, amikor Apuska egyik kezében a bőröndöt szorongatta, másikkban a kisfia kezét, s amikor meglátta a családi házzal szemben a mély árkot, amelyben alant a Mura zúgott, valósággal fölkiáltott.

– Emlékszik, apám? Azt mondta, ilyen veszedelmes helyen nem hagyjak, még játszás közben beleesel a folyóba.

– Nagyfiú vagy már, az Isarba nem fogsz beleesni. – Apuska vette a lapot, s noha nem volt celődös alkat, most neki is jólesett ez a tréfás pengeváltás. Mindent körültekintően rendezett el a fia körül. Kiválasztott a közelben egy vendéglőt, ahol ebédelhet és vacsorázhat, reggelit a háziasszonyától fog kapni, akit Frau Apothekerinnek kellett szólítania.

A gyógyszerésznő asszony már a következő vasárnap délután magával vitte Arnoldot a Löwenbräu pincéjébe, vagyis a sörgár hatalmas helyiségébe, amely tele volt asztalokkal. Mikor tapsvihar közepette fölállt a dobogóra egy vékonydongájú, bajszos fiatalember, talán maguk a rajongók sem gondolták, Arnold pedig a legkevésbé, hogy világtörténelmi szereplővel szívnak közös levegőt. Noha ez idő szerint már a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt vitathatatlan egyszemélyi vezetője volt, s hívei szinte hipnotizáltan rajongtak érte, sőt az első rohamosztagait is megalakította, senki sem sejtette, hogy a fickó, mire majd vegetáriánus lesz, kifordítja a sarkaiból Európát. Egyelőre sörivónak látszott, literes korsóját a dobogó mellé tolt asztalra

helyezte, és beszélni, helyesebben ordítani kezdett, mivel akkor még nem találták fel a hangszórót. Arnold az üvöltő szónoklattól nem értette a különös fickó nevét, amikor a gyógyszerésznetől az iránt érdeklődött volna, de Frau Apothekeerin föltalálta magát, újjával lerajzolta a név betűit a kockás terítőre: *HITLER*. A szónok teljes órán át beszélt, s az egészségügyi szünet után egy újabb liter sör társaságában a következő órát is végigüvöltötte. Dialektusban beszélt, Arnold nem sokat értett belőle, de annyit igen, hogy sokat emlegeti a zsidókat meg a bolsevizmust, persze elítélően. Magyarországot ellenben kiemelte mint követendő példaképet, talán a numerus clausus miatt. Inkább ijesztő, mint impozáns volt a két félidős beszédet fogadó tapsorkán. Arnold sose felejtette el az itt kapott leckét. Egyetemi éveit alatt, amikor a szónoklás fortélyait tanulgatta, minél jobban tudatosítani akarta magában a felismerést: milyen nagy felelősség szónokolni. A tömeglélek túlságosan manipulálható. Alkalma adódott egy félig játékos, félig komoly tapasztalatot szerezni, amikor az Emericana szónokképző tanfolyamot rendezett, s a végén egy szónoklási versenyt – természetesen ő is benevezett. Akkortájt vitte vissza az egyetemi könyvtárba Marx *Das Kapital*-ját, melynek kikölcsonzéséhez a Szent Imre Kollégiumot alapító csanádi püspök atyának a megbízhatósági garanciájára volt szükség. Feltehetően ragadt rá jócskán dialektikus gondolkodás a műből, mert briliánsan oldotta meg a versenyfeladatot. A disputában be kellett bizonyítsa a versenyt szervező intézményről, a Foederatio Emericánáról, hogy nincs rá semmi szükség, teljesen fölösleges a létezése, tehát föl kell oszlatni. Az első díjért küzdő ifjú oly meggyőző erővel, akkora határfokon játszotta el a rábízott szerepet, hogy mindenki hasát fogva nevetett a fonák helyzeten, a főtitkár viszont kénytelen volt félbeszakítani a versenyszámot, mert megremült az esetleges következményektől. Ám az abba hagyatott szónoklat megkapta a fődíjat.

Feltehetően e sikeres beszéden felbuzdulva bízták meg a következő feladattal: „A diákok között vehemensen terjed az antiszemitizmus – tartsa vissza az emericánásokat, hogy a gyűlölethullámmal sodródjanak.” De tán azért is, mert egy korábbi alkalommal, amikor meg a legitimista beütések ellen harcolt – persze többedmagával –, egyúttal az antiszemitizmus ellen is szót emelt, és mindennek előtt azzal érvelt, hogy minden érzület és megmozdulás meddő, amely „anti”-val kezdődik.

Az ünnepi szónoklatra a régi Országháza jó akusztikájú üléstermében került sor, a Nemzeti Múzeum mögött, a Sándor utcában. Nem írta meg a beszédét, csak a hatásosnak szánt mondatokat jegyezte fel egy cédulára, és ezekből építkezett. Tisztában volt vele, hiszen az egyetemen gyakran megtapasztalhatta, hogy az ifjúság rokonszenve mindig a tüntetők pártján áll, s még a komolyan gondolkodó emericánások közül is sokakat magával ragadott a tömeghangulat. Egy Szomorý-darabot mutatott be a Nemzeti Színház, s ez váltotta ki az izgalmakat. A színház környékét, a Blaha Lujza teret előzönlötte a felbolydult egyetemi ifjúság, és a színház napokig nem tudta megtartani az előadásait a színigazgatót pfújoló ordítózástól. A jobboldali beállítottságú bajtársi egyesületek szervezték a megmozdulásokat, ez egyértelmű volt a szövegből, melyet hol a tömeg skandált, hol meg egy-egy vezéregyéniség üvöltött be. Nem volt alaptalan a félelem, hogy a fellángoló antiszemitizmustól az Emericana is tüzet fog.

Arnold nyomban érezte, amint e nagy múltú helyiségben fellépett a szónoki pulpitusra, hogy elveszett, tán még ki is kergetik a teremből, ha frontálisan szembefordul hallgatósága hangulatával, különösen, ha ezzel próbálná a szónoklatát elkezdni. Persze arra, hogy ez brutális öngól lenne, már a felkészülés idején is gondolt, ezért eleve úgy sorakoztatta fel előre kiagyalt csattanóit, hogy azt a látszatot keltse, mintha magasztalná ezt a nagyszerű és bátor megmozdulást. Majd elkezdte a feledés homályából előcsalogatni és a hallgatóság emlékezetébe visszaidézni a fehérterror történetének egyes mozzanatait, s ahogy lépésről lépésre haladt, eljutott a humanizmus gondolatáig, majd végre is kijelenthette, hogy az ökök és a felelőtlen ordítózás legfeljebb

a csőcselék fegyvere lehet, de nem a legmagasabb rangú iskolában tanuló egyetemi ifjúságé. Több mint egy órán át beszélt, és hallgatóságát a hűvös és udvarias várakozásból átvezette a dübörgő tapsolás lelkes állapotába. Örült a sikernek, s főleg annak, hogy a feladatát ilyen szerencsésen teljesíthette – de egy pillanatra sem feledkezett meg a Hitler beszédét követő tapsorkánról.

Hány óra lehet? Mióta áll itt? Hirtelen arra gondolt: ha nincs ez az emericánás évforduló, s Anyuska nem akarja föltétlenül szónokolni hallani a fiát, föl se utazik Pestre, és talán meg se betegszik. Önáltatás és időhúzás. Most azonnal bemegy a kórházba. Egy búcsúpillantást vetett a folyóra, és megindult a Szent Imre Kollégium irányába. A vasárnapra ébredő város még csendes volt, pihent. Úgy érezte, felverteződött, jöhet bármi. Épp csak hazaszalad átöltözni, frakkban mégsem illik kórházba mennie. Meglepte, hogy amikor belépett a kapun, a portás fölállt, s úgy adta át neki a levelet, melyre kézzel volt ráírva, hogy „Sürgős”. Jéghideg áramlott szét a tagjaiban. Fölszakította a borítékot. „Fogadja részvétünket. Édesanyja hajnali négy órakeresztén...”

Amikor lecövekelt a hídon.

Már nem volt jelentősége, hogy frakkban megy-e, vagy anélkül. Úgy ment, ahogy volt. Rohant. Most már rohant, pedig nem volt hova. Kórházi szobában lehet legélesebben megélni a szeretett lény hült helyét. Az agónia elmúlt, és a csatakos küzdőtér helyén kínosan fehérlik a frissen vasalt tiszta ágynemű. Odaállt penitenciaként a kórházi ágy lábához a hűtlenség látszatába zuhanó fiú, a nővérek s a betegtársak tekintete a bőrét is lenyúzta a frakkjával együtt. „Borzalmasan megszenvedett a halálért”, közölte a szobatárs, és befordult a fal felé.

Legalább maga lehetett Arnold a gyászában. Ahogy órákon át a Dunát, most az üres ágyat nézte, örök mementóként.

KÖTTER TAMÁS

A FILM FOROG TOVÁBB

Örültem, hogy magam mögött hagyhatom Kurszkot. A Vörös Hadsereg a visszavonulás közben a felperzselt föld taktikáját alkalmazta, felgyújtottak, felrobbantottak vagy aláaknáztak mindent, ami számunkra a későbbiekben fontos lehetett. A katonák mindent megtettek, hogy úrra legyünk a káoszon, amelyet a vörösök maguk mögött hagytak: tűzoltóbrigádok járták a várost; a tüzserészek egyenként vizsgálták át, bombák után kutatva, a fontosabb középületeket; a tábori csendőrök igyekeztek elejét venni a fosztogatásnak, letartóztattak és elretentésül nyilvánosan kivégeztek néhány fosztogatót, munkára fogták a város lakóit, hogy eltakarítottassák velük a romokat és összegyűjtsék a halottakat. De minden erőfeszítésünk ellenére még napok múlva is temetetlen, felpuffadt hullák hevertek a külvárosokban és a lebombázott, romos épületekben. A kimerült műszaki egységek nem bírták a versenyfutást az idővel, sorra léptek működésbe a legravaszabb módon elrejtett és álcázott, késleltetett időzítőszervezettel ellátott bombák. Tüzek lángoltak fel a legváratlanabb helyeken és időpontokban. Mindent elborított a romok közül felszálló füst kesernyés illata és a pernye, amelyet a szára, meleg szél széthordott a városban. A németek a rettenetes pusztításért és káoszért a zsidó-

kat, a Vörös Hadsereg hátramaradt tisztjeit és a kommunista vezetőket tették felelőssé, akiknek sikerült elvegyülni a civil lakosság között. Hamarosan fekete egyenruhás SS-alakulat érkezett a városba, hogy segítsen „a rend helyreállításában és a kommunista banditák kiszűrésében”. Néhány bujkáló szovjet tisztet és pártfunkcionáriust sikerült letartóztatniuk – minden teketória nélkül felakasztották őket a város főterén. A zsidókat a helyi futballcsapat stadionjában gyűjtötték össze. Amikor a város legelegánsabb szállodájában berendezett tiszti klubban egy SS-Sturmabannführertől a további sorsuk felől érdeklődtem, rövid, tényszerű válasszal kellett beérnem: „Elszállítjuk őket, hogy a Birodalom területén utakat, vasutakat építsenek.” Az SS-tisztet Zimmernek hívták, középmagas volt, átlagos testalkatú, s bár kifogástalanul állt rajta az egyenruha, egyáltalán nem keltett bennem harcias benyomást. Az aranykeretes szemüveg, a puha kézfogás és a feltűnően ápolt köröm inkább egy hivatalnokot, egy magas rangú állami hivatalnokot juttatott az ember eszébe; civilben mérnök volt. Zimmer úgy beszélt a zsidókról és a velük kapcsolatos „műveletről”, mintha egy köztudomású, magától értetődő tényről közölné. Semmi okom sem volt kétségbe vonni, hogy igazat mond, de mégis rossz érzés vett erőt rajtam. „És mi lesz a munkaképtelen öregekkel, a terhes anyákkal és a gyerekekkel?” „Ők speciális táborokba kerülnek.” Egy tiszt lépett oda hozzánk, másról kezdtünk el beszélni. Később aztán, amikor ismét kettesben maradtunk, Zimmer visszatért a zsidókról: „Amint ön is láthatta, néhány zsidót kénytelenek voltunk felakasztani, hogy példát statuáljunk, de ez elkerülhetetlen volt. A zsidók teljesen a befolyásuk alatt tartják a kommunista pártot, és ezen keresztül az egész orosz népet. Az itt tapasztalt banditavétekenység mögött is ők állnak, remélem, hogy ezzel a szövetségeseink is tisztában vannak.”

Természetesen ismertem ezeket az érveket. A háborús propagandánk szép lassan összefonódott az antiszemita retorikával, a kiadványokban, amelyeket eljuttattak hozzánk, egyre gyakrabban bukkant fel a gondolat, hogy a sztálini rendszer minden visszáságért a zsidóság felelős, és magát a balsevizmust is a zsidók találták ki és hozták létre. Bár nem kívántam vitába szállni Zimmerrel, megkockáztattam egy észrevételt: „Úgy tudom, hogy még statáriális eljárást sem folytattak le velük szemben. Így semmilyen bizonyosságot sem szereztek a bűnösségükről.” „Drága barátom”, Zimmer ajka finom mosolyra húzódott, „a mi feladatunk, hogy likvidáljunk minden potenciális veszélyforrást, amely veszélyezteti a hátorságunk és a csapataink biztonságát. Bizonyára követünk el hibákat, és lesznek majd ártatlan áldozatok is, de ez sajnos ugyanúgy a háborúval jár, mint a bombázással a civil áldozatok. Ne nyugtalankodjék, a helyzethez képest nagy körültekintéssel járunk el!”

A Kurszkba érkezésemet követő néhány napban nem volt időm unatkozni. Sürgősen újra kellett forgatnunk egy filmhíradónak szánt, elrontott fronttudósítást. Az eredeti felvételen, amelyet néhány nappal korábban a 17. nagykanizsai ezred előrenyomulási sávjában vettünk fel, tökéletes drámai hatást keltve villant fel mindkét oldal tüzérségi tüze, de a gyalogsági támadásból, amelyet a magas rozsmezőben, feltűzőtt szuronnal csatárláncba felfejlődött honvédek intéztek az orosz vonalak ellen, szinte semmi sem látszott. „Ez anyagpocsékolás”, közölte velünk lesújtó pillantások kíséretében Stájer százados, az egységünk parancsnoka, miután levetítettük neki a felvételt. Stájer, aki maga is filmes szakember volt – civilben a Hunnia Filmgyárban dolgozott –, azzal a mentő ötlettel állt elő, hogy Kurszk határában forgassuk újra a gyalogsági támadást. Egy pihenő honvéd- és egy munkaszolgálatos századot kaptunk a 9. hadosztálytól. A *muszosok* egy műszaki tiszt irányításával két nap alatt száz méter szélességben kiépítették az orosz állásokat, amelyeket aztán a harmadik napon a honvédszázad jól fényképezhető beállításokkal megrohmozott. A filmet továbbítottuk a századparancsnokságra, de jellemző módon Stájer, törzse kíséretében, éppen akkor látogatta végig a hadsereg teljes vonalában elszórt bajtársainkat, így semmilyen visszajelzést sem kaptunk a munkánkról. Új parancsot sem kaptunk, igaz, senki sem volt Kurszkban, aki

adhatott volna – nem volt mit tenni, vártunk. Rádásul be volt adva a szabadságolási kérelmem is, és abban reménykedtem, ha Stájer elégedett lesz a filmmel, hazautazhatom Budapestre.

Zavart a tétlenség, amire a front pillanatnyi megtorpanása kényszerített. Úgy döntöttem, készítek néhány fotót a városban a „szovjet viszonyokról”. A következő napokban a filmgyárból bevonultatott Opelemmel, fittyet hányva a biztonsági előírásokra, bejártam Kurszk minden szegletét. Noha már egy hete elfoglaltuk a várost, még mindig hullák feküdtek az utcákon és a romba dől épületekben. Mindenféle furcsa, kitekert pózban lepte meg őket a halál. Szörnyű sebek borították a testüket, és ruhájukon, mintha a halál rakta volna rá a pecsétjét, fekete foltokat hagyott a rászáradt vér. Kiégett, eldobált, szétroncsolt, hasznavehetetlen fegyverek és járművek borították az utcákat – eltakarításukra éppen csak annyi időt szántak a katonáink, amíg munkagépekkel félresöpörték őket. Riadt tekintetű hadifoglyok, őreiktől körülfogva, lehajtott fejvel vonszolták magukat nyugat felé. Néhány napos csönd után újabb és újabb időzített bombák léptek működésbe; egész házsorok dőltek össze a robbanások nyomán; tűzvészek pusztítottak; a lakosság megrohmozta az áruházakat, és nem volt elég emberünk, hogy egyszerre birkózunk meg a tűzvészsel, a bombákkal és a fosztogatókkal. Kormos, beesett arcú túlélők kutattak a romok közt; mások maguk vagy egy girhes ló által vontatott kordéra pakolták megmaradt vagyonukat, és lassú, magyszorgó léptekkel tartottak ugyanabba az irányba, mint fogságba esett férjük, testvérük, fiuk.

Zimmer egysége tovább folytatta a letartóztatásokat. Elsősorban bujkáló zsidókat fogtak el, de voltak köztük cigányok és fosztogató oroszok is – mindennaposá váltak a nyilvános akasztások. A tereken, a fontosabb utak kereszteződéseiben, de még a parkokban is akasztott emberek lógtak gyászos fűtökben. Bámészkodók és hozzátartozók kis csoportja állt, térdelt, bámult vagy jajgatott alattuk, mint száz és száz apró és jelentéktelen golgotakép. „Akiket likvidálunk, kivétel nélkül mind bolsevik banditák, cigányok és zsidók, akik bármelyik pillanatban felrobbanthatják a szállásainkat, kisiklathatják a vonatainkat vagy merényletet követhetnek el a katonáink ellen”, adott magyarázatot Zimmer a szűnni nem akaró megtorlásokra. Bár utászaink jelentése szerint a csapatainknak érzékeny veszteséget okozó tűzek és robbanások okozói egyszerű, a Vörös Hadsereg által telepített időzítőszervezettel ellátott bombák voltak, Zimmer mereven ragaszkodott a banditákkal kapcsolatos teóriájához. Amikor beszélt, arca igazi hivatalnokhoz méltó, ügybuzgó kifejezést öltött. „Csapataink gyorsan mozognak. Nekünk nincs időnk arra, hogy kivárjuk az eseményeket, a mi dolgunk, hogy kiszűrjük a potenciális elkövetőket, és mielőtt bajt okoznának, likvidáljuk őket.”

És ez az értelmetlen gyilkolás és rombolás még nem volt minden. Nem, volt ott még más is, ami befészkelte magát a gondolataim közé, s amitől az ágyam éjjelente olyan lett, mint egy kőpad.

Örültem hát az indulási parancsnak. Abban reménykedtem, hogy ha újra a fronton leszek, az a kétségbeesett ragaszkodás az élethez, amely a leghitványabb emberen is úrrá lesz az életveszélyben, megszabadít majd a nyugtalanságtól, és sikerül mindazt elfelejtenem, ami Kurszkban összezavarta a gondolataimat és beszenyezte az álmaimat.

Négynapos kemény harc után a 9. könnyűhadosztály elfoglalta Tyim városát.

Az oroszok kemény ellenállást tanúsítottak; a város előtt bunkerekből, aknamezőkből, harckocsiakadályokból és -árkokból álló, több kilométer mélységű védelmi állásaikat csak hatalmas veszteségek árán tudtuk áttörni. A mezőket, u 1419-7987 takat kiégett harckocsik, összeroskadt teherautók csontváza, széttaposott tüzérségi eszközök borították; a temetetlen, felpuffadt vagy szétégett hullák közt sebesültek heverték reményvesztetten. Néhány golyótól vagy repesztől sérült ló még élt, hideg, kétségbeesett rémület ült a sze-

mükben; kínjukban a testüket dobálták vagy megpróbálták felállni, hasztalan. De a rengeteg vér, szenny és szenvedés számomra mégsem tűnt hiábavalónak, és a fejünk felett lebegő szüntelen veszély úgy hatott rám, mint az érzéstelenítés. A kínjaim, az agyamat kínzó látomások ezekben a napokban csodálatos módon eltűntek; a harcok szüneteiben már-már boldog ájultságban feküdtem a puszta földön vagy egy nyomorúságos izba padlóján.

A harcok teljesen letarolták Tyim külvárosát, de a városközpont szinte sértetlen maradt. A hadosztálytörzs a főtér egyik ronda irodaépületében rendezkedett be. Már a kommunista időkben építhették, mert élesen elütött a teret szegélyező, javarészt XIX. századi stílusú házaktól, kisebb palotáktól. A falát munkásokat, parasztokat és értelmiségieket munka közben ábrázoló, sematikus domborművek díszítették. A bejáratával szemben, kőtalapzaton, Lenin és Sztálin ember nagyságú ikerszobra állt és uralta a teret. Néhány tábori csendőr felügyelete mellett hadifoglyok és zsidók szorgoskodtak a két szobor körül – megpróbálták ledönteni őket. Az oroszok a biztonság kedvéért felgyújtották az épületet, de kevésbé voltak sikeresek, mint kurszki kollégáik, mindössze az egyik szárny égett ki; a tűzserzeink átkutattak a pincétől a padlásig mindent, de az oroszok ezúttal bombákat sem hagytak hátra.

A parancsőrtilisz, miután igazoltam magam, a második emeletre irányított. A folyosókon és a szobákban magyar tiszték és honvédek nyüzsgöttek, de itt-ott feltűnt a Wehrmacht mezdöszürke egyenruhája is. Általános volt a fejetlenség, mindenki a helyét kereste, mindenütt kipakolásra váró ládák heverték. Futárok rohagáltak fel és le a lépcsőházban, papírokkal, térképekkel a kezükben tiszték siettek egyik irodából a másikba, néhány híradós katona telefonkábeleket húzott ki. A folyosókat törött üveg borította, élesen csikorgott a csizmám talpa alatt; összegyűrt, félig megégett, összetaposott cirill betűs papírok heverték mindenütt a padlón.

Egy tanácssteremszerű helyiségben alakítottak ki a századunk számára irodát. Mielőtt beléptem volna, Vajda, egy másik haditudósító jött oda hozzám: „Stájér itt van. Már keresett. Vigyázz, mert nagyon harapós kedvében van.” „Miért?” „A filmmel van valami problémája megint.” „De hát ez lehetetlen, a felvétel jól sikerült, akár egy rendes mozifilmben is megállná a helyét.” A százados tényleg nem volt jó formában: az asztal mögött ült, az arcán izzadság csillogott, egyébként majd kicsattant az egészségtől, egyáltalán nem látszott rajta, hogy háborúban, ráadásul a fronton van. Rögtön nekem esett: „Mi a jó fenét csináltok, Bélám? Hányszor kell azt a kurva filmet leforgatni, hogy jó legyen?” A szobában ott volt még Ruzsák, a film operatőre és Mátéffy őrnagy a hadosztálytörzsből. Tisztelegtem, amit Stájér kénytelen volt viszonzni. Röhejesen festett, ahogy a katonát próbálta eljátszani. Az őrnagy mindössze egy apró biccentéssel nyugtázta a tisztelgésemet. A Hunniából ismertem Stájert, élveteg ember volt, az a „jég hátán is megéli” típus; rendes körülmények közt, délelőtt lévén, a Gellért Szálló halljában reggelizett volna. Azt beszélték róla, hogy valami pénzügyi zűrje volt a cégnél, így került ki a frontra. Egyáltalán nem tetszett a hang, amelyet velem szemben megütött, végül is inkább kollégák voltunk, mint katonák, de nem haragudtam rá. Nyilván Mátéffy miatt játssza meg magát – okoskodtam magamban –, aki amellel, hogy hivatásos volt, rangban is Stájér felett állt, és komoly befolyása volt a további sorsára. „Miről van szó, kérlek?”, fordultam egyenesen Stájérhez, aki zavart képpel dobolt ujjával az asztalon. „Még mindig nem jó a film.” „Most mi a gond vele?” Válasz helyett Stájér intett Ruzsáknak, aki elindította a vetítógépet. A filmen előbb az orosz, aztán egy gyors vágás után a saját tűzérőségünk fényei villantak fel, majd a kamera szép lassan végigpásztázott a rohamra készülő honvédeken, időnként meg-megpihenve egy-egy „elszánt, hősi arcon” – a narráció szövegét nekünk kellett megírunk, de a hangalámondást már Budapesten vették fel a filmhez. Végül maga a támadás következett, amelyet igyekeztünk a lehető legtöbb szögből felvenni. „A csatazajjal van gond, Bélám”, mondta Stájér, miután lepergett a film. „Nem elég élethű.” „A terepen vettük

fel, kérek. Ott, ebből a távolságból, így hallja az ember”, mentetettem az apró pukkasásoknak tűnő puskalövéseket és a varrógép szaggatott zakatolásához hasonlító géppuskasorozatokat. „Bizonyára tisztában van vele”, szólalt meg első ízben Mátéffy, „hogy mi itt most háborús propagandát csinálunk, s ennek elsődleges célja nem a hiteles tájékoztatás, hanem a közvélemény megnyugtatása és a harci szellem ébrentartása. Ebből a szempontból nincs jelentősége, hogy a felvétel valós tényeken alapul-e vagy sem”, „Uraim, azt kívánják, hogy forgassuk le újra?” Stájer feje paprikavörös lett: „Erre most nincs időnk, Bélám.” „És emberünk sincs”, vette át a szót Mátéffy. „Az elmúlt négy napban nagyok voltak a veszteségeink, minden bevethető honvédre a fronton van szükség.” „Esetleg beöltöztethetnénk *muszosokat*”, kerestem kétségbeesetten a megoldást. „Na ne röhögtessen, arról szó sem lehet, hogy a zsidók fegyvert kapjanak a kezükbe. Mit gondol, mit szólnának a németek, ha megtudnák”, söpörte le az asztalról az ötletemet Mátéffy. „Találj ki valamit sürgősen, Bélám”, enyhült meg egy kissé Stájer, „és ha sikerül végre használható anyagot készíteni, megígérem, hogy személyesen viheted haza Budapestre a filmet”. Ebben a pillanatban – mintegy pontot téve a beszélgetésünkre – a Lenin-szobor megadta magát, és hatalmas robajjal, arccal előre a tér kövére zuhant. A fáraószobrokra emlékeztető, monolit tömbként továbbra is a talapzatán magasodó Sztálinhoz képest a szinte már keccses, papírlappal a kezében lendületesen előrelépő Lenin-alak, mint egy porcelánbaba, darabjaira tört.

Egy kisebb irodában helyeztek el. A jellegtelen pozdorja íróasztalból, székből és irattartó állványból álló berendezés a lakosságtól zabrált matraccal és mosdólavórral egészült ki. Az épület utcafrontján valamennyi ablakot kiverte a légnyomás, vakon meredtek a térre, ahonnan akadálytalanul szűrődött fel a parancsnokságra percenként érkező, majd távozó futárok motorjainak éles hangja, összekeveredve a Sztálin-szobrot bontó kalapácsok monoton zajával. Elővettem hordozható írógépet, hogy megírjam a film felvevő szövegét. „*A magyar katona, fegyverrel a kezében, csaknem fél Oroszországot bejárta, előle messze futottak a politikai biztosok, a GPU kémjei és terroristái...*” – idáig jutottam, amikor azon kaptam magam, hogy hitetlenkedve bámulok a papírra. Hirtelen minden erőm elszállt. Cigaretára gyújtottam, és lefeküdtem a matracra. Lehunytam a szemem, és próbáltam megoldást találni a hanghibára, de hiába erőlködtem, egyetlen használható ötlet se jutott az eszembe. Bár küzdöttem ellene, a kalapácsütések tompa puffanásai lassan elálmósítottak; sötét álomba merültem. A Kurszk körüli mezőket jártam; szép tiszta tavaszi reggel volt, a zöldellő rét humusz- és rothadásszagot árasztott. A talaj puha volt, szinte már ruganyos, minden lépésem alatt felszisszent a föld. Valami ráfonódott a bokámra. Nem kellett lenézniem, anélkül is tudtam, hogy egy kéz szorítja a lábamat; elemi erővel húzott a föld alá. Minden erőmet összeszedve, nagy nehezen kiszabadítottam magam, de hiába próbáltam elmenekülni, ameddig a szemem ellátott, kezek ezrei nyúltak ki a földből, készen arra, hogy megragadjanak és lerántsanak föld alatti világukba.

Apró robbanás ébresztett fel a pokoli látomásból. Az ablakhoz rohantam. Az oroszok jöttek vissza, vagy mégis maradtak a városban időzített bombák, és most működésbe léptek – nem tudtam eldönteni. Jó néhány másodperce telt, amíg átláttam a helyzetet, és megnyugodtam. A Sztálin-szobor betonalapzatával nem bírtak a kalapácsok, végül az utászaink robbantották fel. A bronzszobor előrezuhant, de nem tört össze; a hátán feküdt, jobb karjával vádlón vagy inkább figyelmeztetően rám és az ablakokból bámészkodó többi katonára mutatott. Néhány katonánk vaspörölyökkel esett neki a szobornak. Mindenki igyekezett valami emléktárgyat hazavinni Oroszországból. Az ikon különösen kedvelt szuvenirnek számított, az én málhámban is lapult két, gyertyafüsttől kissé már megfeketedett darab. Egy félig összeomlott templom faláról akasztottam le őket. Onnan, a magasból, az orosz diktátor bronzba öntött teste még a szentképeknél

is csábítóbb zsákmánynak tűnt. Így hát lesiettem a térre, hogy némi pénz ellenében szerezzek magamnak egy darabka Sztálint – nem ígérkezett könnyű munkának a főtítkár elvtárs feldarabolása, a pörölycsapások egyelőre csak behorpasztani tudták a szobor testét. Már az épület főbejáratához vezető lépcsőn álltam, amikor a tér túloldalán az egyik utcából jobbra nőkből, gyerekekből és öregekből álló menetoszlop bukkant fel. Zsidók voltak, több ezren lehettek. SS-ek és ukrán karszalagos hiwik kísérték őket. „Hová viszik őket?“, kérdeztem a robbantást irányító utász hadnagyot. „Úgy tájékoztattak, hogy romot kell takarítaniuk“, vonta meg a vállát. „Azokat is át kellett adnunk a németeknek, akiket mi szedtünk össze, hogy segítsenek járhatóvá tenni a nagyobb utcákat.“ A tömeg túloldalán egy Kübelwagen tűnt fel, és megelőzte a menetet. A terepjárót két nyitott platójú teherautó követte. A Kübelwagen hátsó ülésén fekete egyenruhás tiszt ült merev testtartással; az arcát nem tudtam kivenni, a tányérsapka ellenzője árnyékot vetett rá. Az első teherautó üres volt, a második ásókat szállított, a platóját beborították az egymásra dobált szerszámok. A teherautók lassan zötykölődtek át a macskaköves téren, a minden apróbb zökkenőnél összeütődő ásófejek fémesen csendültek. Visszarohantam az épületbe, hogy megkeressem Tóthot, a hangtechnikust. Nem telt bele fél perc, és már az ebéd utáni kávéját kigombolt zubbonyban iszogató Stájer előtt álltunk. Mivel egyedül volt, jóval közvetlenebb hangot ütött meg; hellyel kínált bennünket, és a katonai formáságokat is egy legyintéssel intézte el. „Működik a dolog?“, fordult Tóthhoz, miután előadtam az ötletemet: a filmhez a csatazajt kondérok döngetésével, különféle fémtárgyak és hulladékok összeütögetésével keverjük hozzá. „Éppenséggel működhet“, felelte Tóth. „Akkor csináljátok, gyerekek. Majd szerzek hozzá egy *mu*-szos századot, ezt bízátok rám, ti csak a filmmel törődjétek“, bocsátott el bennünket Stájer. Tóth biztosított róla, hogy néhány óra alatt elkészül a felvétel, és az alákeverés sem vesz igénybe sok időt – az alagsorban már berendeztek egy kisebb stúdiót. Sárga irigységgel nézett rám, amikor megtudta, hogy személyesen viszem haza a kész anyagot.

Visszamentem a szobámba, és a hazatérés gondolatától új erőre kapva folytattam a munkát a felkonferáló anyagon. És mintha maguktól jöttek volna a szavak: „... *s maradt a mezítelen valóság, az, ami a szovjet huszonhárom esztendőig mindig is volt: a borzalmak földje, az emberi nyomorúság hazája, irtózatos kínzókamra, ahonnan – senki megmagyarázni nem tudta ezt két évtizedig, miért – százhatsvanmillió ember meg sem kísérelhetette a menekülést, de még csak a hatalmas, megkínzott tömegek jajgatása sem hallatszott ki.*“ Szinte magam előtt láttam, ahogy a szpíker drámai hangon mindezt elmondja, miközben páncélosaink emeletnyi porfelhőbe burkolózva törnek előre a végtelen orosz sztyeppén. Estig dolgoztam az anyagon. Úgy számítottam, hogy mire Tóth a terepen elkészül a hangfelvételekkel, aztán a hevenyészett stúdióban az alákeveréssel, én is be tudom mutatni a szöveget Stájernek – mert szükség volt a jóváhagyására. Sötétedett. Az áramszolgáltatást még nem állították vissza a városban, a németektől kapott generátorból csak sápadtan pislákoló fényre futotta. Abbahagytam a gépelést. A nap ellobbant a tetők felett, vöröslő fénnel árasztva el a szemközti házak homlokzatát, az ablakom alatt a tér keskeny sávját és Sztálin szobrát, amely behorpadt mellett, de még mindig egészben hevert a kövezeten. A téren viszonylagos csend uralkodott; a szakácsaink egy disznót sütöttek nyárson. A friss pecsenye illata eszembe juttatta, hogy reggel óta nem ettem. Készítettem néhány fotót a szoborról és a nyárs körül szorgoskodó honvédekről, aztán cigarettára gyújtottam, és lementem az utcára. „Lángvágó kellene hozzá“, jegyezte meg az egyik szakács, látva, hogy a szobrot vizsgálgom. „Lehet.“

Teherautó-motorok duruzsoló hangja törte meg a nyári naplementékre oly jellemző, tompa és mélyen vibráló csendet. A vasúti sínekből hegesztett harckocsiakadályok közt lassan szlalomozva előbb a délelőtti német Kübelwagen tűnt fel, hátsó ülésén a tiszttel, aztán a két

teherautó. Az elsőn, a keresztbe fektetett üléseken fekete egyenruhás SS-ek ültek, ölükben puskával, a másodikat ezúttal is ásókkal rakták meg. A tiszt, engedve merev tartásából, felénk nézett. Ha csak néhány másodpercre is, összekapcsolódott a tekintetünk: Zimmer volt az.

Szokásom szerint, fényképezőgéppemmel a nyakamban, aznap is a szétbombázott, lerombolt Kurszkot jártam, amikor lassú ütemben újra és újra felhangzó sortűzek hangjára lettem figyelmes. Elindultam a lövések irányába, s hamarosan egy földszintes házak szegélyezte utcában találtam magam. Az utcát, amely egy dombra vezetett, teljes szélességében és hosszában, egészen a domb aljáig jobbra nőkből, gyerekekből és öregekből álló oszlop töltötte ki – valamennyien zsidók voltak. Az arcukon megtörtség és teljes egykedvűség tükröződött. Az oszlop két oldalán, tíz méterenként SS-ek őrködtek, és a felhangzó sortűzek ütemére indították vagy állították meg a domb felé araszoló tömeget. A dombtetőn SS-tisztek álltak, mintegy uralkodva a számomra láthatatlan események fölött. Sütött a nap, de a környező romokból még mindig füst szállt fel, beszenyezve a kék eget és baljós hangulatot kölcsönözve a környéknek. Elindultam az oszlop mellett. Továbbra is tompa lövések dördültek, és az utcában álló emberkigyó a lövések szüneteiben néhány lépést előre haladt. Az örök nem törődtek velem, csak a domb alján csatárláncot alkotó katonák állítottak meg. Nem mehetek tovább, mert a domb túloldalán titkos akció folyik, mondta udvarias, de ellentmondást nem tűró hangon a parancsnok, egy őrmester. Felnéztem a dombra. Az egyik tiszt épp lepillantott az emberfolyamra, egykedvű tekintete végigsiklott a zsidókon, végül megpihent az őrmesterrel alkotott párosunkon. Zimmer volt az. „Jöjjön csak, jöjjön”, kiabált le nekem, majd utasította az őrmestert, hogy engedjen fel. Amíg felértem a dombtetőre, ötfős zsidó csoport haladt el mellettem futólépésben, a most már jóval sűrűbben álló őrség ösztökélésére. „Mi történik itt?”, kérdeztem Zimmert, aki a szokásos karlendítés helyett kézfogással üdvözölt. A társaságában lévő többi tiszt a beosztottja volt – néhányukkal már összefutottam a város tiszt klubjában. „Árjásítjuk a várost”, felelte Zimmer nyugodt, hivatalnokhoz méltó kimért hangon.

A domb túloldalán egy bokrokkal és nyírfákkal körülvett réten mély, széles árok nyúlt el hosszan. Öt SS-legény abba lőtte bele a szerencsétlen zsidókat egyetlen tarkólövessel. Az árok környékén ásók meredtek ki a földből, nyilván gazdáik voltak az első áldozatok. „Már korábban is jeleztem önnek, drága barátom, hogy ezeket a kártékony, csapatainkra veszélyes elemeket nem hagyhatjuk a hátszágunkban”, mondta mintegy magyarázatként az eseményekre Zimmer. Abban a pillanatban kiáltozásra lettünk figyelmesek. Az egyik SS-katona volt a kivégzőosztagból. „Magasabba a gyereket!”, üvöltött rá egy fiatalasszonyra, aki karjában tartotta a kislányát; a gyerek kétéves lehetett. A nő tekintete olyan volt, mint egy halálos sebet kapott állaté, amely még küzd az életért: a teste minden ízében rázkódott. Mély, hörgő, még az emberi beszéd előtti ősi hangok törtek fel belőlem, amelyek sehogy sem akartak értelmes szavakká összeállni. Előbb a gyereket lötték le, aztán a nőt, majd három idősebb asszony követte őket.

„Kér enni, zászlós úr?“, kérdezte az egyik szakács, kirántva ezzel a sötét veremből, amelybe az emlékeim taszítottak. „Mit akar?“, fordultam felé. „Nem... Nem kérek.” Tökéletesen üresnek éreztem magam. Mire visszafordultam, Zimmer és az emberei már messze jártak, és én magamra maradtam a gúnyosan vigyorgó Sztálinnal, vádlón felénk mutató bronzkarjával, a holtakkal és a megmáshíthatatlan múlttal.

JÓNÁS TAMÁS

I regénykezdet I

ISKOLAÚT

Út az iskolába

Hollywood Edition: Gipsy Times 2. (TJ JT Remix)

Minden jogfenntartás nélkül

Ajánlás nélkül

Gyerek guggol az ajtóban. Álmosan ül az ágy szélén. Keresi a cipőjét. Kinyitja a sufnit. Tanácstalanul áll. Hajladozik a konyhakredenc mellett, az előző éjjel kiüresedett sörüveget számolgatja. Be akarja gyűjtani a gázpalackot, szappanhabot ken rá, szívárogo-e. Anyaszobor a sarokban ül, keresztbe tett lábakkal, apjaszobor a konyhaasztalnál ül, szemben a kisablakkal, feltűnően némán mindketten. Közöttük lépeget, halkan, bele ne lehessen kötni, kérdezni ne lehessen tőle. Hosszú hajú gyerek. Fekete hajú gyerek. Nyolcéves vagy tizenkét éves korú gyerek, legyen tízéves. Nem lánygyerek, fiúgyerek. Aki figyel. Aki igazságot teremt. Egyelőre magában. Akitől máris félni lehet, mit mond majd, milyen ítéletet, kamaszként, hogyan fog emlékezni mindarra, amire senki sem emlékszik szívesen, húsz, harminc év múlva. Aki mindent csendben, szó nélkül elfogad. Mert a hozzá hasonlókból lesznek azok, akik érzéketlenül, ügyéssi nyugalommal ítélnének később. Aki azért tanul meg mindenkit, hogy ne váljon velük eggyé. Aki bele fog ebbe bukni. Akinek a hátán nehéz, szívminitás iskolatáska.

Azok a szörnyű iskolák! Már nem is emlékszem pontosan (ami helyes dolog, emlékezni nem szabad pontosan, egyfajta illetlenség, mint csúnya szavakkal hívni a nőt szeretkezni), már nem is emlékezhetek pontosan, mi is a szörnyű bennük. A gyerekek? Ők mindig azok. A tanárok? Ugyanabban a piros nyakkendőben bohóckodták végig szocializmusunk végét, mint az úttörők. Rajvezető tanárnőnk, szépen szőke, termékeny nő áll előttünk, és tiszteleg, nem sokkal korábban a kávéját kortyolgatta és harapta a cigifüstöt, csak most, ahogy a sok száz gyerek előtt áll, tiszteleg, a szoknyája rövid, az is piros, más piros, mint a nyakkendő, szeretőpiros. Ő sem volt szörnyű.

Az épület lenne az? Nem, tágas, emeletes, 19. századi építésű, gondosan festett iskola-épület, itt-ott barna, itt-ott sárga, itt-ott zöld, nagy az udvara, futópálya, focipálya, szilfák, homokmedence. Ez sem szörnyű. Valami mégis szörnyű volt. Talán az iskolába járás? Nem, az volt a legjobb dolog. Az út az iskoláig. 1979-től 1987-ig valami mégis szinte elviselhetetlenné tette az iskolás, hosszú fekete hajú kislány életét. A ruhái? Alig voltak, nem is számítottak, ha mégis, akkor azt túl lehetett élni. Szétrepedt nadrág, lyukas csizma, felnőttségű nadrág, ami lecsúszik róla a medencében, és lebeg mellette, míg a társai körbeállják, és nevetnek fuldokló meztelenségén. Nem, nem ezek. Ezek csak rossz, tehát éles emlékek. A tananyag? Érdekesebb és táplálóbb volt, mint a ritka ebédek. Nem, nem ezek. Egyelőre kideríthetetlen, mi tette az iskolákat botrányosan nehézé és szükségtelenül fájdalmassá.

Amikor kiléptem a közös udvaros, kapualjas albérletünkéből az utcára, felnéztem a háztetőre, büszkén, ott szoktam ülni, nézegetni a fák fölött, és köszönetni az arra járóknak, akik zavartan néztek körbe, kit hallottak. De volt egy idős, de nem nehéz léptű, magas, nem a cigánysorra illő, fehér ruhás, nyugodt viselkedésű bácsi, abból az úrból való, aki inkább tanár úr vagy könyvtáros, vagy már régen nem aktív elnök, rendőr vagy orvos: ő egyszerűen csak visszaköszönt, maga elé meredve: Szerbusz, fiam. Majdnem leestem

a tetőről ijedtemben. Tudta, hogy fent vagyok, felette, ülök, mint egy lovon, a cserepes tető gerincén, és pimasz módon köszöngetek?

Be akartam csapni az utcai kaput magam mögött, ahogy apámtól is láttam, de nem tudtam, nem adott elég erős hangot, nem rezgett bele a ház, hát kinyitottam, és addig próbálgattam, míg nem sikerült: húzni kellett, két kézzel, magam felé, megfeszülve, hogy tudja mindenki, haragos vagyok. Mosolyogtam, amikor végre sikerült. Édesanyámnak, a boszorkánynak szólt, nem fogadtam el tőle a napi ételpénzt, haragudtam rá, mert éjjel szeretkezett apámmal. Hallottam, még suttogtak is. Vagyis anyu. Apu fülébe. Tudnia kell, hogy haragszom rá, ilyen nem lehet csinálni! Még akkor sem, ha csak egy szobánk van, hatunknak. Ez baszás! Reggel nem szóltam hozzá egy szót sem, nem fogadtam el tőle a mindennapi ötförintost:

– Boszorkány! – kirohantam a konyhaajtón a kapualjba, trappoltam, a kaput pedig jó erősen becsaptam, hogy a szomszédot is zavarja, hadd magyarulkadjon neki anyám.

A Király néninek. Ezzel, persze, nem értem el a célot, ez a két asszony mindent kibeszélt, a Király néni szégyentelenül mesélte el még azt is, hogy mekkora fasza van az urának, aki egy-két év után végre lefeküdt vele, ő meg majdnem belenyomorodott. Összecsapta a két tenyerét, úgy dicsekedett vagy panaszkodott, nem lehetett eldönteni. Hajlott hátú, vékony paraszttasszony, aki dugdossa a pénzét, párnába, komód mögé, vagy éppen a kocsijuk üléshezátába varrja. Skoda kocsijuk volt, narancssárga. Meg körtésük is volt, tyúkjai. Mindenük, amijük csak lehetett. A Király bának még szeretője is, Erzsébet, csak egy-két évvel fiatalabb, mint a felesége, viszont testesebb, vérmesebb. Király néni szerint még akkor is basztak, amikor Erzsébet vérzett, nem bírták kivárni azt sem. Király bának véres volt az alsónadrágja, amikor kimosta. Egész biztos, hogy ha az asszony anyukán ilyesmiket mesél, ő is el tudja mondani, hogy észrevettem a szeretkezésüket, és mivel ilyen idősen minden fiú szerelmes az anyjába, féltékenységgemben étel-ital (kakaós csiga, tej, boltban kellett volna megvennem) nélkül, haragosan mentem iskolába.

– Hát képzelje el, azt kiabálta rám, hogy boszorkány vagyok. Még kabátot se vett, úgy ment el. Ő csapta be a kapuajtót.

– De legalább maguk csinálják. Az enyém kiéli magát az Erzsivel.

A vérmes Erzsébettel, akinek véres a bugyija, és még a szeretője alsónadrágját is összevérezi. Legmerészebb elképzelésem az volt, hogy a lába közé teszi, és azzal törölközik vagy szívja fel a vért. Vérmes Erzsébet.

Na most jobbra vagy balra menjek? De nehéz az iskolatáska ilyen szép, napos délelőtt! Anyu dúdolgatta állandóan ezt a dalt. Tudtam, hogy a helyes irányba fogok menni, de elkalandoztak a gondolataim, mi lenne, ha a másik irányba mennék, az oláhciányok, a temető felé? Csavargó lennék, mint a testvéreim. Azt pedig nem szabad, de szívesen kipróbáltam volna én is, milyen bujkálni a temető fáin, bokrai között, bunkert építeni a templomkertben vagy pénzt lopni a perselyből, és elkölteni olyan dolgokra, amikre mi sosem költhetünk. Nem cigire és borra, de mondjuk négercsókra, Peta Zetasra.

Guggolva lépegettem Király néniék ablaka alatt, ők mindig nagyon korán keltek, a szoba függönye már széthúzva, az ablakok tárva, szellőztettek. Hallottam a mindennapos tisztogatás csörömpöléseit. Nem akartam még köszönni se nekik, épp becsaptam a kaput, ami tilos dolog volt, mindig veszekedés lett belőle.

Megláttam a járda melletti árokban egy fényes tárgyat, megálltam hát az ablak alatt, leültem a földre, és vártam, hogy a lakásban csend legyen, és én kikaphassam gyorsan azt a tárgyat, amiről egyelőre nem tudhattam, micsoda, de mindenképp értékes dolognak tűnt. Lábfejem nagyságú valami.

– Mit csinálsz itt?

Király néni kihajolt az ablakon, a fejem fölül szólt rám.

– A cipőmet kötöm.

Felugrottam, kikaptam az árokból a biciklilámpát, és elszaladtam. Apám biciklijének lámpája volt a fényes tárgy. Előző nap belelőkték az árokba, részegen jött haza, kötözködős, elviselhetetlen részegséggel. Tudott másfajta, kedves részeg is lenni, de amikor nem az volt, nehezen mehetett el mellette ember, akibe bele ne kötött volna. Láttam, amikor a néhány házzal lejjebb lakó oláh cigány család fiataljaival támadt valami baja, azok meg egyszerűen belelőkték az árokba, arra sem tartották méltónak, hogy megverjék. Talán nem is értették, mit mondott, csak a hangsúlyból lehetett érteni, hogy sértőt. Három erős, rövidre nyírt hajú suhanc. Visszadobtam a lámpát, ennek ott a helye, hadd vegye majd észre apám is, hadd szégyenkezzen.

Lelassítottam, meg is álltam, mert apám jött szembe határozott léptekkel, már messziről észrevett, egy pillantással felmérte, mit csinállok, mi van velem. Nekem külön nem szokott köszönni, csak rám nézett, én meg még akkoriban csak egy bátortalan csókolommal jeleztem neki, hogy félek tőle.

– Csókolom! Nyertél?

Magázni akartam, de azt sem mertem, ez leleplezte volna a távolságot, amit a szívemben őriztem, és nem is akartam, hogy eltűnjön. Szíat nem mertem neki mondani, ki vagyok én és ki apám, hogy szíázzak vele? De amikor kérdeztem, már tegeznem kellett, ott meg a magázás lett volna sértő. Apám se te, se maga nem volt.

– Nem – mondta komoran. Pedig igen. Csak anyámnak akart vele eldicsekedni, s előtte elővenni az utalványokat, amiket nyert a vállalati tudásversenyen. Ez nem az én ügyem, sem a pénz, sem a dicsőség.

Mutatni akartam neki összetört biciklijének lámpáját, hogy ott van, csillog az árokban, mintha most lenne élete teljében, megszabadulva az otromba, fekete bicikliváztól, a munkájától, csak tétlenül, haszontalan lomként tud ragyogni, de megdöbbenésemre már nem volt ott, és amíg egy-két másodpercig vizslattam, hol lehet, talán csak a magas fűben tűnt el, apám is eltűnt, és mire visszánéztem a lámpára, az már megint ott volt, ahová hajítottam. Állva maradtam egy ideig, zavarodottan, talán még nem ébredtem fel rendesen. Király néni szigorú szemekkel nézett rám, már majdnem kiesett, annyira kihajolt az ablakon. Haragudni kezdtem rá. De a látomás után még nem volt erőm megszólalni, csak álltam hát a tekintetét, hasonlóan szigorúan.

– El fogsz te is kanászodni, mint a testvéreid!

– Dehogyan fog. Ő különb lesz mindenkinél!

Király bá védett meg, munkába indult, biciklit tolt ő is, és ahogy elsétált mellettem, megsimogatta a fejem. Néztem a biciklijét, az óvéről is hiányzott a lámpa.

– Időben gyere haza! – kiáltott utána Király néni, de Király bá rá se hederített, széles vállú, hatalmas mackó gyorsan távolodott. Csak az utca végén szállt fel a biciklijére, és tűnt el a kanyarban. Néztem utána, miért tolhatta olyan sokáig a kerékpárt, s csak akkor vettem észre, hogy a járda is, az út is tele van lyukakkal, pocsolókkal, amiket én ügyesen kerülgettem mindig, de biciklivel valóban nehéz lett volna.

Lehet, hogy nem is apámat, hanem Király bált lökték bele az árokba, gondolkodtam erősen és ijedten. Kell, hogy legyen magyarázat. Nem volt. Feltámadt a szél, hosszú hajamat folyton a szemembe fújta, két kézzel igyekeztem kiszabadítani arcomat a sűrű függöny mögül. Sietnem kellett, az iskolából szigorúan tilos volt a késés.

Sietnem kellett volna, de csak kettőt-hármat léptem, máris megakadtam, bátyám futott utánam, megemelt hangon parancsolt rám, hogy álljak meg. A bátyámtól rettegtem.

– Ide most be kell menned! – a kapura mutatott, ami előtt álltunk, összehajtogatott százforintos volt a kezében, nyújtotta felém.

Nem értettem, mit akar, de egész biztos voltam benne, hogy nem akarom megcsinálni.

– Váltasd fel az Ilona néniével két ötvenesre!

– Nem!

Tudott úgy nézni rám a bátyám, hogy nem mertem nemet mondani többé.

– Nem!

Hat évvel volt idősebb, mint én, könnyedén megragadta a nyakamat, és a fűbe nyomta. Azt hittem, egy-két másodpercig tartja lent a fejem, ez meg is győzött volna róla, hogy nincs más választásom, teljesíteni kell, amit kér, de ő tovább tartotta, már nem kaptam levegőt, fulladozni kezdtem. És az arcom teljesen átfagyott a hótól. Hó! Az árok füve havas volt. Szeptember végén jártunk, még a nyár melegét őrizte a járda köve, az én arcom pedig hóban fagyoskodott. Annyira izgatott lettem, annyira féltem, hogy rögtön felforrósodott a fejem, ez a melegség pedig megolvastotta rajtam a havat. Amikor a bátyám elengedett, a megolvadt hó vízként patakozott arcomról, mintha lavóba mártottam volna. Néztem rá kikerekedett szemekkel, fáztam a hirtelen támadt hidegben, remegtem.

– Csengess be! – már ő is didergett.

Ahogy letöröltem az ingemmel arcomról a vizet, körbenéztem. A környék csupa hó volt. Rémműlten léptem hátra egyet, neki Ilona néni kapujának, onnan álméltkodtam a hirtelen évszakváltáson. Valami nincs rendben, verejtékezni kezdtem a félelemtől. Egyetlen másodpercig tartott az egész, hirtelen újra nyugodt, napos ősz lett, bátyám sem remegett már, fenyegetően nézett, azt hitte, tovább ellenkezem. Ő észre sem vette a pár másodpercig tartó telet. Intett a fejével, hogy engedelmessékedjek. Átvettem tőle az összehajtogatott papírpénzt, és tettem, amire kért.

Száz forint nagy pénz volt akkoriban. Biztos voltam benne, hogy a bátyám lopta. Még mindig nem értettem, miért akarja felváltatni, és éppen Ilona néniével, a rövidlátó, a házából csak nagyon ritkán kimozduló öregasszonnyal, aki magányosan élt öreg bútorai között, még lámpát sem kapcsolt soha. Felesleges lett volna, majdnem vak volt, tapogatózva közlekedett a házában, abban sem voltam biztos, hogy beenged. Úgy sejtettem, hogy süket is, nem csak vak. De a kapu szinte rögtön kinyílt, mintha Ilona néni véletlenül épp a kapuban állt volna, amikor becsengettem.

– Mit akarsz, fiam? – felismert.

– Fel tetszik tudni váltani egy százforintost, anyu kérdezteti – a bátyámat kerestem, de ő addigra már az utca túloldalán álló akácfák mögött rejtőzködött. – Két ötvenesre.

Ilona néni kicsit gondolkodott, a kérésemnek semmi értelme nem volt, mégis betessékelte.

Zsúfolt, sötét szoba. Dunyhák, túlméretezett szekrények, fotelek az alacsony, gerendás plafon alatt. A varrógépet nézegettem hosszabban, látszódt, hogy régen nem használták. Közvetlenül a varrógép mellett egy ugyanolyan másik. A történetük nem érdekelt, úgy sejtettem, valakinek a haláláról szólt. Vizslattam, hogy az is agyonhasznált-e, mert ha nem, akkor talán csak ajándék lett volna, és az meg családi veszekedésre, sértődésre utalhatott volna, de olyan sötét volt, hogy ilyen lényeges apróságokat nem láthattam. Mozdulni, lépni nem tudtam, így csak sokára vettem észre a mellettem lévő falon lógó festményt. Elbűvölt. Jézus a kereszten, mögüle rostos fénycsóváktól felszaggatott felhőzet. És Jézus mosolygott, a szeme csukva. Kifejezetten csúnya festmény, bár ügyesen, élethűen ábrázolt alakok, tájak és színek. Mégis idéetlennek, értéktelennek éreztem a képet, engem mégis elgondolkodtatott, és csapdába ejtett. Halott, mosolygós Isten fia, akit az ég éppen befogadni készül, de mindenképpen magasztal. Hazugság! Csak erre tudtam gondolni. A kereszten lévő ember, akárki is az, nem mosolyoghat. Még akkor sem, ha nem kínlódik, akkor sem, ha túl van a kínlódáson – semmiképp. Engem ti hiába feszítetek meg, ne-

kem az smafu. Na, nem! Vallási pletyka vagy mi lehet ez. Mese azoknak, akik közel vannak a halálhoz, és félnék nem félni. Kirázott a hideg. A szoba tényleg hűvös volt. Elkezdtem nem szeretni Ilona nénit. Nem lehet véletlenül ilyen vaksi, süket. Hol a családja? Lánya, fia, unokája? És milyen mocskos volt a konyhája, átlestem a félig nyitott konyhaajtón, a néni onnan hozott elő egy kis dobozt, abból akarta elővenni a két ötvenest. Ettől is undorodni kezdtem, pénz tartani dobozban. – Itt van, két ötvenes – hosszasan nézte őket, az ablak felé tartotta, lássa, nem téved-e.

Én is átadtam neki a bátyám százását. Kihajtogatta, azt is magasra emelte, és nem vette észre, amit én rögtön. Remegni kezdtem a félelemtől, akkor értettem meg ugyanis, miért kellett volna éppen ennek az alig látó, süket néninek felváltania a pénzt. A százás égett volt, és a közepén egy jókora lyuk tátongott, amin át a fény ugyanúgy, ahogy a festményen a felhőkön át, mint egy dárdá, úgy hatolt át. Menekülőre akartam fogni, de mire léptem volna, már kint voltam a járdán, Ilona néni kapuja előtt, kora reggel volt, éppen elindultam az iskolába, a bátyám sehol, még 10 méterre sem voltam a kapunktól, és zizztam, szédültem, a hajamat próbáltam valahogy hátracsapni. A közelemben se az apám, se a bátyám, járókelő se sehol, csak én egyedül, hátamon a nehéz, piros szíves iskolatáskámmal.

Nem szabadott kézni. Az utca másik oldalát bámultam irigykedve, a zöldre festett kerítésű, kertes, lépcsős, emeletes házakat, autó is parkolt előttük. Csak 5-6 méter, mégis egészen más világ. Magas, mégse vékony nő babrált a kapukulccsal, a világoskék ruhája szinte egybeolvadt a mögötte terpeszkedő éggel, mellette egy szőke kislány, ő is néma, beszállt az autóba, hátra, az anyja bosszankodva morgott, hiába füleltem, nem értettem, mit. Hamar eltűntek a kocsival. Ha engem kocsival vinnének iskolába...

– Figyelj rám!

Ismeretlen férfi állt előttem, nem tudtam, honnan, valamelyik házból lépett ki vagy szembejött. A legfurcsább férfi, akit addig láttam. Hosszú hajú, hátul csomóba szőve, tömpe orrú, okos szemű, az egyik füle elállt, de csak az egyik, a szája lefelé görbült, szomorúvá tette az arcát. Bordó nadrágja makulátlan, pedig az ilyen színű dolgok hamar fakulnak, a Trapper farmer, amit anyu szokott nekünk venni, már a második mosásnál kilehelte magából a kék színt, a többi ruhát szétázította, de ez a bordó nadrág nem ilyen volt. A cipő fekete, de zöld színű a talpa. Sál is volt a férfin, színes, hosszanti csíkos, és nemcsak úgy egyszerűen a nyakára volt tekerve, hanem kettéhajtva és befűzve, előrenyújtott nyakkal néztem, hogy is csinálhatta. Betegnek látszott.

– Ha őszinte vagy, nem biztos, hogy igazat mondasz! Figyelj rám!

Már rég figyeltem. Mondani akart még valamit, de megállt mellettünk az ezüst autó, ami az előbb hajtott el, benne már nemcsak a szőke kislány és az anyja, hanem még két kisfiú is, a férfira vártak, hogy szálljon be. A férfi nem fejezte be, amit elkezdett, beszállt a kocsiba. Lassan, szinte hangtalanul hajtottak el.

Szomorú lettem. A cipőmet néztem, milyen régi, mindjárt leszakad a lábamról, nem is kényelmes, az ingemen átfújta a szél, nagy volt rám, hiába türtem be a kockás nadrágomba, és hajtottam fel az ujjait. A zoknim is lyukas volt, szerencsére arról csak én tudtam. A kabátomat meg a nagy mérgeességemben otthon hagytam. Talán csak a hátitáskám volt szép, mindig vigyáztam rá, arra érdemes volt.

Ahol a mi hosszú, a másik végén a temetőig vezető utcánk rákanyarodott a nagy útra, amelyen már teherautók is jártak, a sarkon hiányzott egy ház. Vagy sose volt ott. A helyén diófa állt, hatalmas, erős, még autók is csak nehezen tudtak alá parkolni, szokatlanul alacsonyan is voltak termést hozó ágai. Megtörtem, megettem pár földre hullott diót, de aztán levettem a táskám, és felmásztam a fa tetejére. Mindent láthattam onnan, ami fontos volt nekem. A pékséget, ahonnan olyan gyenge és rafinált illatok szálltak az orromba, hogy elnyomták a diófa levelének kesernyés

ízét is a számban. A kiskertet, ami mintha egy medencében lett volna, az út szintje alatt, rendezett ágyások, fák, fáskamra, kapák, lapátok a ház falának döntve – mintha faluban lettünk volna. Mellette a késelős család nagy udvara, most üresen, nyugodtan, de esténként ijesztően hangos veszekedéseket hallottunk onnan, volt idő, amikor késsel, bottal támadtak egymásra. A kövér, bőrekcémás anya férje majdnem mindennap részegre itta magát. Egyszer egy járókelőbe is belekötött, és hasba szúrta. Láttam, ahogy kibuggyanak a belei.

– Az a típus vagy, aki inkább kapni szeret, adni nem. Csak ha muszáj.

– Miről beszélés?

Közvetlenül a fa mellett, kerítéssel elzárt udvaron teraszos ház, kinti asztal, pár szék, fiatal pár beszélgetett a reggeli kávéjuk, cigijük mellett. Nem hallották, hogy kihallgatom őket.

– Önző vagy.

– Nem vagyok jobban önző, mint bárki más.

– De igen. Megszoktad, hogy csak magadról kell gondoskodnod. Magadnak veszel ételt, ruhát, újságot. Ilyenek, akiknek nincs testvérük.

– Nálad önzőbb embert én nem ismerek. Te folyton csak kritizálni tudsz.

Közben olyan nyugodtak voltak, mintha arról beszélgettek volna, kinek mi az aznapi programja. Mi bajuk ezeknek? A férfi a fiatal feleségéhez hajolt, és szájon csókolta.

– A szexben is csak magaddal törődsz – súgta oda neki.

– Az a bajod, hogy tegnap kimaradt?

– Hagyjuk!

– Mert akkor gyere be, bepótolhatjuk.

A fiatalasszony sértődötten beviharzott a házba, nem úgy, mint aki szeretkezni akar. A férfi kint maradt, maga elé emelte az újságot, ami addig összehajtogatva feküdt az asztalon, és figyelmesen olvasgatni kezdte.

– Anyámnak volt igaz! – hallatszott bentről, a feleség hamarosan sírni fog.

Alig múlt reggel hét óra.

Meg akartam fordulni, hogy a pékség udvarát figyeljem, kis teherautó érkezett, hogy elszállítsa a friss kenyereket, kifliket, és még ki tudja, mi minden finomságot. De ahogy iceregtem-mocogtam, egy-két érett diót levertem. A fiatal pár szerszámos házikójának tetejére estek, ami lejtett, végiggurultak rajta, és éppen az újságot olvasó férfi lábai előtt álltak meg. Kinézett az újság mögül, egyenesen a szemembe.

– Maga mit csinál ott?

Maga?

– Én csak ... – felnőttangom volt, nem egészen felnőtté, de mintha egyetemista vagy fiatal pincér lettem volna – ... a pékség miatt másztam fel, hogy lássam azt a kisfiút...

Hülyeséget mondtam, az utcáról is láthattam volna. Talán még jobban. De mindegy volt, mit mondok, csak beszélni akartam, hogy halljam a hangom, és közben észrevettem, hogy a lábam is megnyúlt, a kezem is. A hajam már nem zavarta a nézésben, hátra volt csapva, csomóba szőve.

– Mert mi történik kint? – a férfi nem láthatta, a kerítésük magas volt, téglából rakva, szépen kékre festve.

– Sír – valóban állt egy cigány kisfiú a pékség portája előtt, és rázta a kapu rácsait. – A portás kijön, kérdezi, hogy mit akar.

– Igen?

– Mentőt hívat. Az anyja... beteg. Vagy... vérzik.

– Tessék?

– Azt hiszem, menstruál... – honnan ismerem én ezt a szót? – A portás értetlenkedik.

– Mit nem ért? – már a férfi is aggódott, felállt.

– Azt hiszem, a kisfiú nem tudja elmagyarázni, hogy az édesanyjának spontán abortusza van.

A férfi meglegelte a tolmácsolásomat, kinyitotta a kapujukat, a saját szemével akarta látni, mi történik.

– De hát nincs itt semmiféle kisfiú!

Tényleg nem volt ott.

– Pedig az előbb még...! – a portás nyugodtan beszélgetett a sofőrrel, míg a fiatal péktanoncok a kocsí platójára pakolták a kenyerekkel teli ládákat.

– Gyere le onnan, le fogsz esni! – szólt rám a férfi aggódó, kedves hangon.

– Ne tessék haragudni! – mondtam neki, mikor leértem, ügyltem rá, hogy a szemébe nézsek. Magas férfi volt.

– Dehogy haragszom. Vigyázz magadra! A táskád ne hagyd itt!

Majdnem ott maradt a legértékesebb tárgyam a diófa tövében.

A pékségből a kis teherautó kihajtott, s ahogy elhúzott mellettem, már visító, fehér, piros kereszt-tes mentőautó lett belőle.

A kíváncsiság odaterelt a pékség portájához. Gykeztem kideríteni valamit, nyomokat kerestem, miért nem láttam a mentőautót, de a portásfülke eltakarta a benti parkolót.

– Na, mi az? Elvitte anyád a mentő? – szólt rám a portás, nem tudom, honnan lépett elő.

– Nem!

– Pedig itt szirénázott el az előbb.

– Én is láttam – mondtam elfehéredve.

– Akkor nem anyádat vitte el? Verekedtetek, mi?

Fékezhetetlen harag lobbant bennem, elkezdtem a rácsokat húzni, rángatni, hogy a közelébe kerüljek, és bokán rúgjam ezt a szemtelen öregembert.

– Tessék kihívni a mentőt, az anyu vérzik, hívjon mentőt! – nem ezeket akartam mondani, de ezek a szavak csúsztak ki a számon.

– Már kihívtam, mi a baj, öcskös? – az öregember megilletődötten nézett rám, nem értette, mi történik.

Én sem értettem. A diófára néztem, remegtem, hogy azt látom, amire gondolok, és valóban, egy hosszú hajú fiú ült a fa tetején, beszélgetett a fa melletti ház udvarából valakivel. Nem sokkal később kinyílt a kapu, és a fiatal férfi lépett ki, aki az előbb még engem parancsolt le a diófáról, engem néztek mindketten. Két kézzel kapaszkodtam a hátitáskámba, el ne essek. Így is inogtam, lengedeztem, mint a felszalagozott májusfák.

Sok kutyám volt már addig is, sok kutyával játszottam, éltem együtt, és megtanultam, hogy egyiktől sem szabad félni. Főleg, ha ugatnak, akkor nem, mert ha megérik, hogy félsz, az ugatás után hamarosan harapnak is. Elindultam a fiatal férfi felé, nem néztem körbe, jön-e autó, nem figyeltem a portásra se, de minden erőmmel arra koncentráltam, hogy egyenletesen lépkedjek, és mélyen a férfi szemébe néztem, ahogy korábban is. És a félelmem valóban eltűnt, talán átragadt a férfira, vagy csak semmivé lett. Mint egy katona, léptem, és elszántam magam mindenre, bele akartam bújni a férfiba. Nógrádi Péter. Hirtelen megtudtam a nevét, mintha mindig is tudtam volna.

A kisfiú talán megjijedt a portástól, úgy közelített felém, mint aki ölelést, bátorítást akar. Hallottam a szirénázó mentőt, ugyan még nem tudtam, mi történhetett.

– Anna! Anna, gyere ki, valami baj történt! Mi a neved? – a feleségemet hívtam, aki hamarosan ki is jött, a szemét törölgette, úgy látszik, sírt, mindig túl komolyan veszi a beszélgetéseinket. Egy kicsit talán keményebb voltam vele aznap reggel, mint szoktam. Nem hitte, hogy valódi baj van, láttam az arcán.

– Ez a kisfiú – Anna is látta, hogy valami örület van a kisfiú tekintetében, mint aki lázas vagy alig van magánál.

– Mi baj, aranyom? – kérdezte szokatlan gyengédséggel a feleségem, Meglepett, elkényeztetett, egyke kislány volt mindig, nem láttam még, hogy ilyen odaadóan, teljes figyelemmel törődött volna bárkivel is.

De a gyerek nem válaszolt.

– Mi a neved? – kérdeztem.

– Nógrádi Péter.

– Nem, az az én nevem. Ismersz engem? – a fejét rázta, hogy nem. Alig láttam az arcát, vállig érő haja volt, könnyen kislánynak is nézhettem volna. Láttam már őt többször is környéken, álmodozó, magányosan botorkáló gyerek volt, de nem tudtam, kinek a fia.

Egy percig annak a férfinak a gondolatait gondoltam, az ő szemével láttam magam, éreztem a testét, ismertem a múltját, a rokonait, a vágyait, de nem bírtam tovább, kiszakadtam belőle, mint a tulipánok a földből, elég őket gyengén kiszakítani, én most erősen akartam, és hogy ne kelljen magyarulkodom, miért az ő nevét mondtam, amikor az enyémet kérdezte, elszaladtam, a mélyesztett kert mellett végig, ki a Körmendi útra, körbenézés nélkül átszaladtam, és a patak melletti bokrok mögött elbújtam, hogy átgondolhassam, mi történt velem, mióta elindultam az iskolába.

Szerethető félelmekkel leélni az életet. Félni egy könyvtől, mennyire szép, esetleg mennyire felkorbácsolja, megváltoztatja az olvasó életét. Más sorsok szülte vágyakat ültet a termékeny lélekbe, amik kivirágoznak, elburjánzanak. Vagy a hűtlenség fedhetetlenségével. A hűtlenség fedhető. Mint egy gőzölgő lábas. A hűség fedendő. Elég lett volna párszor türelmesebbnek lenni, nem félni annyiszor e világi dolgoktól. A méretre vágott szélességű érzéseket bátran viselni, mint színes szalagokat. Vagy fűszoknyát.

Most, hogy már nem ronthatok el semmit, azon a felesleges dolgon kell töprengnem, hogy mit rontottam el.

– Csókolom!

– Szerbusz, fiam!

A bűn, ami legfőbb ismertetőjegye a múltamnak, ragyog, a kisebbeket is kivilágítja az életemből. Az érdemeket pedig végleg. A nagy bűnt mindenképp el kell követni, hogy magára maradjon az ember, és csak a saját megítélése szerinti büntetést viselje rogytig. Richtig! Sokkal nagyobb hibának vélem, hogy édesanyámat nem köszöntöttem fel sohasem, semmilyen ünnepen, mint azt a bűnt, ami miatt meg is lincselnének, ha kiderülne. Igen, vannak hibák, amelyek méretük miatt jelentősebbek, mint valamelyik bűn. A nagyobb térfogat néha jelentősebb, mint a koncentrált sűrűség. Fehler! Félelem. Anyám sírjának némaságától jobban félek, mint a szótlan kislányok tekintetétől. Végül is átsegítettem őket valamin. Figyelmesebben, mint sok kapkodó, pattanásos kamasz. Erősebbek, önállóbbak lesznek, mint a kutyakölykök, akiknek korán nyitják ki a szemüket: vadabbak és jobb házőrzők. Kifinomodik a szaglás, ha veszélyben az ember. A hallás élesebb lesz. A látás tisztább. A gondolkodás gyorsabb. És akinek jobb az érzékszervei, többet észlel, többet él. Mert mi egyéb lehetne ez az élet, mint tapasztalás, érzékelés, gondolkodás?

A kultúra sűrű rácsai előtt kulturálatlan fegyveresek őrzik a siker hagyományos formáját, apró aranygombjait. Ha meg is szerzel belőlük egyet-egyet, felvarrni csupán a dicsekvés ruhájára tudod. Az én sikereim nincsenek kanonizálva.

Nem is tudom, jó-e ez a módszertan, mondatokkal rajzolgatni a múltam, pedig tudom, hogy egy vonallal nem lehet megrajzolni egy tájat. Beszélgetnem kéne valakivel.

– Csókolom!

– Szerbusz, fiam!

PETŐCZ ANDRÁS

ANCIKA

*Hadd menjen vissza, kérlek, a te szolgád,
és hadd haljak meg az én városomban,
az én atyámnak és anyámnak temetőhelyében.*
Sámuel II. könyve 19:37

I részlet egy készülő regényből – bevezető I

Szóval az azért gyönyörű, ahogy ott állnak az emberek a sír körül, ahogy ott állnak és hallgatják a Józsi atyát, és mindeközben az anyámra, az Ancikára gondolnak, az Ancikára, meg arra, hogy végül is itt hagyott minket az Ancika, pedig azt hittük, de tényleg, hogy ő aztán örökké élni fog.

Mondja a nővérem is, az Irma, hogy *vannak, akiket már az életükben halhatatlannak hiszünk. Ők azok, akik öregek már akkor is, amikor találkozunk velük, aztán meg a sok együtt töltött időben valahogy mégis hozzájuk öregsünk*, ezt mondja az Irma.

Nekem kicsit furcsa, hogy ezt mondja, hogy arról beszél, hogy az öregek öregek már akkor is, amikor találkozunk velük, mert én azért úgy emlékszem, hogy amikor még gyerek voltam, akkor még nem láttam öregnek az anyámat meg az apámat, felnőttnek láttam, tekintélyesnek láttam őket, de nem láttam őket öregnek, így nem is nagyon tudok mit kezdeni az Irmának ezzel a kijelentésével, de tény, hogy ezt mondta az Irma, az Ancikára mondta ezt, az anyámra, aki az ő anyja is, ő, az Irma, mármint a nővérem, biztosan tudja, hogy hogyan érti ezt, nekem meg csak annyi a dolgom, hogy beszámolok arról, mit is mond a nővérem, az Irma, meg mi is történik velünk, most, hogy itt vagyunk a temetésén, az anyám, az Ancika temetésén.

Szóval azt mondja az Irma, hogy *öregnek látjuk az öregeket, amikor még nem is annyira öregek, és hozzájuk öregsünk, mintegy észrevétlenül, és, még azt is mondja az Irma, a nővérem, miközben hozzájuk öregsünk, közben ők meg egyre fiatalabbak lesznek, és így egyszerre lesznek öregek is, meg fiatalok is, ők, akikhez hozzájuk öregsünk*, mondja az Irma, *és ahogy múlik az idő, és egyre fiatalodnak az öregek, mert fiatalodnak ám!, úgy egyre inkább azt érezzük, hogy nem halnak meg soha, nem halhatnak meg soha, mindig velünk lesznek, pontosabban szólva együtt leszünk velük, mert ők már az életükben halhatatlanok, ami azt jelenti, hogy a halhatatlanság bennünk van, vagyis mindenki addig halhatatlan, ameddig mi élünk, így az Ancika is, nemcsak fiatalodik, de egyre inkább halhatatlan, ahogy a fiatalodása közben megöregszik*, így mondja a nővérem, az Irma, és én ezt eléggé nehezen értem, hogy mit is akar ezzel mondani, meg azt is gondolom, magamban, persze, hogy igaza is van, meg nincs is igaza, mert tény, hogy egyre fiatalabbak mellettünk az öregek, de tény az is, hogy ahogy egyre fiatalabbak mellettünk az öregek, és ahogy mi egyre öregebbek leszünk mellettük, úgy eltelik minden, de főleg az idő, *vagyis maga az élet, az életünk*, igen, eltelik az életünk, de ez még nem is lenne baj, a baj csak az, hogy valahogy *egyszerre lesz vége mindennek*, és még ezzel sem lenne olyan nagy baj, vagyis hogy nem ez a baj, hanem azzal van az igazi baj, ha úgy van *egyszerre vége mindennek*, úgy, hogy csak *üresség marad utánunk*, és ebbe az ürességbe aztán *mások jönnek*, mások jöhetnek, mások, *idegenek, akik már nem mi vagyunk*, ők foglalják el mindazt, ami

voltunk valaha, a helyünkre lépnek, és akkor aztán tényleg nincsen semmi, na ez az, *ezt kell megakadályozni*, nem engedhetjük, hogy üresség legyen utánunk, hogy üresség maradjon utánunk, legyen inkább valami más, *szépség legyen, meg méltóság*, és a temetés is legyen méltósággal teli, hogy lássák, hogy voltunk valakik, és beszéljenek rólunk, hogy a helyünket, mindazt, ami valaha voltunk, ne lehessen *csak úgy*, olyan könnyedén, olyan magától értetődő módon elfoglalni.

Itt állunk a sír körül, a nyitott sír körül a lullai temetőben, *az apám sírja körül*, ahova most az anyámat, az Ancikát is eltemetjük, odatemetjük az Ancikát, közvetlenül az apám mellé, hogy együtt legyenek, hogy örökre együtt maradjanak, mert ez volt az anyám, az Ancika végakarata, és mert ez adja meg nekik a méltóságot, azt a méltóságot, ami mindenkinek, *mindannyiunknak* kijár, de amit olyan kevesen kapnak meg valójában, itt állunk tehát a sír körül, és emlékezünk meg beszélgetünk meg elgondolkodunk, ahogy az egy ilyen alkalommal szokás.

Szóval megöregednek az öregek, velünk együtt öregednek, mondja az Irma, ahogy ott állunk a sír körül.

És ahogy ezt mondja, akaratlanul is arra gondolok, hogy elsősorban is ő öregedett meg, a nővérem, az Irma, *vénasszony lett*, támaszkodik a botjára, nagy göcsörtös, fekete bot, mert a lábai már alig tartják, már alig bírják a testét, pedig szikár egy vénasszony lett az Irma, megmaradt soványnak, vékonynak egész életében, és most, 75 évesen már hízni sem tudna, még ha akarna, akkor sem.

Magam is sovány maradtam, szerencsére, a Zieglerek mind soványak, úgy általában, csak hajam nincsen, vagyis hogy alig van, vékony arcú, kicsi kis, kopasz öregember vagyok magam is, itt, az anyám, az Ancika temetésén.

Próbálok nagyon nyugodt, nagyon kiegyensúlyozott maradni, nem akarnék sírni, szégyenszemre, „öregségemre” még azt gondolhatnák sokan, hogy szentimentális vénember lett belőlem is, aki az elhülyülés jeleként ostobán könnyeket csorgat végig az arcán.

Nem.

Van persze, aki azt mondja, hogy *ugyanolyan gyerek maradtam*, mint aki mindig is voltam, hogy nem tudtam felnőni, mert nem is akartam felnőni, egyáltalán. És én azt hiszem, inkább ez az igazság. Különbözik pedig elfogadom, hogy az az élet rendje, hogy jövünk és elmegyünk, és most, hogy elment az Ancika, most ezzel ő csak a sorsát teljesítette be. Végül is szép élete volt, mondom magamban, aztán valahogy hangosan is megismétlem, *szép élete volt!*, mondom emelt hangon, és az Irma, a nővérem csak néz rám, nem szól semmit, mintha bólogatna, lehet, hogy bólogat, vagy éppen csak a feje remeg, *rezeg kicsit a feje*, mostanában vannak ilyen furcsa fejmozdulatai az Irmának, szegénynek.

A Józsi atya is azt mondja éppen, hogy *szép élete volt az Ancikának*. Így mondja, szó szerint, hallom, ahogy mondja, lehet, hogy engem ismétél, vagy idéz, nem tudom, csak hallom, hallgatom, ahogy beszél, *végzi a szertartást*, így mondják, nem?, így, hogy *végzi a szertartást*, vagyis csinálja, amit kell, temet, búcsúzik, mondom, ez a dolga. A Józsi atya itt, Lullán az evangélikus lelkipásztor, ő a lelki vezető itt a faluban, meg nemcsak ebben a faluban, hanem a szomszéd falvakban is, Torvajon és Sérdekszőlősön, ő a lelkipásztor, tehát ő búcsúzik az anyámtól, az Ancikától, merthogy az anyám evangélikus volt, eredetileg, bár nem volt különösebben vallásos soha, de mégis, ha már egyházi temetést akart, akkor legyen az a temetés evangélikus, így a helyes, meg így is kell hogy legyen.

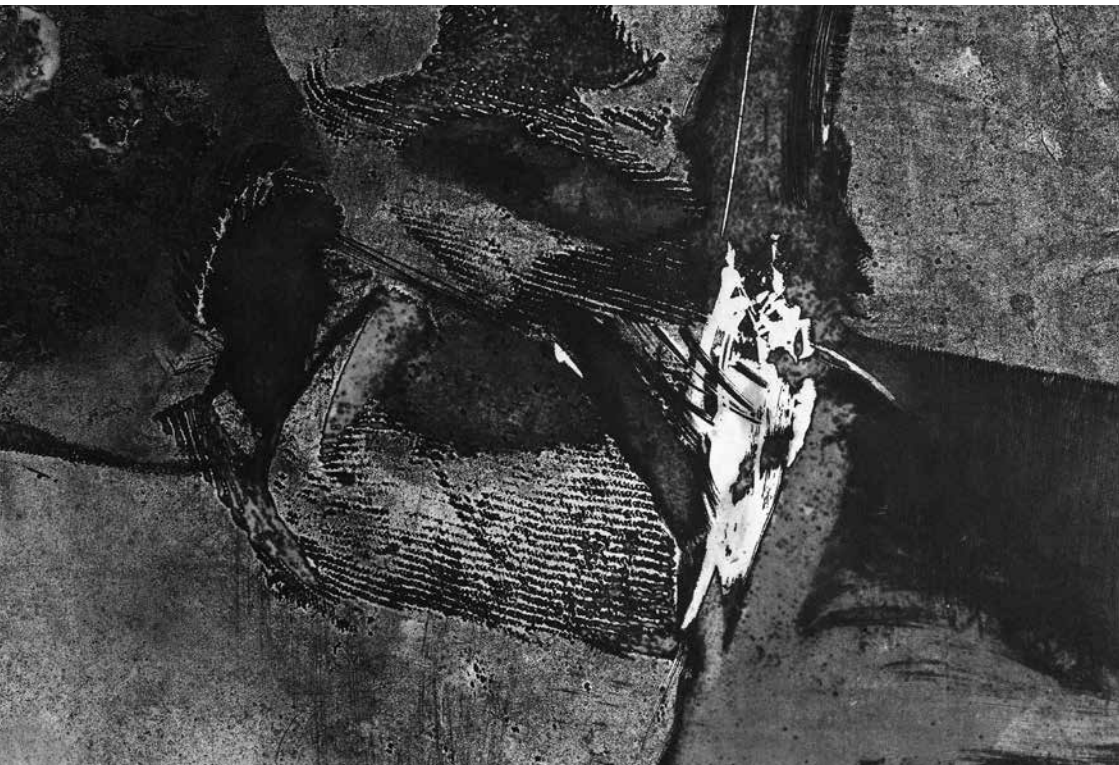
Szóval az azért gyönyörű, ahogy körbeállják a sírt, és hallgatják az ismerősök, a helybéliek, a régi barátok és szomszédok a Józsi atya, az evangélikus lelkész szavait, az azért gyönyörű, ahogy beszél a Józsi atya. Így mondom, hogy *Józsi atya*, Józsinak mondom, nem Józsefnek, mert mindenki csak így hívja őt a faluban, ilyen rövidített, becézett formában beszélnek róla, érdekes azért ez, talán jobb lenne őt Józsefnek hívni, az valahogy hivatalosabb lenne, ebbe egészen

eddig bele sem gondoltam, csak most, itt, a temetésén, szóval azért az gyönyörű, ahogy beszél a Józsi atya, ahogy beszél az anyámról, az *Ancikáról*, a *Tóbi néniről*, mert így is hívták őt sokan, itt, a faluban az Ancikát, hogy *Tóbi néni*, a kutyám, a Tóbiás, vagyis a *kutyánk* után nevezték így, mert mindig a Tóbival, vagyis a Tóbiással járta a falut, és mindenki már messziről azt kiabálta az utcán, hogy *Tóbi!*, amikor látták jönni őket, az anyámat, az Ancikát és a kutyáját, vagyis a *kutyámat*, a Tóbít, és a kutyát is mindenki szerette, a Tóbi kutyát, aki szintén már évek óta itt van eltemetve az apám sírjában, és most az Ancika hamvai is odakerülnek a Tóbi és az apám mellé, hogy együtt legyenek, és együtt pihenjenek az idők végezetéig, együtt pihenjék ki a sok-sok közös sétájukat, azokat a hosszú éveket és évtizedeket, amiket együtt eltöltöttek olyan nagy összetartásban, olyan erős közösségben.

És itt van mindenki!

Itt van mindenki a faluból, állnak a sír körül, és látom, hogy sokan könnyeznek is, nem kellene, nincs annak értelme, ez a dolgok rendje, hogy elmegyünk, mert el kell menni, kár ezért könnyeket hullajtani, és ezért még haragudni sem nagyon szabad senkire, de főleg nem a Jóistenre, ha ugyan van a Jóisten valahol, valahol a magasban, a felhők fölött, és figyel. És tényleg mindenki itt van, mindenki a faluból, persze itt van a polgármester is, a Csomor Lajos, akinek, mielőtt megválasztották volna polgármesternek, a cukrászdája olyannyira kedvelt volt a téren, közel a falu képzőművészeti galériájához, megjegyzem, most is kedvelt egy hely az a cukrászda, bár már nem a Lajosé, már nem a Csomor Lajosé, mert eladta, akkor adta el, abban az évben, amikor polgármester lett, ez abban az évben volt, amikor az a nagy válság volt, amikor egyik napról a másikra vált semmivé a pénzünk, amikor elszegényedett szinte mindenki, az egész ország, de ennek már vagy tíz éve, szóval azóta még mindig ő a polgármester, mert szereti is őt mindenki, azt mondják, nagyon jó polgármester, nos tehát ő is itt van, már beszédet is mondott a ravatalozónál, valami olyasmit mondott, hogy *megbecsülést az tud szerezni magának, aki folyamatosan jelen van egy közösségben, és ott dolgozik, és az egyéniségével példát mutat*, és az Ancika ilyen volt, ezt is mondta a Csomor Lajos, a polgármester, és még azt, hogy *mindenki szerette őt*, mármint az Ancikát, és ez a *szeretet tartotta őt életben ilyen sokáig*, ezt is mondta a Csomor Lajos, a polgármester, és hozzátette azt is, hogy *ezért is érhetette meg az anyám, az Ancika a 105-ik születésnapját, ezzel aztán ő lett a legöregebb ember itt a faluban*, mondta a Csomor Lajos, *de, tette hozzá, nem a hosszú kor számít, hanem az az erő, amit a jelenlétünkkel átadunk a másik embernek, és a „Tóbi néni” ilyen volt*, mondta a polgármester, a Csomor Lajos, és így, időzöjelesen mondta mindezt, mármint azt, hogy *„Tóbi néni”*, mert ezzel is érzékeltetni akarta, hogy így becérték a faluban az Ancikát, az anyámat, akit tényleg mindenki szeretett.

És én csak állok a sír mellett, a nővéremmel, az Irmával, és már nem is tudom, mi is történik körülöttem, mert csak az anyámra, az Ancikára gondolok, és olyan erősen tolnak elő az emlékek a fejemben, hogy szinte remegek, és el is gyengülök akkor, és le kellene ülnöm, még szerencse, hogy itt van a lányom, aki mindig segít nekem, és most is átölel, hátulról, így vigyáz rám, így vezet óvatosan el ahhoz a padhoz, ahol akkor is ültünk, amikor még az apám feküdt a ravatalon, évtizedekkel ezelőtt.

TÖRÖTT HIÁNY, AQUATINTA, 50x34 CM

LÁZÁR BALÁZS

MIUTÁN H. ÚRNAK

Miután H. úrnak végleg elege lett az udvari gyilkos intrikákból, s elvesztette hitét az emberekben, s nem is látta esélyét, hogy máról holnapra befogadják az igazságot, mi a látszatok mögött tátongott, és felhívta az udvaroncok figyelmét, hogy a szakadék felé tülekednek; tehát egy egyébként átlagos reggel előkereste a kopott, kockás kalapot,

mit öreg barátjától, a legendás Yoricktól kapott, mielőtt sírba szállt, hogy emlékeztesse a közös játék – mennyit lovagolt a hátán! – és a megváltó humor fontosságára (mert egy királynak is szüksége van öniróniára), szóval fogta, és fejére csapva ment át a sokat szenvedett, közömbös városban. A várkapunál visszazézett, s így szólt: – Mert eddig vártam, csak azért vagyok bolond!

KÉRDÉS-VÁLASZ

H. úr így kérdezett s válaszolt is egyszer magának a szobában lüktető csendben:
– Miben változnék vajon,
ha biztosan tudnám, hogy volna Isten?
– Valószínűleg mindenben és semmiben.

NEM KOLOSTORBA

Nem kolostorba, csak a nappaliba küldte Opheliát, miután együtt lefektették a gyerekeket, majd bevonult a fűtetlen kisszobába dolgozni, azaz előkészíteni legújabb tévedését, mit hamarosan úgyis megbán, de addig is kifizeti belőle legalább a villanyszámlát. Visszaütáthatatlan felkérések helyett, magára zárva az ajtót, csak verset akarna írni, kitaszítani a külvilágot magából, hogy aztán újrateheremtsék egymást a hiányban. Elbújni egy kicsit abban, aki ő, kit öntudata óta figyel, próbál megérteni, igen, elcsöndesedni, hogy meghallja, s rögtön elfelejtse kimondhatatlan titkait.

EGY VERS KAPCSÁN

Egy vers kapcsán H. úr így bajlódott:
– A formában elvesztem az anyagot,
az anyag forma nélkül elhagyott,
mit mondanának erre a filozófusok?

KIZÖKKENT

H. úr azt mondta nemrég:
Kizökkent a tér: fent van a föld és lent van az ég,
de ez nem azt jelenti, hogy a föld föld és az ég ég.

H. ÚR LÉTE

H. úr léte talán nem is magát, csak őseit s unokáit igazolja, kopasz búbján világít a múlt s a jövőbe lóg görbe orra, ami ő, az csak múltó forma, röpke evolúciós kísérlet, tudatában végzetét hordja, s amit tesz, mintha nem is volna. Türemkedő tér-idő szövet, összezavart sejtírácsalmaz, mely saját súlyánál fogva süllyedő emlékeket halmoz a rések közti sötét anyagba. Nem az, ami, mert láthatatlan és végtelen valódi természete, melyről maga sem tud, tudhat: megsemmisülése beteljesülés, válasz helyett a csiklandó kérdés: mért csak az van végül, ami nincs?

LEFEKVÉS ELŐTT

Lefekvés előtt bevette a rózsaszín gyomorsav-ellenálló tablettát, bár tudta, úgyis hiába, ha evett, hajnal ötkor slussz!, ébreszti a reflux s az idegrendszerében lüktető sebek. Ekkor majd tízet kortyol a gyógyvízből, csillapítani gyomrában a fájdalmat, mely mintha apró pengék körkörös játékában belülről kifelé lassan az egész nyelőcsövet szabdalná szét. Ilyenkor terelni az egyre furábbá és idegenebbé váló testéről figyelmét, átgondolja az előtte álló nap dolgait, iskolába a fiúkat, postára a csekketeket, bevásárolni még, és ágyba vinni a kávéét Opheliának, kivel – sok családi viszály után – tizenkét éve élnek boldog házasságban... Bár így lehetne! – gondolta H. úr epedve, s pillájára húzta a börtön vasrácsát, hogy letöltse életfogytig tartó éjszakáját.

HÁY JÁNOS

HÁZASPÁR

Túl sok van mögöttük,
hogy fogják egymás kezét,
hogy csókolózzanak.
A bőrük alatt egy csomó emlék.
És finoman szólva is
nem mindegyik szép.

NEM AKARTAM

Nem akartam, hogy lássa,
egyedül vagyok,
a belek mozgását,
a vérkeringést, hogy
mit kell összeszednem
ahhoz, hogy legyek,
amit ő természetesnek vett,
és nem tudta, hogy nem az,
hanem csak úgy teszek.

EGYSZER MÉG

Egyszer még lábra kapott.
Aztán már nem, de most
még előtte volt ennek a nemnek.
Tudod, mondta, valahogy
nekem is élnem kell.
Aztán tovább a telefonban,
olyat, hogy szeretlek,
holott nem érzett már semmit,
az iránt az ember iránt,
akinek mondta, végképp nem.
A vér tartotta össze, az erek.
Lőtyögött magában, az élet,
fogalmazhatunk így, még
kerengett benne, de ő
valójában már nem.

BOMLÁS

Az élet egy bomlási folyamat,
gondolta,
mert már bomlott.

OLYAN CSELEKEDETEK

Olyan cselekedeteket végez,
amelyek hasznosak ugyan,
de valójában csak,
mondhatni kizárólag
az idő múlását szolgálják.
Vajon milyen időnek
adják át a helyüket,
ha már az az idő elmúlt,
aminek elmúlásáról
gondoskodtak?

Olyan időnek, gondolta,
amely lehetőséget kínál
azokra a cselekedetekre,
amelyek hasznosak ugyan,
mosogatás, söprés, mosás,
de csak, mondhatni kizárólag
az idő múlását szolgálják.

VAN NEKI

Van neki az a szerve,
ami miatt megfelelő
bizonyos biológiai feladatokra,
mondjuk a fajfenntartásra.
Bár látva őt, bizonytalan,
hogy szükséges-e ezt a fajt,
talán valami állatról lehetett szó,
amelyik nem tartozik a vonzó,
szerethető állatok körébe,
amely állat kiesik az állatvédő
mozgalmak figyelméből,
akár kínozni is lehetne,
nincs puha bundája,
meleg tekintete, okos nézése,
és repülni sem tud.
Hogy épp ezt a fajt,
nem biztos, hogy állatról van szó,
és biztos nem növényről,
tovább nézte az adást,
fenntartani.

KÖRÖSSI P. JÓZSEF

ANGYAL HÓFÚVÁSBAN

Hófúvásban érkeztem haza,
az autópálya tele volt gonddal.
Jöttek, mentek rajta gépjárművek
meg én meg én meg én.

Egy-két szekér, komolyan mondom,
a fejemben itt, meg ott,
autók, szekerek és emberek,
akik, vajon miért, ki tudja, miért,
unzsenír újra és újra megjelentek.

Karambol? Nem! De mégis, karambol!
Kérdezik, kijelentik, én már megszokom,
észre sem veszem, mondják a többiek:
karambolokban élsz. Ez az életem.

És akkor ott van, ahol van karambol,
lennie kell valahol, és akkor éppen ott,
ahol egyszerre vagyok és nem vagyok.

Megint, sokadszor, mint mindig,
miért megint?
Miért már megint jelenik meg az angyal?
Most megint mit akar?

Kérdezek, angyal, mit akarsz?
Nem fölöttem, bennem,
ott, bent, legeslegbelül
mit akarsz?

VÁRADI HATTYÚK BENEDEKSZABOLCSNAK

Vendégszövegekkel

Eltűntek a hattyúk a Garasos híd alól,
Csordásgáborral hiába kerestük őket
kétezer tizenhét január tizenharmadikán
(és tizennegyedikén).

Fent azonban, a fölötte lévő híd alatti
duzzasztónál,
a Dacia Szálló, ma Grand Hotel alatt,
foltokban, mintha őket láttuk volna.

Négy fehér, a ködben szürke folt,
a múlt havi, az elmúlt évi hattyúk.

Sirályok maradtak itt is, ott is,
előttük, a hattyúink elől tapossák el a vizet.

„Nagyvárad elvesztése különösen fájdalmas:
a magyar kultúra bölcsőjéről
és fölvirágoztatójáról van szó.”

A sétálóutca fölött kétnyelvű felirat,
januárban már csak két nyelve az érdekes:
nem kíván románul és magyarul
letűnt boldog ünnepeket,
csak a valami felirat maradt,
valami román és valami magyar,
ebben a sorrendben, a valami.

„A piacon sajtötömbök és emberfejnyi
méretű padlízsnak”,
decemberben és januárban is.

„Az árusoknál szóttesek és fából faragott
háztartási eszközök,
a szuvenírboltban Vlad Ţepest ábrázoló
hűtőmágnesek”,
Töröcsvából kozmetikázva a nagyvárad
várba.

„Szép város Nagyvárad”,
„Újra vakolják és újraszínezik a szecessziós
házakat is”,
az embereket, románokat, magyarokat,
cigányokat.

A zsidókat már nem,
az ortodox zsinagóga öre szerint
őket nem vakolják újra,
maradnak a sufniban bevakolatlanul,
mint annak idején, sufniban.

Hajdani pompájában ragyog ismét,
ragyog a város, örökétől fogva örökkön át.
Szép a Körös, szép a négy hattyú.

FEKETE
VINCE

VARGAVÁROS

ERDŐMEZŐ

minden nagyon szép minden nagyon jó és nincs hiba benne mindenki ismer mindenkit mindenki szeret mindenkit mindenki tudja mindenkiről mit eszik mit iszik hogy mikor volt mumpsza napi hány alkalommal volt a végén hogy melyik üzletben vásárol mikor szeretkezik mennyi a fizetése a gázzámlája a villanyzámlája lábizzadás ellen milyen dezodort használ mit forgat a fejében meg a zsebében mikor szokott a kapun az ajtón kimenni mikor szokott bemenni mikor kel mikor fekszik mikor vannak bélpanaszai mikor van láza és mikor van hányingere stb. mindenki tiszteli a rangokat fokozatokat a tekintélyeket ó be szép jaj de szép be csodálatos a lakodalmakon éjfél körül haptákba vágva magukat énekelnek előbb a nem a miénken majd az igazin a miénken amikor már nehéz a fej és a lélek és könnyekkel öntözik annak minden sorát s az igazi helyi férifjú ekkor felhúz egy ötszázast a vonóba s belesírja a hegedűhúrok közé a világ legkeservesebb nótáját mindennap délelőtt fél tízkor és délután ötkor ötven percre megáll az idő ajtót bezár telefont a falból kihúz a hentesmester a fazekas a hegedős a mutatványos a böllér a sintér a pincér a suszter a borbély a vállalati pártbizalmi az adminisztrációs osztály vezetője a központi káder lesötétít cigarettát kávé recsegő-ropogó rádió fekete-fehér tévé ennyit igazán megérdemel a nép szép ez a város minden nagyon jó minden nagyon szép nincs hiba benne nincs széthúzás nincs szembeszegülés nincs ellenvetés nincs erőszak nincs betegség és nincs halál csodálatos csodálatos és nincs hiba benne

P. E.

Ó, be nagyon-nagyon sok esztendeje annak, hogy még semmi levelemet se vette kéd, holott kegyelmed kétszáznál többet írt vala nekem, s most azt gondoltam, hogy a restséget el kell üzzem, a tűt le kell tegyem, és a kezembe pennát kell

vennem. Mert ha az idő annyira elhánt-vetett is egyikünket a másiktól, amennyiben tőlünk telik, álljunk bosszút rajta, és ha másképpen nem lehet, az írással beszéljünk egymással. Talám végtire megunja, és egymás mellé teszen bennünket.

Most, hogy a köszvény már végképp nem akar búcsút venni tőlem, legyen akármilyen ájer, arra gondolok, hogy jobb volt talám exiliumban több száz évvel ezelőtt. Mert ebül megy sorunk; bűnk, bánatink és szomorúságunk olyan nagyok, mint az erdélyi nagy hegyek, némelykor enyhülnek, némelykor megszázaszoródnak.

Azt nem tudhatni, hogy vajon ezután mint lesz, de nékem úgy tetszik, hogy ezután is csak az lesz, ahogyan volt, és talám ennél tudósabbak efelől nem is leszünk a továbbiakban sem. De azt

elhiszi-e kéd, hogy nehezen szokhatom ehhez az országhoz. A' való, hogy a nyelvnek nem tudása is okozhatja a hezzánk való idegenséget, mert csak nem lehetünk olyan jó szívvel ahhoz, akihez nem tudunk beszélni, mint akivel kimondhatjuk magunk gondolatját. Elég a, hogy itt vagyunk betegségben, öregségben, kevéske pénzünkkel, mindenféle uruszágok héján, s ez a szüntelen, hó eleji sorban állás a patikáriusok háza előtt a főt elbódítja, a gyomrot felkeveri, és úgy kell tenni az embernek, valamint a tengeren hánykolódónak, aki a sok

hányatottságot meg nem emésztheti. Mert azt nem érthetem, hogy a szegény embernek mért kellett ilyen nyavalyába kerülni, hogy egy ájerrel éljünk a szegénységgel. Ha azt gondolná kegyelmed, hogy valamelyik előljáró igazgatná a mi bűnkat, bajunkat, akkor nagyot tévedne, mert a jólét, úgy tetszik, van tőlünk vagy másfél száz mérföldnre, és a reménység is igen-igen kezd fogyni bennünk. Ha télben azon kellett panaszkodnunk, hogy igen hideg vagyon a házainkban, most meg azon kell keseregnünk, hogy igen-igen

meleg vagyon a vékony falú dobozlakásainkban. Mert valamicsoda nagy hideg volt, a meleg szintén olyan nagy. Ha télben jégverem volt a lakásunk, most pedig sütökemence. Négy betonfal az egész, azon két száradt ablak, azon a szél mind széllyire, mind hosszára bójöhet. Jól mondják, hogy ez az ország a gazdag kevesek paradicsoma és a szegény többiek purgatóriuma. Elmondhatni, hogy a vezetőök a földi istenek. Egy királyhoz illenek ezeknek a nagy pompájok, gazdagságok, nagy udvarok. És ezek a vezérséget igen szeretik,

és magukat is igen kedvelik. Ha gondolkodik is, ha nem is, a pócon
 vagyon, és ott ül, amíg lehet. Az, ki a vezérségből kiesik, valamilyen
 basaságot adnak neki, mert aki a világi dicsőséget megkóstolta, nehezen
 tudja otthagyni azt. De így van ez, mióta a világ, hogy némelyeket az
 lsten felmagasztal, némelyeket megaláz, és mindeneknek hálaikat kell néki
 adni. Aki hatalmasabb, az erősebb, és az kötheti meg pénzért a más
 más urakat. Üsmeretségek, barátságok, komaságok, kapcsolatok, e nélkül
 nagyon-nagyon nehéz itt. Azt talám meg lehet kérdezni a pócon levő

vezetőinktől, hogy mint megyen soruk, de nem jóvalom senkinek. Olyan
 szeginynek tettetik magokat, hogy majd megszakad rajtuk az ember
 szíve. Azt is meg lehetne kérdezni tőlük, hogy vajha micsoda nyájasságrt
 kívánhatják a mi gazdáink az idegen urakkal való barátságot, hacsak nem
 a haszonért. A fazakas akaratján kell járni a fazéknak, és azt nem mondhatja
 a fazakasnak a fazék, hogy nem. A prókátornak – s ilyen a pócon levők
 közül a legtöbb – nem az-é a hivatalja, hogy tudja keresni a maga hasznát,
 hogy mindenik részről vegyen ajándékokat, és egyiknek se szolgáljon?

Csak saját magának. Mindazonáltal az ígéretés megvagyon, csak azzal is
 maradunk. De annyit panaszolkodtam kegyelmednek, hogy ha kőből
 volna is a kéd szíve, de megszána. Ám ha a kéd szája megnevet is érte,
 csak arra gondoltam, hogy megérdemli, hogy megírjam, miképpen
 élünk itt, s reménlettem, hogy lesz kéd figyelmes hallgatással irántam.

Legalább két fontni egészséggel többet kívánok kegyelmednek, és
 bizonyágul veszem jóindulatját, hogy nagy gyönyörűség kegyelmednek,
 amikor vélem beszélgethet. Ma pedig éppen nagy etyepetyém volt

fecserészni, búmat, bajomat, bánatomat teljességgel kiönteni. De itt most
 félbeszakasztom leveletskémet, mert egy erdélyi asszonyhoz nem illik
 a további panaszolkodás, sem a kérés, jobban szereti szükségben lenni,
 mintsem fejét meghajtva megalázkodni. Én kegyelmedet úgy szeretem,
 mint a jó erdélyi töltött káposztát, és mint magamot, és ha magunkat
 szeretjük, akkor másokat is tudunk szeretni, mert mind jó vér, mind jó
 szív vagyon bennünk. Másszor többet, jobbat, de most már nincsen egyebet,
 amit írnom, maradok kegyelmednek legnemesebb, legalázatosabb szolgálja.

PÁNIK

mert neki szebb a kertje szebbek a virágai jobb a nője könnyebb
 a sorsa gördülékenyebb az élete a Fennvaló jobban segíti nem
 csak a szemhéja mögül nemcsak fél szemmel de mind a két
 szemével tekint rá teljes jóindulatával segíti a teljes jóindulatát
 mint egy védelmező ernyőt följe emeli mert az ő gyereke
 jobban tanul jóban van a tanítókkal tanárokkal dól a pénz a
 házhoz még a fenekén is szerencsége van jó a kocsija és nem
 ócska rozoga rozsdafészek Dacia hanem tiszta új ő megteheti
 hogy évente kétévente cserélgesse az autóit a nőit minden

évben a Bahamákra mehet a Kanári-szigetekre mehet a görögökhöz mehet Egyiptomba mehet a vállalkozásai is jobban mennek nem csak úgy döcögősen jól van a fináncokkal a rendőrökkel a feljebbvalókkal mindenkivel neki sokkal kövérebbek a földjei egészségesebb a szőleje finomabb bort hoz nem veri a jég el a termését nem pusztítja dögvész az állatait mert tudja hogy kell ezt is csinálni ő megengedheti magának hogy csokis kiflit pakoljon mindennap nem lőt-fut annyit nem stresszes nem depressziós a templomban is az első sorban ül közelebb az Istenhez meg a paphoz mise után vele áll szóba a plébános úgy fenn hordja az orrát hogy szaros karóval sem lehet elérni este harmatos sör mellett még tévére is jut ideje a főnökök előre köszönnek neki nem kell bújni állandóan az aktákat mint az aktakucaknak a számlái bármennyit fogyaszt bármiből mégis kisebbek karcsúbbak olyan könnyen éli le az életét mint egy könnyűlovassági galoppot nem csikorog a kapuja nem költi reggelente az ébresztőóra nem sípol neki hajnalban a vonat nem dudál a gyár ő bezzeg nem munkanélküli nem kell járnia az orvosokat nem kell talpalnia minden kicsiségért neki minden bejön az ablakon nem kell hajlongania nem kell megalázkodnia nem kell a gerincéből lötytyedt tehéntőgyet csinálnia hogy fennmaradjon ő mindig túlél még a jég hátán is megél a vajas kenyere is mindig a vaj nélküli oldalára esik neki soha sehol nem kell felhoznia semmit sem a mentségére mert már rögtön mentsége van mindenre még arra is amire nincs még arra is amire egyáltalán nem lehetne soha ebben a bűdös életben ő az aki nem áll sorba sohasem a postán a villanyosoknál a hivatalban mert neki egyáltalán sorba sem kell állnia neki nem telik a drága ideje azzal ő nem vesztegeti értékes perceit óráit fölösleges fantáziátlan dolgokra az ő bora soha nem ecetesedik meg neki a bort házhoz hozzák és házhoz viszik a húst a sajtot a bárányt a karácsonyfát s ha kell még a Jézuskát is készen fogyasztható állapotban teszik az asztalára miatta magas a vérnyomásunk miatta fáj a feje az asszonynak minden este miatta ver gyorsabban a szívünk nyom a prosztatánk miatta sír fel a gyerek veszik el a villanyt kapcsolják ki a gázt emelik az árakat miatta élni sem tudunk már meghalni sem tudunk már normálisan létezni sem tudunk már ezért vigyázni kell jelentem tisztelettel vigyázni kell jelentem cu respect nagy tisztelettel s. k.

JÁSZBERÉNYI SÁNDOR

NEM KÖNNYŰ

1.

Égett a gyomrom a kokaintól. Úgy döntöttem, kimegyek az utcára. Sarah, aki eddig egy Puerto Ricó-i fiúval smárolt a vörös bársonnyal bevont lépcső előtt, elkapta a kezem. Le kellett fejtenem magamról. Kettesével vettem a fokokat, hogy elérjek a fényig.

Hajnali három óra volt New Yorkban, és az East Enden voltunk valami burleszkszínházban. Az utolsó show keretén belül egy transzvesztita szart a színpadon, és dobálta vele a nézőket. Ettől a közönség beindult, és laza csoportsexbe kezdett az alagsor erre a célra kialakított mosdóiban.

A lépcső tetejéig értem, amikor rám tört az öklendezés. Megálltam, és arra koncentráltam, hogy ne dobjam ki a taccsót.

Nem az én ötletem volt idejönni. A kokain sem az én ötletem volt, és a vodkaszódáért sem én fizettem harmincöt dollárt, hanem Sarah.

Eléggé megváltozott az elmúlt tíz évben, amióta nem láttam. A visszafogott barna kislányból, amilyen az egyetemi évei alatt volt. Ordenáré, magányos, pszichopata toxikómán lett belőle. Antidepresszánt és dexedrine-t reggelizett, kokaint ebédelt és xanaxot vacsorázott. Már a megérkezésem napján közölte velem, hogy szerinte el kellene vennem feleségül Las Vegasban. Három napja laktam nála, de egy örökkévalóságnak tűnt. Elképzelésem sem volt, hogyan fogok kibírni még három napot így New Yorkban, tele-tömve drogokkal és terrorizálva. Már régen nem tűnt remek ötletnek eljönni Amerikába bemutatni a könyvemet, kiszakadni egy kicsit a gyerekelhelyezési perből.

Nem kellett volna hagynom, hogy meggyőzzön a kiadóm, aki várta, hogy megérkezem hozzá három nap múlva Massachusettsbe, hogy „helyre tegyen a friss erdei levegő”, ha végeztem New Yorkkal. A dolgok állása szerint azonban úgy tűnt, hogy New York előbb fog végezni velem.

Valamivel jobban lettem, folytattam az utamat kifelé. Elhaladtam a bejárat előtt álló bárpult mellett, majd átvágtam az öltönyös fekete fiúkon, akik őrizték a helyet, és fel-téptem az ajtót. Hűvös őszi szél vágott az arcomba. Megálltam, és nekidőltem a falnak, cigarettát kerestem a zsebemben, és rágyújtottam.

A tűnődésemből egy transzvesztita riasztott fel. Szőke, erősen sminkelt nő volt, kisestélyiben. Ajkait, melyekkel folyamatosan csücsörített, vastag, vörös rúzs takarta. A kezében egy szipkába helyezett cigarettát tartott.

„Helló, csodafiú, van tüzed?” – kérdezte.

„Van” – feleltem, és adtam neki.

„Nem vagy amerikai.”

„Magyar vagyok.”

„Annyira sajnálom.”

„Nem olyan rossz.”

„Ne aggódj, előbb-utóbb majd te is megtalárod a szőke hercegedet.”

„Vagy hercegnőmet.”

„Igen. Hercegnődet. Egy jó nagy fasszal.”

Felnevettem, ő is mosolygott.

„Csodás vagy” – mondtam.

„Ugye?”

„Igen.”

„Te is csodás vagy. Köszönöm a tüzet, csodafiú.”

Visszament a barátaihoz, én pedig visszamentem a színházba, hogy összefussak Sarah-val, aki a Puerto Ricó-i fiút rángatta éppen kifelé.

„Mi most hazamegyünk” – mondta, és kajánul vigyorgott rám, kitágult és szivárgó orrlukakkal, gombostűnyire szűkült pupillákkal. „Megtennéd egy öreg barátodnak, hogy sétálsz egy darabig?”

„Persze” – mondtam. Adtam neki két pusztit, és kinyitottam az ajtót előtte.

Tulajdonképpen roppant boldog voltam, hogy nem nála, hanem valószínűleg egy padon fogok aludni, mert ez azt jelentette, hogy nem nyomja a fejem a pinájába automatikusan a lámpaoltás után, és nem engem utasít reggel, hogy főzzek kávé, masszírozzam a hátát.

Rágyújtottam, figyeltem, ahogyan az egymásba karoló sziluettjük eltűnik az utca végén, majd elindultam a másik irányba. Olyan húsz percet sétálhattam, amikor egy virágágyásokkal tarkított, parkos részhez értem, barna padokkal. Lehuppantam az egyik padra, elővettem a mobilomat, és olvasni kezdtem a leveleimet. Az ügyvéd írt. Azt írta, három napja beküldte a gyámhatóságához a papírokat, melyekkel a védelembevételi eljárást kezdeményezem. Fel is hívta az ügyintézőt, aki még a hétre választ ígért.

Úgy számoltunk, hogy mire hazaérek Amerikából, pont elkezdődik az eljárás, és muszáj lesz engedni nekik, hogy lássam a gyermeket. Nem érttem, hogy hogy az istenbe lehet, hogy ideiglenesen az anyjánál helyezték el, úgy, hogy egyrészt egyszer már elrabolta, másrészt meg se munkája, se lakása nem volt. Azt sem érttem, hogyan felejtette el a bíróság kijelölni a kapcsolattartási időt.

Abbahagytam az e-mailek olvasását, a zsebembe raktam a telefont. Hátradőltem a padon, és bámultam a tejszínű eget, hallgattam a felsíró távoli rendőrségi szirénákat, és arra gondoltam, hogy milyen nagyszerű, hogy nem kell Sarah faszágait hallgatnom. Hűvös lett, összehúztam magamon a kabátomat, de azt gondoltam, hogy még így is megérte. Tűsarkú cipők kopogását hallottam, de nem foglalkoztam vele, amíg egészen közel nem ért.

„Csodafiú” – mondta a cipő tulajdonosa. – „Hát te mit csinálsz itt?”

„Szakítottam a barátnőmmel” – mondtam, és megdörzsöltem a szemem. A transzvesztita lehuppant mellém.

„Jaj, szegénykém, majd kibékültök. Mióta vagytok együtt?”

„Két napja.”

„Akkor nem biztos. Van hová menned?”

„Két nap múlva indulok Williamstownba.”

„És addig?”

„Majd elleszek valahogy.”

Közelebb hajolt, és végigmért. Megcsapta az orromat a parfümjének a szaga.

„Nagyon kis ágrólszakadtnak tűnsz így itt a padon. Mi a neved? Engem Amandának hívnak, és tősgyökeres East End-i vagyok” – mondta, és kézcsókra nyújtotta a kesztyűs kezét.

„Daniel” – feleltem, és kezet csókoltam. Nem volt jobb ötletem.

„Mit szólnál hozzá, ha eljönnél velem, Daniel, nálam aludnál, én pedig úgy megvizsgáztalnálak, ahogyan még sosem szoptak le?”

„Nem akarok udvariatlan lenni, de nem szeretem a faszt.”

Egy pillanatra elkomorodott, de utána újra felragyogott az arca.

„És mit csinálsz New Yorkban, amikor nem vagy fasiszta?”

„A könyvemet mutatom be.”

„Ó, egy író!” – izgatottan csapta össze a tenyerét.

„Ennyire erősen azért nem fogalmaznék.”

„Na, gyere.”

„Nem akarok lefeküdni veled, ne haragudj!”

„Nem kell, ne izgulj. A szerelmem amúgy is sokkal jobb pasi nálad.”

Felállt, és sétálni kezdett.

„Na, jössz?” – nézett vissza. Végigmértem. Nem lehetett több ötven kilónál. Mentem.

2.

Amanda jó félórányi sétára lakott egy négyszintes téglapépületben. Lift nem volt, lépcsőn másztunk fel a negyedike. Már virradt, a város vörös derengésben állt. Útközben elmeséltem neki, hogy tulajdonképpen fogalmam sincs, mit csinálok az országban, és hogy annyira nem vagyok jó író, hogy ebből éljek, hanem főmunkaidőben nyomorultakat fényképezek a Közel-Keleten.

Hosszasan kereste a bejárati kulcsot a retiküljében, végül megtalálta és kinyitotta. Egy kétszobás, apró lakásban lakott. A folyosón négy arctalan büszt állt, rajtuk vörös, barna és szőke parókával.

Ahogy beléptünk, Amanda lekapta a fejről a parókáját, és felhelyezte az egyikre. Fél lábra állt, kikapcsolta az egyik cipőjének a pántját, kilépett belőle, majd megismételte a mozdulatsort a másikkal. Amikor végzett, kivette a füléből a fülbevalókat, és egy kis kosárba dobta, mely egy sminkelőasztalon állt, a szoba közepén.

„Gyere, csodafiú, megmutatom, hol fogsz aludni” – mondta, miközben gombolta ki a blúzárt. Fekete melltartó volt rajta, benne pedig hatalmas, hófehér mellek.

„Tetszenek a cicik?” – kérdezte, miközben egy kanapéhoz vezetett.

„Igen.”

„Minden fiúnak tetszenek. Meg akarod fogni?”

„Nem.”

„Tizenötezer volt. Olyan, mint az igazi.”

„Komoly.”

„Most arra gyűjtök, hogy távozzon tőlem a kuki.”

„Nem veszélyes ez?”

„A szépségért szenvedni kell. Várj, hozok neked takarót.”

Bement a hátsó szobába, és egy rózsaszín, „Love” feliratú pléddel jött vissza.

„Menjünk aludni, csodafiú” – mondta, és a kezembe nyomta. „Holnap délre be kell mennem dolgozni.”

Bevonult a szobájába, és bezárta az ajtót. Magamra húztam a takarót.

Arra ébredtem, hogy Amanda rázogattja a vállamat. Kisminkelve, barna parókában állt előttem, nadrágszoknyában. Ránéztem az óramra, negyed tizenkettő volt.

„Öltözz fel, csodafiú, arra gondoltam, bejöhetnél velem reggelizni.”

„Az a minimum, hogy veszek neked egy reggelit ezek után” – mondtam.

„Régi vágású úriember vagy. Ezt szeretem, na gyere.”

Brooklynba mentünk. A metró tömve volt, egészen egymás mellé préselődtünk. Vártam, hogy megbámuljanak minket az emberek, de senki sem bámult. Átértünk a hídon és leszálltunk. Amanda ment elől, a magas sarkú cipőjének a kopogására ringott a feje. Végül egy „Cartell” feliratú étterem előtt álltunk meg.

„Itt dolgozom” – mondta Amanda, és belépett. Kerek asztaloknál ebédeltek a vendégek, tömve volt a hely. Átvágtunk az asztalok között, és a pultnál álltunk meg. Egy alacsony, kigyúrt negyvenes pasas állt a pultban, hasig kigombolt ingben.

„Lám, lám, mit hozott nekünk a kislány!” – mondta. Mosolygott, és nyújtotta a kezét.

„Ne örülj, Rick, sajnos heteró a fiú.”

„Senki sem tökéletes.”

„Kivéve engem” – mondta Amanda.

„Igen, kivéve téged.”

Bemutakoztam.

„És Daniel, hogy tetszik New York?” – kérdezte Rick.

„Nekem túl gyors, túl őrült. Vidéki fiú vagyok, gondolom, a vidéket jobban szeretném” – mondtam.

„Én is vidéki vagyok” – felelte Amanda. „Alabamai lány. De én New Yorkban lehetek az, aki vagyok.”

„Igen” – mondta Rick. – „A pillangókisasszony.”

„Szeretlek, drágám. Hátraviszem a fiút a konyhába, és megetetem. Rendben?”

„Rendben.”

Belém karolt, és kivitt az étterem konyhájába. Nagy, ipari tűzhelynél dolgozott két nő, hosszasan puszkilkodtak Amandával, majd leültettek minket az öltözőben az asztalhoz, egy hamburgert raktak elé. Amanda egy salátát eszegetett nevetve, és azt mondta: „Vigyáznom kell az alakomra.”

„Azt hittem, én hívlak meg reggelizni.”

„A gesztus elég, drágám, egy étteremben dolgozom.”

„Túl jó vagy.”

„Hát igen. Arra gondoltam, ha nincs hová menned, ma este is nálam alhatsz. Ma ügyis Johnnál alszom.”

„Miért segítesz nekem? Tudod, hogy nem fogok lefeküdni veled.”

„Tudom. De azt akarom, hogy úgy menj vissza majd haza, hogy bajban voltál, és egy kedves amerikai lány segített rajtad. Író vagy, meg is írhatnád.”

„Tényleg.”

„Mindenképpen írd bele, hogy nagyon szép vagyok” – mondta nevetve. – „Most menj, dolgoznom kell, ma hatkor végzek.”

Megadta a telefonszámát, hogy hívjam fel hatkor, majd átöltözött a konyhai ruhájába.

„Aztán ne csinálj semmi rosszat, csodafiú!” – mondta, és dobott egy csókot búcsúzóul.

Manhattanbe mentem, Sarah lakására. Hosszasan csöngettem, mire kinyitotta. Amint meglátott, azonnal le akart smárolni. Eltoltam, mondtam, hogy a cuccaimért jöttem. Egészen komoly jelenetet rendezett, mire odaadta a hátizsákomat meg a könyveket, hosszasan ecsetelve, hogy micsoda hálátlan, lelketlen szarházi vagyok, hogy itt hagyom, amikor ő őszintén, szerelemmel szeret.

Az East Endre mentem, a magyar könyvesboltba, ahol a könyvem bemutatója volt. Egy Mikky nevű ötvenes pasas vezette a boltot a feleségével, hamar jóban lettünk. Megengedte, hogy ott hagyjam a könyveket és a hátizsákomat. Azt is megengedte volna, hogy ott aludjak a boltban, de nem akartam terhelni, különben is egészen megkedveltem Amandát. Két órán keresztül cseveg-

tünk a világ dolgairól, majd elköszöntem. A Dickie's Sportsware-ben vettem egy légpuskát, majd a puskával a hónom alatt visszamentem Amanda lakásához. Néztem az e-mailjeimet, de nem kaptam semmilyen levelet az ügyvédőtől.

3.

Amanda pongyolában nyitott ajtót, az arcát fehér pakolás fedte.

„Minek a puska?” – kérdezte, amikor meglátott.

„A kiadóm fiának.”

„Azt hittem, le akarsz löni valakit.”

„Sok mindenkit le akarok löni, de ezt a puskát Williamstownba viszem, egy tízéves gyereknek.”

„Oké. Gyere be.”

Leültem a kanapéra, és bámultam Amandát, ahogyan fel-le rohangál és készülődik.

„Sajnálom, hogy nem tudlak elvinni egy igazán jó helyre, ahol megszeretnéd a várost, de nekem randevóm van ma a szerelmemmel” – mondta, miközben lemosta az arcáról a krémet. Smink és paróka nélkül egy pattanásos, vékony fiúnak tűnt.

„Hogy hívják?”

„John. A Wall Streeten dolgozik. Csodálatos fiú, olyan teste van, mint egy görög istennek. Ez a harmadik randink.”

„Szuper.”

„Hat éve vagyok New Yorkban, de úgy érzem, hogy ez lesz az én évem. Minden összejön: szerelem, munka, cucci ruhák. És te, csodafiú? Neked van szerelmed?”

„Nincs” – feleltem. – A szerelem megcsalja, kirabolja az embert. Elrabolja ír mongolidióták közé a gyerekeit.

„Meglátod, majd lesz.”

„Remélem.”

„Biztos.”

Figyeltem, ahogyan dolgozik az arcán. Megállt a tükör előtt, egy kis ecsettel elkezdte lekenni a pattanásait, a karikákat a szeme alján. Erre egy újabb réteg alapozót ecsetelt fel, majd a szemöldökeit vette kezelésbe, átfésülte, viasszal a helyére igazította, majd szemhéjpúdert kent el a szemhéján, egy vékony kis ecsettel cicásra húzta ki a szemeit. Műszempillákat ragasztott fel, göndörítette őket, majd spirállal kihúzta, végül egy ceruzával rajzolta meg a szájának a kontúr-vonalait, és felvitte a rúzszt.

A művelet több mint egy órát vett igénybe, de mire végzett, egy kifejezetten csinos nő ült háttal nekem a sminkasztalnál, vörös parókában.

„Na, hogy tetszem?” – kérdezte.

„Szép vagy” – feleltem. Mosolygott.

„Ez az alabamai kislány hosszú utat járt be, s bár még nem ért a célba, jó irányban halad.”

„Igen.”

„Uramisten, elkések!” – kiáltott fel, felugrott, adott két pusztit, és a kezembe nyomta a kulcsát, azzal, hogy van nála tartalék, és hogy ne várjam, mert csak reggel jön. Kisestélyiben, magas sarkú cipőben kirobogott a lakásból.

Lezuhanyoztam, majd törülközőt keresve nézelődtem a lakásban. Teli volt zsúfolva Amanda ruháival és holmijával. Az ágya mellett álló kisasztalon, egy bizsuhalom mellett egy fénykép: egy tizenkét év körüli kisfiú áll az anyjával. A sminkelőasztalon egy jogosítvány. Ugyanaz a fiú valamivel idősebben. Rajta név és születési dátum. Martyn Bosh, született 1991-ben. Fényképek a gyerekkor különböző állomásairól.

Végül a rózsaszín pokróccal törülköztem, amivel takaróztam. Mikkyék hívtak, hogy tíz körül menjek át velük a Key bárba, ahol a helyi magyarok gyülekeznek. Ránéztem az órámra, fél kilenc volt.

Felöltöttem, arra gondoltam, hogy eszek valamit, mielőtt odamegyek. Lementem az utcára, egy sarokra a háztól, egy pakisztáni kifőzdében vettem két szendvicset, elsétáltam egészen odáig, ahol Amanda összeszedett az éjjel, leültem a padra, és ettem. Éppen cigarettára gyújtottam, amikor csörgött a telefonom. Az ügyvédem volt.

Tájékoztattott, hogy a gyámhivatal nem tekint ügyfélnek az általam a fiam érdekében indított védelembevételi eljárásban. Az elején nem is érttem, hogy miről beszél. Olvastam a törvényt: ügyfélnek tekintendő, akinek bármilyen jogos érdeke kapcsolódik az eljáráshoz.

Rá is kérdeztem, hogy ugye most viccel. Azt mondta, hogy nem, meg hogy nem is érti, hogyan lehetséges, hogy nem vagyok ügyfél, hiszen mégiscsak a gyerek apja vagyok. A jelek szerint ez nem érdekelte a gyámügyet. Az sem érdekelte, hogy egyébként a gyereket már egyszer elrabolta az anyja, hogy majdnem egy éve akadályozza már a kapcsolattartásomat vele, hogy azt sem tudom, él-e még egyáltalán. „Megtámadjuk a bíróságon” – mondta az ügyvédem, majd közölte, mennyi pénzt utaljak el neki.

„Rendben” – feleltem – és letettem a telefont. Végül is mindegy volt. Ha a pert meg is nyerem, az újabb hat hónap, hogy nem vagyok apja a fiamnak. A haragtól kiszáradt a szám.

Gyűlöltem a gyámhivatal ügyintézőit, hogy a szemükben nem vagyok ember, gyűlöltem a magyar joggyakorlatot, mert egy gyerekelhelyezési eljárás során gyakorlatilag minden joguktól megfosztja a férfiakat, de leginkább a kurva anyámat gyűlöltem, hogy mi az istenért szült meg fasszal.

Ihatnékom támadt. Felálltam a padról, átvágtam a terecskén, és a közeli szupermarketbe mentem. Kértem egy whiskyt a pultról, a kínai eladó elkérte a személyimem, hogy elmúltam-e huszonegy éves. Mondtam neki, hogy a jó édes anyjával szórakozzon, lebasztam a pultra az útleveletem, erre kiadta nekem a whiskyt, de közölte, hogy nem ihatok belőle a boltban, és az utcán sem. Látna a tekintetemet, egy barna papírzacskóba csomagolta az italt.

Visszamentem a padhoz, és slukkolgatni kezdtem az üvegből. Elővettem a telefonomat, felhívtam az anyámat, elmondtam neki, hogy nem fogja látni az unokáját megint egy darabig.

„Hogyhogy nem?” – kérdezte, én meg üvöltve nyomtam rá a telefont.

Egy rendőrautó lassított le mellettem, az anyósülésen ülő zsarú kiszólt az ablakon, hogy minden rendben van, uram? Bólintottam, és mosolyogni próbáltam. „Családi ügyek, biztos úr” – mondtam. Fél tizenegy volt. A neonlámpák fénye folyt a betonon.

Megvártam, amíg a rendőrök bekanyarodnak az utca végén, majd fogtam magam, és visszaindultam Amanda lakása felé. Eszem ágában sem volt emberek közé menni, arra gondoltam, hogy leiszom magam, és alszom.

A kulccsal babráltam a zár előtt, amikor kinyílt az ajtó. Kitértam, a kanapén Amanda ült, paróka nélkül. Sírt, a könnyek fekete kosszá áztatták a sminkjét az arcán, erősen szipogott. Egy halom papír zsebkendőt tartott az összeérő térdei között.

„Mi történt?” – kérdeztem.

„Nem ismert meg” – mondta, és felzokogott.

„Micsoda?”

„Valami ismerősei ültek az asztalnál, és nem ismert meg.”

„Sajnálom.” Leültem mellé a kanapéra.

„Tudod, kurva nehéz dolog nőnek lenni ebben a rohadt életben” – mondta, és rázta a zokogás.

„Hát ha ez vigasztal, férfinak sem könnyű” – feleltem. Kivettem a whiskyt a zacskóból, és felé nyújtottam. Elvette, nagy kortyokban ivott. A rúzsa piros foltot hagyott az üvegen.

BIRTALAN
FERENC

CIGÁNYOK

mikor görgyékét kitelepítették
és makkaiék jöttek a két szobába nyolcan
nem volt boldog a ház
minyó bugyi nélkül szaladgált
de nem jött a közös homokozóba
mari esténként a népszínház utcába ment
makkai bácsi a hegedűjével indult
nádszál öregasszony felesége
virágos kosarával járta a zenés helyeket

mondták ők hozták a poloskákat a házba
de azelőtt is kellett gesarolozni
bár az senki szerint sem egészen úgy volt

mikor a vári óvodából balázst tetvesség miatt kitiltották
az orvos megnyugtatót
ugyan megszokott dolog
és az óvodavezető nő is mondta
ez amolyan járvány
de kussoltak róla mikor kitiltották a közösségből
a tanulság
a tetvek sem a poloskák nem rasszisták
egyszerűen csípik a helyzetet

jó lenne frappánsan bezárni a verset
ezért nem cigányoztam soha
zsidózás ellen anna franktól kaptam mélyütést

makkaiék mentek virággal hegedűvel
a fiúk időnként kijöttek a börtönökből
mari esküvőjén majdnem szétesett a ház
volt cimbalom hegedű brácsa

hős utca
gyerekkor

lehet hogy egy poloska a nemzet mohácsa

*FALCSIK
MARI*

NEFELEJCSKOSZORÚ I–VI.

I részlet I

Az idők előtt

Az ős-kezdetből csak annyit,
ha látok, hogy voltak drága
kicsi alomtársak... De ebből
a világra tudatosodás előtti
iszapmélyből már nem az el-
feledetten is ismert kölyök-
pofa jön föl egy-egy varázs-
igévé tömörült névtől, csak
a dzsungelidők tömbösödött
kődje: az arc már megmarad
csupán sejtésnek mögötte.
Ez maga az aprógyerek-kor,
egyben: nem amilyenek voltunk
egykor, csak egy mézes, sötét
masszává sűrült felület, olyan
erősen, hogy érinteni lehet
– ez a legmélyebb érzéki
emlékezet konkrétumokhoz már el nem vezet.

Sebeszta Margit

Hagyjuk az összeragadt, fel-
fejthetetlen vásznakát! Ahogy
az idő halad, egy ponton úgyis
kibomlik, és engedi látni a későbbi
társakat. Ahonnan látszanak,
Sebeszta Margitka áll elsőként a
sorba, aki apácanevében együtt
hordta a Bethesda kórházat és
a sok sebet, amit később az élet
rajta ejthetett... Hanem ő a sorsot
már kislányként szembenevette,
ami a szememben titkos nemessé,
bujkáló arisztokratává tette: álruhás
gróflánynak, biz' én annak láttam.
Még náluk is, a Nagyenyed utcai
szoba-konyhában, ahol koros
özvegy anyjával lakott, ahol csak
a poros-sötét udvarra lehetett

nyitni az egy szem ablakot – és ahol én a szegénység szagát megismertem: benne keserűség, ételíz, rongybűz összekeverten, amin hiába üt át a zöld szűrős szaga, amit a befőttesüvegbe tett petrezselyem áraszt, az is túl nehéz marad, idegen: olyan meghajló-fáradt, mint az anya maga. Aki sose mosolyog, rám se hederít, ha jövök-megyek ott, és akire, ha az íróniát és a derűt most le hagyom, Margitka is hasonlított nagyon. Olyan volt ő is, mint egy öreg néne: göndör haja, jósága, késeigyerek-bölcsessége – ez a kopott köpenyes, magas szárú cipős lányka egyáltalán nem volt gyerekes. De én így szerettem, így, saját magáért: a csendes, már közömbös kedélyért, amivel élt, és humoráért – csak hát én folyvást szégyelltem magam a miénknél sokkal szerényebb életük miatt, és ezért semmiben nem éreztem hozzá méltónak magamat.

Kisildi

Kisildi a második: ő mennyire más már! Alig kisebb egy igazi választott társnál. Mert az első, akit magamért kerestem, akit magamnak szerettem meg, ahogy megtaláltam – még az apját is imádtam! Mert neki apában egy édes jó ember adatott – én az enyémet, azt a tüskés-akaratos, szűrős darabot gondolkodás nélkül lecseréltem volna arra, amit abban a barna, lágy kalácsban benne lenni véltem. Pedig Kiss Árpi bácsi katonatiszt volt, nem akárki: százados! Bár inkább az Ildi amazonszerű anyja hatott annak, a mindig haragos, nyers, a kibomló loboncú Gutléber Ilona – akinek a nevét: *jómáj*, hogy jót vihogjunk a németórán, az Ildi fordította le maga.

Az Alkotás utcai tisztí telepen laktak – én, tán pont az Ili néni harcias lobogása miatt, csak kevésszer mentem el oda. A mi terünk főképp az iskola, az osztályterem maradt, és az alagsori napközis verem. De az, hogy egész nap ott volt velem valaki *saját*, az segített nekem naponta átevickélni a kíméletlen gyerekdzsungelen, amiben mi ketten mindjárt másodikban örök szövetséget kötöttünk, a nagyszünetben, a leghátsó padban. És ezt én két év múlva, valami gonosz igénytől hajtva megtagadtam, csúful – máig nem értem: egy fúria lettem, mindenfélével vádoltam őt, hirdetve fennen, hogy mi már *rosszban* vagyunk. Pedig csak kimerült a közös talajunk: lefulladt az együttlétet összetartó jó gyakorlat, amiért oktalan düh, hideget fújó veszett vihar támadt rá belőlem, csupán mert én még tudtam volna újabb újat hozni és játszani együtt tovább, de ő nem. Ő csak meg-rökönyödve nézett: nem értette ezt az egészet, míg én pedig próbáltam mindent visszavenni tőle, amit addig hoztam – így aztán énmiattam valóban nyakig voltunk már a rosszban.

Horváth Márti

Ildit persze nem pótolhatta bárki – de még megmaradt legalább Horváth Márti! A kónyi barátnő, a nyári társ, a propeller-masnis, fodros kötényes barna lány a faluvégről, aki júniusonként kilép a képből, ahonnan egész télen át lesett türelmesen, míg a következő nyáron megérkezem megint. És csak hogy az újabb télnek legyen mit lebontania, megint felépül a barátság véd-fala az együtt töltött két hónap alatt, a búcsúzásig, amibe megszakad a hű barát-nőszív... Amikor ezt a búcsút már nem tudtuk kibírni, elkezdtünk leveleket írni. És ezután már így teltek a telek: jöttek-mentek a fontos-vaskos levelek, bennük két kislányélet minden törékeny titka, ami a borítékot vastagítja, sokszor tárgyak is,

emlékek, vásári csecsebecsék és rengeteg szó: kónyi krónika, pesti mesék... De júniustól ez már nem elég: vár a faluvég! Onnan már csak egy lépés a láb, a bűvös határ, amit átlépve megsűpped a láb: a kónyi Hany! Mert hiába ludvérc, mocsári ember, óriás szúnyogok: bizony a Hanyba csak lecsavarog – ha kónyi barna bennszülött, ha sápadt városi kölök, ki ott nyaral – mind a kisgyerek... Ó, a nyár adta hátterek! A szabad mezők, a hőség, a csilló vízerek, az egymást gyúró viharfelhőkkel ellepett ég, a langyos-poros esték boltjáról ránk szikrázó csillagok! Mind csak arra jók, hogy az érzéseket élénkebbre fessék – és ezt meg is teszik... Hanem van valami, amin ez sem segít: kövesse bár életre szóló kapcsolat a mintha-vérségi gyerekbarátságokat, ha az időben elérnek egy bizonyos pontig, a gyakorlatuk szépen, némán szertefoszlik.

Kovács Vali

Egy úgynevezett „levelezőbarátság” – jaj! Az ilyet az építő szellemű gyereklapok szorgalmazták, mert-hogy az öröm: megismerni, hogy él egy messzi városban a másik, ami majd tágít látókörödön. Jaj, a sápadt, magas Kovács Valika Debrecenből! Jaj, az a Majakovszkij utcai ebéd: a két kislány és a két anyuka! Mintha nem lett volna elég, ami Valit nálunk várta, bevezetve őt a nagy gyerekszobába: a rengeteg játék és könyv, és minden kincsemjavam, amim csak akkor volt! És az én exkluzív, finom Mamim erre az alkalomra asztalt stílusosan épp a Debrecen Étterembe foglalt, hol az étlapon illusztris kedvenceink: stíriai metélt, diplomatapuding, ilyenek pöffeszkedtek, hogy az ebéd végén még ezekkel kápráztassuk el az egyszerű nőt és a csendes, szeplős, rossz fogú kislányt, akivel ez az első

az utolsó találkozás is lett mindjárt
– bőven meglehet, hogy a remek
menü miatt nem kaptam később
Debrecenből több ügyetlen, szabványszavú, kedves levelet.

Kele

De nemcsak efféle suta kislánykapcsolat
süllyed be az iszapba az időfolyam
alatt, hanem az olyan nagyszerűség
is, mint a Kele-korszak: Kelemen Mari
és a vad játszás ideje vele. Amit addig
nyújtottunk, míg csak lehetett pirulás
nélkül: pubertáskorunk utolsó percéül
is ezt választottuk. Persze tudtuk mi
jól, hogy vége van, de fejest ugrottunk
boldogan, mindig mintha utoljára, az
újabb gyönyörteli, véghetetlen szombat
délutánba, magunkra csukva a Hertelendi
utcai modern félszobát, megéleszteni
a két kedvenc babát: Hagymácska
– egy lángoló hagymafejű, narancs-
sárga műanyag báb – voltam én, a
szemüveges, nagyon okos, kesehajú
Kele pedig Olivér, a nyúl, a szalmával
tömött sárga bundás. Ez volt az alap
szereposztás, de ha eszünkbe jut,
és fordítunk rajta, hát meglehet,
akkor is ugyanakkora élvezet lett
volna, mert Kele meg én igazi
megszállottak voltunk annak idején,
játszhattuk ezt vagy bármi mást:
főzőset, építőst, babaiskolást, postásost,
ugrabugrást, doktorost – kétségbeesett
hévvel, mindig, mintha most nyitna
ránk épp az élet, hogy eddig és nincs tovább, de most már tényleg!

ÖDIPUSZ SZEME, AQUATINTA, 33x49 CM

NYERGES GÁBOR ÁDÁM

KÉRÉSRE SEM

Aztán végül hoppon maradt.
Pedig egész életében erre készült, hogy
ha már fiúként nem volt hozzá mersze,
most majd, fordított szereposztásban,
legyen akkor ő a legyőzött apa.
Mint valami petrezselymet áruló megváltó,
akit a kutya nem akar sem elárulni,
sem megölni, de még emeltebb hangon
vitatkozni sem vele. Maga köré gyűjtötte hát
a tanítványait, akiket halk szóval, resignált
szónoklatokkal és kizökkentő erejű, félmondatos
vallomásokkal, költői kérdéseire kitalálандó,
előre kész válaszaival nyájas rettegésben tartott,
de, illetve talán épp ezért, egy sem mondta,
még kérésre sem, hogy *te hülye fasz*.

Egyszer azért megkísértette a boldogság, mert
külföldre ment, és talán megértésre, lehet, hogy
szerelemre is lelt egy másik családapa oldalán.
Aztán mire végre a maguk rendes módján romlottak
volna el a dolgok, bár ő lett beteg, végül
mégis az a másik halt meg. Így hát visszatért
jobb híján az elhagyni vágyott kölkökhöz és
asszonyhoz, országhoz és napi teendőkhöz,
politikához és szakmához, resignált szónokláshoz.

Mint aki maga eszkábálta keresztrel végül
egyedül indul a hegynek, megérkezve körbenéz,
aztán minden nap csak ennyi, hazamegy.
De esténként azért mindig úgy piszkálgatja
tányérján a rizses húst és a csalamádét
meg a reszelt májat krumplival,
hogy ez egy jobb világban, kis szerencsével
talán az utolsó vacsora is lehetne.

NAGY
ZSUKA

ESKÜVŐ

Mióta egyedül élt, sokat ivott. Ma este még többet, mint máskor. A félliteres üvegből szájon át adagolta a kommersz vodkát. Sört bontott, kibámult a konyhaablakon. A hegyek és az emeletes panelsztónhendzsek mint kivégzőosztagok kérték számon tőle egész életét. Gyorsan legurította a sörét, bontott egy másikat. Nézte az emeletes házakat, amelyek építésénél ő is ott volt. Elfintorodott, bőfögött, durrantott egyet, és azon gondolkodott, valahogyan mindenhez köze volt, majdnem minden dolog az ő keze, szíve, agya, lelke teremtménye, ami felőrölte, számonkérte, kinevette őt, bassza meg, motyogta maga elé meredve. Éhes volt, nem akart enni, félt, hogy felszívja az étel az alkoholt, és túléli ezt a napot is. Maga mellé tette a gyógyszereit, elfogyott a söre, s a kezében az üres pohárral elgondolkodott. Pontosan ilyen az életem: üres, átlátszó, az oldalán és az alján egy kis habbal. Csak bámult maga elé bambán; kezdte érezni az alkoholt a fejében. Tompa és zsibbadt lett. Bontott még egy sört, korsójába töltötte, és szuszra lehúzta az egészet. Szerette kitölteni a sört, és úgy inni meg. Egyszer habbal tölteni ki, máskor pedig hab nélkül. Menetrend szerint eszébe jutott a felesége. Boszorkánykurva, motyogta ezt is, és megráncolta a homlokát, felállt, kivett a hűtőből még egy sört. Meglepődött, hogy ilyet mondott a feleségére, azon, hogy egyáltalán tud ilyet mondani rá. Nyers, gyakran káromkodó ember volt, de a felesége nevét olyan lágyan tudta kimondani mindig, mint egy szerelmes trubadúr. És olyan szépen tudott róla beszélni, mint egy szókincsbűvölő nyelvész. Soha egy rossz szót nem mondott még róla. Pedig a válás és az azutáni időszak nagyon megviselte. Rengeteget ivott. Albérletről albérletre járt. Kis híja volt, hogy akkor nem került az utcára. De tudta, ha hajléktalan lesz, akkor vége mindennek. Nem alkalmas rá, hogy az utcán éljen. Valami életosztón lakásban tartotta. Odafigyelt rá, annyira konszolidálódjék az élete, hogy legyen biztos fedél a feje felett. Ez idő alatt sem tudott neheztelni a feleségére, bármikor visszafogadta volna.

És most, hogy kicsúszott a száján ez a káromkodás, összezavarodott. Egyszerre érezte felszabadítónak és iszonyúan fájónak, amit mondott. Úgy érezte, tényleg itt a vég. A szavak ereje. A szavak, a szavak, a kimondott, elmotyogott szavak nem visszaszívhatók. Vége van, és kész. Most igazán. Vége. Vége. Egész életében a feleségének és a lányainak élt. A felesége két gyönyörű lányt szült neki. Jól megvoltak, mindent kívártak az életben, amit kellett. Lakást, autót, telefont. Türelmesen, szerényen éltek. Szorgalmasan dolgoztak éjjel-nappal, sokszor hétvégén is. Minden évben el tudtak menni nyaralni, egy-egy hétvégén étteremben vacsorázni. A tenyerén hordozta őket.

Egy éjjel rosszul lett, a neje kihívta a mentőket. Ettől kezdve minden más lett. Szélütés, lebévult a fél oldala. A felesége megutálta, egyre többször szólt hozzá ingerülten, durva undorral. Miután leszálalékolták, örökre eltűnt a családi idill. Csak húzta a lábát, koslatott, botladozott, kapkodott mindenféle munka után, de senkinek nem kellett. Hosszú idő után egy kis boltban talált nyugalmat, munkát, egy kis pénzt, de akkor már a nejeének szeretője volt, válni akart. Elfelejteti, hogy valaha szerették egymást, együtt küzdötték végig fél életüket. Miután jól felhergelte magát, és rendesen nekikeseredett, valamit motyogott megint, mintha beszélne valakihez, de elhallgatott, mert az, akinek mondta,

mintha csendre utasította volna. Felállt, kivett a hűtőből még két sört, és mintha engedélyt kapott volna valakitől, meghajolt, káromkodott egy cifrát, és megint durrantott egyet.

Motyorogni kezdett megint, maga sem tudta, hogy mit. Undorodott magától. Eszébe jutott az apja. Ki nem állhatta, hogy öregkorában magában beszélt, mindig kigúnyolta érte, és most tessék, ő is ezt teszi. Megitta a sört, nem akart többet, mert félt, hogy megint úgy jár, mint akkor, mikor kimondták a válást. Aznap fél óráig a hányásában feküdt, a lánya nyitott be hozzá, ő tett tisztába mindent, őt is. Szégyellte magát. A nagyobbik lány rá hasonlított, azért szerette, a kisebbik kiköpött anyja volt, azt meg azért. A kicsi, mint az anyja, lassan-lassan elszokott tőle, csak ritkán hívta fel, akkor is inkább kért valamit. A nagy rendszeresen járt hozzá. Gurigázni kezdett, előre- és visszalökte a kezével a gyógyszeres dobozt, leesett a földre, lehajolt, felvette, jól beverte a fejét az asztal sarkába, megint káromkodott. Részeg volt. Felállt, dülöngélt, arra gondolt, elszív egy cigit, mielőtt megteszi. Csak a haverokkal szokott rágyújtani a kocsmában. Megtalálta a cigijét a konyhaszekrényben a tányérok háta mögé dobva, visszatámolygott, és rágyújtott. Nem esett jól neki, pedig nagyon akarta azt a könnyű, jó érzést, amint fiatalkorában. Azért is elszívta. Ez is megvolt, mondta hangosan, és még részegebbnek érezte magát. Kiöntötte a tablettákat az abroszra, köpött egyet a linóleumra. Ült, és elzsibbadva várt. Arra jutott, hogy az utolsó dolog, amit még akar, hogy lássa, készen van-e minden, kitett-e mindent, amit kell. Ott volt a fekete öltöny, a fehér ing, a fehér atléta, a fekete zokni az ágyon, az ágy előtt a padlószőnyegen a fekete ünnep-lőcipő és a látra szóló betétkönyv. Mindenkinék azt mondta, nem lesz itthon ma. Vagyis okosan belecsempészte a mondókájába. Egy hete mondogatja, hogy a mai napja foglalt. A nagylánya akart felugrani hozzá. Igazából őt kellett távol tartania. A haverok mindig a kocsmában vannak. A szomszédok nem igazán érdekelték, más pedig nem járt fel hozzá.

Elfordult az ágytól, s ahogy lépni akart, belebotlott a fekete, kibokszolt ünnepi cipőjébe. A radiátorban próbált megkapaszkodni, de elveszítette az egyensúlyát, elesett. A lába beszorult a radiátor és a fal közé. Mozgatta volna balra-jobbra, de az csak szorult, nem akart kijönni. Bassza meg, mondta újra, és arra gondolt, végül így is jó, itt fog megdögleni a padlón, mint egy kutya. Ki akarta szabadítani magát, pihent kicsit, aztán megint megpróbálta, de most sem sikerült. Mozdulatlanul feküdt, és elaludt. Arra ébredt, hogy fázik, és nagyon kell vizelnie. Újra próbálta kiszabadítani magát. Most sem sikerült. Tucsaszor megpróbálta, de nem ment. Feküdt a padlón, mint egy nagy, kiterített medve, és csak úgy a nagy semmiből megint eszébe jutott az apja, aki nyolcvanéves korában is heti egyszer lerendezte a nála harminc évvel fiatalabb bejárónőjét, aztán mindig megivott egy liter bort, s aztán mindig kiment a kert végébe vizelni. Élete utolsó napján is így volt meg. Utána megitta a liter borát, kiment vizelni az udvarra, de megbotlott, elesett, és nem tudott felkelni. Másnap ő talált rá megfagyva. Azt mondják, a fagyás valami delíriumot okoz az agyban, a testben. Ő maga azt mondta mindig, hogy egy olyan nap után ő is úgy akar majd meghalni. A nő még hiányzik, meg a szabad ég is, gondolta magában, és kiabálni kezdett, ahogy a torkán kifért. Sokára hallották meg a szomszédok, sokára kezdtek csengetni, dörömbölni az ajtaján. Kiszólt, kikiabált, és ahogy csak tudta, nagyjából elnyögte, hogy mi van, hogy nem tudja kinyitni az ajtót. Csend lett, egyszer csak senki nem dörömbölt, senki nem szólt, ő sem, csak durrogatott tovább rendületlen a tegnap esti csilis baltól. Nem tudta, sírjon vagy nevéssen.

Az biztos, hogy nem így képzelte, de igazából mindegy is, hiszen annyi ilyesféle dolgot hallani mindenhol, a tévében, a kocsmában, úton és útfélen, bizonyára csak ő gondolja, hogy valami rendkívülit eszelt ki.

Megint elaludt, az anyját látta maga előtt úgy, ahogy a tepsiben kihúzzák a hűtőből a ravatalozóban, hogy azonosítani tudja, tényleg az ő anyját fogják temetni adott időben; aztán a lányait látta, ahogy kék és rózsaszín hálóingben táncolnak az anyjuk kedvenc együttesének, a Neoton Famíliának valamelyik számára. Később a legjobb barátja úszott be a képbe, a törzshelyükön, a Békepipában vannak, amit mindig Békepinaként emlegetnek. Az öreg cigány harmonikás. Van egy harmincéves tragacsja, egy hatvanéves hangszere, és ő maga hetven. Ebben a tragacsban él, és nézi, hol milyen program van, és oda megy, ahol lehet zenélni. Imád harmonikázni. Mindig azt mondja, hogy kimúltak az úriemberek. Meg azt, hogy ha sok pénze lenne, akkor se csinálna mást, mint amit csinál, és hogy a pénzzel nem lenne boldog, viszont a harmonikája nélkül élni sem akarna. Látja, ahogy behúzódik egy sarokba, egy nagyfröccsöt szopogat, aztán előveszi a harmonikáját, és játszani kezd. Aztán odajön hozzá, és azt mondja, te, hát fúlok meg az idegtől, mit hallottam, he. Leül mellé, és mondja és mondja, és röhögnek, bosszankodnak, pletykálnak, mint az asszonyok. Mindig is irigyelte a barátját; a tragacsát, a harmonikáját, az életszeretét. Eszébe jutott az is, hogy mikor még nem húzta a lábát, józan életet élt. Bagózott, mint a gyárkémény, egy-egy este egy üveg Borsodi is lecsúszott, de presszókba, kocsmákba nem járt. Csak a feleségéhez és a lányaihoz haza. Vagy étterembe, vagy cukrászdába a családjával. Sosem értette, hogy az embereknek a kocsmákban hogyan van annyi mondanivalójuk egymásnak. Inkább élének, ahelyett hogy azokról beszélnének, akik élnek. Ezt gondolta fiatalon. Míg maga is el nem kezdett kocsmázni és inni az élet helyett.

Megint eszébe jutott az apja. Hogy sosem akart hasonlítani rá. És most ő is magában beszél, ő is megbotlott, és ő sem bírja kiszabadítani a lábát. Micsoda szar örökség, bosszankodott, és az apja nagy természete kezdte el újra bosszantani, még most is, ebben az igen kínos helyzetben. Ő maga sosem érezte igazi, tökök férfinak magát, mert nem tudott se kurvázni, se csak azért felszedni egy nőt, hogy dugjon egy jót. Melák, szőrös képű, nagy tenyerű ember volt, igazi nagy természetű férfi képét mutatta, de nem volt az. Néha az ágy mellé készített egy adag papír zsebkendőt, nyögött kettőt, utána ledobta a szőnyegpadlóra a zsebkendőt, a fal felé fordult, és elaludt. Bezzeg a harmonikás. Úgy tudott kefélni, mint a nyúl.

Nem tudta, mennyi ideje feküdt a földön, de éktelen lármára ébredt. Felemelte a fejét. Egy tűzoltót látott az ablak előtt, aki éppen készült betörni az ablakot, de amikor meglátta őt a kigúvadt szemével, úgy döntött, nem töri be az ablakot. Túlságosan közel volt hozzá, s félt, hogy az ablak alatt fekvő embert megsebzik az üvegszilánkok. Elkezdte hát kivágni az üveget. Mikor sikerült kivágnia, benyúlt az ablakon, belülről kinyitotta, és belépett. Mint egy úrhajós a holdra, a tűzoltó úgy lépett a harmadik emeleti garzonba. Segített kiszabadítani a beszorult lábat. Mentőt kell hívti, mondta, valószínű, hogy csak zúzódás, de meg kell röntgenezni.

Fájt a feje, rosszul volt, jó lenne hányni egyet, gondolta. De váratlanul, úgy, ahogy volt, felkapták, és levitték a lépcsőn. Egy másik tűzoltó vitte utánuk a fekete ünneplőcipőt. A szomszédok sorfalat álltak nekik: mamuszokban, otthonkákban, mackóalsókban és -felsőkben.

Lent az egyik mentős megkérdezte tőle, hová készült. Csak nem az esküvőjére? S máris megbotlott? Nem válaszolt, csak bámult maga elé, mint délelőtt a konyhaasztalnál. Tudta, ha nem tud azonnal vécére menni, a mentőbe fog behánytani, és oda is huzogozik. Úgy érezte, ő a legnagyobb lúzer a városban.

CSENDER LEVENTE

SZILÁRD PAPA

Laci kicsapta a zsalugátért, nyújtózott egyet a reggeli fényben, bevert egy kávé, vette a futónadrágot, a terepfutó cipőt, a kutya pórázát, és suhant ki az utcán, be az erdőbe, fel a hegyre. Az út közepén futott, mert félt az útszéli ároktól. Ez a félelem korábban akkora rejtély volt előtte, hogy meg kellett fejtenie. Járt pszichológushoz, de nem sikerült közelebb férközni az árok titkához. A pszichológus, miután kudarcot vallott vele, ajánlott egy utaztatót, aki visszaviszi őt előző életei valamelyikébe, hogy vele talán sikerül megfejteni, hogy miért fél minden vizesároktól. A mestert Lestyánnak hívták, nevénel komolyabb arcot viselt, gallér nélküli fehér ingben ült a fal mellett, amikor megérkezett hozzá Laci. Lestyán mester elmesélte, hogy az ő mestere a Himalája oldalában lakik, és simán átnyúl a falon, ha a teásfazekat a szomszéd szobában felejtí. Lestyán mester nem mutatta meg, hogy megtanulta-e a falon átnyúlás mesteriségét a himalájai mesterétől, de Lacit egy füstölös, gyertyafényes, tibeti hangtálás zenés szobában jádekö ágyra fektetve jól megutaztatta, és lerántotta a leplet a titokról. Kiderült, hogy Lacit a középkorban belefojtották egy vizesárokba. Azóta tudja, hogy miért fél az ároktól, és nyugodt. Mindig az út közepén fut, és ennyi. Az első igazi tavaszi reggel a legjobb idő felfutni a kutyával Dobogó-kőre, és tudni a félelem okát, ez volt maga a szabadság. Egyszerre volt kint és bent, fent és lent.

Evelin a gyerekekkel lassabban ébredezett. Csörgött a mobilja, az anyja hívta, Annuska, hogy megjött a nyugdíja, és fel kellene venni az automatából, ha lenne szíves átgurulni hozzájuk minél hamarabb, nehogy valaki megfejje az automatát, netán traktor után kösse, ahogy a híradóban is látta, hogy a románok Svájcban elhúztak egy automatát. Az kéne még, hogy valami román elvigye a nyugdíját. Meg azt is mondta Annuska halkan, hogy a férje, Szilárd is elég rosszul van.

Laci feldobva érkezett vissza a Kevélyről, sokkolta, hogy az anyósáékhoz kell mennie, vitatkozott Evelinnel, hogy jó, tényleg megbeszélték, hogy átmennek hozzájuk, de megfélekedett róla, és egy ilyen szép napot ezzel agyoncsapni kár lenne, de végül a családi békéért belement. Mondta, hogy jó, hívd fel, ha várnak ebéddel, akkor átme gyünk. Várták. Végül is már április volt, és még nem járt náluk. Nem locsolta meg telefonon se az anyósát, mint az előző évben.

A Touareg nyugodt eleganciával hasított az M0-son. A gyerekek aludtak a hátsó ülésen. Akkor se ébredtek fel még, amikor befordultak Dabason a Tél utcába. Annuska, az anyós kihozta a bankkártyáját a kapuba, de nem lépett ki, mert vagy négy éve nem lépett ki a kapun, mióta nyomást érez a fejében, azóta fél kilépni a kapun. Miután Evelin levette a nyugdíját az automatából, és visszaértek, Annuska elhaló hangon közölte, hogy a férje, Szilárd nem bír felkelni vagy két hete. A gyerekek közben a hátsó ülésen felébredtek, de egyik sem akart bemenni a nagyiékhoz. Mintha érezték volna, hogy valami nincs rendben. Nagy sírás-rívás kezdődött. A nagyobbik azért, mert hat év alatt nem érte olyan élmény, hogy a nagyszüleinél van, a kicsi azért nem, mert a nagyobbik nem. Hát így. Evelin ígéretet tett nekik mindenfélet, hogy Mártonkának lesz bent „Thomas, a gőzmozdony”-os póló, Angélnak meg „Hello Kitty”-s táska. Annuska abban élte ki a nagymamaságát, hogy rendelt internetről ruhákat a gyerekeknek. Egykilónyi Haribo

gumicukorral nagy nehezen beimádkozták a gyerekeket. Annuska húslevessel várta őket. Laci az apósához ment be először. Szilárd az ajtó mögött feküdt a kanapén. Sápadt volt, tekintete, mint egy akvárium üvegén kibámuló halé. Lacinak eszébe jutott a keresztapja. Ő, mikor így nézett ki, már mindenkitől köszönt el. Szilárd azt mondta, hogy két hete gyengült le, és hogy március tizenkettőike óta egy csepp alkoholt se ivott. Laci gyorsan számolt fejben. Ez pontosan egy hónap és egy napja. Ilyen nem volt az előző harminc évben. Tényleg nagy lehet a baj.

– Orvos látta már? – kérdezte az anyósát Laci. Szilárd a fejét rázta. Kéne hozzá orvost hívní, mondták ketten is Annuskának. Na, akkor elszakadt Annuskában a fonál, dobbantott puha, bojtos papucsával, és kifakadt, hogy bezzeg ő négy éve haldoklik, vele senki nem foglalkozik, és azzal a lendülettel kiszaladt a szobából. Laci a sztorit ismerte, Annuskát is, ezért nem röhögte el magát.

Indulás előtt Laci benézett még Szilárdhoz, aki mondta neki búcsúzásképpen, hogy vett könyveket száz forint per darabért, válasszon. Laci kiemelte a Gyöngéd barbárokát a könyvek közül. Még vagy háromszor elmondták, hogy orvost, hétfőn reggel rögtön, hogy bemegy a doki a rendelőbe, azonnal hívják. Aztán magukhoz vettek négy sült pulykaszárnnyat körettel, kovászos uborkával, és hazaindultak. Búcsúzóul még Laci meghívta Annuskát magukhoz, persze többes számban.

- Majd eltemettek minket a szántói temetőben, sóhajtott.
- Nincs hely, megtelt – vette viccesre Laci.
- Nekünk már ott sincs hely – komorodott el Annuska.

Laci becsukta az ajtót, aztán kifelé menet a homokmezőn átvezető járdán, mintha abronccsal szorították volna össze a mellkasát, és a szívét belülről egy kötőtűvel megpiszkálták volna, eszébe jutott, hogy csak a felesége ne hogy kezdjen hasonlítani az anyjára, mert akkor nekik végük. Igazából az döbbsentette meg, ahogy Szilárd beszélt Annuskáról. Miközben minden mozdulata, története valamiféle lassan emésztő egymás iránti gyűlöletről szólt, minden mondatában nagyon féltette Annuskát. Nem magát, aki haldoklott, hanem a feleségét, aki már négy és fél éve, valójában leginkább makkegészséges volt. Laci elhessegette a gondolatot, nem, az nem lehet, a felesége nem akarhat hasonlítani az anyjára, a pszichológusa is megmondta már neki, hogy ő nem az anyja... Így ültették be a gyerekeket a Touaregbe, mindkettő megtömvé játékkal és ruhával. Hazafelé Szalóki Ági Gingalló gyereklemeze ment, és elég nagy csend volt az autóban.

Két nap múlva sógora hívta Lacit Angliából, egy étterem fekete mosogatójának mélyéről, szakadozó vonalon, veszett dühvel és kétségbeeséssel, hogy miért nem veszik fel azt a rohadt telefont. Apámat elvitte a mentő, kiabálta. De jó, így talán nőttek az esélyei, mondta magában Laci, és már hívta is Evelint, rövid telefonos konzultációt tartottak, hogy ki vesz fel kit, ki marad a gyerekekkel, és azonnal indultak a ceglédi kórházba. Útközben Laci arra gondolt, hogy ezek az emberek már legalább tíz éve halottak, lehet, hogy korábban is azok voltak, de annyi ideje ismeri őket, azóta biztosan. Ezt még odafele nem mondta Evelinnek. Inkább arról beszélt, hogy az apósával még azért nagyokat beszélgetett volna jó nyári fröccsök mellett, mert arra még nem kerítették sort, csak többször elképzelte, ahogy. Akár láb nélkül is. Vele ellenre egy fedél alatt, ha úgy alakulna, el is tologatná egy kocsi alatt az udvaron, míg ezt anyósával elképzeltetetlennek tartotta. Evelin meg mesélt arról, hogy az apjából valamiért a jót őrzi, azt, aki nagy és erős, aki őt vándortáborba viszi, akit minden gyerek szeret és csodál, és ő örül, mert az az ő apukája, aki a nyakába veszi, és úgy viszi az óvodába. Persze azt is őrzi, akit a kapu előtti árokból szedett ki részegen, és vitt haza, és aki elé odaállt, mikor nekiment az anyjának, de ezek valahogy eltörpültek a jó emlékek mellett. Meg hogy a törés akkor történt, amikor a fatert megválasztották igazgatónak tavasszal, és ősszel közölték vele, hogy bocsi, de Pocolka elvtárs lesz az igazgató, aki-

nek köze nincs az oktatáshoz, de jó elvtárs, be kell nyomni valahová. Pedig milyen szép lett volna, ha harminchat évesen igazgató lesz. Kiérdemelte volna, három csapatot edzett, versenyekre járt, majdnem minden sporteseményt, ami helyi vagy megyei szinten volt, azt ő szervezett. A kollégák, gyerekek imádták, és akkor jött Pocolka elvtárs, és vége volt. Még próbálkozott újságírással, hívták a Ludas Matyihoz, ami akkor egymilliós példányszámban jelent meg. A Pest Megyei Hírlaphoz is hívták, de Annuskának nem tetszett az újságírói pályája, ő tanárhoz ment feleségül, mondta, nem egy vándorfirkászhoz, s Szilárd a családi béke kedvéért kihagyta a ziccereket, amik aztán lassacskán elfogytak. Jött a pia, és vitte lefelé. Húsz év delírium, tíz év vegetálás, s már el is érte a nyugdíjkorhatárt.

A ceglédi kórház felé menet arról beszélgettek, hogy a lányok a férfiban az apjukat keresik, és Evelin is az apját látta Laciban. Csak őt sokkal erősebbnek hitte, olyanak, akit nem tör össze az élet. Ennél a pontnál Lacit elhagyta az ereje. Kicsit be is dühödött, hogy addig azt hitte, hogy önnönmagáért szereti a felesége, ő nem akar apapótlék lenni. Közben meg kellett szakítsák a beszélgetést, mert megérkeztek a ceglédi kórházba, ásványvízzel és gyümölcslével betárazva.

– Belgyógyászat, negyedik emelet 412-es szoba, ablaknál – mondta a recepciós. Ott feküdt Szilárd, pontosan, mint otthon két nappal korábban, de nem sokkal jobban. Talán nem annyira volt sárga az arca. Az ablak talpán egy tálca, abban vagy öt üres véres zacskó, a hatodik épp csöpögött bele. Az ágy végén egy táblácskára ki volt írva, hogy a beteget ne etessék, ne itassák. Szilárd megismerte a lányát meg a vejét. Szája cserepes volt, de a humora nem hagyta el. Azon poénkodott, hogy a vizet annyira soha életében nem kívánta, mint akkor, ott. Meg hogy megnézte, mi van odaát. Hosszú szünet következett. Elkomorodott az arca. Hamarabb kellett volna abbahagyni az ivást, sóhajtott fel a plafont nézve. Kimentek, megkérdezték az orvost, hogy mire jutottak a vizsgálatokat követően. Az orvos elmondta, hogy egyelőre nem tudják, de azt látják, hogy nagyon alacsony a vörösvértestek száma, azt, hogy miért, nem tudják. A vérében gyakorlatilag nem volt vörösvértest. Valamitől leállt a képzés.

Napokig csöpögtették Szilárdba az életet, aztán valami csoda folytán elindult a régi motor, lassan újra termelni kezdett a szervezete. Amikor már biztos volt, hogy nem patkol el, írták a zárójelentését. A túlsúlyfolt kórházban nem tartottak bent fölöslegesen beteget. Szilárdot is küldték haza, hogy otthon lábadozzon. A többbit majd a háziorvos elintézi. Délután háromkor indult el vele és még nyolc emberrel a betegszállító kisbusz, fél négyre Dabason lehetett volna, de mivel ő lakott a legközelebb, őt hagyták utoljára Este tizenegyre értek a kapu elé. Annuska már édesen aludt a pehelypaplan alatt, nem hallotta, hogy csengetnek. A betegszállítók letették Szilárdot a kapu elé, s a kisbusz elviharzott. Üldögélt Szilárd a gyom közt, mondta magában, hogy kint is van, meg bent is, fönt is, meg lent is, odaát is járt, meg itt is, jól is van, meg nem is. Mindenesetre volt mit átgondolni az éjszaka alatt a kapu előtt, azon az ismerős árokparton. Józan volt, kicsit fázott is, de nagyon jólesett újra élni.

NOVÁK
ZSÜLIET

PUPEK PISTI CIGÁNY AKAR LENNI

– Nem maradhatunk sokáig – figyelmeztettem Pistit. Ellentmondani bármilyen órült ötletére nem mertem már két hete.

Akkor kapta a hírt, hogy az édesapja fogságba esett. Megsebesült.

Próbáltam elképzelni, hogyan Pupek bácsi karja piszkos gyolccsal felkötözve lóg, netán véres vászon fedi a fél arcát, ami megégett egy tűzben, de mindez nagyon valószínűtlennek hatott. A csöndes Pupek bácsi, akinek szava simítására olyan kezes lett a mások számára oly vad fia. De most senki sem beszéli Pisti nyelvét, én is csak tanulom, néha érteni vélem, máskor azt gondolom, sohasem fogok boldogulni.

Pisti különben egykedvűen fogadta a levelet.

Már kibontva hevert Marosán bácsi pultján, mikor betértünk hozzá iskolából hazafele menet. Mintegy véletlenül ott hagyva, lengedezett az ajtónyitás leheletétől, rögtön szemünkbe vágott a beszűrődő nap pászmájában villogó papír. Marosán bácsi tett egy ujynyi bort Pisti szódája alá, úgy intett fejével a világító okmány felé. Mindketten tudtuk, honnan jött. Az a néhány levél, ami kezdetben érkezett a frontról, sohasem volt ilyen vakítón makulátlan.

Pisti leült oldalra, elolvasta, majd összehajtotta. A távolba meredve, szóltanul kortyolta gyenge fröccsét. Halott, mondtam magamban. A gondolattól rám tört a bizonyosság rideg érzése. Próbáltam az együttérzés lágyágát megtalálni a szívemben. Szánalmat, sajnálkozást vagy a Pistit féltő rémületet. Ehelyett ugyanolyan keménynek, fagyottnak éreztem magam, mint amikor a tanító adta nekem vagy neki a körmösöket. Mindenesetre nem mertem hozzá szólani. Megitta a borát, felállt, otthagya könyveit.

Két és fél napig nem láttuk.

Azt hiszem, végig tudtam, hogy Pupek Pisti vissza fog jönni. És nem azért, mert végredményben csak egy tizenegy éves kölyök volt, vagy azt képzeltem volna, ragaszkodik hozzám vagy bármi máshoz Magyarúrlón.

Egyszerűen csak nem volt miért elmennie.

Az a levél egyedül a bizonyosságot hozta el az arctalanul, történetlenül lebegő kinti időből, bizonyos értelemben még megkönnyebbülést is jelenthetett.

Szűnyogcsipésektől tarkítva, koszosan, büdösen oldalgott haza. Úgy tett, mintha semmi különös nem történt volna. Marosán sem tett szóvá semmit. Azt hiszem, ez volt az első alkalom, amikor elhittem, a vén románnak is van szíve.

Az esély arra, hogy Pupek bácsi hazatér a frontról, egyre csökkent. Csak rémhíreket hallottunk az orosz fogságról, Szibériáról, de mivel senki sem érkezett még vissza a faluba, aki elmesélte volna, mi történik egy sebesült magyarral egy orosz fogolytáborban, a legszörnyűbb suttogásoknak is hitelt adtunk. De az esély mit sem számít, ha az ember egyetlen családtagját viszik el háborúba. Így aztán Pisti a legváratlanabb pillanatokban felidézett apjától egy-egy mondatot, mesélt el régi történeteket. Mindent precízen és pontosan írt le, mintha bármikor a falhoz állíthatnám olyan apróságokkal, mint hogy akkor nem is székelykáposztát ettetek, hanem töltöttet, vagy nem is kockás ing volt a kedvence, hanem a len. Mintha az, hogy folyamatosan a fejében

volt, felidézte, megtartotta a szokásait, az úton átmenő macska után köpött a jobb válla fölött, megszerette a nyers répát, amit eztán ugyanúgy evett, ahogyan Pupek bácsi. Ingujijába törölte a földjét, és nyersen elrágcsálta. Mintha elhitte volna, hogy az emlékezet képes lehet megtartani az apját. Mintha arra az emberre, akire ilyen erősen gondolnak a nap minden percében, a féltés törhetetlen páncélt vonna. Pisti fölött pedig folyamatosan ott lebegett az árvaház ígérete, mint Damoklész kardja, de egyre kevésbé hitt Marosán bácsi fenyegetőzésének.

Minden pénteken multság volt Ella néni csúrijében.

Miután bevonultak a férfiak, sokáig nem mulatozott senki. De egy év alatt annyit öszültek és öregedtek az asszonyok, és már annyian jártak be Marosán kocsmájába először csak suttyomban, kontyalávalót venni, felhörpinteni, majd egyre inkább megnyugodni, leülni, végül pedig beszélgetni is, hogy lassan visszatért a kocsmá élete is a régi kerékvágásba, azzal a különbséggel, hogy hét óraker már nem a férfiak támasztották le a kaszát a bejárathoz, már nem ők dobták a fűbe a rossz biciklit, hanem az asszonyok. Egyre természetesebben ültek le az asztalokhoz, oldották le a főkötőiket, amelyek alatt a homlokuk felső sávja világosan csillogott. Az asszonyok növekvő száma a szomorúságból vidámságot csiholt. Az első betakarítás után pedig az egész falu egyetlen megkönnyebbült, remegő sóhajtól emelkedett meg.

Arra a péntekre hívtak Marosán bácsi a szomszéd városból egy vén dudást. Aki először fucsának hatott egymagában, aztán ahogyan lassan a mulatozás hangja egyre inkább elnyomta a dudát, az énekszó, csujogtatás és lábdobogás pedig ragadósnak bizonyult, rendszeres vendéggé vált. Aztán valahogy nem is került szóba, hogy ez helyes vagy helytelen. Egyszerűen csak mindenki túl akart élni.

Hamarosan a falubeliek mind egy szálíg várták a pénteki multságokat. Még a falu törpéje, Ágoston Kazimír is eljárt nevetséges kis sámlijával a hóna alatt, amit újfajta hó-bortjaként évek óta magával hordozott. Ő persze nem táncolt, de egyre szemtelenebbül gusztálta az asszonyokat.

Kinőttük Marosán bácsi kocsmáját. Így aztán az egyetlen erre alkalmas hely Ella néni csúrije lett. Persze az italok kimérése továbbra is Marosán joga maradt. Megegyeztek valami bérleti díjban, és folytatódott az egész a maga rendje s módja szerint. A csűr oldalához sorakoztak kaotikus egymásutánban székek, asztalok, lócák, padok, szalmabálák, Marosán losif pedig egy asztal mögött mérte a bort, vodkát, pálinkát, szódát és szörpöt. Mindenből szigorúan egyfélét. Sok mindennel lehetett fizetni. Pénzzel, gyümölcscsel, terménnyel, tojással, dohánnal. A tartozásokat, amiket később kifizettek, egy füzetbe vezette. A dudás egy dobogón állt, egyrészt mert úgy zavartalanabban áradhatott a fejek fölött a dudaszó, másrészt lábával ütötte mellé a ritmust. Én pedig szerettem nézni ezt az örült forgatagot, de csak messziről, nehogy engem is elkapjon egy pálinkaleheletű asszony, hogy keményen megforgasson és vezessen a táncban, mintha csak egy szalmabáb lennék, aki hajladozik az izmos női karban, de akaraterejéből csak arra futja, hogy tartsa magát, ne törjön meg a lendülettől a dereka.

Ekkor lépett mögém a sötétben Pisti, keményen megfogta a csuklómat, úgy húzott ki a csúrból. De kint nem állt meg, csak ment tovább a sötétségbe, én pedig vakon követtem. Megbotlottam, térdre estem, Pisti pedig szitkozódva állt meg és állított talpra.

– Te csak ne szentségelj itt nekem! Talán ha nem rángatnál a sötétségben ilyen örült módjára, akkor nem esnék el a saját lábamban.

– Cssszzzz – piszegett, holott egészen biztosan nem volt már senki körülöttünk, aki meghallhatta volna –, a folyópartra megyünk.

– A folyópartra? Ilyenkor? De hát minek?

– A cigányokhoz. Ott is multság van, és meg akarom nézni.

Teknő- és kosárárszítók időztek a Szamos partján. Hetekkel ezelőtt érkeztek. Addig túrték meg őket a határban, amíg ellátják a háztartásokat a szükséges áruval, ők pedig terményt kértek cserébe. Ha elfogy a munka, továbbállnak a következő faluba.

Már augusztus eleje volt, a nyár lüktetése cseppet sem hagyott alább. A Szamos vize alacsonyban állt, a meder szélén az iszap töredezettre és fehéresre száradt. Nem messze a cigányok táborától állt egy vén enyves éger. Törzse repedezett volt, amelyről tábla alakban száradt le a feketés kéreg. Szív alakú levelei szélét fűrész fogazat csipkézte. Gyakran vágunk le belőle hosszú ágakat, amely meglehetősen könnyen hasadtak, fája nyersen izgalmas sárgapiros volt, megszáradva pedig világos rozsdá, akárcsak a ruhákba kimoshatóanul beleszáradt vér.

Felmásztunk a lombjai közé, onnan néztük a tábort. Két tűz égett. Egy hatalmas, vad tűz, ami szilajul, magasan lobogott, vörhenyes fényt kölcsönözve a sötét arcoknak és hajaknak, és egy kisebb, ahol parázs fölött forgatták az asszonyok a húst.

Följebb másztam a fán.

Sokkal ügyesebb voltam, mint Pisti, aki persze ezt sohasem ismerte volna be, tehetségemet csupán könnyű véznasággal magyarázta, ugyanakkor tudtam, hogy minden alkalommal idegesíti, ahányszor büszkén az orra alá döngölöm kivételes képességem.

Tudtam, az éger legmagasabb pontjáról elláthatok egészen a kanyarulatig, amely az ilyen nyár-estéken vékonyan, ezüstösen csillog a holdfényben, és nem vetetnek rá árnyékot a víz fölé hajló fák. Én pedig másztam egyre feljebb és feljebb, Pisti dühös zihálása is elhalkult, csak a pattogó tűz, a vidám zsvaj és az engem körülölelő levelek surrogó zenéje hallatszódott. Egyre könnyebb és boldogabb lettem a magasságban, ahol nem érhet utol senki. Sem Pisti, sem az anyám, sem a tanító csipős palcájával, sem a csúfolódók hangja, akik szerint egy boszorkány lánya vagyok, s apám minden bizonnyal egy ördög volt, aki meghágtá őt a telihold alatt. Engem magával ragadott a fölfele örvénylő forró levegő, vitt a magasba, és úgy éreztem, az enyves éger velem nyújtózik, engem emel, bölcsőt fonnak alám friss, hajlékony ágai. Majd Pupek Pisti hangja a nevemet súvította bele az éjszakába, aztán egy tompa puffanást hallottam, és a hátamra fordulva először azt éreztem, hogy ismét forró, halszagú bűz fog körül, a csillagok megfogyatkoztak fölöttem, majd megjelenik előbb Pisti arca, aztán egyre többen és többen, először óvatosan megböködve, majd amikor elütöttem néhány engem fogdosó kezet, már kacarászva.

A megszáradt iszap alatt, ahova estem, sikamlós, nyúlós volt a talaj. Korhadó növényektől és meszes vázak töredékeitől, hajdani élőlények bomlásától habos és bűzös. Felültem, és kicsit hátrébb csúsztam a fenekemen, hogy távolabb kerüljek az emberektől, de ekkor egy mögöttem álló csizmának ütköztem. Ekkor valaki lehajolt, a hónom alá nyúlt és talpra állított. Egy ősz öregember volt, aki tárgyalni szokott a falubeliekkel a tábor nevében.

– Puják, ha kíváncsiak vagytok miránk, mér' nem ültök közibénk? – kérdezte.

– Ööö, nem tudom – néztem kérdően Pistire, aki úgy járatta körbe tekintetét, mint egy elejtett kis vad.

– No, gyertek, mindjárt készen van a péko. Egyetek valamit, száradjon meg kicsit rajtad a sár, aztán eridjetez haza.

Úgy mentünk közrefogva a cigányoktól, mintha csak foglyok lettünk volna. Azt hiszem, Pisti

több veszélyt látott ebben a kalandban, mint én. Leültünk a tűz köré, és friss kérget nyomtak rögvest a kezünkbe, az élő részével fölfelé. Parázsból előhalászott krumplikát, csicsókát, gombát dobáltak a háncsra, majd adogatták körbe a nyársakat a hússal. Pisti a maga nyársát továbbadta nekem, a szeme figyelmeztetését pedig elkapta az öreg cigány.

- Nem dögöt eszünk, csávó, ha emiatt aggódsz.
- Mi ez? – kérdezte Pisti. – A falusiaktól nem kaphattatok húst.
- Ürge – harapott bele a vékony, ropogós combba –, ha nem kell, add tovább!
- De kell – sziszegtem Pistinek.

Kivettem kezéből a nyársat, elfeleztem a sovány kis ürgét, és odadobtam a felét Pistinek. Meglepődve tapasztaltam, hogy a hús ízes. Vízitorma és füst csípőssége érződött rajta. Pisti gyorsan eltüntette a sajtját, sóváróva nézett a kezemre, de nem szólt semmit, csak óvatosan fejtette a hóját az egyik krumplinak.

– Nálunk egy vendég sem maradhat éhen, kölyök – nyújtott még egy nyársat az öreg. Az utolsót.

– István vagyok. Pupek István, uram – válaszolta illedelmesen.

– Úr nek ed az öreganyád, Pupek István! Hívjál csak János cigánynak, ahogy minden gadzsio szokott.

Többet nem kérdezték, mit kerestünk mi az öreg fán, miért leskelődtünk. Valószínűleg tudták, hogy úgysem tudnánk megmagyarázni. Ritkán látott, mesebeli lényeknek tűntek, akik letáboroznak néhány hétre, aztán továbbállnak. Viszik magukkal az átkaikat, bojtos papucsait, a kiszáradt iszap ereztetéséhez hasonló, kesernyés szagú bőrüket a régen nem foltozható, hasadó ruháikkal.

Udvariasan úgy tettek, mintha ott sem lennének, de minden körbeadott víz és kvasz minket is elért. Pohár nélkül, csak butykosok és kannák hosszú sora érkezett, amiből mindenki kedve szerint ihatott. Nem kivételeztek sem gyerekekkel, sem asszonnyal. Végül egy kannával felállt az egyik, mindenki szurkolt, biztatta, míg egyre feljebb emelte, s döntötte a vizet egészen magáról a szájába, míg egyre bővebb lett a sugár, és prüszkölt, nevetett alatta a férfi. Folyt le a víz a ruháján, eláztatta beszürkült ingét, barna szövénadrágja rátapadt vékony combjára, mezíttelen lába alatt ovális tócsa nőtt. Majd kiürült a kanna, és mindenki tapsolt, kurjongatott, mintha valami hőstettet vitt volna véghez, mintha kiitta volna a Szamost vagy legalábbis azt a kannát, pedig csak kifolyatta a földre a vizet, amit minimum négy kilométerről hozhattak ide a kútról. Végül mi is nevtünk ezen az ostobaságon.

Furcsán ártalmatlannak tűntek ezek a vándorcigányok, ami némi csalódást keltett bennem. A róluk szóló mesék alapján valami sokkal félelmetesebbre és veszélyesebbre számítottam.

A vizet kiöntő férfi a két lába közé vette a kannát, egyik kezével az oldalát, másik kezével a tetejét ütötte, majd furcsa, mélyről jövő göcögő hangot társított hozzá. Erre kezdett fájdalmasan ráénekelni egy fiatal lány mély hangon, mely különösen áradt ezen a száraz, forró éjszakán. Vigaszával beburkolt minket lágyan. Ismeretlen nyelven duruzsolt, a tűz körül ülők pedig könnyes szemmel bámultak az égő semmibe.

Nem szégyellték a férfiak sem könnyeiket, majd mikor már én is úgy éreztem, szétfeszít ez a megmagyarázhatatlan bánat és fájdalom, gyorsult a kannát verő kéz, egy oktávval feljebb lépett a lány, János cigány pedig sárgás harcsabajsza alatt mosolyogva, a háta mögül elővett egy gitárt. Először csak ütögette a gitár testét, majd a húrokat, aztán egy hatalmas kurjantással kezdett bele a dallamba.

Az emberek pedig megőrültek körülöttünk.

Elhajították a faháncsokat, butykosokat, a nagy tűz körül csupasz lábbal tisztították meg a terepet. Felrántott egy kéz engem is, de nem párban táncoltak, ahogyan nálunk, hanem egyedül. Járták

büszkén és szálfegyenesen, mindenki egy kicsit máshogyan, de egyszerre lüktetve. Toporogtam közöttük, léptem egy-két bátortalan kettős csárdást, ami sehogyan sem illett ebbe az örvénybe. Aztán inkább csak sétáltam az emberek között előre, tartva tempójukat, minden negyedik, ötödik lépés után pördültem egyet, és így, ha nem is voltam képes elsajátítani táncukat, legalább nem lógtam ki közülük. Minduntalan kibukott belőlem is a kacagás, mosolyogtam, tekintetemmel Pistit kerestem. Ő közel húzódott az öreg cigányhoz, kapkodó nézéssel figyelte hol a gitár nyakát fogó, hol a pengető kezét az öregnek. Összehúzott szemöldökkel itta szemeivel a látványt. Őt máshogyan varázsolta el a zene. Nem felszabadította, hanem magához bilincselte. A rabjává vált János cigány fűrgé ujjainak, amelyek varázslata egy tágas körig elért, míg csak elhallott a zeneszó.

Aztán az emberek elkezdtek kidőlni. Néhány lábat át kellett lépni azoknak, akik jobban bírták az iramot, míg végül mindenki elterült a porban, zihálva nézték a csillagokat, néhány férfi a keblére vont egy-egy lányt, egy nevetve csókolózó pár is arrébb hengeredett a bokor alá.

Csak az öreg cigány és Pisti ültek továbbra is. A cigány egy kannából vizet ivott, megtörölte kézfejjével száját, megsimogatta a gitárt, amit Pisti még mindig megbűvölve nézett.

– Taníts meg engem így játszani – kérte Pisti.

– Ugyan, ugyan, István. Bolondokat beszélés.

– Nem. Te ezt nem érted. Taníts meg. Ki tudom fizetni. Hozok nektek vadhúst. A kocsmárosnál lakom, tudok hozni bort vagy pálinkát. Bármit, csak taníts meg.

– Nem érted. Nem csak arról van szó, hogy hamarost továbbállunk. Így csak cigány tud bazseválni. Vér nélkül nem megy.

– Akkor tudd meg, hogy bennem is van cigány vér! – erősködött Pisti. – Igenis van! Meg tudok tanulni így gitározni, vagy még jobban.

– Benned cigány? – mosolygott szüntelenül az öreg. – Csak szeretnéd.

Pupek Pisti felpattant, és ökölbe szorított kézzel rohant bele az éjszakába. Életemben egyszer, akkor láttam sírni.

NAGY

LEA

AZ EMBER NEM KOMOLY 17 ÉVESEN

I Arthur Rimbaud: Regény I

Elmondom, mi lesz, figyelj.

Nagyon jól figyelj, mert egyszer mondom el,
és mindent pontosan kell csinálnod.

Fogj egy bögrét, töltsd meg a könnyeiddel.

Nem érdekel, hogyan csinálod, gondolhatsz valami szomorúra,
akár magadba is karmolhatsz, hogy fájjon, nem számít.

Ha megvan a pohár könny, menj el annak az ároknak a partjára,
ahol akkor játszottunk, amikor te 16 voltál, én meg egy évvel idősebb.

Vegyél onnan egy sziklát, öntsd le a könnyekkel.

Ha ez megvan, keress egy tölgyfát, szakítsd le a legmézesebb virágot, edd meg, és énekelj az akácligetben.

Énekelj addig ott, míg ki nem futsz öntudatlanul abból az időből, amikorra haza kell menned.

Fontos, hogy ne szándékosan késs otthonról.

Tényleg bele kell feledkezned az éneklésbe, és rémülten érni haza háromnegyed tízre kilenc óra helyett.

Apád szigorú tanártekinettel vár majd, neked pedig őszintén, ismétlem, teljesen őszintén kell majd kérlelned, hogy ne haragudjon.

Ekkor belép majd anyád, de nem fogja a pártod, ő is összeszid. Jól figyelj. Itt kell érezned majd a haragot. Itt kell megmondanod, hogy elmehetnek a fenébe.

Ha ezen elképedtek, csavard ki apád kezéből a kéziratot, fuss ki az utcára, valahol dobd le a ruháidat, és a kéziratokat tekerd magadra, mint egy kosztűmöt.

Így gyere a temetőhöz, és ott találsz majd egy selyempárnát.
Majd *zajjal rebben a szél, hisz a város közel,*
kocsmaszagot sodor és venyigevirágot.

Én rejtettem oda azt a párnát. Találsz benne egy pisztolyt. Egy történyt. Nem tudsz löni, persze, de addigra tudni fogsz, ezt hidd el.

Aztán feküdj le aludni ott, a temető mellett, és amikor jönnek a rémálmaid, lódd őket szíven!
Véreznek majd, és a vérükkel fessd a papírruhád mélyvörösre.

Aztán menj az első szerelmed házához, és lopd el a legdrágább selyemkalapját, majd viharban gyere el vele Párizsba, és az esőt fond a hajadba.

Lopj a benzinkúton parfümöt, és hints belőle a nyakadra, egy lopott rúzst kenj a szádra.

Aztán találkozunk ott és akkor, mellém fekszel majd, és rám gurulsz, és belém harapsz,
kábulatban beszélsz és érzed, hogy a csók úgy piheg ajkodon,
akár egy kicsi állat.

Én beléd harapok és a körmöd a hátamba szántod, és ott és akkor belém szeretsz majd.
S egyszerre ajkodon is elhervad a dallam.

A MÚLANDÓSÁG KÖLTŐIHEZ

Még gőzölög vérünk az aszfalton,
 ennyi maradt belőlünk, beraktak
 egy hamvadó zsákba, s most el fognak
 égetni, semmik nem leszünk, csak egy
 marék hamu a polcon, valami
 ízléstelen porcelánedényben.

Nem látjátok, hogy ez elől futottunk
 egész életünkben, s most minden megszűnni látszik,
 semmit nem ért, semmit nem érünk mi.

Hideg van, nem fázom, jelenlegi
 véralkoholszint két ezrelék, ez
 most jó. Valaki követ, mióta
 eljöttem tőletek, itt nevet nem
 messze, hallom, ahogy csikorgatja
 fogát, meg fog ölni, hátranézek,
 nincs arca, üres szemgödreiből
 kifolyik a sötétség, meg akar
 ölni. Lassan húzza ki a kését,
 most csattogtatja az övét, és köp.
 Futni próbálok, de nincs hova, ez
 csapda volt, mint egy ragadozó vad,
 úgy tervezte meg az útvonalat.

Közelebb lép, kését gerincembe
 döfi, majd a pengét, miután két
 csigolya közé beillesztette,
 lassan elfordítja, hallom, ahogy
 ropog. Megmarkolja a hajam, és
 fejemet úgy fordítja, hogy lássam
 az arcotokat, ekkor hull le a maszkja.
 Végig én voltam az, saját magam
 prédája és gyilkosa, így lesz vég.

Izzadva ébredek, négy óra öt.
 Vérzik a szám, elharaptam nyelvem.

ÓMAMA

Hitetlenül álltam Isten háza előtt.

Álarcot viselt mindig, mikor éjjelente
ellopta ómama hátrahagyott szecessziós asztalkáját.

Mikor először találkoztunk, zengett az
ég, talán valamelyik Szent épp bort fejtett ki
odafent, vagy az Isten állatkertjében két
szarvas akasztotta össze álarcos agancsát.

Ők sem sejtik, hogy hamarosan minden megszűnik létezni.

Minden atom ellened fordul.

Minden apró sejt a haldoklásod kívánja,
ereidben megalvad a vér, és csend lesz.

Visszatér minden abba az állapotba, amelyekre teremtve
lett, majd több millió év múlva valaki más él ezen a földön,
és ők nem fogják érteni, miképp került ide ómama szecessziós asztalkája.

Hitetlenül állok Isten háza előtt.

ÖDIPUSZ SZEME, AQUATINTA, 33x49 CM

RŐHRIG ESZTER

A MÉHEK KÖNNYEI

A kovácsoltvas kapu elektromosan nyílt, két szárnya lassan kitért, és ő szinte súlytalanul emelkedett fel a lépcsőfokokon, mintha vinné tovább a befogadás lendülete. A szoba a magasban a térre, a templomra, a parkra, a Vieux Colombier utcai manzárdokra nézett. Dolgozni jött ide, meg azért, hogy a megkeresett pénzből néhány napig éljen és írjon.

A Quartier Latin és a Saint-Germain-des-Prés negyed láthatatlan határvonalán húzódott az a Szajná a parkkal összekötő utca, ahol megszállt. Az ablakból a szürke eget látta. Ha ő nem is, de volt, aki e palota előtt látta elmenni a Nobel-díjas író, *a szürke esőkabátos árnyalokot*. Éva tudta, hogy itt lakik a közelben, olykor szinte hallotta a lépseit, érezte a lélegzetét, ám a művész mereven elzárkózott a közönségtől, fordítóktól, elemzőktől, nem vett részt író-olvasó találkozókon és nem adott autogramot.

Egy ismerőse, Mikael, néhány éve kiállt a Szajna-parton emelkedő Francia Tudományos Akadémia elé, és felolvasta kiáltványát, amelyben sürgős nyelvreformot követel, hogy ebben a ma már soknemzetiségű országban az idegen ajkúak könnyebben tanulhassanak meg franciául. Amikor legutóbb találkoztak a Saint-Germainen, a Café Flore-ban, Mikael elmondta, hogy a manifesztum óta egyetlen lapnál sem közlik írásait, elvesztette a munkáját, éltető közegét, kénytelen volt eladni régi játékokat kínáló standját a Saint-Ouen bolhapiacon, kiköltözött Párizs környékére, de lassan az ottani lakbérét sem tudja kifizetni. Nyitott legyen-e az író vagy bezárkózó, erre a kérdésre sem találta a választ.

Éva az Eiffel-toronyhoz ért, és megállapította, hogy csak a szél és a gyorsbűfék körül sétáló növendék patkányok járhatnak ki-be szabadon. Minden oldalról üvegfallal kerítették körül, és kizárólag az ellenőrzőkapukon áthaladva lehetett bejutni a város leghíresebb nevezetességéhez.

Munkája végeztével kiment a repülőtérré Ericért, és innentől fenekestül felfordult az élete. A Saint-Germain negyedben, ahol laktak, a művészek és a tudósok kezdettől fogva az apátság védelmét élvezték. Itt élt Manet, Auguste Comte, Sartre és Beauvoir.

A túlsó partra nem akaródzott átkelniük. Nemhogy a túlsó partra, az utcájukon túli világra sem kíváncsoztak, mert úgy érezték, hogy a múlt, jelen és talán a jövő is egyetlen idősíkká toluva lüktet körülöttük, mint egy mágikus rózsavonal, kiegyenesített labirintus. A rózsavonalat Éva találta a mellettük lévő Saint-Sulpice-templomban, majd e láthatatlan szálát letette lakhelyük, a palota kovácsoltvas kapuja elé, és követni kezdték. Egy nap eltértek az útmutatástól, és átkeltek a Szajnán a túlpartra. Betértek Bossettihez, köszöntötték az alkalmazottat, aki korábban is mindig kiszolgálta őket. Eric a férfi változatlanul piros arca, kidülledt szeme láttán megkérdezte, hogy jobban van-e. A férfi zavarba jött, és először elhárította az érdeklődést. Azután megeredt a nyelve, és elmondta, hogy súlyos cukorbeteg, bármikor meghalhat, nem ő lesz a legidősebb halott a temetőben. (*„Je ne serai pas le plus vieux mort dans le cimetière”* – talán ha ideírja a mondatát, nem enyészik el ő örökre.) De nem panaszkodik – szólta, mert szép élete volt, mindent megkapott, amire vágyott.

Másnap megkeresték a mindenki előtt nyitva álló Képzőművészeti Akadémiát. A díszcsarnokban kék, cirádás öntöttvas oszlopokon nyugvó üvegtetőn ömlött be a napfény. Évának az az érzése támadt, mintha itt nem is lennének ajtók, annyira szabadon járhattak-kelhettek, a növendékek alkottak, vagy munkáik kiállítását készítették elő. A rajzkabinetben megbarnult, időfoltokkal szennyezett üres papírokon fáradt arcú, szép antik isteneket, varrása fölé hajlól feleséget, a festő Ingres mogorva önarcképét nézegették szótlanul... Keserű, elégedetlen élet, durva vonások, nehéz elképzelni, hogy ő festette a nagy Odaliszkot. Kimentek a gondozatlan kertbe, ahol mindenhol összehordott antik kövek, híres szobrok gipszmásolatai heverték rendetlen összevisszaságban. Eric arról álmodozott, hogy egyszer majd a környéken található sok-sok galéria egyikében lesz kiállítása. Éva elképzelte azt a nyár végi napot, este nyolc óra van, még csak nem is alkonyodik, a metafizikus szénrajzok rézsútos fényben sötétlenek a hófehér falakon, a festő minden képét megveszik, elköltöznek a tengerhez, a dűnék mellé, és ott maradnak örökre.

Egyik üvegezett kalickából léptek a másikba. Eric azt mondta: „Elviszlek valahová, amit neked találtam.” Beléptek a galériába, amelynek belső tere zavarosnak tűnt. Az ajtó mellett egy laptopja fölé hajlól lányka. Tőle jobbra egy terem nyílt, amelyben lexikonlapokból összerótt, viasszal bevont függöny lógott az ablaktól távol. Ormótlannak, túlméretezettek tűnt, a fény megtört a méhviasszon. Gyorsan kijöttek innen, de észrevettek egy csigalépcsőt, mellette méhviasszba mártott tollak heverték, *Ikarosz* címmel. Amikor ezt meglátta, Éva rögtön menni akart, nem tetszettek neki a megsárgult babérlevelekhez hasonló tollak, de Eric nem engedte, föltuszkolta a lépcsőn. Virágillat, mézíz, színek, zümmögés... Bársonyos tapintású méhviassz... a nyár lüktetése, a nap fénye, ambrózia, a gyertya könnyei, templom csendje, tömjénillat... Azt olvasta, hogy a méhek háromszázötvenezer kilométert repülnek, mire egy kilónyi méhviasszhoz szükséges alapanyagot összegyűjtene. A méhviassz tökéletesen szigetel, de közben mindig készen áll a megsemmisülésre. Az egyik installáció kőporból készült maszkot, a művész méhviasszba mártott ujjbegyeit, a művelet közben a papucsára csurrant viaszcseppeket ábrázolta. A maszk vörös száját szétnyomott ecetfatermések alkották, a címe pedig *Savanyú csók* volt.

Egy franciákrémre emlékeztető, hófehér tárgy egyszerű megjelenése ellenére meghökkenette, miután elolvasta, hogy gézlapokból, sóból, kerámiaporból készült.

A gézlap, az seb, a gézlap, az vér, az vasíz, a gézlap, az fájdalom, könny, álmatlanság, a gézlap, az óraszám, másodpercmutató, a gézlap itatóspapír, sebkötő, a gézlap lezár, szigetel, meggyógyít. A tengeri só, az víz, napfény, az párlat, vérben oldódva mar.

Átlépett a helyiség végében kialakított apró moziterembe. Baloldalt öt-hat papírvékony kőlap támaszkodott a falnak. A néhány perces film a tengerparton készült, lassú hullámok között két piros nadrágos lábszár és két kezét látott. A két kéz vékony kőlapokat mártott lassan, egymás után a tengerbe. A hullám mozgása szakadatlan, és minden vízbe merítéskor más hullám, más frekvencia érte a kőlapot. A tenger érintése csak ezen a filmen hagy megjeleníthető nyomot. Éva rájött, hogy ez a kiállítás az alig érzékelhető, lehetőleg érintkezésekről szól. A dermedt méhviassz megőrzi, a tenger magával ragadja és elmosza az érintést.

Éppen elmenőben voltak, amikor megszólította őket a kis nő, aki látszólag a laptopját bújtá. Kiderült, hogy ő maga a művész. Éva megkérdezte tőle, melyik a kedvence, mire a méhviasszba vont enciklopédiafüggönyre mutatott. A nagyanyja lapokra szedett, ezeroldalas lexikonjából készítette a méhviasszba mártott függönyt, de néhány helyre nem csepegtetett védőréteget. A védtelen sorok Roland Barthes *Töredékek a szerelemről* című idézetgyűjteményének idézetei. Éva odament a függönyhöz, de nem látta jól a hangyabetűket, a viasztalan részeket végképp nem találta meg. Írt Emmának, kérte tőle a szerelmes mondatokat, de választ nem kapott. Miért

betűzgessen Roland Barthes-idézeteket a viaszfüggönyön? Ott volt Eric. Sem függöny, sem méhviasz nem védte meg tőle. Előző nap a közeli Café des Beaux-Arts-ban jártak. Amikor odajött a pincér, Éva tüstént megkérdezte, hogy „Ugye ide szokott járni kávézni Patrick Modiano?” Amire ezt a választ kapta: „Je ne peux pas vous dire.” „Mit mond?” kérdezte Eric. „Azt, hogy nem mondhatja meg”, válaszolta Éva. „Hogy tehetted?”, méltatlankodott a társa. „Beállítás ide vadidegenül, és se szó, se beszéd letámadod a személyzetet, szép lassan kell szóba elegyedni velük, és esetleg mellesleg megkérdezni... mész mindennek neki, mint egy vaddisznó...”, vetette a szemére Eric.

Éva körbenézett a kávézóban. Régi plakátokon szecessziós rajzok, ürmöst, bort, pezsgőt és más francia termékeket reklámoztak száz évvel ezelőttről, máshol apró, vidéki zsánerképek lógtak a falakon. Mennyi művész szürcsölhette itt a kávéját, miközben elméláztak azon, hogy a festőakadémia mellett hogyan lehet ennyi ízléstelenséget kiakasztani. Mégis mintha ebben a kis kávézóban megállt volna az idő.

A Simrane márkájú indiai sálat az utcájukban pillantotta meg egy lakberendezési bolt kirakátaban. Rögtön rámutatott, hogy nagyon szeretné, de társa tovább húzta-vonta, mondván, hogy erre nincs idő, siessenek már, most a legjobbak a fények a fotózáshoz. Hónapok múlva derült ki, hogy azért nem engedte, hogy bemerjenek az üzletbe, mert a vörös-arany dzszipuri mintás sál akkor már a bőrdíjében volt, díszcsomagolásban.

Abban a múlt időben, amelyben most vagyunk, kiléptek a kávézóból, és elindultak a Saint-Germain-templom mögötti Delacroix-múzeumba. Meredeken fölfelé emelkedő, barnára festett falépcső vezetett az emeletre. Egyszer csak megpillantották a *Madeleine a sivatagban* című képet. A név és a helyszín kirángatta őket ebből az enteriőrből, és támpontok nélkül kizuhantak a 19. századi romantikából. A sivatag nem látszik, talán az arcra vonatkozik, a kendőzetlen, sivatagos arcra. A nő félig lehunyt szemén, enyhén összezárt száján szerelem, agónia, szenvedély és az elmúlás egyszerre érződött. A fehér, sárga, szürke, piros szín elegye, mint fátyol vagy vékony viaszréteg vonta be az arcát, amely az orgazmus, a halál vagy a misztikus szeretet titkát rejtette. Baudelaire kedvenc képe volt, azt azonban ez a költő sehogy sem értette, mire vonatkozik a sivatag szó, ha egyszer az arcon kívül más nincs a festményen. A Madeleine-fejjel – ahogy Delacroix nevezte – maga a festő nem volt elégedett, a festési technikával meg különösen nem, írta a naplójában.

A délutáni fények bekúsztak a lépcsőfeljáró félhomályába. Eric elővette a fényképezőgépét. Fotózni kezdte a lépcső alján álló Évát, aki karikába hajlította a testét, színes ruháját, léte lendületét. Más helyszíneken folytatták a fényképezést, előbb a hídnál álltak meg, a víz felszínén redőződő fényeknél, majd egy udvarban, a kapurácsba kapaszkodó napsugaraknál.

Úgy érezték, semmi nem úgy alakult, ahogyan eltervezték, Eric nem rajzolt, Éva ugyan írt, de a szerkesztő visszaküldte a szövegét egy idézet kíséretében: „... a költői leleményben a méheket utánozd, melyek nem úgy hozzák el a virágot, ahogy ráleltek, hanem viaszt és mézet készítenek belőle valamilyen csodálatos vegyítéssel.” (Petrarca, 1334. április 11-én – Kardos Tibor fordítása)

Gyertyák könnye, viaszcscepp, templom csendje, tömjénillat. Éva többször visszatért a Saint-Sulpice-templomba, a rózsavonalhoz és a Delacroix-falfestményhez. A bibliai tanítások nem érdekelték, sem a pásztor, aki fegyverét is eldobva, pusztá kézzel rontott az angyalnak. Fejjel megy a falnak ez a hülye, az angyal mozdulatlan, mintha nem is venne részt a tusában, minden ütést kibír, nem bántja, talán még védi is ellenfelét.

Olvasott egy félmondatot arról, hogy a córdobai katedrális egyik stallumán a Jákobbal harcoló angyal csábítóként jelenik meg. Az angyal csakis nő lehet, Éva is így érezte. A birkózók egy-

másnak feszülő lendülete szerelmi aktushoz hasonló. Az angyal magához rántja a férfi lábát és testébe mélyeszi az ágyékát. Az angyalszárnyak a test ringatózó mozgását követik. Test a testtel összeforr, soha nem ereszt el ez az ölelés, gondolta Éva.

A Vieux Colombier utcához értek. Méhek zümmögtek a fejében, orrában narancsvirág édes illatát érezte, és akkor észbe jutott a néhány soros vers: *Du feu en oranges / toi la langue inconnue des anges / mon amie ne me laisse pas / continuer cette baisse-là / dans mes rêves / des dieux...* Ízek, színek, hőérzet, narancsvirágillat a Luxembourg-kertben. Narancsszínű tűz, narancsízű csók, angyalok ismeretlen nyelvéen szól az egyik, istenek mély álmába zuhan a másik.

Amikor majd hazatér, egy Attila úti könyvtárban talál három fűzött füzetet a méhekről és a méhviaszról. Majdnem száz éve jelent meg magánkiadásban, a szerző rajzaival, aki az első világháborút követő szibériai hadifogságban, papír, ceruza híján, a méhek szorgalmával, fejben írta meg a könyvet. Éva lesz az első olvasója. A kiszáradt, megsárgult lapok széle azonnal szétporlad, amikor felvágja őket. A tápláléktól eltelt méh testhőt termel, a méhviasz a méh testének izzadmánya. A *méh és lakása* című kötetben a szerző egy teljes fejezetet szentel a méhek lelki tulajdonságainak, és egy személyes megfigyelését is megosztja az olvasóval.

„Valamelyik ősszel, betelelés után, egér surrant be egyik méhcsaládom lakásának meg nem szűkített röpnylásán. A méhek hamarosan észrevették a betolakodó idegent, mert az mindössze csak két keretet tudott keresztülrágni. A rágás okozta zajra figyelmessé lett méhek megbontották a még valószínűleg nem teljesen tömött méhcsomót, és leszúrták az egeret. A szúrástól megdagadt hullát nem bírták a röpnyláson kivonszolni, noha a deszka éles széléhez tapadt szőrszálak bizonyossága szerint ugyancsak akarták volna. Okos koponyácskájuk értésükre adta, hogy ha otthagyják a hullát, az nemcsak a légjártatot zárja el a lakásban, hanem bomlásnak indulva annak levegőjét is megfertőzi, ezért előrelátóan elvonszolták azt onnan, és az egész testet viaszfelülettel vonván be, hermetikusan elzárták, s a következő tavaszon is teljesen ép állapotban találtam meg a kaptár bal sarkában.”

Éva lassanként elosztogatta a pénzét, a testét, a lelkét, az érzéseit. Utolsó párizsi estéjükön több pohár bor után Eric azt kérte, hogy nyissák ki az ablakot. Utána azt, hogy lépjenek ki rajta. Bizonygatta, ellenőrizte, széles a párkány, bőven elférnek rajta. És menjenek át kívülről a másik szobába. Őrült, gondolta magában Éva. Azért kockáztassa az életét odafönt, a hatodikon, hogy aztán újra visszajöjjön, ide, ebbe a bírhatatlanságba, ahol semmi nem jó, ahol nincs más, csak a sikertelenség és a szerelem? Igyanak még a borból, a Száraz Harmóniából. Tetszett neki a bor neve, ez a paradoxon. Semmiképpen nem várja meg, amíg elszárad, inkább repül innen, hogy előbb szétfolyó, majd felszáradó nedvesség legyen mindaz, ami marad utána.

BODA MAGDOLNA

APÁM HALMAZÁLLAPOTA

már nem karcolsz
nem sebzed meg az időt
sem a teret
maradsz mozdulatlan
örökre merev

a régi fotón még egymás mellett
de távolabb már nem is lehettünk volna

sose hittél bennem
aztán már én sem

halmazállapotod
a kétkelés

látlak minden éjjel
borostásan fekszel
egy időkapszulában

én meg magamban
a szavak árnyékában
ugrásra készen

ANYÁM

mindig is két élete volt
az egyik amitől félt
a másiktól nem tudta hogy placebo

nem vet árnyékot
ahol az árnyékot várnod
ott csak fényesség

mindig át kell kísérni egyik
létből a másikba
mint vakot a zebrán

van emléke a fájdalomról
apám hentestenyere
még ég az arcán

most puha párnán ül
csontját összetartja a béke

kezén egyre több a májfolt
egyre közelebb látja a távot

AZ EPERFA ALATT

bokámnál kiégett fűcsomók
ülök a ház előtti padon
vagy csak gondolom

holnap összekötözöm a retket
és a zöldhagymát
kifejtem a borsót
vízzel töltött dunsztosüvegbe
gyűjtöm a krumplibogarakat
kitakarítom a tyúkólat
fölsöpriöm az udvart
és számolom a napokat
figyelem mikor jönnek értem

a csend most olyan mint a kút
fedetlen
arcom tükörképe nem válaszol
de látom a vízen
a fönny szálló repülőgépet
átlóvi csíknyíllal az eperfa ágait
minden bennem volt már régen
a boldogság és a bánat is
csak folyton egymásba kenődtek
mint lekvár a vajás kenyérbe

holnap is itt ülök
a ház előtti padon
tudom

és nézem ezt a száraz fűcsomót

AHMED
AMRAN

AJÁNDÉKOM

Úgy kezdődött, hogy abban az évben sem esett az eső, kifogyott a falu kútja. Az elvetett magok a keskeny hegyi teraszokon kiszáradtak, feljöttek a talaj felszínére, kicsipkedték őket a madarak. Az emberek és az állatok egyre nehezebben viselték a szomjúságot. Az öregek, akik valaha kecskéket legeltettek, arra emlékeztek, hogy a falut körülvevő hegyek egyikének oldalán van egy szikla, amely körül mindig nedves volt a talaj, zöld volt a fű, még az ilyen száraz években is, mint a mostani. A pénteki ima után a falu népe a mecsetben maradt, és erről beszélt. Tanácskoztak. A végén kiválasztottak néhány istenfélő, ügyes kezű embert. Azzal bízták meg őket, hogy próbálják meg kiasni a víz gyökerét, küssé kiszélesíteni a lent rekedt víztároló nyakát. Az istenfélő, ügyes kezű emberek mellé néhány fiatalembert is kijelöltek, akik a munka nehezében, az istenfélők iránymutatásai alapján segédkeznek majd; apám volt az egyik fiatalember. A kiválasztás után az imám esőkérő fohászba kezdett. Becsukott szemmel könyörgött, s az imádkozók áhítattal ismételték szavait. A fohász hangja a falu minden zugába behatolt. Hallották az otthon maradt nők, gyerekek és a falut körülvevő hegyek.

Az istenfélő, ügyes kezű emberek között volt kettő, aki már elzarándokolt Mekkába, és Medinában felkereste és megsímitotta a próféta sírját. A két ember szabad kezet kapott a munkában. Óvatosan kezdték a kaparást, miközben imákat mormoltak. Az mondták, hogy vigyázni kell a vízzel, mert az hirtelen irányt változtathat, és akár visszafelé, a föld belsejébe is menekülhet, ha nem jól bánunk vele, ha nem a megfelelő tisztelettel viselgetünk iránta. A víz élőlény, isten teremtménye ugyanúgy, mint mi vagyunk. A harmadik napon már annyi víz szivárgott a felszínre, hogy abból az istenfélő emberek inni tudtak. A negyedik napon már a fiatal emberek is tudták ízlelni a szikla levét. A hatodik napon a kifolyó víznek egy kis gyűjtőmedencét kellett építeni. A kis medencét körberakták kövekkel, belülről agyaggal, kívülről pedig mésszel kötötték össze.

A következő pénteki ima után bejelentették az áldásos hírt. Az imám kitért arra, hogy hat nap alatt készült el a kis vízforrás, mint ahány nap alatt Isten megteremtette a világot. Ez egy újabb bizonyosság a kételkedők számára.

A falu öregjei számba vették a családok létszámát és életkorát. Meghatározták, hogy melyik családnak mennyi víz jár. A vízhordás rendjét és felügyeletét néhány fiatalemberre bízták.

Hangyaút rajzolódott ki a falu és a hegyoldal között. Éjjel a kis fáklyákat látva olyan volt az út, mintha szentjánosbogarak szállták volna meg. Nappal inkább a nők mentek vízzért a gyerekeik kíséretében, naplementétől reggelig a férfiak.

Ahogy valaki hazavitte a neki járó vizet, szólt az utána következőknek. Az a ház boldog volt, ahova bekopogtak, akár éjjel, akár nappal.

Apámnak feltűnt, hogy aznap délután egy ugyanolyan öltözetű lány merít vizet, mint aki már délelőtt ott járt. Megkérdezte a guggoló lánytól, hogy miért jött vissza, amikor már megkapta családja részét.

– Most a szomszéd öregasszony részét viszem.

Oldalra nézve, csendes hangon válaszolt az anyám.

Apám elkísérte a kardamonzöld ruhás lányt a faluba, hogy bizonyosságot szerezzen, két ember magasságnyi távolságra ment előtte, ahogy ez illik. Útközben apám sokat kérdezett, anélkül, hogy hátrafordult volna. Anyám néhány kérdésre válaszolt, csendes hangon, röviden.

A falu szélén az öregasszony már várta a vizet. Apám megbizonyosodott róla, hogy a zöld ruhás lány igazat mondott. Elnézést kérve felajánlotta, hogy leveszi a vizes edényt a lány fejről. Ahogy apám megfogta a vödör fülét, egy pillanatra összetalálkozott a két szempár.

Apámtól egyszer megkérdeztem, mi volt anyám szemében az, ami megfogta őt. Apám elmosolyodott.

– Fiam, a szemnek nem kell valamilyennek lennie, hogy valakit megfogjon, egész életre hívjon. Nem kell, hogy bizonyos alakú, méretű és színű legyen. Én nem anyád szemét vettem feleségül, hanem őt. Sokszor nem értem a kérdéseidet. Ezeket az iskolában tanuljátok, fiam?

Apám tehát nem válaszolt, de a végén visszakérdezett. Olyat, amire nem tudom a választ. Ha belegondolok, apámnak igaza van. Nem vesszük észre, de valójában szinte diktálják nekünk, hogy milyen a rabul ejtő szem, és hogyan néz ki a szép nő. Ráadásul számokat és arányokat is adnak hozzá. Paraméterezve van a nő és a férfi is. Ezekben a paraméterekben a belső, a lélek, a természet, a jóság, a kedvesség, a becsületesség, az önzetlenség és a hangszín nincs benne. Az nincs benne, ami a valós élet mindennapjaihoz fontos. Apám vélhetően anyám lelkét látta a szemein keresztül. Apám nem is anyámat, hanem a lelkét vette feleségül.

A szomszéd öregasszonynak fehér színű tehene volt. Anyám kérés nélkül mindig segített Negyme gondozásában, fejte, etette és itatta. Volt, amikor az öregasszony szólít anyámmal, hogy menjen át, mert a tehén nyugtalan, rugdalózik fejés közben. Anyám ilyenkor átment, a tehén megnyugodott. Az öregasszony egy kis tejet, kis írórt küldött anyámmal, és néha-néha egy kis füstölt vajat.

A két szempár esküvője után fél évvel a faluban megjelent az öregasszony fivére, aki a hegyek túloldalán, egy kis faluban élt. Szomorú volt az arca. Azt mondták, hogy nemrégén meghalt a felesége. Három napig maradt a faluban, a negyedik nap reggelén az öregasszonnyal, annak holmijával és tehenével útnak indult a távoli faluba. Anyámnak adta romjának kulcsát.

Anyám egy héten keresztül csendben sírt. Apám látta ezt, de egy tehén egy vagyonba került. Anyám családja szegény, árván nevelkedett apámnak semmije nem volt. Apám akkor még napzámosi fizetéséből nyögte az esküvői tartozásait. Megszülettünk, a helyzet még nehezebb lett.

Ötéves lehettem, amikor apám az egyik falubeli barátjával elhatározta, hogy a szomszéd országba utazik, munkát keres, szerencsét próbál. Anyám egy héten keresztül sütötte a füstölt marhavajas pogácsát. Két év után apám hazajött a barátjával. Némi pénzt, két teli bőröndöt és három vastag takarót hozott haza.

Az érkezése utáni hetedik napon apám a barátjával elindult a hegyek túloldalára, a szerdai piacra. Másnap délelőtt a hegy oldalán lehetett látni, amint két férfi lassan ereszkedik a falu irányába. Felismertük őket: apám és a barátja volt. Külföldről hozott fehér öltözetük ragyogott a nap fényében.

Messziről úgy látszott, mintha szamarat terelnének maguk előtt. Éhes gyomrunk sok piaci finomságban reménykedett. Anyám felment a tetőre megnézni apám jövetelét, megszámlolni

hátra lévő lépteit, a szemeivel útját egyengetni, a tűző naptól megvédeni, lelkével fehér felhőt irányítani a feje fölé. Szemét a naptól védve, a látást könnyítve, anyám a jobb kezéből napellenzőt formált, és a homlokához helyezte, mint a tisztelgő katonák. Anyám nem tudta levenni a tekintetét a hegyszőlő felől. Szűkítve a távolságot, a lapos háztető közepéről a széle felé lépkedett lassan. A szeme továbbra is a hegyszőlőre meredt. Féltem, hogy leesik. Felé szaladtam, és megfogtam zöld ruhája végét.

A faluban mindenki tudja, hogy anyám hangja egész életében soha nem szűrődött ki a házból, kivéve azt a napot. Akkor a tetőről azt kiáltotta:

– Fiam, az nem számár, hanem a Negyme.

Azon a napon az egész világból eltűnt az öröm, hisz annak egésze anyámba költözött.

Este apám elmesélte, hogy az öregasszony, aki a testvéréhez költözött, meghalt a távoli faluban. Halála után a testvére piacra vitte a tehenet eladni. Két hónapja járt vele minden szerdán a piacra, de senkinek nem kellett a vén tehen. A végén a piac hentesének ajánlotta, de a hentes rágós húst nem akart árulni. Apám külföldről érkezése napján hallott erről, de nem akarta anyámat szomorítani. Nem akarta ezt a bizonytalan hírt anyámmal megosztani, hogy ne érezzen szomorúságot. Elutazott hát a dolog végére járni. Amikor Negyme a piacon meglátta apámat, odabújt és dörgölődött hozzám. A találkozásnak csak egyféle vége lehetett: megvenni és hazahozni.

Apám a szoba egyik sarkában ült. Mesélés közben a szűk családi körben előrenyújtotta lábát. Anyám a szokott csendjében kis meleg vízzel és maradék marhavajjal masszírozta apám fáradt tagjait. Egyszer arra lettünk figyelmesek, hogy anyám könnyei hullnak apám lábára. Megállt a szó és az időkerék. Apám anyám felé nyújtotta jobb kezét, megfogta az állát, felemelte, finoman maga felé fordította, és azt kérdezte:

– Mi a baj, életem ajándéka?

Anyá csak annyit mondott, hogy nincsen baj, örömeiben sír. Sok neki ez a boldogság. Messzi földről épségben hazajött a férje, gyermekei apja, lerótta tartozását, ami eddig a család vállalt nyomta. Itt ül körben három lánya és két fia. A kamrában gabona van és liszt, az alsó házban sorakozik a száraz fa. Ráadásul Negyme is visszajött, teljesen a miénk lett. Felemelte kezét az ég felé, és szíve hangján hálát mondott. Mi utánamondtuk szavait. Aznap este nem aludtunk, úsztunk a boldogságban.

Két hónap elteltével alig lehetett ráismerni Negymére. Eltűntek a kiálló bordái, telítődött a pófája, simább lett a bőre, a szemeiből eltűnt a zavar, elválasztódott és rendeződött a fehér és fekete. Negyme gyönyörűbb lett, mint valaha. A szemmel verés ellen anyám a Koránból idézeteket sodort, és Negyme nyakába akasztotta. Ez volt Negyme nyaklánc.

Anyám már hajnalban fejte a tejet, és egy kivájt, széles tökedénybe öntötte. Az edényben szándékosan hagyott egy kevés tegnapi savót. Utána egy Y alakú faágra akasztotta a tökedényt. Hagyta pihenni a tejet, majd kezdte rázni előre-hátra. Először lassan, végül gyorsan. Időnként kiszedte a tej felszínére gyűlt vajdarabokat. Ezeket egy kisebb tökedénybe helyezte. Négy hét után az összegyűlt vajat anyám megfűstölte. Fűstöléskor görögszénafüvet dobált a tűzre. Ez tette az ő fűstölt vaját egyedivé. A fűstölt vaj apám szerint nem romlik meg soha.

Késő délelőtt még egyszer meg kellett rázni a tejet. Addig kellett, amíg író nem lett belőle. Egy keveset rakott félre nekünk, a maradékot az ebédidő előtti kéregetőknek szánta.

Ebédidő előtt jöttek a gyerekek a megszokott mondandóval, amivel régen én is jártam az öregasszonyhoz:

– Isten áldjon titeket, és őrizze teheneteket. Anyám kérdezi, hogy tudtok-e adni nekünk egy kevés írózt az ebédhez?

Odanyújtották az üres edényt, öntöttem a gyönyörű fehérségből. Amikor megfordult a gyerek, utána szóltam:

– Ne igyál belőle útközben! A végén kilötyögteted.

Nekem is mindig ezt mondta az öregasszony. Igaz, én csak nagyon keveset ittam belőle.

Az élet engem messzire, a Duna-partra sodort. Hosszú-hosszú idő után látogattam haza a kis családommal. Késő délelőtt értünk a faluba. Pihentünk, kicsomagoltunk. Szóltak, hogy készen van az ebéd. Körbeültük a sok finomságot. Az évek múlásával szélesebb lett a kör, de anyám és apám már hiányzott belőle.

Magam mellé ültettem kisfiamat, bátorítottam, hogy nyújtsa a jobb kezét, tépjen a báránycombból. A kislíú zavart volt és fáradt, azt mondta, hogy nem éhes.

Mondtam neki, hogy legalább idd meg ezt a kevéské író. Fiam, ez Negyme családi írója, amiről sokat meséltem neked. Hirtelen kimerevedett minden körülöttem. Mintha a családi filmet valaki megállította volna, s csak én és a kisfiam mozognánk benne. Egymásra néztek, kezük a levegőben állt meg, ott, ahol Negyme neve elhagyta a számat. Feszültséggel telt meg a levegő, önfeláldozóra vártak. A fivérem szólalt meg:

– Testvérem, az az igazság, hogy ez bolti író, de nagyon finom. Kóstold meg!

– Micsoda? Bolti író a mi házukban?

Felháborodásomon, dühkitörésemem magam is csodálkoztam. De az agyam nem akarta befogadni a valóságot, melyet néha maguk alá gyűrnek az emlékek.

Testvérem folytatta:

– Anyám halála után Negyménket apám gondozta, nem is engedte át ezt másnak, kis részben sem. Apám ezt anyám hagyatékának érezte. Édesapám halála után Negyme furcsán viselkedett, nem evett semmit, nem ivott egy cseppet sem, agresszív lett, harapott, öklelt és erővel rugdosódott. Mi, felnőttek sem mertünk a közelében lenni – magyarázta a testvérem. A többiek közben moccanatlanok maradtak.

– És volt szívetek a piacra vinni, eladni, feldarabolgatni? – kérdeztem. Sós és keserű lett a szám íze.

– Nem, testvérem. Nem vittük piacra, nem adtuk el, nem darabolgtattuk fel. Negyme apám eltávoztása után a tizedik napon egyszerűen meghalt. Azóta bolti író veszünk, nem olyan finom, de más tehén íróját egyelőre nem tudjuk meginni.

Senki nem evett tovább, szórványosan, illedelmesen mindenki a falhoz húzódott vissza. Az ebéd magára maradt a szoba közepén.

Mindenki ugyanazt a filmet nézte. Ki könnyedén, ki nehezen küzdött az emléktengerrel. Mindannyian azt láttuk: anyám kardamonzöld ruháját, a két szempár találkozását, csendes anyánkat, küzdelmes életű apánkat.

Késő délután megfogtam a kisfiam kezét, és átmentem vele a ház udvarára, Negyme volt lakhelyére. Kinyitottam az új vasajtót. A tetőt azóta megmagasították, a falak fehérre meszelve, a helyiség üres és hűvös. Az egyik polcon a füstölt marhavaj készítéséhez való tökedények sorakoztak, a helyiség távoli sarkában az Y alakú faág állott.

*FILIP
TAMÁS*

SOUND

Félmokot vetít körém valaki.
Jó, hogy a földön fekszem, még
eltévednék a színpompás szürkületben.
Távol egy fesztivál zajlik éppen,
idáig ér az önkívület. A sound
lehetne ágyúzáj is, de biztosan
nem az. Pedig tart a háború,
amely nem kezdődött el soha.

ZENE ESŐRE ÉS VÉGTAGOKRA

Ugye van itt egy belső ruhatár,
ahol a legszebb kabátokat őrzik?
Akkor az enyém jó helyre került,
könnyebb is kabát nélkül rohanni,
amikor légitámadás van.
A szakadó eső húrjait pengeti
lendülő karom és lábam.

EGY RÉTRE

A vállig érő fűből egyszer csak
nagy, aranszínű gurigák születtek.
Aztán egy éjjel valaki elgurította őket.
Az új fű bokáig ér, nem tudnak
elbújni benne a szerelmesek.
(Minden ismerős itt, de
minden ismerős idegen. És
a pillanatok egyre rövidebbek.)

MINDJÁRT, LEBEGVE

Akar a fekete özvegyem lenni?
Legyünk forró csókok a máglyán?
Erről is beszélni kell most,
hogy végre ereszkedünk.
Mennyei szellőkhöz nem
illett volna e kérdés.

Addig is, amíg megválaszolja,
főzön valamit nekem,
legalább gondolatban.
Tudom, az éghez közelebb
átszellemültebb voltam, de itt
a földközélemben mindenki más.

Mindjárt elszaladok pezsgőért,
lebegve, mint a gyertyaláng.
Maga is hallja, ahogy
a boldog enzimek között
fölkacagnak a molekulák?

KIHÁTRÁLÁS

Minden lépésben elalszik valaki,
pedig ágyúszónak
hallom a szívverésem.
És nem tudom se betakarni,
se felébreszteni őket.

Nem lehet minden
vértanú boldog,
csak akinek már
valamit felolvastak tőlem.

Igen, eretnek vagyok,
és igazam van.
Hitvitában vérzik
az öklöm és a szemhéjam,
pedig maszk van rajtam,
pont olyan, mint az
arc, mely alatta van.

HALADÉK

Mind a zsák mélyén vagyunk,
megy a halál ötven túlórája, míg
zötykölődünk egy hideg platón.

Örülj, hogy nem látod a föld
színéről eltörölt táj fölött
lebegő fagyott mosolyt, meg
a holdkóros hóhér kardcsapásait,
ahogy leskalpolja a házakat.

És megy tovább, mint egy óra,
amely egyre ijesztőbben ketyeg,
és tudod, hogy halálpontosan jár,
csak azt nem, hogy mennyi az idő,
mert mutatói nincsenek.

MURÁNYI ZITA

CSIPESZ

tegnap tényleg itt járt a tavasz
Budapest utcáit fürdették langyos tócsatengerek
az ősze gondoltam mennyivel ravaszabb
Párizsban a fák hegye talán már ki is rügyezett
a Szajna mentén sorakozó harmonikásokra
ottjártunkkor a part kövein
kisebb zsibvásár bontakozott ki máshova
nem érdemes menni és a Duna ikertestvérét fölveri
egy régi sanzon a kuplé nevét
is beütöttem a Google-ba rokonságban állnak
bár utóbbi szöveges meghatározója a csipkelődés
mely dallama felolvadt a tehetetlen víztömeg fájdalomában
láttam magam a zöldes tükörben lehetnék
dinnyehéj vagy fázós almacsutka
még nem ért utol a süllyes
kabátomra omlott a tavaszi fák levélzuhataga
itt alkudni kell mondták nem akartam venni
semmit a tavasszal most szívesen
kezdenék alkudozni halkán kérdezem mennyi
lesz az újjászületés egyáltalán meg tudom-e fizetni
nagykabátos kánikulában zúgó fejjel
már megfogalmazódott bennem hogy leveszem
a cipzárt engedtem le és nem nem a halál neszez
a körém bátyázott téllal harmonikáztak a műanyag csipeszek.

KIRÁLYLÁNY

nekem az a kiskirálylány aki a 2-es villamospálya
korlátján inkább olyan mint Wilde Boldog
hercegeének szobra mintha a boldogság árnyékába
fogódzkodna a fekete vasba belekarmol a melankólia
a koronáját szeretem nézni rajta a fekete háromszögeket
ahogy alatta az a sovány fekete test
meggörnyed körülötte nem öregszenek meg
a Duna fölé emelkedő meredek hídpillérek
a háta mögött a kilométeres üveg
amire piros betűkkel írták ki hogy Turkish Airlines
megremeg ha repülőgép helyett felhőnyi cukorsüveget
koccint meg madárszárny az olyan mint egy mennyei bebocsájtás

az ülés maga a tehetetlen várakozás gyerekkoromban én is
ott ültem a tűzijáték fényeiben fürdő korlát
nemegyszer törte föl az ülepem mégis
mintha odafönn egy piros zongorán
játszana isten és aztán leeső petárdák
mártották vérbe apa nyakát
később pont ugyanott szorongatták
meg csak arra már azt mondták hogy a halál
és zsidbadt a keze pedig ha újra fölkapna a levegőbe
gondolom ahogy a királylányé olyan görbe
volt a könyöke a szíve alatt fedeztük föl a sárga nyilat
a nap szúrta a kőbe és erőt gyűjtött hozzá hogy végképp összetörje.

SZUTORISZ SZABOLCS BENCE

OKTÓBER

Aggasztó ez a zordság.
Ahogyan bevette magát a hátsó szobákba.
A sovány radiátorok egyre csak
bordáikat mutogatják,
hátha megsajnálom őket, és befűtök.
Noha rájöhettek volna már,
hogy nekem most spórolnom kell a gázzal –
nem rágódhatok azon, hogy elhagytál.
Maradnak tehát a versek,
a befejezetlenek; és az öntörvényűek,
amelyek nem adják meg magukat
a kényes szóválasztásnak.
Mert a megalkuvások végjátéka itt olyan,
akár a kérlelhetetlen fagy,
és bennem nincs könyörület.
Helyettem mégis a te csapataid evakuálják
az októberi tájat.

ELLENSÉG

Jobb is, hogy szerveim leálltak.
Hisz legutóbb, amikor felugrottam hozzád,
még gondterhelten kérdezősködtünk
egymás soványsága felől, mintha nem is sejtenénk,
hogy a tárgyak, a nálad felgyűlt mosatlan
és az általam elhordott evőeszközök,
mind egy színjáték díszletei csupán,
ahogyan a túlhajszolt ivás és a rosszindulatú
tüdőbaj is csak tünete a nagy betegségnek:
a köztünk álló, szinte ellenséges csendnek.

BORDÁS MÁTÉ

SZOMJAS, VÖRÖS SÖRÉNYŰ

Virágok vándorolnak át az inggallérról.
Nyakam vörös,
és egy hideg törülközővel csapkodom:
pipacsos rét,
ahol a kelyheket szabdaló szél
bárdját lengeti.

Ha a kislány lennék,
mindennap átsétálnék a szomszédba:
pipacsos rét,
ahol a kosarat megtölti a szél.

A házat mező karolja át,
és ujjait disznóóllá fonja össze
a telek északi részén.
Él ott egy malac,
aki a lakókkal egyidős.
Eltették, mint befőttet vagy jó bort.

A gazda csinos,
széles tengelyű kocsin érkezik.
Hosszúlábú lovai elkerítik a tanyát.
Amint isznak, elalszanak.
Fekete foltot hagynak maguk alatt.

TÚLFŰTÖTT

I.1.

Két nő biciklit cipelt a bejárati ajtóig,
és letették a lépcsőtől jobbra.
Tanga és narancssárga póló:
izzadt test, mellett egy női vázas versenykerékpár.
Az ülés bőre úgy feszült, mint zománc a kádon.

I.2.1.

Nálunk vendégeskedett egy jóképű hegesztőmunkás.
A falon lyuk, amit egy lifegő kisajtó zárt le.
A hegesztő könyékig benne.
Kitapintotta a lila bársonybélést, és a kallantyú után nyúlt.
Babrált még a bent lévő térképekkel,
és a gomb megnyomása után eltűnt az egyik nővel.

I.2.2.

Egy apró lyukba tömték be magukat szexelni.
Benyúltam a falon lévő miniatűr bársonyliftbe,
és megtaláltam a kapcsolót, amit az összefirkált térkép eltakart.
Nyilakkal jelölt az útvonal:
előszoba → *animál* → *titkos kamra*.
Lenyomtam a kapcsolót.

I.3.

Animál:

egy apró hajó lebegett a szögletes faragott óceáni tájon.
Kezemben controller, tekintetem a képernyőn.
Árkád stílusú videójáték három dimenzióban.
Megtaláltam a szexszel kapcsolatos összes ellenérzésemet.
Eljutottam a titkos kamráig,
de ott széthasadt az irányított karakter.
Egy kanapéra zuhantam.

II.

Iszonyatosan kívánom az izzadó zománcot.
Féltékeny vagyok barátnőm belső szerveire.
Sietek elpakolni a bőröndöt, beszerezni a Fedél Nélkült.
Remélem, elérem a Záhonyból érkező vonatot.
Tizennégy óra huszonnyolcra kell kint lennem az állomáson,
jeggel együtt behatolni a kabinba.

ORCSIK
ROLAND

INDIAI SZILÁNKOK

A szikhek hosszú szakállat és jellegzetes turbánt hordanak, a turbán a hosszú hajukat rejtí. Az egyik kíséromnek, Aadi Rajeshnek, becenevén Madhavnak azonban nem volt turbánja, a jellegzetes szikh kést, a kirpant sem láttam nála, a szakála is rövid volt, akárcsak a haja. Kívülről nem is gondolnánk, hogy egyáltalán köze lenne bármilyen valláshoz, farmerjében és rövid ujjú pólójában úgy festett, mint akármelyik európai városi figura. Egyedül a karján viselt ezüst karperec jelezte a vallásos irányultságát, ugyanis a szikhizmus szerint az ezüst karperec a késes támadással szembeni védelmet biztosítja. Persze ezt is szimbolikusan lehet érteni, a kör a szikhizmusban a végtelen, a transzcendens jelképe, a védelmet a külső erőszakkal szemben tehát a spiritualitás biztosítja. A beszélgetésünkéből nekem úgy tűnt, Madhav mélyen vallásos ember, a légynek sem ártana. A szikh kard, a kirpan nem fegyver, a karperechez hasonlóan a védelem szimbóluma, ám elsősorban szellemi önvédelem. A nem szellemi, történelmi évszázadok során viszont sokszor fegyverként is szolgált.

Újdelhi egyik metróállomásán felfigyeltem egy hivatalos matricára, melyen egy áthúzott köpő embert látni, alatta pedig hindiül és angolul a felirat, hogy tilos köpködni. Később én is észleltem, akármerre jártam, hogy milyen gyakran köpködnek az utcán az emberek. Egy riksás széllel szemben tarhált egy nagyot, utána a homlokát törölgette, és majdnem én is kaptam az áldásból, a háta mögött ücsörögve. A felszínes turista akkor most azt mondhatná, az indiai köpködő nemzet, csakhogy több olyan indiaival is beszélgettem, akiknek ez egyáltalán nem tetszik, ahogyan a mérhetetlen szemét és a fertőzött víz sem, és sok esetben a korrupt politikusaikat szidják, hogy semmit sem tesznek az ígéreteken kívül. Többek között ezt teszi szóvá a Man Booker-díjas Aravind Adiga a magyarul is olvasható *A Fehér Tigris* (2008) című kiváló regényében. A köpködés azonban nem politika kérdése, de nem is a higiéniaé. A higiénia európai vallás, jegyezte meg egyszer a nagy indiai utazó barátom, Lanczkor Gábor. A köpködés tehát nem a higiénia szabályzata miatt zavaró. Ugyanakkor sokkal elemibb, természetesebb Coelho aranyköpésénél, amiktől csupa nyálás Európa könyvpiaca.

Folyamatosan azon kapom magam, hogy bámulok, bámulok, reflektálatlanul. Ám arra is ügyelek, nehogy egy-egy mozzanatból turistaátlátnosságokat vonjak le. Próbálok felfigyelni magamban a gyarmatosító reflexekre, amelyek elítélik, alacsonyabb rendűnek, civilizálatlannak tartják mindazt, ami nem európai. Bevallom, ez a köztisztaság esetében nehezen megy, többször felmerült bennem, miért nem változtatnak ezen? Miért jó nekik így, főleg ha az éttermekben kézzel is esznek (én is így ettem ma egy étteremben)? Megfigyeltem, hogy a bollywoodi filmjeikben nyoma sincs annak a káoszknak, kosznak, ami India városainak mindennapjait jellemzi. Ha a popkultúra mitologikus hősei valamiféle kollektív projekciók, akkor ezek szerint a tisztaság is része az indiai néptömegek szépségről alkotott vágyképének. Ám ez mégsem válik valósággá, ahogyan lényegében az a steril csillogás sem, amely az amerikai sztárságot lemásoló bollywoodi filmek egyik

védjegye. Ahogyan a bollywoodi filmekben, úgy a hétköznapi utcákon is alig látni kukát. Egyébként a minden papírpénzükön is látható Mahátma Gandhi nagyon fontosnak tartotta a köztisztaságot. A magyar–indiai kapcsolatok elhivatott embere, Köves Margit fel is idézte nekem egyik mondatát India kapcsán: „Legyünk legalább olyan tiszták, mint a macskák.” A Gandhi által vezetett asramban, spirituális kommunában mindenki takarított, sőt, ő maga is pucolta a WC-t. Sajnos őt inkább a függetlenségi mozgalomban követték, nem a tisztasági útján, pedig Gandhi számára a tisztaság ugyanolyan etikus és spirituális kategória, mint a nemzeti függetlenség. A köztisztaság hiánya az egyik oka a sok betegségnek. Sok hindu vallásos előírás éppen a koszszal van összefüggésben, ilyen a vegetarianizmus is, amely a nagy hőségben könnyen romló hússal szemben nyújt védelmet. Azzal persze nem teljesen értek egyet, hogy a vegetarianizmus békésebbé teszi az embereket, ugyanis pl. az indiai árájkért rajongó Hitler is az volt, továbbá ott vannak a szélsőséges hindu politikai mozgalmak. Úgy tűnik tehát, az emberi vér nem az állathús fogyasztása miatt kívánatos.

Ódelhiben az elképesztően laza tehének évezredes nyugalommal kocognak a mindenhonnan rajzó, folyamatosan túlközlő, fekete füstfelhőket pöfögő kocsik, buszok, riksák, motorok, zörgő biciklik leírhatatlan zúfolatában, derűs és szmogdús káoszában. Egy tehen egy keresztül kellős közepén csócsált valami hulladékot, senki sem zavarta el, a járgányok úgy szalomoztak körülötte, mint valami olimpiai bajnokságon. Indiában az istenek nagy ívben tojnak a kapitalizmus őrült hajszájára. Ugyanakkor málészájú idealizmus lenne azt hinni, India a megtestesült utópia, a földi paradicsom. És nem, nem csak az európaiak rontották meg Indiát.

Indiában a nacionalizmus egészen mást jelent, mint Európában. Ugyanis az ország függetlenségét a különböző nemzetek, vallások Indiája nyerte el. Tehát a nacionalizmus itt nem pusztán a többségi nemzetre épülő politikai mozgalom, hanem az elnyomó britekkel szembeni közös indiai fellépés manifesztációja volt. (És persze a nacionalizmus nem pusztán a múlt kérdése, hanem a jelené is: az elnyomó britek hiányában a hatalomgyakorló demokratikus indiai elit sokszor egymás ellen játssza ki az indiai vallásgyakorlókat, nemzeteket, hiszen a hatalomszerzés egyik legolcsóbb módja itt is a nemzeti pókerjáték). Ugyanakkor a brit uralom nemcsak rosszat, vagyis gátlástalan kizsákmányolást, rabszolgasorsot hozott, nekik köszönhetik a közigazgatási intézményeket, több várost, így Delhit is. Walter Benjamin szavaival: az indiaiak az államalapítás „mitikus erőszakát” köszönhetik a briteknek. És a beszélgetéseim során úgy vettem észre, tiszteletben tartják ezt a politikai „ajándékot”. Ám az államnál továbbra is jobban bíznak az „isteni erőszakban”.

Delhiben megismerkedtem egy képregényes figurával, Andi Royjal, szerinte Indiában a legszentebb a kiszámíthatatlanság. Tehát nem a szegénység, nem a templom, nem a nemi, illetve a társadalmi hierarchia, nem a kasztos rang.

A Delhi Egyetemen magyar nyelvet és irodalmat tanító Köves Margit és kolléganője, a horvát lektornő, Đurđica Božić szerint Indiában a nőknek nem olyan egyszerű egyedül flangálni

az utcán, vagy buszozni, sokkal jobban kiszolgáltattak a provokációnak, a nemi erőszaknak, a rablásnak. Vagyis annak ellenére, hogy a hindu vallásokban nagy szerepet kapnak a női alakok, a társadalom mélyen patriarchális, a nők emancipációja nem mindenütt valósult meg.

Ódelhi csicsás, kopott, mégis szép világát idézi a romáink ízlése, kultúrája, ám a mi romáink szakralitása nagyon híg formában létezik már, úgy tűnik, túlságosan idomultak az európai, a többségi magyar társadalom romlott mintáihoz, a pénzhaszvához. Lehet, hogy azért sikerült rosszul a szocializációjuk már a kezdet kezdetén, mert az európai kizárólagosság mindig túlságosan idegennek tartotta őket? Nem is a gyökeresen más kultúrájuk volt a zavaró, azt a magukat kereszténynek valló hatalmak karddal-vassal térítették volna. Leginkább a szegénység stigmatizálta a romákat, így az európai hatalmak nem is törekedtek a tényleges felzárkóztatásukra. A szegénységből így a bűnözés, a legpiszkosabb hóhérmunkák vártak rájuk. A zenészek, a kovácsmesterek léphettek előrébb, ám a korai kapitalizmus, az iparosítás az utóbbiakat a társadalom peremére lökte, pontosabban a társadalom szőnyege alá söpörte a szegénység problémáját. Ahogyan Indiában az „érintetlenek” még a magasabb kaszthoz tartozók árnyékára sem léphettek, léphetnek. A szegénység mocskos, rút, olyan, mint a hulladék vagy a betegség. A szegénység megvetése egyetemes vallás. Indiában egyedüli vigaszt a lélekvándorlás tana jelenthet a nincstelenség számára, ám ez lehet egyben a magasabb kasztúak közönyének, undorának igazolása, kanonizációja is. Persze ez sem ilyen egyértelmű.

Köves Margittal furikáztunk a kocsjával Újdelhiben, egy felüljárónál Margit felhívta a figyelmemet a hatalmas, izzó naplementére. Szinte beborította a láthatárt, vérvörösén lángolt az isten India fölött. Balra néztem, a négysávos út szalagkorlátjánál egy gyerekláb lógott ki a rongyokból összetakolt sátorból. Sovány anyja bambán ücsörgött mellette. Nem a napot nézte, hanem az elshuhanó autókat. Vagy tán azt sem. Szakadt pólóján foltos Nike felirat.

Templom templomot ér. Az utca és a templom között szinte semmi különbség, mégis, ott az a vékony határ, amitől más volt ma egy ezeréves hindu templomban, mint az utcán. A templomokat folyamatosan mossák, takarítják, mégis itt-ott felbukkan a kosz, ugyanakkor nekem ez azért volt szimpatikus, mert a kosz természetessé, emberivé, elérhetővé tette a szakrális teret. És persze minden templomban, amelybe betértem, nagyobb volt a nyugalom, a belső béke feltétele, mint az utcán. Ugyanakkor a belső béke igazi próbája, jelentősége csakis a legnagyobb káoszban mutatkozik meg. Könnyű a templomban alázatosnak lenni.

A hívők, zarándokok a kötelező, félelemmel vegyes áhítat nélkül imádták az isteneiket, szentjeiket. Sokan voltak a templomokban, de nem volt tülekedés, mindenki békésen kívárta a sorát az oltáros áldás előtt. És ennek a nyugalomnak volt valami magától értetődő természetessége. Mintha ugyanabba az időbe kerültem volna, amelyik több ezer évvel ezelőtt is létezett. Mintha megérintett volna valami az archaikus bölcsesség nyugalomból, amin semmilyen külsődleges csillogás, zajongás nem változtathat.

Ma egy szikh templomban vásott, vörös perzsaszőnyegen ültem a turbános férfakkal, kendős nőkkel, gyerekekkel, fölöttem hatalmas hűsítő mennyezeti ventilátorok pörögtek, folyamatosan szólt a szikh főpap szakrális éneke. Felfigyeltem egy öreg, bottal járó szikh emberre, fején turbán,

teste kék, gyűrt lepelbe csomagolva, sántítva közlekedett az ülők között. Leült a fal tövében, lehunyta a szemét, úgy énekelte magában a szikh imát. Ez az egyszerű, magától értetődő cselekvésforma – ez az alap.

Indiában szabadabban fogják fel a vallásos előírásokat, valaki mereven ragaszkodik a tradícióhoz, más inkább a modern élethez közelít. Ugyanakkor az indiai társadalom, akárcsak másutt a világban, nem feszültségmentes. A különböző vallások hívői hol békésen megférnek egymás mellett, hol pedig véres súrlódások vannak. Margit mesélte, hogy nemcsak a muszlimok keltenek feszültséget, bizony a szélsőséges hinduk is, pl. ha halott tehenet találnak, akkor azonnal a muszlimokat vádolják, s indul a lincselés, nyilvános megbélyegzés, megszegyenyítés. Az utcákon pl. olyan plakátokat láttam, melyek arra buzdították az indiai parlamentet, hogy nyíltan mondja ki, „Pakisztán terrorista állam”. Mindez persze nem azt jelenti, hogy a muszlimok áldozatok, semmi sem ilyen egyértelmű Indiában, ahol minden egyszerre van jelen, számtalan az ellentmondás. Talán éppen a zsúfolt embertömegek miatt lehet felfokozottabban észlelni, érzékelni, hogyan működnek a világunk atomjai. A muszlimokkal sokszor vitatkozó, konzervatív szemléletű, Nobel-díjas indiai író, V. S. Naipaul azt írja a nevezetes *India: A Wounded Civilization* című esszékönyvében, hogy: „There always was a contradiction between the archaism of national pride and the promise of the new; the contradiction has at last cracked the civilization open.” Ezek az ellentmondások hol egymás kioltására, hol pedig egymás kiegészítésére, gazdagítására törekuszenek, az utóbbira főleg akkor, ha a vallások magjából indulnak ki: az egyetemes közösség gondolatából, amire Gandhi oly sokszor hivatkozott, s ami miatt végül éppen egy hindu szélsőséges végzett vele.

Sűrű nap volt, mintha egy nap alatt egy teljes hónapot éltem volna át. Próbálok reálsan látni az itteni életformákat, miközben folyamatosan azon kapom magam, élvezem azt a káprázatot, amivel India szeretőként magához csal. És ez a káprázat ugyanolyan valós, mint a tömeges méreteket öltő szegénység és nyomor, amivel mindennap találkozni a város bármelyik pontján. A paloták, felhőkarcolók tövében ezrek tengődnek, koldulnak. Mindez arra utal, hogy a kapitalista indiai társadalomban is európai szakadékok vannak a különböző osztályrétegek között, és hogy a nincstelenek a szerencsésebbek közönyének vannak kiszolgáltatva. Ez az érinthetetlenek karmája? Az indiai papírpénzeken látható Gandhi nem így gondolta, ám azt a marxista nézetét, hogy az érinthetetleneket fel kell zárkóztatni, szinte senki sem követi a jelenlegi, fűt-fát ígérgető indiai politikusok közül. Ismerős történet, mintha a velejéig romlott magyarországi politikai viszonyok tükröződnének a nyomor világméretű szilánkjában.

2016. szeptember 25–26.

FERDINANDY
GYÖRGY

LÁBJEGYZETEK XXI.

(Határ Győzőről...)

Ötvenes fiatalember volt, amikor a párizsi Magyar Műhely egyik első találkozásán bemutatott neki. Mi, huszonéves írópalánták, egymás között már akkor is bácsiztuk őt, de ebben ludas volt a Mester is: atyáskodva kezelt minket, egy kicsit öregesen.

Magyarul akkor, 1966-ban, még csak a stockholmi Magyar Intézet által kiadott szakrális játékát, a *Bábel tornyát* olvastam. A *Pepito és Pepita* franciául került a kezembe, ezt akkor már három éve kiadta a párizsi Julliard Kiadó.

Nem sok sikerrel. Emlékszem, Kassai Györggyel, a kiváló fordítóval Denoëlhez vittük el az *Anibelt*. Én 1962 óta a „Denoël-istállóba” tartoztam. Boldog és büszke voltam, hogy új párizsi kiadót sikerült találnunk a londoni Győző bácsinak.

Immár közös kiadónknál jelent meg tíz évvel később, *Archie Dumbarton* címen az *Éjszaka minden megnő*, Határ „fantasztikus metafizikai regénye” is. Évek, évtizedek! A *Pepito és Pepitát* nyugaton csak húsz évvel később, 1983-ban adták ki a müncheniek. „Van-e létjoga az ócska salabakternek?” – ezekkel a keserű szavakkal dedikálta nekem.

A műhelyesek összejöveteleire egész évben keményen készültem trópusi egyetememen. Van valahol egy fekete-fehér amatőr felvételem, amelyen mi fiatalok (Thinsz Gézuka, Karátson Bandi, Tolnai Ottó, Kibédi Varga Áron) hallgatjuk őt. Könyveiről buzgón írtam a recenziókat, az emigráns és a francia sajtó folyóirataiba. Neki ajánlottam a hetvenes években született *Hosszú távon* című írásomat, és ha jól emlékszem, valamit ő is ajánlott nekem.

Több tucatnyi levelét őrzöm. Dicsért, biztatott, bátorított. Sokunkban tartotta így a lelket hosszú éveken át. Felmérhetetlen, amit neki és az „osztályfőnök úrnak”, Cs. Szabó Lászlónak köszönhet a fiatal, szárnyát akkor bontogató nyugati magyar irodalom.

Hadd idézzek fel vadnyugati barátságunk történetéből egy kedves, festői részletet. A már említett fényképen ott ül az ifjú műhelyesek között Colette, francia feleségem is. Vajon mennyit értett meg Győző előadásából? Csodákra képes a szerelem!

Mert hát igen: huszonéves asszonykám a szó szoros értelmében beleszeretett Győző bácsiba. A párizsi találkozón készült felvételeket mindmáig ő őrizte meg.

„Kézcsókom bájos ifjú múzsádnak!” – írta még hosszú évekig minden levelében a vén csábító. „Egy ilyen öreg bácsit, mint jómagam, könnyű volt levennie a lábáról... és ő ezt tette velem!”

(Füst Milán előadásai...)

Több mint hatvan éve, hogy – elsőéves bölcsészként – beosontam a Mester előadásaira. Nem több, mint két-három hétig, a közbejött sajnálatos események miatt.

Ma mégis ő jut eszembe, amikor kortárs magyar irodalmat olvasok. Valami nagy baj van ezekkel a szövegekkel, engem legalábbis nem hagy nyugodni a gondolat.

Milán bácsi látomásról és indulatról beszélt akkor, hatvan éve. Most pedig mintha hiánycikk lenne mind a kettő: a látomás és az indulat. „Termékeny sérülést” – ha jól

emlékszem, harmadiknak valami ehhez hasonlót írt fel a Mester – még csak be tud szerezni magának egy mégoly kezdő skribler is. Persze könnyebb volt minden, amíg erről is nagylelkűen gondoskodott a történelem.

Egy szó, mint száz: szentháromságom nélkül a mai sztorik az én olvasatomban csinálmányok: nem hitelek. Milyen szerencsétlen ez a fiatalság! Nem produkált számára világháborúkat – de még csak egy komolyabb influenzajárványt sem – a történelem.

Mi mást tehetnének? Menekülésnek (száműzetésnek) álcázzák az utazgatásaikat, halálos szerelemnek a nőügyeiket. Az olyan idejét múlta érzelmektől, mint a szolidaritás vagy a tevékeny, áldozatos szeretet, irtóznak. A maradékból szeretnének világhírré vergődni, koppintgatják a szerintük jól bevált (vadnyugati) módszereket.

Persze lehet, hogy tévedek. Elfogult lennék? Megírni *A feleségem történetét* nem adatik meg mindenkinek.

(*Bárzongoristák...*)

Ki pilóta, ki mozdonyvezető. Én zeneszerző szerettem volna lenni. Aztán közbejött ez az ízé: a világháború. De később is, egész életemben, zongoristák voltak a barátaim.

Elsőnek Angéla néni a tánciskolában, ahol Mimi vezényletével gyakoroltuk a hopszpolkát és a foxtrottot. Gubicza Jánosné! Lám, még a neve is eszembe jutott. A tanfolyamok között be-dobtunk fél deci kevertet a Gerlóczy utca sarkán. A folytatást is én vittem fel neki a kabátom alatt.

Folyó víz, fűtés, de még asztal sem volt a garázsban, ahol éltem. A sulii mellett – szerencsémre – működött egy presszó, a Kedves, ahol a főpincér, Nándi bácsi engedélyével megcsinálhattam a leckét. Még a kétforintos duplát sem kellett leguberálnom, amikor megérkeztek a zenészek, és kezdetét vette az „ötórai tea”.

A zongoránál egy nálam alig idősebb fiú tevékenykedett, Soós Tibi. Vele – miután mindketten körbejártuk a világot – a sors ma, fél évszázad után újra összehozott.

Voltak ott, a *Darling* körül, más zenészek is. A Napfényben Horváth Jenő, a Paradisóban Tóth Menyus. De ezeken a helyeken nem volt sem Nándi bácsi, sem egy sötét sarok, ahol megírhattam volna a házi feladatokat.

Útikalauzában Kalmár Tibor felsorolja ezeket az úgynevezett „szórakozóhelyeket”, ahová a háború után – kégli híján – bezsúfolódtak a melegegdeni vágyó pestiek. Itt még meghallgathatták a rádióból kitiltott dekadens melódiákat, és egy órácskára – kettő negyvenért – Amerikában érezhették magukat.

Nekem ezekben az időkben Bánk Tommy volt a barátom, Bánk G. Tamás, a világlátott zeneszerző, aki – ha jól emlékszem – Kairóból, Egyiptomból érkezett.

Nem volt könnyű követni őt. Hol a Semmelweis utcai Jerevánban, hol a Vörösmarty téren, a Vigadó romos épületében helyettesítette a szabadnapos zenészeket. Nyilván nem fogadta őt vissza a szakma. Nem is maradt sokáig, '56 decemberében már Bécsben találkoztunk, az amerikai követség előtt. Ma is őrzök tőle egy Los Angelesben postázott levelet.

A nótáit már talán csak én ismerem. Tommy nyomtalanul eltűnt a belváros könnyűzenei életéből. Kalmár Tibor könyve (*Sztárok az éjszakában*) a nevét sem említi meg. Még Karinthy Cini sem tudta, hogy filmjéhez, a Budapesti tavaszhoz, ő írta a zenét. Pedig azt, hogy „egy koldus az utcán a kezemhez ért...”, még ma is dúdolgatják az öregek.

A Rajna völgyében – ahová '56 után kerültem – nem játszott magyar zongorista. Bázselbe, a Pfäffermühlébe jártunk át, hogy meghallgassuk Hortobágyi Gyurit, az orvostanhallgatót, aki – miután ledoktorált – faképnél hagyta az éjszakai életet.

A trópuson is egy zongorista volt az első barátom. A Puerto Ricó-i *Swiss Chalet* zenésze, Armer Félix, Casablancából érkezett. Félixet megviselte az üldöztetés, sokat betegeskedett. Özvegyének, egy nagyváradi asszonynak, New Yorkban nyoma veszett.

Minden elmúlik egyszer. A vasfüggöny leomlott, hazakerültem. És Pesten, a Spinoza kávéházban várt Soós Tibi. Ő még el tudja nekem játszani Szabó Kálmán vagy Vécsey Ernő – mint akkor mondtuk – világszámait.

Vannak emlékeim, amelyek talán még ezeknél is régebbiek. Nekem valahol Eisemann Mihály operettjeivel kellene kezdenem. Apám – akkor úgy mondták – szegény sorsú diák volt. Orvostanhallgató és zongorista. A mozikban ült azokban az időkben egy zenész, aki a némafilmek alá pötyögött valami odaillő dallamot.

Ezekről az évekről soha nem beszélt apám. Én csak a fiatal, cselédkönyves orvos kalandjait ismerem. Ami pedig hihetetlen: soha nem ült a zongorához. Soha nem hallottam őt játszani.

Még harminc évet élt a háború után. Bénán, miután – 1944 karácsonján – nyomorékká verték őt a nyilasok. Muzsika nélkül: az idegosztályon nem volt sem rádió, sem gramofon. Én csak Angéla nénitől – Gubicza Jánosnétól – tanulgattam a melódiákat, amiket fiatal apám játszott egy sötét teremben, a Bodográf moziban.

Íme, mi minden jut eszembe, miközben Kalmár Tibor emlékkönyvét olvasom.

(Négy kérdés...)

... amit az óhazában ötven év alatt egyszer sem tettek fel nekem. Mintha itt, Latin-Amerikában, jobban látnák (jobban értenék?) helyemet a világban. Mintha jobban el tudnák helyezni korunk irodalmában a hangot és a mondanivalót, amit (számukra) képviselek.

Fél évszázadot töltött Párizsban és Puerto Ricóban – állapítja meg az ismeretlen zurnalista. Változatlanul magyar írónak tartja magát?

– Változatlanul! – felelem. De vajon annak tart-e a magyar irodalom?

A második kérdés egyszerűbb. Voluminózus életmű áll mögöttem, díjakat nyertem, előkelő fórumok közöltek. Miért csak két szerény karibi kiadó közli spanyol nyelvű könyveimet?

Mondjam azt, hogy nyolcvanévesen nem a dicsőséget keresi az ember? Itt éltem, a karibi világban, itteni kiadóknak – barátaimnak – adom közlésre a könyveimet.

Harmadik válaszom: irodalmunkat nem társtalan, magányos nyelvünk miatt ignorálja a világ. Sokkal inkább azért, mert mi megkésve, utánérzésekkel traktáljuk a nyugatiakat. Nem ismerjük fel, mi az, amit csak mi tudunk kimondani.

Végül, ami elmaradhatatlan: világpolgárnak, vagy kallódó, elveszett embernek érzem-e magam? Egyiknek sem, természetesen. Az én hazám a magyar nyelv. Az irodalom.

(Életrajzi adatok...)

Akitől itt nálunk, a szocializmus éveiben, három rigmust közölt egy vidéki lap, íróembernek számított. „A tollából él” – így mondták a franciák. Emlékszem, milyen gyanakodva méregettek honi író társaink, amikor bevallottuk, hogy Céline orvos, és hogy Cendrars banktisztviselő. Hogy mi, nyugatiak, polgári foglalkozásunk mellett írjuk a könyveket.

Az én életrajzíróim sem veszik tudomásul, hogy egyetemi pályafutásom alatt dolgoztam többek között a Szabad Európa Rádiónál, sőt folyóiratot szerkesztettem, miközben megírtam a könyveimet.

Mindezt a Magyar Művészeti Akadémia 1956-os antológiája juttatja eszembe. Az itt közzétett életrajzi jegyzetekben ugyanis – azon kívül, hogy hol és mikor születtem – nincsen egyetlen pontos adat. Még harminchat évi egyetemi tanárságomból is röpké tizenkét év „oktatói” munka lett.

Magyar specialitás lenne? Fél évszázadon át dolgoztam francia, majd spanyol nyelvterületen. De soha, sem Párizsban, sem az Újvilágban nem közöltek rólam ennyi hibás adatot az életrajzi jegyzetek.

Azt pedig már csak restelkedve írom ide, hogy tucatnyi magyar és külföldi irodalmi díjammal az Akadémia felsorolása a felét sem említi meg. Pedig hát ha más nem is, a József Attila-, a Márai Sándor- vagy a Déry Tibor-díj megérdemelné, hogy benne legyen. Még ha az Alföld vagy a Tiszatáj vidéki elismerését vagy a Nemzetközi PEN távoli tisztelgését nem is tartják említésre méltónak a büszke pestiek.

Nevetnem kell: mi lesz itt, ha elpatkolok, és megpróbálják összeszedni félszáz magyar és kis híján feleannyi francia és spanyol könyvemet?

Ha ugyan eszébe jutok még valakinek.

EGEK HARAGJA, AQUATINTA, 37x50 CM

**SZARKA
KLÁRA**

A TÖRTÉNETEK ÉS A VALÓSÁG MEGTÉVESZTŐ HASONLÓSÁGA

Jászberényi Sándor: A lélek legszebb éjszakája. Kalligram, 2016

Második szépirodalmi kötetével jelentkezett Jászberényi Sándor – *A lélek legszebb éjszakája* című könyv tizennégy elbeszélést foglal magában. A szerkesztő, Cserna-Szabó András a fülszövegben jegyzi meg, hogy a szerző az első kötetével komoly nemzetközi sikert aratott. S valóban, első könyvét kiadták az USA-ban, Nagy-Britanniában és Indiában is. Komoly fórumokon méltatták, egyenesen Hemingwayhez hasonlították az egyébként költőként is megmutatkozó, de főfoglalkozásaként újságíró, tudósító szerzőt. Ha valaki

egy kicsit utánaolvas Jászberényi irodalmi „pozicionáltságának”, rögtön szembetűnhet neki, hogy szerzőnk belépése a szépirás magyar szcénájába – hogy ezzel a divatos szóval éljünk – tökéletesen mentes a provincializmustól. Amiről ír, az egész világot érdekli, ahogyan ír, az nemcsak korszerű és érvényes, de talán mindenféle olvasó számára is élményszerű.

Jászberényi Sándor majd másfél évtizede járja a világ konfliktuszónáit, különösképpen a Közel-Kelet és Afrika forrongó, szomorú és veszélyes helyeit. Újságíróként és fotográfusként tudósított többek között az arab tavasz és az izraeli–palesztin konfliktus eseményeiről. Hosszú évekig Egyiptomban élt, még a muszlim hitre is áttért. (Elmondása szerint azért, mert másként nem tudott volna elég közel kerülni az ottani viszonyokhoz.) Irodalmi élményeinek és mostani novelláinak is fő életanyaga ezekről a helyekről és ezekből az eseményekből ered. Bár a kötet elején maga írja, hogy a történetek és a valóság megtévesztő hasonlósága a véletlen műve, ezt nem kell komolyan vennünk, hiszen minden valamirevaló realista irodalmi műre érvényes a mondata. Ő is, mint minden szépiró, megdolgozik a valóság elemeivel, fölhasználja, összegyúrja, rövidíti vagy éppen kiegészíti a valóban megtörtént mozzanatokkal. A lényeg az, ami a végén kikerekedik. Vagyis a mű maga. Az alapanyag, az író által megélt valóság legfőbb anekdotikus elem. Megértem, hogy Jászberényi vonakodik arról beszélni, hogy műveiben mennyi a tényleg szó szerinti megtörtént és mennyi a fikció. Csakis a megjelent mű irodalmi és eszmei igazságát érdemes vizsgálunk, ez tartozik ránk, olvasókra.

Az elképesztően dús és fullasztó valóságos élmények mellett a főhős belső konfliktusának stációi adják Jászberényi novelláinak másik elemét. Az újságíró, haditudósító Maros Dániel súlyos magánéleti válságban – tönkrement házassága és a lelkiileg készületlenül rászakadt apaság nyomasztó terhével küszködve – vergődik a világ nagyon is valóságos 21. századi poklaiban. Ez a párhuzam – egyszerűen szólva az európai ember belső, a keleti és afrikai emberek külső pokla – fonódik össze, és mint meghatározó motívum halad végig szinte az egész kötetben. Rögtön az első elbeszélés szuggesztíven exponálja a külső és belső gyehennák közös tüzét. A *Vigyén el az ördög* című novellában a krónikus alvási problémával küszködő főhős a klinikai halálból visszatérve mindent megpróbál, hogy egy kicsit pihenhessen, hiszen a megőrülés határára jutott. A kötet alcíme nem véletlenül *Történet álmatlanságról és örületről*. A világ pedig, amelyekben járkel, kínál is számára mindenféle örültséget, amire azt szokták mondani: ha egy író találta volna ki, el se hinnénk. De Jászberényinek elhiszünk mindent. Hiszen Maros beduin fegyvercsempész barátja semmivel sem örültebb figura, mint amilyeneket a tévében látunk. De tökéletesen megértjük az idegileg és érzelmileg több mint labilis magyar srácot, hogy kipróbálja a keleti varázsló, a szellemlovas praktikáját is, hátha használ. Miközben a szakadt varázsló éppen az átkot veszi le Marosról, „a Nokia gyári csörgőhangja töltötte meg a sátrat. A szellemlovas felegyenesedett, majd belenyúlt a goblibájának zsebébe, elővette a mobiltelefont és beszélni kezdett. Kairói akcentussal beszélt, tökéletesen értettem. Egy autóról volt szó. A szellemlovas árulta a kocsját, és most egy vevő hívta.”

A globalizáció mindenhová elkúszó és mindent befolyásoló hatása folyton tetten érhető. Csak nem úgy, ahogy még az ezredfordulón a lelkes széplelkek a világ újabb megváltását várták a jaj, de demokratikus internet elterjedésétől, vagy a mobiltelefon időt és távolságot elimináló természetétől. Az újabb eszközök és a változó körülmények ezúttal sem váltották meg a világot. A társadalmi, gazdasági, kulturális mélyáramok a maguk természetes és megfellebbezhetetlen módján csaptak a felszínre, s a régebbi igazságtalanságokat újabbakká formálták. *Az isten országa úton van felénk* című novellában az IS ellen harcoló pesmerga nők egy elcsípett rádióadásból, mintegy testközelből hallhatják a két fiatal és rémült iszlamista párbeszédét, ahogyan a gyilkolásra készülnek. Mennyire mai ez a helyzet! *A jó kuncsaft* megrázó nőalakja, a gyönyörű afrikai lány

kihívó viselkedése és minden gesztusa is 21. századian ismerős. Az alkoholos, lelketlen szexus is az volna, ha ekkor nem azzal szembesülnénk, hogy a „könnyű nőcskének”, mint sok ezer sorstársának, csonkolták a klitoriszát kislány korában. A romlott jelen és a brutális tradíció találkozása az arab világ mai díszletei között.

A modernitás elemei, külsőségei és körülményei gyakran hidegleglős karikatúráként épülnek be a hagyományos nyomorúságok és az egyre kegyetlenebb életkörülmények egyvelegébe, amit a Közel-Keleten mindennapi életnek mondanak. Talán leginkább *A kutya kölykei* című hosszabb terjedelmű elbeszélés Mad Max-filmeket idéző világában éljük át mindezt. A Kairó külvárosában álló volt temetőben berendezkedett szegények brutális univerzuma, az akár halálig folyó gyerekharcok és fogadások könyörtelen milliője minden divatos mai disztópiát érvényessé szignál. Józan ésszel és valamelyest ép érzelmi háttérrel elviselhetetlen. Jászberényi főhőse sem képes ép ésszel és lélekkel forogni ebben a szép új világban. De az alkohol, xanax és ópium, örökös álmatlanság, hallucinációk és nyomasztó emlékek ködéből is tűpontosan érzékeli a valót. Nehezen tudok ennél érvényesebb hozzáállást – és főhőst – elképzelni, bármennyire is lehangoló és szomorú mindez.

Hiszzen el lehet fordulni attól a tényről, hogy embertársaink milliói számára a 21. század csak a szenvedést és a halált kínálja. Meg lehet bélyegezni őket, mint a veszély forrásait, sőt felelőssé lehet tenni őket a szerencsétlenségükért. Harcot lehet hirdetni a kultúrák között, miközben csak a viszonylagos jobb létünkötl igyekszünk elzárni őket, akár megsemmisítésük, megsemmisülésük árán is. De az ember nem kíván csöndben és illedelmesen haldokolni az ökológiailag és politikailag letarolt hazájában. Él, ahogy lehet. A külső és belső poklok tüzét pedig készséggel táplálja a régi bevált előítélet, rasszizmusok, nacionalizmusok, vallási fanatizmus talaján született új gyűlölet minden oldalon.

Jászberényi „őrült” hőse olyan természetes józansággal, olyan eredendő normalitással képes odafordulni a másik emberhez, mint akit meg sem érintett ez az új gyűlölet. Mentés az öntetszeglő pízstól, de mentes az előítéletek torzító tükrétől is. Mélyen érzékeli, megérteni és átlátni kívánja a természetes másságot, de mondhatni zsigerileg fölismeri a mély, közös emberi azonosságot. Így aztán halálos veszélyek között csetlik-botlik fél- vagy akár egész kábulatban, mégsem lesz baja soha. Szóké, kék szemmel és nagyon európai gesztusokkal lép be azok életébe, akik másba születtek és nevelkedtek, de az őszintesége és belülről fakadó, természetes empátiája átsüt a külsőségeken. Így aztán a kövér afrikai madám mellett az ágyban vagy a kurd harcosok között a fronton magától értődően találja meg a helyét.

Jászberényi írásmódját, főhősének karakterét hasonlították már az említett Hemingway vagy Graham Greene írásmódjához, hőseihez. Jogosan. Nekem a manapság (nyíltan vállalt marxista világnézeti elkötelezettsége miatt) nem nagyon emlegetett ausztrál-brit James Aldrige figurája és stílusa is az eszembe jutott. Már csak azért is, mert tárgyilagosság és cinizmus között szűk a mezsgye, s azt hiszem, sem Aldrige, sem Jászberényi nem lépi át soha ezt a határt. Pedig mind a ketten egyforma kritikával és empátiával ábrázolják az esendő európai és nem európai egyaránt.

Jászberényi nyelvezetét egyébként durvának, stílusát karcosnak és fölkavarónak mondják sokan. Hát nem is tudom. Egyetlen fölösleges vagy öncélú trágárságot, hatásvadász szót sem találtam az írásokban. Némelyik manapság oly divatos áltörténeti fikcióban sokkal több aberrációt, durvaságot és pornográfiát olvastam, mint itt. Jászberényi őrült történetei annyira normálisak, amennyire az életünk az. Írásmódja az eleven élet minden kegyetlenségét és minden nagyszerűségét ránk zúdítja.

Az utolsó elbeszélés pedig ad valamennyi okot az irracionális reményre is, hiszen e nélkül tényleg csak a cinizmus és a bűn marad. *A Varjúlevésben* a főhős néhány évvel később már

itthon, az akkor hétéves kislával egy haldokló cigány öregasszony családjához látogat, hogy búcsút vehessen tőle, második anyjától. A cigányok között ő (és a gyerek) ugyanolyan természetességgel és őszinteséggel mozog, mint korábban a Közel-Keleten tette tudósítóként. Hiszen a távolságok és különbségek ember és ember között oly hatalmasak és annyira semmik egyszerre.

A kötet szerkezete, a novellák egymásutánja nagyon is tudatosan megkomponált: látható íve van. Regényt ígérő struktúra. Ha a belső és külső poklok tüze engedi, szerzőnk nagyepikába fog, amit csak remélhetünk.

PÉCSI GYÖRGYI

IKERKÖNYVEK

Szathmáry György: A Sejtések Könyve szonettjei. Stádium Kiadó, Bp., 2016
Rékasy Ildikó: Az álom logikája. Stádium Kiadó, Bp., 2016

Időről időre fölmerül a kérdés: szükséges-e ismernünk a versek keletkezésének körülményeit, a költő civil életét, vagy egyedül és kizárólag a szöveg, a befejezett, kész mű számít-e? A kérdés, persze, önmagában botor, mert a legritkább esetben találkozunk csak magával a szöveggel, verssel, valamit mindenképpen tudunk a legismeretlenebből is. A mű kontextusban születik és kontextusban értelmeződik.

Másként olvasom tehát Szathmáry György vékonyka válogatott verses kötetét, ha tudom, hogy verseinek többségét ama legendás *Füveskert* költői társaság tagjaként a tatabányai és a váci börtönben jegyezte le.

Zavarba ejt, sehogy nem illik össze a Rákosi-kor börtöne és a *Sejtések Könyve*. Mert – akárhogyan is forgatom – a kötet szonettjei a legkevésbé sem „börtönversek”, még csak nem is közéleti, politikai, valóságra reflektáló versek, hanem egy idillről, szerelemről álmódó fiatalember költeményei. „Aphrodité! / Örök királynő! / Halálra titkolt szép öröm! / Hogy értelmem a titkon átnő, / Szerelmes szívvel köszönöm. / Történelmünk a gát, tovább nő. / De én e gátat áttöröm, / Zengő robajjal, s új csodát szó / Illatos húsból fog s köröm. / A karcsú lábak, drága nimfák / Márványba dermedt teste vár, / Hogy dalaim életre hívják, / S az ősi berket s a sívár / Életet újra beragyogják, / S feltámadjon az aranyország” – így kezdődik szonettciklusa, a *Pogány szonettek*, hogy kedvesével – de talán ekkor még képzeletbeli kedvesével, hiszen ahogyan a költő- és börtöntárs Tóth Bálint emlékezik, még a „*Pogány szonettek*” című ciklusát is csak a házasságon belül tudta elképzelni, becsületesen és úri módon, miként az egy párbajképes, derék fiatalemberhez illik” – képzeletben és 19 szonettben bebarangolja álmai, elvágyódásai tájait, helyszíneit. S írta mindezt 1953-ban, a tatabányai börtönben. Borzongatóan disszonáns a Radnóti-párhuzam. Szathmáry, tudatosan, mindjárt a ciklus címében megidézi a nagy elődöt. Radnóti *Pogány köszöntővel* (1930) lépett a pályára, a szerelem, az életöröm, az idilli természet rajongásával, a harmonikus életérzés verseivel, melyekre szinte rárimelnek Szathmáry költeményei, csak éppen nem buklikákban, hanem – ez is nyugatos örökség – szonettekben. A *Pogány szonettek* keletkezése idején a kései, a munkatáborokba hurcolt Radnóti sorsát éli (nem túlzás a párhuzam, a politikai éltél-

teket a Rákosi-rendszer szintén fől számolásra szánta), de Szathmáry még csak 25 éves, s remélte tán, hogy éppúgy *előtte az élet*, mint mesterének, s a fiatal Radnótira alludál.

Szathmáry György élete, sorsa fanyar-keserű regénybe illő. 1928-ban született Szolnokon. Gimnazistaként még működik a legtöbb fiatal hazafias igazságérzete, pláne ha érzékeny, és titokban verselget. Szathmáry is vívódik, tudja, ha nyilvánosságra kerülnek „kockás fűzetének” írásai, *baj* lehet. Lesz is, önképzőköri tanára aljas módon lebuktatja. „Ez válthatta ki belőle azt a dacot, aminek folytán az ÁVO, illetve az ÁVO provokátorai olyan megnyilatkozásokat váltottak ki Gyurkából, amik internáláshoz, később hosszabb börtönbüntetéshez vezettek” – idézi Szathmáry egykori iskolatársát az utósót jegyző Rékasy Ildikó. S innentől nincs szabadulás – egyetemi tanulmányait nem fejezheti be, előbb héthavi internálásra, majd '52-ben fegyveres összeesküvés vádjával egy koncepciós perben tíz évre ítélik. Négy év börtön után, '56 nyarán helyezik feltételesen szabadlábra. Stigmatizált marad a Kádár-rendszerben is, szórakoztató zenészként hányódik; a rendszerváltozás éppen csak megérinti, 1990-ben rákkal küszködve fejezi be az életét. 1992-ben politikailag egy tollvonással rehabilitálják, költői rehabilitációja azonban nem magától értetődő.

Szathmáry György a szárnypórbálgató zsengek után a börtönben érett költővé. Ami a társaságot illeti, kitűnő (Tatabányán Tóth Bálint a társa, a váci börtönben mért Gérecz Attila, Béri Géza, Kárpáti Kamill és Tollas Tibor), ami a körülményeket, szívszorító. De: „Aki verseket tud, azt sosem csukhatják magánzárkába. Vele van József Attila, Ady és az Isten.” (Tóth Bálint) „Írtam, mit is tehetnék?” – írja a munkaszolgálatos Radnóti a *Második eclogában*. „S egy vers milyen veszélyes, / ha tudnád, egy sor is mily kényes és szeszélyes, / mert bátorság ez is, lásd, a költő ír, a macska / miákol és az eb vonít s a kis halacska – / s a többi...” Tehát a költők írnak, mert költők. Ahogy lehet. Titokban egypéldányos antológiákat állítanak össze műfordításaikból, verseikből *Füveskert* címmel (innen a költőcsoport utólagos elnevezése), de '56-tal kényszerűen szétszóródnak: Gérecz Attila mártírhalált hal a pesti harcokban, Tollas Tibor nyugatra menekül, Kárpáti Kamill és Tóth Bálint az irodalom periferiáján, a túrt kategóriába szorítva próbál bekapcsolódni az irodalmi vérkeringésbe, Béri Géza (1979-ben öngyilkosságot követ el) és Szathmáry György a börtön után nem folytatják az írást.

Kit is illetne a költői rehabilitáció? Szathmáryról jegyzi meg a már idézett kitűnő költő, Tóth Bálint (*Stádium*, 1991/1.): „Költő, akinek egyetlen verse, egyetlen fordítása nem jelent meg nyomtatásban Magyarországon. Költő, aki barátai unszolása ellenére elzárkózott írásai közreadásától. Költő, aki fiatal fejjel hátat fordított az irodalomnak és bárzongoristaként kereste kenyerét.” Lassan, a volt *füveskertiek*, a nyugatra menekült Tollas Tibor és az itthon maradottak, elsősorban Kárpáti Kamill és Tóth Bálint szorgalmazásával, emlékező írásokkal, antológiák, majd önálló kötet kiadásával sikerül kiemelni és felmutatni az életművet, megtörni a hallgatást Szathmáry körül.

Kétségtelen, Szathmáry György költészetének legerősebb, irodalomtörténeti olvasata, érdeme szerint is, a *füveskerti* – de engem most egy másik olvasat szólít meg.

A Stádium Kiadó Szathmáry versválogatásával együtt jelentette meg fiatalkori szerelme, első felesége, Rékasy Ildikó posztumusz verseit, *Az álom logikáját*. A két költő nemcsak a privát szférában tartozott össze, de mintha költőként is kölcsönösen kiegészítenék egymást, mintha egymás negatívjai lennének, mintha csak együtt képeznének egészet. S ha főntebb regénybe illőnek neveztem Szathmáry életét, ennek a szerelemnek, lelki egymásba fonódásnak a története igazán költői.

'56-ban a börtönből szabadult Szathmáry egy Verlaine-fordításával elbűvöli a 18 éves polgárlányt, Rékasy Ildikót. A lány beiratkozik a szegedi egyetemre, de októberben, ahogy felforr a világ, felforr a szerelem is. Otthagyja az egyetemet, összeházasodnak a semmire. Nagyon fiatalok, úgy élnék, mint a romantikus regények hősei, Szathmáry alkalmi zenészkedik, végiglakják az országot,

amúgy meg füttyülnek a politikára. „Egy nagy vakációhoz hasonlított az életem” – emlékezik Rékasy Ildikó (Eső, 2010/3.). Két évet bír ki az édes (cigány)élet, elválnak, s ezután ha kétszer-háromszor találkoznak még. Szathmáry új házasságot köt, Rékasy az egyedüllétet választja. Nem tudni, tovább csengett-e a férfiban ifjúsága szerelme, de az asszonyban halálig (2015) megőrződött a férfié.

Nem tudhatjuk, miért fordult el a börtönévek után a költészettől Szathmáry, hitét veszítette, vagy nem érzett magában elég erőt, hogy költőtársak, szellemi környezet nélkül is folytassa a versírást. Amit hátrahagyott, figyelemre méltó, de nem beteljesített életmű. Még a pálya elején, igazi megméretés és igazi erőpróba előtt, ahogy mérlegében Tóth Bálint írja: „A visszhangtalan ének szerzője szükségszerűen mutál: hol a pátosz, hol a túlfűtött érzelem, hol a könnyedség felé csúszik el a hangja. Szathmárynál mindhárom hangütést megtalálhatjuk. És nehogy lekicsinyelhetően hangozhassék; mindannyiunknál, akik a börtönben akkor verset írtak. Mert nehéz ott megismerni magunkat, ahol minden hang, amit kimondunk, az ellentmondás hangja, ahol az általunk kilélegzett levegő is – úgy érezzük – a rendszer ellen száll ki tudónkból!”

Rékasy úgy emlékezik, kapcsolatukat a költészet igézete is összekovácsolta: „együtt fedeztük fel az ötvenes évek második felében egyszerre magára találó könyvkiadás csemegéit, Szabó Lőrinc *Örök barátaink* című csodálatos műfordítás-gyűjteményét, Illyéstől a *Kézfogásokat* és az 1956-os könyvtermés egyik szenzációját, Weörestől a *Hallgatás tornyát* – hogy csak a fő kedvenceinket említsem. És két-három évig én is írtam verseket akkor; Gyurka dicsért, bátorított, közös kötetről ábrándoztunk. Később, különválásunk után, elvesztettem az önbizalmamat.” Még ír pár verset „Gyurka”, de inkább fordít, Maeterlincket, Chestertont, Nietzsche-t. Tóth Bálint is fordításait méltatja: „A fordításban Szathmáry járt elől komoly nyelvtudásával és briliáns formakészéggel. Több mint ötven verset ültetett át magyarra, ebből több mint a fele egészen kiemelkedő műfordítói bravúr” – költői érzékenysége, tehetsége tehát nem kétséges.

S aztán, a szerelem elmúltával a költőpár külön-külön elhallgat – Szathmáry örökre. „Különös fintora a sorsnak, hogy Gyurka harmincéves korára abbahagyta a versírást, én pedig lényegében ötven felett kezdtem el” – írja Rékasy, „Elnémultál nagyon korán, / hajlott koromban nyílta én meg; / csönd rejti el homlokzatán / két torzóját egy párbeszédnek.” (*Ha olvasom verseidet*)

Rékasy Ildikónak életében öt könyve jelent meg, hatodikként *Az álom logikája* posztumusz kötetként. Ez utóbbiban az emlékezések, álmok már őszikékké állnak össze. Rokonszenvesen női líra, finomsága, megriadó szorongása, rebbenékenysége, asszonyi tapintata teszi nőivé. „Már szeretnék élni, / ha megvolnának / a régi emberek, dolgok, körülmények, / akik, amelyek mind megvoltak, / amikor nem szerettem élni” (*Már szeretnék*) – lehetefinom önironiával ilyen pontos, egyszerű, átlátható, axiomatikus paradoxonokban foglalja össze élettapasztalatát. A múltban, emlékeiben, álmaiban, az „aranykorban” él, de tudja, hogy teste és köznapi ittléte nagyon is valóságos. Ironikus önreflexióval, bájos humorral képes szemlélni öregedését, a test elfáradását: „Arcokra, tárgyakra jó esetben ráismerek, / de a részletek sehogy se ragadnak meg bennem.” A memória kihagy, elfelejt arcot, részleteket, megpróbálja kondicionálni magát, de a látás gyengülését már rezignáltan fogadja – eddig szenttelenül, már-már köznapiasan tárgyias a leépülés leírása, az értelmezés azonban telitalálat költői hasonlat és bölcsesség: „Kissé elmosódva, elnagyoltan érzékelem a világot, / mint hibás fénytörés következtében a rövidlátók.” (*Adottságok*) Kapaszkodás és búcsúzás – az ész készen áll a halálra, de a lélek szorong az ismerentlentől: „Sohasem tudta elengedni / a mókuskereket; / miért, hogy az utolsó percben / begörcsöl a kezed?” – aztán sóhajtás: „Aludva volna jó, / ha szélcsendben, gond nélkül vinne / át, túlra a hajó.” (*Szélcsendben*) Arany János nyomán eufemisztikusan *őszikéknek* nevezi a halálra készülő számvevőteket az irodalomtörténet, eufemisztikusan, mert valójában nincs más célja, dolga, ügye egy

ponton túl az embernek, mint a saját halálra való várakozás: „Életemnek célja nincs már, / életem csak hangulat, / úgy hullámzik, mint a nagy víz, / s mindig más képet mutat.” (*Dalocska*) Könnyedségbe játszott Vajda János-os spleen váltakozik gyötrődő, mélyen emberi aggódással. Mindegyre számvetést készít, véghagyatkozna, de minden számvetés a fájdalmas, egyre nehezebben viselhető magánnyal szembesíti: „Meg kellene sürgősen osztani / minden emléket, gondolatot, érzést, / amíg nem késő, néha ezt gondolom. / Máskor azt: Kivel? S miért?” (*Veszteségek*)

„Mit reméltél, amikor az egyedüllétre voksoltál? / A szabadságot és a csendet, / a nagy belső csend átszellemültségét, intenzitást. // Ülsz egy padon a platán-fasorban / az őszi fényektől bearanyozott parkban, gondolatban ölelsz egy távollevőt / az átéléstől lelassult lélegzettel.” (*Mit reméltél*) A magányos, öregedő, megfáradó asszony a múltban él – palimpszesztet ír a régi történetekre, emlékekre, és kegyelmi pillanatokban a jelent áttöri, felülírja a múlt szépsége, a szerelem – az életben egyszer megélt szerelem – szabadságélménye. Emlék, álom, képzelet mindegyre visszatéríti az aranyban, kékben, zöldben ragyogó Kerthez (előző kötetei: *A régi roffi kert*, 2002; *Volt-e Kert?*, 2007), a transzcendens létteljességhez.

Ennek a bensőben megélt élménynek egyik finom lenyomata A másik bolygó című verse. „Két sugárzó test: / két nap delelt az égen. / A tenger ott is kék volt. / Hegyek zúgtak, lengtek, / mint távoli harangok, / s a zöldkoszorús homokszigeten / megöleltük egymást. // Sehol a közelben / senki más élő, ember, állat, / csak a különös, csillaglevelű fák, / ismeretlen gyümölcsseikkel terhesek. / Nem volt tilos szakítani róluk, / s az ágak között nem sziszegett a kígyó. / Hát félelem, minden szorongás nélkül szerettünk, / pedig tudatában se voltunk, / hogy halhatatlanok vagyunk.” Távol, kívül a civilizáción, történelem előtti, bűnbeesés előtti időbe, a teremtés hajnalidejébe, panteisztikus térbe, Gulácsy Naconyxpanjába (a kötet záró tanulmányában Szepes Erika kitűnő elemzése Rékasy szecesszióvonzalmáról!), Isten tenyerébe álmolta, vágyta vissza magát őszikéiben, hetvenen túl, a törekeny, rebbenő finoman nőies Rékasy Ildikó. Az idillbe – amelybe a fiatal, robusztus, férfiasan pogány életöröm énekeiben Szathmáry György is vágyódott olthatatlanul.

Már 1950-ben romantikus hevülettel megfogalmazza ars poeticáját Szathmáry a *Kaposvári szonettek*ben: „Igazság s Szépség! Te vagy mindenem!” – túl van az első zaklatásokon, szokja a rá kirótt űzött vad szerepet, s lám, nem a civil szabadságot, hanem az eszmei szépet óhajtja. „És jó és rossz mind végül eltűnik, / de a Szépség, az él s uralkodik” – egyik utolsó, Keatset szólító versében, mintegy véghagyatkozásként, változatlanul a szépség eszményét vallja abszolút értéknek. *L'art pour moi* – igazítja magára, lázadásul, tiltakozásként is, de legmélyebb emberi természete és hite szerint is az öncélú művészetet (ekkorajtá a példaképnek állított hivatalos irodalom a pártot és vezérét meg gyarmati urait dicsőíti): „Bennünk a földnek a kék ég üzen / s széppé ragyogja lelkünk a világot. (...) minden öröm bennünk válik örömmé, / de elmegyünk és akkor mindörökké / ezrekben élünk s jelkép lesz a sírunk.”

A Nyugat – elsőként talán Radnóti – szépség- és szerelemeszménye, tisztaságvágya Szathmárynál (találón állapítja meg utóbb Tóth Bálint: „azt hiszem, Gyurka az Újhold gárdájába illett volna leginkább”) és az Újhold artisztikum-központúsága Rékasynál („Mintha a magyar költészetből Nemes Nagy Ágnes állna a legközelebb hozzá” – Szepes Erika) irodalomtörténetileg is beteljesítették a folytonosságot – együtt.

HÖRCHER ESZTER

EGY JOBB VILÁG FELÉ

Orcsik Roland: Fantomkommandó. Forum–Kalligram, Újvidék, Bp., 2016

Fantomháború. Orcsik Roland első regényében a társadalom és a psziché manipulációjának története bontakozik ki egy vajdasági család tagjainak életén, a körülöttük zajló eseményeken keresztül bemutatva. A háborús fenyegetettségben a helybeli fiatalok a korábbiaktól teljesen eltérő mindennapokra rendezkednek be. „A híradók tele voltak égő falvakkal, utcákon szétszórt hullákkal, menekültekkel.” (19) Orcsik leíró jelleggel, szemléletesen mutatja be az eseményeket. Érinti a délszláv háborút, mint valóságot, de egy fiktív háború rejtett képét is vázolja; a kettő tulajdonképpen eggyé válik, s a történet egy *valamilyen* háborúban való létezés egzisztenciális tükré lesz. A mindenkori háborús készítetéseket a szerző így magyarázza: „Senki sem robbantotta ki ezt a háborút, rákos sejtként öröktől fogva alattomosan dolgozik, s hol az őseinkben, hol bennünk, hol az utódainkban támad fel.” (218)

A cselekmény kibontakozásában, alakulásában fontos szerep jut a zenének, a zenélésnek, valamint a pszichedelikuságnak is. A történetet a zenélés gesztusa keretezi. A hangok szerepét, illetve megjelenését metaforikusan is értelmezhetjük. A szerző ezeket egészíti ki jellemző érzésekkel, gondolatokkal a tudati dimenziók egyidejűségében; eljátszsa és eljátszatja, mintegy elzenéli a maga (fiktív vagy nem fiktív) háborús világát. Az összeszedett hangszerek különböző alakú fémelemekből állnak, s a főhős szerint értékes és különleges hangokat képesek megszólaltatni. A hangszerek önmagukban is nagy fontossággal bírnak: a fiatal barátokkal alapított együttesben nagyon jól használhatók. Szerepeltetésüknek ráadásul kettős funkciója van. Egyrészt egy olyan világ részeit jelentik, melyben minden összegyűjtött tárgynak és fellelt dolognak értéke van; az ember semmit sem mellőz, mindent felhasznál, ami egzisztenciájának a minőségét javítani tudja. Másrészt szellemi kihívást is, a körülményekhez képest kreatív adalékanyagot kínálnak. Orcsik a használati tárgyakkal szimbolikus értelmet tulajdonít. A pszichedelikuság, a valóság és nem valóság dichotómiájának felvetítése is különös jeleneteket és értelmezési módokat eredményez. A történet általánosságban rendelkezik figyelemfelhívó jelleggel: kimutatni korunk társadalmának és a benne élők manipulálhatóságának könnyűségét, egy közösség életének megrontását és spontán megromlását valamely háttérben lévő (politikai) erő által, melyről a közösség nem tud, vagy nem akar tudni. Az emberek sodródnak az eseményekkel. Ebben a legnagyobb szerepe a politika mellett a médiának van, mely generálja az ez esetben a rádióban hallható híreket. A média szerepe szinte mindenható.

Ebben a rendszerben a főhősnek döntenie kell, hogy elfogadja-e egyáltalán ezt az állapotot, és ha igen, hogyan viseli ennek a nyomorúságos periódusnak a mindennapjait. A fizikai és lelki kondíció elsődlegessé, mindennél fontosabbá válik az adott körülmények között. A lélektani háború a pszichét is megváltoztatja: „Hogy ki, mi vagyok én az ismeretlen csillagközi egyenletek zárójelében... a saját dimenzióm... bennem pusztán a saját képzelőerőm által tágulhat végtelenné. ... Bowie úremberéhez hason-

lóan a központjától elszakadva lebeg a fölfoghatatlan terekben... egymásba csukódó és nyíló labirintusjáratokként." (86) A rejtett politikai befolyás mellé Orcsik odarendeli a belső látásnak és a szürreális-irreális módozatoknak a felerősödését is. A belső látáshoz a belső hallás, a hangok pszichotikus érzékelése is hozzátartozik. Az egyik szereplő fejfájásai, idegrohamai és hallomásai jelzik az örület kiteljesedését a szakaszosan előkerülő ANBAR szinte hipnotikus érzékelésével. „A bennem lévő, csak általam hallható szócafatok, gondolathalmazok, villanások összeadódtak a környezet zajzenéjével.” (178)

Politikai-ideológiai párhuzamként Orcsik egy erősen ironikus jelenetet állít fel, az utolsó náci törpével való találkozás és a foglyul ejtés leírásakor. A nevetségességen túl a törpe jelképes szereplő: a szerző magát a Führert, a Harmadik Birodalom vezérét parodizálja: „Gyilkos manónak hatott, a hangja fokozatosan eltorzult, szinte hörögve szakadtak ki belőle az újabb mondatok.” (79) A törpe uralkodni akar az emberiség fölött. Ennek komplementere, vagy metaforikus párhuzama a patkányszimbolika: „Furcsa, a patkány családtagjai teljesen épen hagyták a fejet, a szeme nyitva maradt, olyan érzésem volt, engem bámul, szinte hallottam is a gúnyolódását, na mi van, nyálaskám, tán csak nem félsz egy dögtől? Gyere, kóstold meg az agyam, hisz magad is tudod, az agy az iszonyt püspökfalatja!” (33) Orcsik a nácizmust (valamint minden egyéb politikai-ideológiai vonatkozást) társítja a kiemelten gusztustalan, illusztratív leíró részekhez; a törpe és a patkány cselekedetei mellé szinte felsorakoztatja a koprofógia vagy a disznóbél kimosásának cselekményét is. A metafora, az elejtett utalások a regényben több helyen is visszatérnek: „az éjjel agyonütött patkányból csak néhány csont maradt, jóllaktak vele a társai.” (30) Az apa gondosan nyírt kis fekete bajsza (!) és a tőle való különbözőség vágya egyértelmű utalás: a „généralom ellen” fellázadó fiatal egészséges érzéseit tükrözi, ami ezen keresztül szimbolikusan jelenti az ember különbözőni akarását a rossz, idegen ideológiáktól, s minden politikai vagy társadalmi negatívumtól, így a háborútól is. „A világ mindössze egy közömbös erő, és csupa keserű fordulat, illesztetetlen dolgai széttartanak, és túl nagy benne a zaj, kolompolás és karattyolás, a küszködés félvert harangja... zakatol az utópiatermelés... Háború lesz.” (95-96) Orcsik a hadi pszichológiának terében építi fel a már beteg agy produktumait („nemsokára vérmocsár”, 194) a törpe tettein és szavain keresztül, így ábrázolva a bomlott elmét, a háborús pszichét, amely veszélyessé válik a még egészséges elmék számára is.

A történet valós és nem valós jellegét egy-egy álom megjelenítése is alátámasztja. „Apám álmában leesett egy szikláról, s arra ébredt, hogy csupa vér a bal térdkalácsa.” (36) Ezekben az álmokban olyan fizikai sérüléseket szenvednek a szereplők, melyeket éber állapotban is megtapasztalnak magukon; a sebek véreznek, fájnak. Ilyen a lebegés is, a fizika törvényeinek ellentmondó érzület. Valóság és irracionalitás között elmosódik a határ, maga a józan ész kérdőjeleződik meg. Ennek a jelét a fiatal főhős többször is megtapasztalja; a legsúlyosabb talán, amikor az emberi méltóság teljes mértékű elvesztésének jeleként fekáliát talál fel vacsorára egy libiben. Az egyre mélyebbre süllyedő ember helyzete és a háborús állapot a civilizáció megszűnését is jelenti, továbbá a természettel való furcsa hasonulást, azonosulást, amely azonban egy idő után egyre elviselhetetlenebbé válik. A természetben való létezés és a félelem érzése a főhős tapasztalatában kezdetben fordított arányban áll egymással: a természeti közeg magában foglalja a nyugalmat és a biztonságot. Az idő múlásával azonban az eddig pozitív környezettől elidegenedik. „A paranoia úgy működött, mint a rákos sejt: egyre makacsabban terjedt.” (20) A bujkálás, megaláztatás és a nyomor egysége látszólag zárt világot jelent. Orcsik a gyakorlatiasságra, és az ember leleményességére épít. Ebben nincs helye a hagyományosan értelmezhető vallásnak vagy vallássságnak, a szereplők világát elsősorban a belső történések pszichikai minősége határozza meg. Az uralkodás motívuma és a pszichedelikus vonal a divinikus létezés minőségével negatívan

kerül összefüggésbe: „Isten is egy torz kreatúra, aki a teremtményein áll bosszút a beléjük kódolt hibákért. Az igazi tévedés azonban éppen maga a Teremtő.” (207) A szereplők – a narrátor meggyőződése szerint – egyszerre sorshordozói a genetikának és a teremtés általi adottságoknak. Az „Isten kegyelme”, „buzogjon a forró evangéliumod” vagy a „mintha valaki ítéletet harsogott volna fölöttem” kifejezések azt mutatják, hogy az ember nem veszi el véglegesen a transzcendenssel való kapcsolatot. A konkrét szituáció mutatja meg – ez a szerző morális hozzáállása –, hogyan, mikor és milyen minőségben jelenik meg a felsőbb entitás, és az ennek létezését nem kizáró felfogás a szereplőknél.

Szerzői megoldásként Orcsik szakaszonként más-más szereplőt állít az elbeszélő helyébe. A regénybeli politikai rezsimben megtörténik többek között az éjszakai elhurcolás szolgálati autóval, szürke kabátos állambiztonsági alakok által, ez az esemény idézi elő az intézeti életet. Minderről a tettét még nem megfelelően értékelő gyerek (a kötet egyik szereplője) maga tehet, elárulja édesapját az egyik nyalókát kínáló, kabátos férfinak. A fiú tette kitörölhetetlen emlékü, felnőttkorát, felnőtté válásának éveit végigkíséri a bűntudat: egy lehetséges módja a gyermek felnőtté válásának a számos, sors adta lehetőség közül. Az anya semleges, egy helyen amnéziás szereplő, a közösség felejtést hordozó tagja. Az apa inkább negatív figura. A szereplők valamenynyien elszakadnak az otthontól. Az anya öngyilkossága, az árvaság és a választott-kényszeredett undergroundlét korán önállóvá teszi a fiatalokat. Saját életük megóvása és megtartása a cél, kezdetben fizikai-biológiai gyötrellemmel, melyet másként nem lehet elviselni, csak belső tudati eltávolodáson keresztül. Orcsik össze is foglalja, miket kellene hátrahagyni, illetve cselekedni az adott szituációban: „Az állatok a központban, a terhes anyám, a sárga víz, a társukat felfaló patkányok, tennem kell valamit... Tennem kell valamit, tennem kell valamit!” (35) Az egzisztenciális fejlődés során szó szerint megtalálják a kiutat ebből az állapotból: egyszerűen elhagyják a várost. Megtehetik, szabadok. Egymáshoz ragaszkodnak csak, baráti és bajtársi alapon, egyéb kötelék nélkül a háborús helyzetben, ahol nincs katonai ellenőrzés, határzár, blokádok vagy tilalom. Gyakorlatilag nincs semmi; a várost mintha részlegesen evakuálták vagy magára hagyták volna.

A tényleges hadiállapotnak nem tudni, mikor jön el az ideje. A szereplők várakoznak. Nincsenek eszméik, nincs harci kedvük. A rejtőzködés („S csak annak mutatkoznék meg, akit én választok, mindenki másnak átlátszó lennék, mint a levegő”, 119), a belső világ és a biztonság-tudat kialakítása a legfőbb. Orcsik nem ígér konkrét változást, és nem tartja fenn az események kiegyensúlyozott, várható alakulásának pozitív ígérését. Az adott helyszín elhagyása nem jelent mást, mint egy újabb, ismeretlen terület felfedezését, néhány kilométernyi változást, egy választott, ám idegen környezetet; de ennek minősége és körülményei az elhagyott helyszín minőségének és körülményeinek felelhetnek meg. Ez a *Fantomkommandó* mókuskereke. Orcsik nem hagyja nyitva a kérdést: a bizonytalan egzisztencia és az új helyek ugyanannak az örökkévaló háborús uszításnak a terepévé válnak, ahol a média és a politika befolyásoló hatása alól nem mentesül senki és semmi.

S. BÉRES BERNADETT

„ÓDÁZD EL AZT, MI ELÓDÁZHATÓ”

Varró Dániel: Mi lett hova? (Illusztrálta Rácz Nóra.) Jelenkor Kiadó, Bp., 2016

(a kötet kontextusa) Varró Dániel költészetét tizennyolc éve követjük nyomon. Körülvesznek bennünket a saját szövegei, illetve műfordításai: (újra)olvassuk, megnézzük/meghallgatjuk klasszikussá vált verses meseregényét, sőt, részleteit magától értetődő természetességgel használjuk fel a középiskolai irodalomoktatásban (pl. a versformák tanításánál) vagy óvodás gyermekeink anyanyelvi humorra való nevelésében („Mackó öcsém, szevaszka, / Mit tervezel tavaszra? / Heverészek, fát mászok, / Két pófára málnázok” – a *Túl a Maszat-hegyen* részlete: *Andris beszélget az állatokkal*), rongyosra olvassuk (fel) kisdedeknek szánt korszerű mondókáit, s műfordításairól, drámai munkáiról most még szót sem ejtettünk (pedig kellene). Mégis, mégis: nagyon vártuk a *Bögre azúr és a Szívdesszert* mostanra meglett korú költőjének új kötetét, melyben arra a kérdésre reméltük (bár tulajdonképpen már régóta tudtuk) a választ, melyet Orbán Ottó fogalmazott meg a fiatal költő indulását méltató, atyai hangú verses levelében: „Felnőtt fejjel dől el, mi lesz belőled, / költő vagy trükkös mesterverselő” (*Verses levél Varró Dánielnek*).

(témák és műfajok) Varró új könyve sok szempontból továbbírja az előző két nem gyermekeknek szánt verseskötetét (így folytatódnak például a kötetben más módon is megidézett nagy elődök modorában megalkotott *Boci, boci, tarka*-stílusparódiák), azonban több ponton meg is haladja azokat. Látszik tehát egyfajta folytonosság, önazonosság ebben a költészetben, nyílnak azonban új utak is, mind a megszólalásmód és a témák, mind a műfajok és a versformák tekintetében. A verseskötet hat ciklusból, valamint két különálló versből áll (*Előhang* és *Utóhang*), melyek a könyv első és utolsó verseként mintegy keretbe foglalják azt. A ciklusok (részek) prózai bevezetői a másik két műnem sajátos elemeit csempészik a lírai kötet világába, hiszen szereplők tűnnek fel a színen, bonyodalom kerekedik, alakul a fabula, de mindennek csupán egyetlen célja van: a versekre irányítani a befogadói figyelmet.

A kötet versei közül a már említett *Előhang* és *Utóhang*, valamint a ciklusok élén álló első versek (*[Kávéház]*, *[Málló mennyezet]*, *[Jogosítvány]*, *[Panaszkönyv]*, *[Mánia]*, *[Leltár]*) nem csupán pozíciójuk okán, hanem – a *[Panaszkönyv]* kivételével – megegyező verselésükkel (mely rögtön egy verstani tanulmány tárgya lehetne) kérnek és érdemelnek kiemelt figyelmet az olvasótól. Ezen versek összetartozását nyomdatechnikai és grafikai elemek is kidomborítják: e nyolc költeményt azonos, de a kötet többi darabjától eltérő betűtípussal szedték, és mellettük dús, egész oldalas, a befogadást finoman irányító, illetve kiegészítő illusztrációk láthatók, melyek fókuszában mindig egy stílzált, fekete emberalak áll.

Az új verseskönyv megjelenése kapcsán Varró több helyütt utalt arra, hogy szerette volna magát és költészetét ebben a kötetben az irodalmi hagyomány úgyszólván „kötelező” műfajain és témáin megpróbálni. Olvasható hát a kötet egyfajta különleges példatárként is: tradicionális témák, műfajok és versformák sorakoznak (hitvesi költészet,

virágének, bujdosóének, pásztoridill, létösszegző költemény, szabadvers, makarónivers, óda, ballada, makáma, s még sorolhatnánk hosszan), de mindez friss, az olvasói elvárásoknak bármely szinten megfelelni tudó, modern megszólalásmóddal, üdítő stílussal és hétköznapi szókinccsel ötvözve. A kötet versei számtalan kortárs és klasszikus költőt, számtalan szöveget megidéznek a magyar és a világirodalomból (főként persze az angolszász kultúrkörből) egyaránt, azonban a költemények a pretextusok ismerete nélkül is tökéletesen érthetők és élvezhetők. A kötetben történő lebontás-újraalkotás során a patinás, de kissé poros hagyomány nagyon is ragyogóvá, élővé válik, Varró alanyi költészete pedig megkerülhetetlenné, sőt – úgy sejtjük – sok szempontból kiindulóponttá.

(erősségek) *A Mi lett hova? Ötödik részének élén álló [Mánia]* című versben ezt olvassuk: „a versidomok szerelmese volt ő, / egy mániákus verslábfetisista. / Molosszusok s ionicus a minorék / hozták hagymázás izgalomba őt, / s a versformák, e verslábakra húzott, / ütemre lejtő, csábos verscipők.” A Bögre azúr megjelenése óta Varró majd minden kritikusa, értelmezője elismerően nyilatkozott játékosan virtuóz formaművészetéről. Ebben a verseskönyvben szinte mindegyik szöveg tematizálja valamiképp a költészetet, a vers születését, az irodalmat, s ez az autoreflexív gesztus a kötet egyik legnagyobb fegyverténye. Emellett persze nagy élvezettel olvassuk-ízlelgetjük a mívesen kivitelezett *elfelejtett versformákat ([Mánia])*, a blank verse-öket, a kancsal rímeket, a hexameterekben ritkaságszámba menő krétikusokat és sok más egyéb poétikai ínycséget, szépséget. Talán nem túlzás hát azt állítanunk, az igazi főhős itt a vers, a költészet maga, s minden más – jogosítvány és kávéház (ahol *minden ujjgyakorlat és metafora*, ld. *[Panaszkönyv]*), unokaöcs és virágoskert – csak mellékszereplő.

A kötött versformák, precíz jambusok és bohókásra hangolt tercinák között, mintegy utánuk ballagva tűnik fel a kötet végén egy hosszan burjánzó, ars poeticaszerű, „káprázatos” (Kálmán C. György) *elszabadult szabadvers (Minden olyan mint minden)*, melyet a Jelenkor Online kritikusi már megjelenése után nem sokkal beválogattak a 30 legjobb kortárs magyar vers közé. Minden bizonnyal a kötet csúcsteljesítményei közé tartozik, mint ahogyan az *Urbánus költő a virágoskertben* vagy a címet inspiráló *[Leltár]* és a *(Feleségem bűvös asszony)* is. A kötet némely pontján azonban halvány hiányérzetünk támad – valamiképp nem érzünk minden verset a helyén, s szükségszerűen akadnak benne kevésbé erőteljes darabok is. Összességében azonban ez mit sem számít, mert kétségtelenül jelentőségteljes kis kötetet tartunk a kezünkben, melyben akár a kacéran feltűnő hiba *([Mánia])* is jelentéssel bír, sőt mi több élvezetes lehet.

(illusztrációk) A Jelenkor Kiadó a kötet megjelenésével párhuzamosan adta ki újra Varró első két ún. „felnőtt” verseskötetét. A *Bögre azúr* is új, e legutóbbi kötethez igazított köntöst kapott, s így már mindhárom kötet illusztrációit Rác Nóra jegyzi. *A Mi lett hova?* elülső borítójának kék-feke grafikája, melyen egy asztalnál üldögélő férfi (fej nélküli) teste látható (kissé emlékeztetve a befogadót a *Bögre azúr* első kiadásának borítóján lévő fényképre), amint épp egy kanálból csöpögteti a kávé az előtte fekvő papírlapra, s rajta itt-ott őt rángató, cilindert viselő emberkefigurák

ugráljak, a makacsul újra és újra szembetűnő kávécsérjék, valamint a hátoldalon található imitált kávécsészenyomok és kávé-, illetve tintafoltok grafikusan ismétlik, felerősítik az olvasóban a kötet hátoldalán álló idézet kapcsán („Harminckét év elslattyogott, / nem történt semmi nagy dolog, / kis ez, / kis az”) felsejlő képzetet: a *kávéházi szegletet*. Szöveg és grafika szimbiózisa majdnem a teljes kötetben ilyen jól működik, s csak ízlés kérdése, kit melyik típusú képi világ szólít meg jobban: a filozofikus, részletgazdag (pl. 42. vagy 56. oldal), vagy az egyszerűbb formákkal operáló, de nem kevésbé szimbolikus illusztrációk (pl. 25. vagy 39. oldal).

(*hova tovább?*) Egyet kell értenünk Weöres Sándorral: a vers a lélek tréningje. Jó kis gyakorlatsor volt a *Mi lett hova?* – átmozgató, endorfinfelszabadító, enyhén addiktív. *Még egy jöhet*.

BENEDEK SZABOLCS

OLVASÓNAPLÓ, 2017 TAVASZA

Haklik Norbert: Tom Hanks a vizek felett

Bajnai Zsolt: A megmozdult világ

Hartay Csaba: Holtág

Gabriel García Márquez: Utazás Kelet-Európában

A közmondás szerint az internet nem felejt, szóval simán utána tudtam nézni az Eső webes archívumában annak, hogy mikor is írtam legutóbb (nemcsak e folyóirat hasábjaira, hanem úgy általában véve is) olvasónaplót. Sejtésem nem csalt, bizony már tíz esztendeje. Ennél azonban (számomra legalábbis) lényegesebb, hogy az azóta eltelt egy évtizedben némiképp megváltoztak olvasási szokásaim. Meglehet, az életkorral jár, elvégre az ember a homokszemek monoton pergésével párhuzamosan óhatatlanul rádöbben arra, hogy már nincs annyi ideje, azazhogy nincs ideje mindenre, és míg régen kötelességnek éreztem a legsilányabb és legunalmasabb könyveken is – ha már egyszer belekezdtem – átverekedni magam, addig az utóbbi években nem ritkán arra eszmélek, hogy az általam végigolvasott könyvek száma kevesebb, mint azoké, amelyekbe belekezdtem.

Mindazonáltal persze az is elképzelhető, hogy az életkoron és a rossz könyvekre fordított idő fölötti sajnálkozáson túl én lettem kényesebb – rémlik, mintha Márai is írta valahol a finnyás olvasásról. Ugyanakkor az is közmondásos tény, hogy a gyengébb könyvekből is lehet tanulni, olykor azoknak is megvan a maguk bája. De mert az ember csak abban lehet biztos, hogy egyszer meg fog halni, egyébiránt pedig minden más változik és képlékeny, nem is akarnék ebből az állapotomból végérvényes következtetéseket levonni, legfőljebb jelzem, hogy nálam most ez helyzet.

Idáig tartott a bevezető filozófia, amelyhez kapcsolódóan viszont sietve leszögezem, hogy az alábbiakra a fenti eszmefuttatás nem vonatkozik; azokat a köteteket, amelyekről most szó lesz, természetesen egytől egyig végigolvastam – nem csupán azért, mert a főszerkesztő olvasónapló írására buzdított (habár létezik annak is tudománya, könyvet

is írtak belőle, hogy miként lehet azokról a művekről beszélni, amelyeket nem olvastunk el), hanem azért is, és még inkább ezért, mert érdekeltek és lekötöttek: részint maguk a művek, részint a szerzők is, elvégre amellest se lehet mindig elmenni, hogy jelen esetben a négyből hármukat személyesen ismerem.

Haklik Norbertet például huszonhat és fél éve. Amikor először találkoztam vele, két szék között állt közös szolnoki gimnáziumunk lebetonozott udvarán, és társaival együtt szó nélkül arra várt, hogy arrébb vonuljunk – mi, a nagy negyedikesek, akik táskánkat lóbálva meneteltünk végig az említett udvaron, saját magunkon és társaságunkon kívül mit sem törődve másokkal, a környezetünkkel. Konkrétan azzal, hogy eme tér, az iskola udvara az azon fősorakozott elsősök számára az adott pillanatban futballpályává alakult, mi pedig átvonulásunkkal zavarjuk az ő nagyszüneti játékukat. Tettetett flegmaságunk álcája mögül kipillantva persze azért megnéztük a kis újoncokat, némi lesajnálással és szájalommal, elvégre nekik még négy kemény esztendejük volt hátra az épület ódon falai között, miközben nekünk már erősen kifélé állt a szerkünk rúdjá.

Haklik Norbert tehát két szék között álldogált. Azok ugyanis ezekre a percekre átminősültek kapufának, nekem pedig megakadt tekintetem a vékony, szemüveges kapuson, aki olyan elszántsággal birtokolta helyét, mintha ki se lehetne robbantani onnét. Föltehetően nem is lehetett. Mivel nem kísértük figyelemmel a játékot, azt nem tudom megmondani, hogy Haklik a cerberus posztján milyen sikereket ért el, ám néhány évvel később, amikor én már alma materként tekintettem vissza az intézményre, az öcsém mesélte, hogy van a negyedikesek között egy srác, aki olyan novellákat ír, hogy kézről kézre adják miattuk az iskolaújságot.

A képességek országos elismerésére nem kellett sokat várni. Az ezredforduló idején Haklik Norbertnek pár év leforgása alatt két novelláskötete és egy regénye jelent meg, s mind meglehetősen visszhangot keltett, úgyhogy akár furcsa is lehet, hogy ilyen sokat kellett várnunk a folytatásra. Ennek nyilván megvannak az okai, föltehetően szakmán belüliek és kívüliek egyaránt, talán a legkézzelfoghatóbb az, hogy Norbert újságírói pályájával is szakítva Csehországba költözött, ahol egészen más jellegű kenyérkereső foglalkozásba kezdett. Az új helyzet adta élmények legfrissebb, a Scolar Kiadónál idén tavasszal megjelent könyvében (*Tom Hanks a vizek felett*) is fölbukkannak: példának okáért a címadó novella Brno környékén játszódik, és egyik főszereplője egy Tom Hanks nevű tűzoltó. Más szövegekben pedig vissza-visszaköszönnek a multinacionális és multikulturális lét jellemző momentumai.

Lehet-e, érdemes-e visszatérésről beszélni egy író esetében, tudván, hogy a hallgatás, a várokozás, a türelem nemegyszer az érlelést, az érlelődést jelenti? Képzavarral élve: a kérdés nyilván költői. Ebben a tetszetős kiviteli kötetben nyolc hamisíthatatlan Haklik-elbeszélést kapunk, amelyek tematikájukat tekintve széles skálán mozognak (sci-fi, történelem, napjaink kor-, azaz kórképe, *Csillagok háborúja*, internetes mémek és más popkulturális elemek), de közben maradtak a korábbi könyvekből megismert barokkos körmondatok (ez különösen az első novellára igaz, amely ezáltal is mintegy hidat képez a korábbi Haklik-kötetek felé), a gazdag szóhasználat, a fordulatok, hirtelen lezárások, na és az erőből bugyogó nyelvezet mögül folyton kitüremkedő irónia. Annak idején, lassan két évtizeddel ezelőtt Haklik Norbert olyasmit tett fülszöveg gyanánt első könyvének borítójára (megint képzavar: nem volt fül), hogy ő történeteket ír, mert lehet. Ez annak idején egyfajta fricska volt a posztmodernnek nevezett szövegirodalom és a kánon felé. A trend elleni lázadásból azóta trend lett, mindazonáltal a most kézhez kapott vadonatúj és minden ízében hamisíthatatlanul közép-európai Haklik-próza a megváltozott irodalmi környezetben is él és elevenen csobog. És ami különösen nagy erénye: változatos.

Noszalgijával kezdtem, azzal is folytatom. Bajnai Zsolt könyvéhez nehezen is tudnék másként közelíteni, mint egyre-másra bepárasodó tekintettel. A BlogSzolnok című internetes oldal hét esztendeje működik, és egyike a legegységesebb hangú és kivitelű lokálpatrióta webes felületeknek, amelyeket ismerek. Ha jól tudom, Bajnai Zsolt egyedül írja tele, ami már önmagában véve elismerésre méltó teljesítmény. Az oldal nagy erénye ugyanakkor, hogy vállalt szubjektivitása mellett sikerrel elkerüli a politizálás bizonyos területeken óhatatlanul is kínáló csapdáját: noha szövegei minden ízükből és rezdülésükben magukon viselik szerzőjük véleményét és látásmódját, teszik ezt úgy, hogy közben nem sértik senki meggyőződését, nem kívánnak irányt mutatni, győzködni és igazságukat hangoztatni. Ami manapság nem kis dolog.

A BlogSzolnok városi aktualitásokkal, kultúrával és helytörténettel egyaránt foglalkozik, sőt Bajnai időnként kitekint Szolnok határain túlra is, és megnézi, hogy más településeken, sőt akár más országokban miként is festenek – avagy oldódnak meg – azok a jelenségek, amelyekről ő szolnoki barangolásai során és eredményeképpen számot ad. Mivel ez egy olvasónapló, én is lehetek maximálisan szubjektív, úgyhogy elárulom, nekem az Utcasoroló és az Album címet viselő rovat a kedvencem. Előbbi, nevéből adódóan, egy-egy szolnoki utcát vagy városrészt jár körbe, visszatekintve azok múltjára is – utóbbi pedig ehhez némiképp kapcsolódva régi képeslapokon és fotókon keresztül eleveníti föl Szolnok történetét. Talán nem tévedek sokat, amikor azt gyanítom és sejtetem, hogy ebből a kettőből nőtt ki 2014-ben egy harmadik, a Szolnoki mesék címet viselő rovat, amelyben az eddig leginkább kulturális újságíróként és szervezőként tevékenykedő Bajnai Zsolt először még érezhetően bátortalan, azután egyre határozottabb lépéseket téve átrándult a szépirodalom térére.

A rovat részben vagy egészben fikciós, de mindenképpen irodalmi érzékkel és szándékkal megírt szövegei 2016 végén *A megmozdult világ* címmel – a BlogSzolnok webfelületet is jegyző Picasso Média kiadásában – külön, kézbe vehető kötetben is megjelentek. Az internetes oldalnál is szubjektívebb városkép rajzolódik ki a novellákból, amelyek közül a legsikerültebbek talán azok, amelyekben Bajnai hagyta érvényesülni a benne élő újságíró, és vagy azt a situációt játssza el, amiben valaki a novella megfogalmazójának mesél egy-egy régi történetet, ideiglenesen átvéve tőle az elbeszélő szerepét – vagy pedig a szerző az egyes szám első személynél maradván eleveníti föl (föltehetően) személyes emlékeket. Számomra az utóbbiak jelentették a legnagyobb élvezetet, lévén (a családom a pusztá véletlen folytán, gyökértelenül érkezett meg a hetvenes évek közepén Szolnokra, majd lényegében minden szálát elvágva három és fél évtizeddel később hasonló gyökértelenséggel távozott is onnét) az én Szolnokom is az, amelyről ezekben a hetvenes-nyolcvanas évek idején játszódó történetekben Bajnai is mesél: a csomóponti művelődési háztól kezdve a nyolcvanas majálison elfogyasztott Márka üdítőn át a Jólét ABC előtt, a Tanácsköztársaság útján szuszogó sárga Ikarusig.

Kérdés persze, hogy mennyire szolnoki ez a könyv, azaz olyan, aki nem ebben a városban él vagy élt, mit tud nyújtani – de ez legyen az ő gondjuk. Én élvezettel lapozgattam, egyedül a képeket hiányoltam belőle, például milyen jó lett volna az Album rovat fotóival illusztrálni. Na de ne legyünk mohók, és hagyjunk az online felületre is nézelődni valót.

Ugyancsak a múlt, a közelmúlt élethelyzetei és -eseményei a témája Hartay Csaba *Holtág* című könyvének (Athenaeum, 2016). Hartay más pályatársaihoz hasonlóan költőként indult, onnét kezdett egyre jelentősebb túságat az epika felé, mostanra pedig már mindkét ösvényen egyforma lendülettel halad. Első prózai kötete négy évvel ezelőtt jelent meg – egyébként az is az internetről, a Librarius című irodalmi oldalra írott tárcanovellákból nőtt ki –, amelyet azután két

másik követett. Szerzőjük közben hű maradt a költészethez is – hál’istennek, mondom én, hiszen például az Esőben megjelent *Extraszisztolé* című írása kedvenc verseim közé tartozik. Mármint úgy en bloc, azaz nálam benne van a magyar költészeti top akárhányban.

Hartay prózájának egyik jellegzetessége a töredezettség: mindhárom prózai kötete regényként lett aposztrofálva (nincs is okunk kételkedni, hogy azok), ugyanakkor mindháromnak a darabjai önálló szövegeként is élnek és működnek. A hagyományos értelmezés szerint a regény elindul valahonnét és tart valahová, közben a helyszínek változnak, a szereplők jellemformálódnak, és a többi, és a többi. Az egész mindazonáltal részekből áll össze, Hartay prózájában pedig az egymás mellé helyezett szövegek hatni kezdenek, és építik egymást, úgyhogy a végeredmény ez esetben is az lesz, hogy eljutunk A pontból B-be. Egyszóval nincs értelme lovagolni a regénydefinición, a lényeg, hogy a mű a hagyományos értelmezésen olykor-olykor átlépve is remekül működik. A töredezettség mellett még egy fontos vonásról kell szólnunk, éspedig arról, hogy a Hartay-próza további meghatározó eleme a személyesség. Hartay költészete jelentős részben alanyi, és ez a fajta lírai én van jelen az epikájában is: a történetek nemcsak hogy személyes élményekből épülnek, hanem erősen tükrözik elbeszélőjük nézőpontját és meggyőződéseit is.

Az első Hartay-regény a közelmúltból, a középiskolás években szerzett élményekből táplálkozik, a második pedig alapvetően a jelenre épít. A harmadik már nagyobb kirándulásokat tesz az időben: a múltat a nagyapapa élete és történetei elevenítik fel, a jelent pedig az unoka, a tizenegy éves, apa nélkül felnövő Olivér szemszögéből látjuk, aki nagyapja szavai nyomán igyekszik megismerni – nemegyszer a más felnőttektől származó tiltások ellenére – a világot és az élet árnyas oldalát. (Ha nem is mindig igyekszik, azért rendre kénytelen.)

Az én nagyapám se válogatta meg mindig a szavait. Ismert például pajzán versikéket és dalokat, ezeket néha el is énekelte, persze csak akkor, amikor más felnőttek nem voltak jelen. Ezzel együtt is maradt olyan nóta, amelynek mind a mai napig csak az első sorát tudom, mivel a másodikkánál nagyanyám ráripakodott nagyapámra, hogy ne a gyerek előtt (jut eszembe: jó barátunk a Google...). Szóval már csak ezért sem esett nehezemre olvasás közben magam elé képzelnem Hartay regényének nagyapapafiguráját, akinek a szókimondó megnyilvánulásokon túl megvan a dolgokról a maga határozott és véka alá nem rejtett véleménye (ebben megint csak hasonlít az én nagyapámra, aki a magyar történelmet képes volt a fél mondattal összefoglalni, miszerint „az Árpád-háziaktól a szarháziakig”), továbbá italozik, dohányzik, ezen felül leginkább a pecázás izgatja, mi több a még serdülőkor előtt álló Olivért ha nem is konkrétan eme (káros, nem káros, kinek a papné, kinek a paplan) szenvedélyek üzésére biztatja, de arra legalábbis igen, hogy kezeljük a dolgokat a maguk súlya és komolysága szerint – értsünk pedig ezalatt nemegyszer súlytalanságot és komolytalanságot. Ami egyébiránt tökéletesen rendben is van. Az élethez kell a rock and roll. A nagyapapa és az unoka kapcsolatából azonban már csak a természetrendje miatt sem kuszóbolható ki a halál, amely a regény első lapjaitól fogva súlyos árnyékként vetül a nagyapapa időnkénti hetykeségére, rebellis történeteire, később pedig színre is lép. *A Holtág* így sorstörténet, családragény, a közelmúlt történelmének lenyomata, továbbá megrázó ábrázolása két nemzedék kapcsolatának, valamint a képzelte vagy valós bűnök föltételezett zsoldjaként is értelmezhető, de anélkül is elkerülhetetlen elmúlásnak.

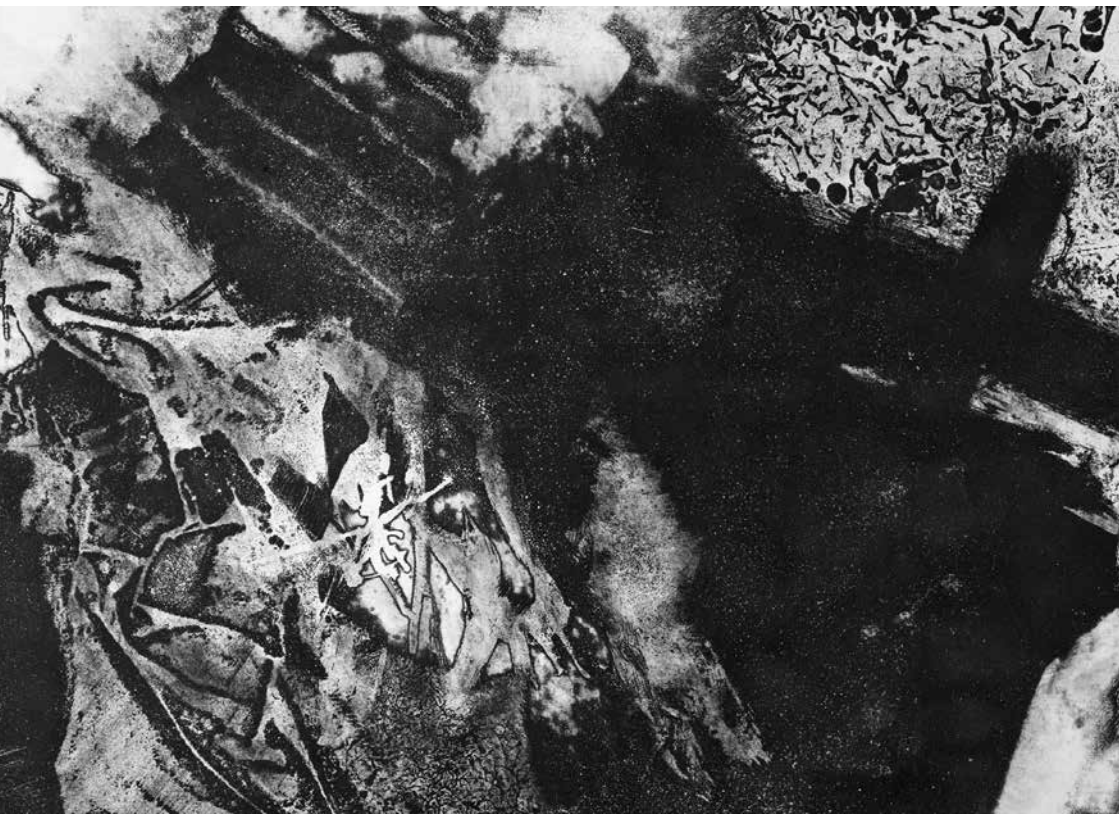
A végére hagytam egy kakukktójást. Az Eső ugyan elsődlegesen a magyar irodalomra fókuszál, ám a Nobel-díjas és méltán világhírű, kolumbiai születésű Gabriel García Márquez magyarul első ízben megjelent *Utazás Kelet-Európában* (Magvető, 2017) című könyve a szó szoros értelmében érinti Magyarországot. Kereken fél évszázaddal ezelőtt az akkor még elsősorban újságírással

foglalatoskodó Márquez két társával egy hirtelen ötlettől vezéreltetve Párizsból előbb Kelet-Németországba utazott, majd fölkereste a béketábor más államait is, konkrétan Csehszlovákiát, Lengyelországot, Magyarországot és a Szovjetuniót. A kiruccanás számukra olykor talán veszélyes, olykor inkább ironikus kalandnak számított (a taxiórához hasonlító fizetési módszerrel működő keletnémet étermi vécéfülke akár viccesnek is mondható), amit azonban láttak és megtapasztaltak, az az ott élő emberek számára maga volt a tragikus és lesújtó valóság.

Az ott élő embereknek – azaz nekünk. Én például kereken három évtizeddel Márquez után jártam Lipcsében, de kiskamaszi mivoltom ellenére is éreztem azt a furcsa, nyomasztó melankóliát, amely az egész, egyébiránt barna színekben pompázó nagyvárost belengte. (Amikor az iskolai kirándulást követően előhívtam a fényképeket, ismét szembesültem azzal, ami igazából már ottlétünk napjai alatt is föltűnt (csak az élmények és a haverok miatt akkor különösebben nem foglalkoztam vele), hogy az utcák és az épületek egyaránt furcsamód barnák. Több mint húsz évvel később egy regényből tudtam meg, hogy ennek a közeli külszíni barnaszénefejtés volt az oka.) Márquez szerint Kelet-Németország népe a legszomorúbb nép, amellyel valaha is találkozott – írta ezt harmincévesen, fiatal íróként, de belegondolva nincs okunk kételkedni abban, hogy ez így is volt. Elvégre a keletnémeteket abból a nyugati kultúrkörből szakították ki a világháború után, amibe évszázadokon keresztül tartoztak, ráadásul Berlin magas épületeiből ráláttak mindarra, amelyben ők is élhettek volna (Nyugat-Berlin), ha nem úgy alakul a történelmük és a sorsuk, ahogyan alakult. Azaz minden okuk megvolt a letargiára. Nekik is, de azért másoknak is.

A cseheknél bohémságuk, a lengyeleknél a szocializmusban is megmaradt katolicizmusuk bűvölte el Márquezt, a Szovjetunióban pedig az, hogy folyton érzékeltették velük, hogy amit nekik, a világíjűsági találkozó résztvevőinek hivatalosan megmutatnak, az valójában látszat csupán. A számunkra legérdekesebb epizód természetesen a magyarországi, amely egyébként korábban a Nagyvilág című folyóiratban már megjelent. Márquez a forradalom utáni évben jött Budapestre, és kicsit olyan hangulatképet fest róla, mint amilyet az ugyancsak nyugatról érkező Gordon tapasztal Kondor Vilmos *Budapest novemberben* című regényében. Egyetemistákból lett prostituáltak és villamoskalauzok fedik föl a levertt forradalom utáni magyar valóságot a nyugati újságíróknak, miután az a hivatalos programmal szembemelve kiszökik a szállodából, és saját szakállára nyakába veszi a várost. De Márquez ott volt Kádár kisújszállási beszédén is, és bár a leírásban több hibát vétett mind az időpontok, mind a helyszínek tekintetében, alapvetően jól látta a magyarországi helyzetet, beleértve Nagy Imre és Kádár kapcsolatát, valamint utóbbi kényszerpályáját, amelyet kitűnő emberismerőként bizonyos mértékben és tekintetben megértett, elfogadni azonban nemigen tudott.

MENEKÜLŐ IDŐ, AQUATINTA, 45x57 CM

SZERZŐINK

AHMED AMRAN (Dhamar, Jemen, 1966): novellista. Szolnokon él. Könyvhétre megjelenő kötete: *Az utolsó ebéd* (2017).

BENEDEK SZABOLCS (Bp., 1973): író. Egykor Szolnokon élt, most Budapesten. Legutóbbi regénye: *A fiúmei cápa* (2017).

BIRTALAN FERENC (Bp., 1945): költő. Legutóbbi kötete: *Barbár mennyország* (2016).

BODA MAGDOLNA (Csongrád, 1956): költő, műfordító. Legutóbbi könyve: *Óperenciás lavór víz* (2011).

BORDÁS MÁTÉ (Szolnok, 1995): költő, az ELTE német–magyar szakos hallgatója. Martfűn él.

CSENDER LEVENTE (Székelyudvarhely, 1977): író. Legutóbbi kötete: *Egyszer majd el kell mondani* (2015).

DARVASI LÁSZLÓ (Törökszentmiklós, 1962): író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Szív Ernő: Az irodalom ellenségei* (2017).

FALCSIK MARI (Bp., 1956): költő. Legutóbbi kötete: *Nőket néző képek* (2013).

FEKETE VINCE (Kézdivásárhely, 1965): költő, író, a Székelyföld szerkesztője. Könyvhétre megjelenő kötete: *A világ újra. Verskeresztmetszet, 1995-2015* (2017).

FERDINANDY GYÖRGY (Bp., 1935): író, kritikus. Legutóbbi könyve: *Az ingázás dicsérete* (2017).

FILIP TAMÁS (Bp., 1960): költő. Legutóbbi kötete: *Album* (2015).

HÁY JÁNOS (Vámosmikola, 1960): költő, író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Az öregtő felé* (2017).

HÖRCHER ESZTER (Bp., 1984): recenzista, kritikus.

JÁSZBERÉNYI SÁNDOR (Sopron, 1980): író, költő, újságíró. Legutóbbi kötete: *A lélek legszebb éjszakája* (2016).

JÓNÁS TAMÁS (Ózd, 1973): költő, író. Legutóbbi verseskötete: *Törzs* (2016).

KÖRÖSSI P. JÓZSEF (Nagyvárad, 1953): költő, szerkesztő, kritikus. Legutóbbi könyve: *A magyar kártya – Beszélgetés Markó Bélával* (2013).

KÖTTER TAMÁS (Csorna, 1970): jogász, novellista. Legutóbbi kötete: *Ikea, vasárnap* (2017).

LÁZÁR BALÁZS (Szolnok, 1975): költő, színész. Legutóbbi verseskötete: *Bomlik a volt* (2015).

MARKÓ BÉLA (Kézdivásárhely, 1951): költő, író, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *Kerítés* (2016).

MURÁNYI ZITA (Bp., 1982): költő, író. Legutóbbi kötete: *Csillag* (2015).

NAGY LEA (Szolnok, 2000): középiskolás. Képzőművészettel, irodalommal foglalkozik; balettozik, énekel. Budapesten él.

NAGY ZSUKA (Nyíregyháza, 1977): író, költő, tanár. Kötete: *mégismarionett* (2008).

NOVÁK ZSÜLIET (Mezőtúr, 1983): író, újságíró. Kötete: *Disznó vallomások* (2014).

NYERGES GÁBOR ÁDÁM (Bp., 1989): költő, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Az elfelejtett ünnep* (2015).

ORCSIK ROLAND (Óbecse, 1975): költő, író, műfordító, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Fantomkommandó* (2016).

PÉCSI GYÖRGYI (Zalaszentgrót, 1958): irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *Írások és olvasások* (2011).

PETŐCZ ANDRÁS (Bp., 1959): költő, író. Legutóbbi könyve: *Aysa* (2016).

RÓHRIG ESZTER (Bp., 1954): novellista, irodalomtörténész, fordító, kritikus.

S. BÉRES BERNADETT (Jászberény, 1979): irodalomtörténész, középiskolai tanár. Jászdózsán él. Tanulmánykötete: *Körtánc – A rondó verstípus a kortárs magyar költészetben* (2015).

SAÁD KATALIN (Bp., 1944): író. Nagyréven él. Könyvhétre megjelenő könyve: *Hálóban* (2017).

SZARKA KLÁRA (Bp., 1955): újságíró, kritikus, fotográfiai szakíró. Legutóbbi könyve: *Előhívott emlékeim, Chochol Károly* (2015).

SZUTORISZ SZABOLCS BENCE (Szolnok, 1990): költő, kritikus. A Szegedi Tudományegyetem hallgatója.

VEREBES GYÖRGY (Zenta, 1965): festő- és grafikusművész, a Szolnoki Művésztelep vezetője. Könyve: *Alvó titánok* (2009).

KERESZT ÉS FÉLHOLD (A ZENTAI CSATA EMLÉKÉRE)

AZ ESŐ MEGJELÉNÉSÉT
TÁMOGATJA:

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Nemzeti Kulturális Alap

SZOLNOK MEGYEI JOGÚ VÁROS
ÖNKORMÁNYZATA

500 FT

9 771419 798000

1 7001